

Tanya's Beauty Salon

- THREADING / WAXING
- FACIAL (MEN & WOMEN)
- ANTI-AGING FACIAL - BLEACH
- HAIR CUT - COLOR AND STYLE

WE SPECIALIZE IN **BRIDAL & HENNA**

85-03 ROOSEVELT AVE. JACKSON HEIGHTS, NY 11373
Tel: 718-205-7832

One Stop Solutions: CPA Office

*Income Tax Returns Preparation *Business and Personal *Income Tax Preparation.

*Setting up New Corporation or LLC, Domestic & Foreign Corps, Non-Profit Organizations.

*Accounting & Book-Keeping Services *Payroll Services.

KESHAV LAL, Certified Public Accountant
300 Kimball St., Ste. 204, Woodbridge, NJ 07095
Ph: 732-602-1120 KLALCPA@GMAIL.COM

ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਗੱਡੀਆਂ, ਕਮਰਸ਼ੀਅਲ ਟਰੱਕ, ਲਾਈਫ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਇੰਸੂਰੈਂਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਬੋਝੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਅੱਜ ਹੀ ਕਾਲ ਕਰੋ

ਬੋਝੀ ਸਿੰਘ
ਪੰਜਾਬੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਰ ਪਲ ਹਾਜ਼ਰ

(ਸੈਲ): 718-757-7809
ਫੋਨ (ਦਫਤਰ): 718-262-9700
(ਫੈਕਸ): 516-439-5418

ਗੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਇੰਸੂਰੈਂਸ ਸਬੰਧੀ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਬੱਚਤ ਕਰੋ।

120-20 101 Avenue S. Richmond Hill, NY 11419

Eighteenth Year of Publication ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਐਡੀਸ਼ਨ **Price 50¢** Email: punjabtimes1@gmail.com
ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਅਤੇ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਤੋਂ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹਫਤਾਵਾਰ **www.punjabtimesusa.com**

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

Punjab Times, Vol 18, Issue 14, April 8, 2017 20451 N Plum Grove Rd., Palatine, IL 60074 Ph: 847-359-0746, Fax: 847-705-9388

ਡੇਰਾ ਸਿਰਸਾ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲੈਣ ਗਏ ਆਗੂ ਤਲਬ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਡੇਰਾ ਸਿਰਸਾ ਜਾ ਕੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲੈਣ ਵਾਲੇ 44 ਸਿੱਖ ਰਾਜਸੀ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ 17 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੱਖ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਉਤੇ ਤਲਬ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਕੁਝ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਡੇਰਾ ਸਿਰਸਾ ਜਾ ਕੇ ਵੋਟਾਂ ਲਈ ਸਮਰਥਨ ਮੰਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਵੀ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਆਈਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ 3 ਮੈਂਬਰੀ ਜਾਂਚ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਰਟ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਵਿਖੇ ਸੌਂਪੀ ਹੈ। ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ 44 ਸਿਆਸੀ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਵੱਲੋਂ ਡੇਰਾ ਸਿਰਸਾ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਸਬੰਧੀ ਦਿੱਤੇ ਬਿਆਨ ਉਤੇ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਆਖਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਲਈ ਤਲਬ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜੀਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿੰਧੂ, ਸਿਕੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਲੂਕਾ, ਜਨਮੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ, ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋਟ ਭਾਈ, ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ, ਦਿਲਰਾਜ ਸਿੰਘ ਭੁੰਦਤ, ਵਰਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ, ਕੰਵਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੋਜ਼ੀ ਬਰਕੰਦੀ, ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜੂ ਖੰਨਾ, ਪਰਮਿੰਦਰ

ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਝੀਂਡਾ ਤਨਖਾਹੀਆ ਕਰਾਰ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਜੁਲਾਈ 2014 ਵਿਚ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਵੱਖਰੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਕੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਦੁਫੇਰ ਪਾਉਣ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਹੇਠ ਪੰਥ ਵਿਚੋਂ ਛੇਕੇ ਗਏ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਝੀਂਡਾ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਵਿਖੇ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਖਿਮਾ ਯਾਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੀ ਫਸੀਲ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ ਤਨਖਾਹ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ 16 ਜੁਲਾਈ 2014 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਤੋਂ ਇਕ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਜਾਰੀ ਕਰ ਕੇ ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਝੀਂਡਾ ਕੋਲੋਂ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੱਕ ਹਕੂਕ ਖੋਹ ਲਏ ਗਏ ਸਨ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜੋ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ ਹੋਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ।

ਸਿੰਘ ਢੀਡਸਾ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੱਖਤਾ, ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਬੁਢਲਾਡਾ, ਮਨਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਰਾਤ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ; ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਵਿਚ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਭੱਠਲ, ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ

ਬਾਦਲ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਰਜੁਨ ਸਿੰਘ, ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਵਡਿਗ, ਅਜੀਤਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੋਢਰ, ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ, ਰਣਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ, ਅਜੈਬ (ਬਾਕੀ ਸਫਾ 6 'ਤੇ)

ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲੇ

ਨਿਆਂ ਲਈ ਮੁੜ ਚਾਰਾਜੋਈ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ (ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ): ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 80ਵੇਂ ਅਤੇ 90ਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਖਾੜਕੂਵਾਦ ਦੌਰਾਨ ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਅਤੇ ਲਾਵਾਰਿਸ਼ ਕਰਾਰ ਦੇ ਕੇ ਸਾੜੇ ਗਏ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਇਕ ਵਾਰ ਉਠਿਆ ਹੈ। ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਜਥੇਬੰਦੀ 'ਇੰਡੀਪੈਂਡੈਂਟ ਪੀਪਲਜ਼ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ' ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ।

ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੇ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਸੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦ ਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਸੱਚਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਕਲਮਬੱਧ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 700 ਪੀੜਤ ਪਰਿਵਾਰ ਪੁੱਜੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 100 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਕਲਮਬੱਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਪੈਨਲ ਵੱਲੋਂ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਮਗਰੋਂ ਮੁਢਲੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਮੁਕੰਮਲ ਰਿਪੋਰਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਚਾਰਾਜੋਈ ਲਈ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਵਰਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਵਿਚ ਹੋਈ ਆਮਦ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਕਿੰਨਾ ਅਹਿਮ ਹੈ।

ਪੈਨਲ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਘਾਣ ਖਿਲਾਫ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਵਾਈ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹੋਰ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਾ ਵਾਪਰਦੀਆਂ, ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਸਬਕ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਸਿੱਟਾ

ਸੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਤੋਂ ਟਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਨੀਅਤ 'ਚ ਖੋਟ ਕਾਰਨ ਹੀ ਪੀੜਤ ਇਨਸਾਫ ਲਈ ਭਟਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ 2007 ਵਿਚ ਕੁਝ ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸੇਵਾ ਮੁਕਤ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਜੇ.ਪੀ. ਬਿਰਦੀ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਹੀ ਦੱਬ ਲਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਆਈ.ਜੀ. ਉਤੇ ਕਈ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਉਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲੱਗੇ ਸਨ। ਇਹ ਆਈ.ਜੀ. ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਚਹੇਤਾ ਅਫਸਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹੈ ਕਿ ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ, ਮਨੀਪੁਰ ਅਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪੈਨਲ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ (ਬਾਕੀ ਸਫਾ 6 'ਤੇ)

Best Fare Guarantee

AMRITSAR \$915

DELHI \$875

Mumbai \$865

866 66 INDIA

WorldWide Travel
www.fly2world.com

Detroit Chicago
734 838 9998 312 224 8800

Fares shown above are from Chicago and may change without notice, please call our office for more details. Other conditions apply.

Ad space available

Please call

Ph: 847-359-0756

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਰਬਾਰ, ਸਾਉਥਿੰਗਟਨ, ਕਨੈਕਟੀਕਟ

ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਨਾ ਦਿਵਸ ਦੀ ਲੱਖ ਲੱਖ ਵਧਾਈ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਰਬਾਰ, ਸਾਉਥਿੰਗਟਨ (ਕਨੈਕਟੀਕਟ) ਵਿਖੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ **ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਨਾ ਦਿਵਸ 14 ਅਪਰੈਲ ਤੋਂ 16 ਅਪਰੈਲ ਤੱਕ** ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਧੂਮ ਧਾਮ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਹੁਮ ਹੁਮਾ ਕੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੋ ਜੀ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦਾ ਵੇਰਵਾ

13 ਅਪਰੈਲ 2017 (ਵੀਰਵਾਰ)

ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦੀਵਾਨ ਸਜਣਗੇ

14 ਅਪਰੈਲ 2017 (ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ)

ਅਰੰਭ ਸ਼੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਸਵੇਰੇ 9:30 ਵਜੇ

16 ਅਪਰੈਲ 2017 (ਐਤਵਾਰ)

ਭੋਗ ਸ਼੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਵੇਰੇ 9:30 ਵਜੇ

ਉਪਰੰਤ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਦੀਵਾਨ ਸਜਣਗੇ। ਦੀਵਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਚੋਲਾ ਬਦਲਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੋਵੇਗੀ।

ਭਾਈ ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪੰਡੇਰੀ ਦਾ ਢਾਡੀ ਜਥਾ ਢਾਡੀ ਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਭਾਈ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਦਰਦੀ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੀਰਤਨੀ ਜਥਾ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਨਾਲ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕਰੇਗਾ।

ਨੋਟ: ਐਤਵਾਰ, 16 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 6 ਵਜੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜੀ।

*ਗੁਰੂ ਕਾ ਅਤੁਟ ਲਗੰਗ ਵਰਤੇਗਾ। ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਤਰ੍ਹਾਂ-ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਣਿਆਂ ਦੇ ਸਟਾਲ ਲਗਣਗੇ।
*ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਖਾਸ ਸਟਾਲ ਹੋਣਗੇ।
*ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਦੀਵਾਨ ਸਜਣਗੇ।

ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ ਜੀ

ਹੈਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਭਾਈ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਜਾਰਜੀਆ
ਫੋਨ: 860-621-3015

ਸ. ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਮਰਾ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਫੋਨ: 860-478-5252

ਸ. ਬ੍ਰਹਮ ਸਿੰਘ ਸਕੱਤਰ, ਫੋਨ: 203-246-5405

ਸ. ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਰੰਧਾਵਾ ਖਜਾਨਚੀ, ਫੋਨ: 860-716-6967

ਸ. ਵਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਫੋਨ: 203-305-2646

Gurdwara Guru Nanak Darbar

1610 West Street, Southington, CT 06489-1054, Ph:(860) 621-3015

ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸਮਾਗਮ 30 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ

ਨਿਊ ਯਾਰਕ (ਬਿਊਰੋ): ਇੰਡੋ ਅਮੈਰੀਕਨ ਹੈਰੀਟੇਜ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ, ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਵਲੋਂ ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਤੇ

ਮਾਰੇ ਬਮ ਜਾਣਗੇ ਪਰ ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਨੌਜਵਾਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦ ਬਣ ਗਏ। ਪੰਥ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਕ ਬਣ ਗਏ।

ਸੁਖਦੇਵ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਇਕ ਸਮਾਗਮ 30 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਸੰਤੂਰ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ (257-03 ਯੂਨੀਅਨ ਟਰਨ ਪਾਈਕ, ਗਲੈਨ ਓਕ) ਵਿਖੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸੰਸਥਾ ਵਲੋਂ ਜਾਰੀ ਇਕ ਬਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮਾਗਮ ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 4 ਵਜੇ ਤੱਕ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਚੇਚਾ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਾਣਜੇ ਪ੍ਰੋ. ਜਗਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗਦਰ ਪਾਰਟੀ ਅਮਰੀਕਾ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਮੋਢੀ ਭਾਈ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਦੋਤਰੇ ਸ. ਸੁਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮੁੱਖ ਬੁਲਾਰੇ ਹੋਣਗੇ।

ਸੰਸਥਾ ਵਲੋਂ ਜਾਰੀ ਬਿਆਨ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਜੂਝਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਗੁਰੂ ਤੇ ਸੁਖਦੇਵ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 23 ਮਾਰਚ 1931 ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਸ਼ਾਇਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਸੋਚਦੀ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਹੱਕ ਮੰਗਦੇ ਲੋਕ ਡਰ ਦੇ

ਦੇ ਘੋਲ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਣੂ ਹੋ ਸਕੇ। ਸੰਸਥਾ ਨੇ ਟਰਾਈ ਸਟੇਟ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਆਂ ਦੀ ਸੋਚ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਿਆਂ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਤੋਂ 97 ਕਰੋੜ ਵਸੂਲਣ ਦੇ ਹੁਕਮ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਅਰਵਿੰਦ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਝਟਕਾ ਲੱਗਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਉਪ ਰਾਜਪਾਲ ਅਨਿਲ ਬੈਜਲ ਨੇ ਸਰਕਾਰੀ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਹਿੱਤ 'ਚ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਤੋਂ 97 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵਸੂਲਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਆਰੰਭਣ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ ਨੂੰ ਇਹ ਰਕਮ 30 ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਵਸੂਲਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਦੇਸ਼ ਸੂਚਨਾ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਮਲਾਲਾ ਨੂੰ ਮਿਲੇਗੀ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਨਾਗਰਿਕਤਾ

ਟੋਰਾਂਟੋ: ਨੋਬਲ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਜੇਤੂ ਮਲਾਲਾ ਯੂਸਫਜ਼ਈ ਨੂੰ ਰਸਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮਲਾਲਾ ਨੂੰ ਮੁਲਕ ਦੀ ਆਨਰੇਰੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਕੁਝ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਰਸਮ ਟਲਦੀ ਰਹੀ।

ਸਰਕਾਰੀ ਸੂਤਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ, 12 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਮਲਾਲਾ ਮੁਲਕ ਦੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਇਹ ਮਾਣ ਲੈਣ ਮਗਰੋਂ ਭਾਸ਼ਣ ਵੀ ਦੇਵੇਗੀ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜਸਟਿਨ ਟਰੂਡੋ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਆਖਿਆ ਕਿ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਇਸ ਨੌਜਵਾਨ ਨਾਇਕਾ ਨੂੰ ਭਾਸ਼ਣ ਦਿੰਦਿਆਂ ਸੁਣਨਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ। ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰ ਕੇ ਮਲਾਲਾ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚਹੇਤੀ ਬਣ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਵਿਚ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਣ ਵਾਲੀ ਇਸ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨ ਦੇਣਾ ਕੈਨੇਡਾ ਲਈ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ।

Matrimonial

ਵਰ ਦੀ ਲੋੜ

Wanted US Citizen/Green card holder match for Ravidasia Sikh, 38, 5'-5", slim, beautiful girl, never married, on visitor visa in US. M.A. (history), beautician & tailoring course. Call: 260-213-3337 or email: jsjusa@yahoo.com

US citizen or Green Card holder well settled educated match wanted for Amritdhari Saini Sikh girl, 28 yrs, 5'-3", B.Com, MBA, from an educated family. The girl is in India. Caste no bar. Contact, Ph: 216-513-5887 (USA) or +91-98786-21898 (India)

ਕੰਨਿਆ ਦੀ ਲੋੜ

Ramgariah family looking for a suitable Ramgariah match for their Sr. Financial Analyst 33 years, U.S. born son. Please contact: jsnov1973@aol.com

Wanted suitable US citizen girl for Jatt Sikh Boy, 30, 5'-11", Canadian Citizen & USA Green Card Holder, well Settled in the USA. Contact: Ph.317-603-1000 or 317-979-4740, Email-jagbirsandhu86@yahoo.com

Visit us on the web: punjabtimesusa.com

ਸਿੱਖ ਅਮੈਰੀਕਨ ਕਾਮਰਸ ਚੈਂਬਰ ਦਾ ਜੋਬ ਫੇਅਰ

ਜਰਸੀ ਸਿਟੀ (ਬਿਊਰੋ): ਸਿੱਖ ਅਮੈਰੀਕਨ ਚੈਂਬਰ ਆਫ ਕਾਮਰਸ ਵੱਲੋਂ ਤੀਸਰਾ

ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਸਿੱਖ ਅਮੈਰੀਕਨ ਚੈਂਬਰ ਆਫ

ਸਾਲਾਨਾ ਜੋਬ ਫੇਅਰ ਅਤੇ ਮੈਂਟਰ ਕਨੈਕਟ ਜਰਸੀ ਸਿਟੀ ਵਿਚ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਮੇਲੇ ਵਿਚ 20 ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿਟੀ ਬੈਂਕ, ਅਰਨਸਟ ਐਂਡ ਯੰਗ, ਕੋਰਾਨੀਜ਼ੋਟ, ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਲਾਈਫ, ਬਲੂਮਬਰਗ, ਸਿੱਖ ਕੁਲੀਸ਼ਨ ਵਰਗੀਆਂ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਖੇਤਰ ਦੇ ਮਾਹਿਰ ਅਤੇ ਸਫਲ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਮੈਂਟਰ ਵਜੋਂ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਅਤੁਲ ਪਰਾਸ਼ਰ, ਜਸਜੀਤ ਹੁੰਦਲ, ਡਾ. ਬਿੰਦਰਾ ਸਨ। ਕੋਈ 320 ਉਮੀਦਵਾਰ ਇਸ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਜੋਬ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਜਾਂ ਸਲਾਹ ਲੈਣ ਲਈ ਆਏ ਅਤੇ ਹਰ ਕੋਈ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਤੇ ਸਫਲ ਹੋ ਕੇ ਗਿਆ। ਇਸ ਫੇਅਰ ਵਿਚ 200 ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਣਿਆਂ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀਆਂ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ।

ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਵੜੀਆਂ

ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ: ਬੀ.ਐਸ.ਐਫ. ਨੇ ਸਰਹੱਦ ਨੇੜੇ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਸੈਕਟਰ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ 4 ਕੁਇੰਟਲ ਮੱਛੀਆਂ ਤੇ ਮੱਛੀਆਂ ਫੜਨ ਵਾਲੇ ਜਾਲ ਲੱਦੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਬੀ.ਐਸ.ਐਫ. ਦੀ ਪੈਟਰੋਲਿੰਗ ਟੀਮ ਨੇ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਤ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਿਸ਼ਤੀ ਚਾਲਕ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਦੌੜ ਗਏ।

ਕਾਮਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਕੈਲਾ ਨੇ ਮੈਂਟਰਸ ਅਤੇ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਭੇਟ ਕੀਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਚੈਂਬਰ ਦੇ ਸਟਾਫ ਅਤੇ ਵਾਲੰਟੀਅਰਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਹਿਆ ਅਤੇ ਸਭ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਸਿੱਖ ਅਮੈਰੀਕਨ ਚੈਂਬਰ ਆਫ ਕਾਮਰਸ ਨਾਨ-ਪਰਾਫਿਟ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਜੋ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗਪਤੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਫਲ ਹੋਣ। ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਵੈਬਸਾਈਟ www.sikhamericanchamber.org ਹੈ।

ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਅਰਕਨਸਾਸ ਵਿਚ ਗੈਸ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਚੰਗੀ ਤਨਖਾਹ

Need workers

Need workers for Gas station store. Good Salary.

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:

ਫੋਨ: 917-348-0050

14-15

ਹਲਵਾਈ, ਡੋਸਾ ਮੇਕਰ ਅਤੇ ਕਿਚਨ ਹੈਲਪਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

ਹਿਊਸਟਨ (ਟੈਕਸਸ) ਵਿਚ ਇਕ ਭਾਰਤੀ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਲਈ ਮਿਠਾਈਆਂ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਲਵਾਈ ਤੇ ਡੋਸਾ ਮੇਕਰ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਕਿਚਨ ਹੈਲਪਰ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਚੰਗੀ ਤਨਖਾਹ ਅਤੇ ਇਕੱਲੇ ਬੰਦੇ ਲਈ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ

ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ, ਫੋਨ: 713-884-9547
ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਫੋਨ: 832-724-1635

11-

BJ Digital Video & Photos
BROADCAST HD FILM QUALITY
Ph.718-441-6516 Cell No.646-403-7334
Blu-ray DVD

All Work In Digital
Wedding, Birthday, Ring Ceremony,
Sweet Sixteen & All Others Function
Experience 25 Year
Ph. 718-441-6516 Cell No. 646-403-7334

ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਜੇ ਥੱਕ ਗਏ ਹੋ ਤਾਂ ਕਾਲ ਕਰੋ

ਫੋਨ (408) 687-1899

Gurdeep Singh Sandhu

Homeopathic Practitioner/Consultant Since 1973
DHMS-Gold Medalist, BAMS, MDEh.- India

Well Experienced as:

Director, Principal, Professor and Chief Medical Officer in Medical Colleges and Hospitals of Punjab (India)
Practice Under State of California Act SB 577
EX Member: The California Homeopathic Society
National Center For Homeopathy- USA

Gurdeep Singh Sandhu

7021 Village Park Way, Dublin, CA 94568

Email: Homeomedicine@yahoo.com

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦਾ 11 ਅਰਬ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾ ਬਜਟ ਪਾਸ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੀ ਮਿੰਨੀ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਜੋਂ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਵਿੱਤੀ ਵਰ੍ਹੇ 2017-18 ਲਈ 11 ਅਰਬ 6 ਕਰੋੜ 59 ਲੱਖ 98 ਹਜ਼ਾਰ 434 ਰੁਪਏ ਦਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਵੱਲੋਂ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ 'ਚ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਬੀਤੇ ਵਰ੍ਹੇ 2016-17 ਲਈ 10 ਅਰਬ 64 ਕਰੋੜ ਦੇ ਕਰੀਬ ਬਜਟ ਨਾਲੋਂ ਇਸ ਵਾਰ ਬਜਟ 'ਚ 8.65 ਫੀਸਦੀ ਵਾਧਾ ਦਰ ਨਾਲ 88 ਕਰੋੜ, 10 ਲੱਖ, 6 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਵੱਧ ਰਕਮ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ ਸਮਿਆਂ 'ਚ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਸਬੰਧੀ ਕੇਸ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਚੱਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਉਤੇ ਬੀਤੇ 5 ਸਾਲ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ 2010 ਵਾਲੀ ਅੰਤਿਮ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਦਾਲਤੀ ਫੈਸਲੇ ਉਪਰੰਤ 5 ਨਵੰਬਰ 2016 ਨੂੰ 2011 ਵਾਲੇ ਹਾਊਸ ਦੇ ਗਠਨ ਉਪਰੰਤ ਇਸ ਹਾਊਸ ਵੱਲੋਂ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਪਲੇਨਾ ਬਜਟ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਫਤਰ ਸਮੂਹ ਵਿਖੇ

ਸਥਿਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਹਾਲ ਵਿਖੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਤੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬਾਨ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ 127 ਦੇ ਕਰੀਬ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ 'ਚ ਬਜਟ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਭਾਈ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸ. ਚਾਵਲਾ ਵੱਲੋਂ ਬਜਟ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ

ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਭਵਿੱਖ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦਾ ਵੀ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

30 ਸਫਿਆਂ ਦੇ ਬਜਟ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇ ਅਜੇ ਅੱਧੇ ਕੁ ਸਫੇ ਹੀ ਸ. ਚਾਵਲਾ ਵੱਲੋਂ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਬਾਕੀ ਬਜਟ ਤਜਵੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਹੀ ਹਾਜ਼ਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੱਥ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਜੈਕਾਰੇ ਬੁਲਾ ਕੇ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਜਨਰਲ ਬੋਰਡ ਫੰਡ ਲਈ

ਕੈਂਸਰ ਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਕਮ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪ੍ਰੋ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਡੂਗਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰ ਦੇ ਬਜਟ 'ਚ ਜਿਥੇ ਸਮਾਜ ਭਲਾਈ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਾਸ਼ੀ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਥੇ ਹੀ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ, ਵਿਦਿਆ, ਖੇਡਾਂ, ਦੇਸ਼-ਵਿਦੇਸ਼ 'ਚ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ ਲਈ ਰਾਹਤ ਰਾਸ਼ੀ ਤੇ ਕੈਂਸਰ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਵੀ ਉਲੀਕੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਦੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਜਥੇ ਭੇਜੇ ਜਾਣਗੇ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਪਾਸ ਮਤਿਆਂ 'ਚ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਲਈ ਗ੍ਰੰਥੀ, ਰਾਗੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸਟਾਫ਼ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਹਾੜੇ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਹਾੜੇ ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜਨਾ ਦਿਵਸ ਵਿਸਾਖੀ ਸਮੇਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਵਿਖੇ ਜਥੇ ਭੇਜੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

64 ਕਰੋੜ 50 ਲੱਖ ਰੁਪਏ, ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਟਰੱਸਟ ਫੰਡ ਲਈ 51 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ, ਵਿੱਦਿਆ ਫੰਡ ਲਈ 33 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ, ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ 73 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਸੈਕਸ਼ਨ-85 ਤੇ ਅਣੈਚ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਾਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਲਈ 6 ਅਰਬ 49 ਕਰੋੜ 48 ਲੱਖ 15 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ, ਵਿੱਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ

(ਸਕੂਲਾਂ/ਕਾਲਜਾਂ) ਲਈ 2 ਅਰਬ 27 ਕਰੋੜ 37 ਲੱਖ 83 ਹਜ਼ਾਰ 850 ਰੁਪਏ ਤੇ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਪ੍ਰੈਸਾਂ ਲਈ 8 ਕਰੋੜ 5 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 85 ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੇਠ 78 ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਲਈ ਬਜਟ 'ਚ 41 ਕਰੋੜ 53 ਲੱਖ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਰਾਖਵੀਂ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ।

ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਨੇੜੇ ਉਸਰੇਗੀ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਕਮਰਿਆਂ ਦੀ ਸਰਾਂ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧ ਰਹੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਨਹਿਰਨ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਨੇੜੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਅਕਾਲੀ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿਚ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਕਮਰਿਆਂ ਦੀ ਅਤਿ-ਆਧੁਨਿਕ ਸਰਾਂ ਉਸਾਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਲਈ ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਬਜਟ ਵਿਚ ਦਸ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ।

ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਤਕਰੀਬਨ ਪੰਜ ਏਕੜ ਰਕਬੇ ਵਾਲੀ ਇਹ ਜ਼ਮੀਨ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਕੁਆਰਟਰ ਬਣੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਦੁਕਾਨਾਂ ਵੀ ਹਨ।

ਇਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦਾ ਰਾਹ ਵੀ ਤੰਗ ਹੈ, ਜੋ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਥੇ ਸਰਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਅੜਿੱਕਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਇਥੇ ਸਰਾਂ ਉਸਾਰਨ

ਸਿੱਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਮੁੜ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਜੂਨ 1984 ਵਿਚ ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ ਸਿੱਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਅੱਗ ਲੱਗਣ ਨਾਲ ਨੁਕਸਾਨੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਮੁੜ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ ਕੰਪਲੈਕਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਹਾਲ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਨੇੜੇ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਾਕਾ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਸਮੇਂ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਬੇਸ਼ਕੀਮਤੀ ਖਜ਼ਾਨਾ ਤਬਾਹ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਦਾ ਬਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸਾਮਾਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਫੌਜ ਬੋਰੀਆਂ ਵਿਚ ਭਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਗਈ

ਸੀ। ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਥੇ ਤਾਇਨਾਤ ਮਰਹੂਮ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵੱਲੋਂ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਨੂੰ ਅੱਗ

ਲੱਗਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫੌਜ ਵੱਲੋਂ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਸਾਮਾਨ ਕੱਢ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਅਣਦੱਸੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਲੈ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਖਜ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਪਿਛਲੇ 33 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਕੁਝ ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਦਬਾਅ ਕਾਰਨ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੁਝ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵਾਪਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਖਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਜਦੋਂਕਿ ਅਹਿਮ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੁਣ ਤੱਕ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਈ ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀਆਂ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀਆਂ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਕੋਲ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਵਿਚ ਪਿਛਲੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਮੁੱਖ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਵਿਰਾਸਤੀ ਦਿੱਖ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਯਾਤਰੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਤੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਯਾਤਰੂਆਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਬਣੀਆਂ ਸਰਾਵਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਠਹਿਰਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਕੁੱਲ 9 ਸਰਾਵਾਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਰਾਵਾਂ ਵਿਚ 800 ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਮਰੇ ਹਨ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਨੇੜੇ ਸਾਰਾਗੜ੍ਹੀ ਸਰਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ 15 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਤਕਰੀਬਨ 200 ਕਮਰੇ ਹਨ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਰਾਵਾਂ ਵੀ ਉਸਾਰਨ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਹੈ। ਬਜਟ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਚਾਰ ਪੜਾਅ ਵਿਚ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਪੜਾਅ ਵਾਸਤੇ 10 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਰੱਖੇ ਗਏ ਹਨ।

ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਈ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਗਰੋਂ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ

ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਨਾ ਸਰਾਂ ਬਣੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮਿਊਜ਼ੀਅਮ ਬਣ ਸਕਿਆ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ

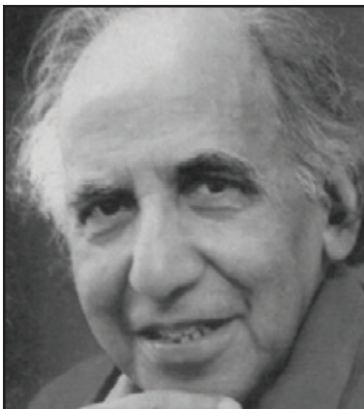
ਵਿਖੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਯਾਤਰੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਾਲ ਹੀ

ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰੀ ਟਿਕਟ ਨੂੰ ਹਰੀ ਝੰਡੀ

ਬਠਿੰਡਾ: ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰੀ ਟਿਕਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਕਿਰਨ ਖੇਰ ਨੇ ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰੀ ਟਿਕਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਤਜਵੀਜ਼ ਭੇਜੀ ਸੀ। ਉਧਰ, ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਸਿੱਖ ਮਿਸਲ ਦੇ ਕਮਾਂਡਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਯਾਦਗਾਰੀ ਟਿਕਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਫਿਲਹਾਲ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੌ ਸਾਲਾ ਜਨਮ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਮਨਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ, ਦਾ ਜਨਮ 4 ਦਸੰਬਰ 1916 ਨੂੰ ਬਠਿੰਡਾ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਲਜ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਇੰਡੀਅਨ ਥੀਏਟਰ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਫਾਊਂਡਰ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਰਹੇ। ਨਾਟਿਯਮ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਕੀਰਤੀ ਕਿਰਪਾਲ ਨੇ ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਯਾਦਗਾਰੀ ਟਿਕਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਸ਼ਲਾਘਾਯੋਗ ਕਦਮ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਲੰਘੀ 5 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ 350 ਸਾਲਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ ਮੌਕੇ ਸਰਬੰਸਦਾਨੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਯਾਦਗਾਰੀ ਟਿਕਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਇਸ ਯਾਦਗਾਰੀ ਟਿਕਟ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਪ੍ਰਵੀਨ ਡਾਵਰ

ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ ਐਸ.ਐਸ. ਆਹਲੂਵਾਲੀਆ ਨੇ ਤਜਵੀਜ਼ ਭੇਜੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਸਿੱਖ ਮਿਸਲ ਦੇ ਕਮਾਂਡਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰੀ ਟਿਕਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਵੇਰਵਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਿਜੇ ਸਾਂਘਲਾ ਨੇ ਸਾਲ 2015 ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਜੱਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਦੇ ਨਾਮ ਯਾਦਗਾਰੀ ਟਿਕਟ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਰੱਖੀ ਸੀ, ਪਰ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੀ ਲੋਕ ਲੇਖਾ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਕਮਾਨ ਮੁੜ ਜੀ.ਕੇ. ਹੱਥ ਆਈ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਦੂਜੀ ਵੱਡੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸੰਸਥਾ ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਆਮ ਇਜਲਾਸ ਦੌਰਾਨ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਦੇ ਗਠਨ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਕੌਮੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਹੀ ਪੁੱਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜੇ ਆਬਜ਼ਰਵਰ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਚੰਦੂਮਾਜਰਾ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਸੂਚੀ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਚੁਣੇ ਗਏ।

ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹਾਲ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੋਣ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ.ਕੇ. ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਹਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੀਨੀਅਰ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਹਰਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਸਾ ਨੂੰ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਤੇ ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੱਪੂ ਨੂੰ ਸੰਯੁਕਤ ਸਕੱਤਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚ ਹਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬਾਠ, ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਮੀਤਾ, ਚਮਨ ਸਿੰਘ, ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੱਸੀ, ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੇ.ਪੀ., ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੰਡੋਕ, ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਿੰਕੀ, ਐਮ.ਪੀ.ਐਸ. ਚੱਢਾ ਤੇ ਤਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਰਵਾਹ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ.ਕੇ. ਦਾ ਨਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਜੋਂ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਿੱਤ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਮਰਥਨ ਉੱਕਾਰ ਸਿੰਘ ਬਾਧਰ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਵਿਚੋਂ ਜੰਗਪੁਰਾ ਤੋਂ ਮੈਂਬਰ

ਤਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਰਵਾਹ ਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਵਿਚ ਥਾਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸਿੱਖਿਆ, ਧਾਰਮਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਿਹਾੜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਜੋਸ਼ੇ-ਖਰੋਸ਼ ਨਾਲ ਮਨਾਉਣ ਦਾ ਅਹਿਦ ਲਿਆ।

ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਉੱਕਾਰ ਸਿੰਘ ਬਾਧਰ ਨੂੰ ਕੌਮੀ ਪੱਧਰ ਦਾ ਸੀਨੀਅਰ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਿੱਤ ਨੂੰ ਕੌਮੀ ਕੋਰ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ.ਕੇ. ਗੁੱਟ ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿਰਸਾ ਨੂੰ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਪਰ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਸਿਰਸਾ ਨੂੰ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਨ ਮਗਰੋਂ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਹਰਿਦੁਆਰ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਗੋਦਤੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਮੁੜ

ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਿਆਸੀ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਲੜਾਈ ਲੜਨ, ਜਗਨਨਾਥ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਬਾਉਲੀ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਇਕ ਮਹੰਤ ਤੋਂ ਲੈਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ।

ਮੁੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਦਿੱਲੀ) ਦਾ ਇਕ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਧੜੇ ਦੇ ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਰਾਣੀਬਾਗ ਨੇ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਲਈ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਵੋਟਾਂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਗੱਲ ਆਈ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਣੀਬਾਗ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਵੋਟਾਂ ਪੈਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਾਰ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸਰਨਾ ਧੜੇ ਦੇ ਜਿੱਤੇ ਕੁੱਲ ਸੱਤ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਮੈਂਬਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਾਦਲ ਧੜੇ ਨਾਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਆਜ਼ਾਦ ਮੈਂਬਰ ਤਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਰਵਾਹ ਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਰਨੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਕੈਗ ਨੇ ਚੁੱਕਿਆ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ‘ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ’ ਤੋਂ ਪਰਦਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਸਮੇਂ ਹਰ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ‘ਤੇ ਬੇਨੇਮੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਉ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਵਾਈ ਕੰਪਨੀਆਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹਿੰਗੇ ਭਾਅ ਦਵਾਈਆਂ ਖਰੀਦੀਆਂ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਦਵਾਈ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ 2.40 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵਾਧੂ ਅਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਆਦਰਸ਼ ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਉ ਕੇਂਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਉ ਕੇਂਦਰ ਬਟਾਲਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਲੇਖਾਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ‘ਕੈਗ ਰਿਪੋਰਟ’ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲੇ ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਉ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਸਾਲ 2014 ਤੋਂ 2016 ਤੱਕ ਇਕ ਕੰਪਨੀ ਤੋਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ 50 ਹਜ਼ਾਰ 900 ਪੱਤੇ ਖਰੀਦੇ। ਹਰ ਪੱਤੇ ਵਿਚ 10 ਗੋਲੀਆਂ ਸਨ।

ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਤੈਅ ਕੰਟਰੈਕਟ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਪੱਤੇ ਦੀ ਕੀਮਤ 73.40 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਦਵਾਈ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਹਰ ਪੱਤੇ ਲਈ 190 ਰੁਪਏ ਅਦਾ ਕੀਤੇ, ਭਾਵ 116.60 ਰੁਪਏ ਵੱਧ ਅਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਉਸ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ 59 ਲੱਖ 34 ਹਜ਼ਾਰ 940 ਰੁਪਏ ਵੱਧ ਅਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਦੋ ਹੋਰ ਦਵਾਈ ਕੰਪਨੀਆਂ ਤੋਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਕਰੀਬਨ 15 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਵੱਧ ਭਾਅ ਦੇ ਕੇ ਭਾਰੀ ਮਾਤਰਾ ‘ਚ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਕੀਤੀ। ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਨਸ਼ਾ ਛੁਡਾਉ ਕੇਂਦਰ ਬਟਾਲਾ ਨੇ ਸਾਲ 2014 ਤੋਂ 2016 ਤੱਕ ਇਕ ਦਵਾਈ ਕੰਪਨੀ ਤੋਂ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ 75,480 ਪੱਤੇ ਖਰੀਦੇ। ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਤੈਅ ਰੇਟ 73.40 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਉਲਟ ਦਵਾਈ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਹਰ ਪੱਤੇ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ 151.90 ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ 210.60 ਰੁਪਏ ਅਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਦਵਾਈ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ 1 ਕਰੋੜ 38 ਲੱਖ 41 ਹਜ਼ਾਰ 588 ਰੁਪਏ ਵੱਧ ਅਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।

ਵਿਸ਼ਵ ਕੱਪ ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ ‘ਚ ਬੋਗਸ ਬਿੱਲ: ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪਿਛਲੀ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵ ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ ਕਰਵਾਇਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੋਗਸ ਬਿੱਲ ‘ਤੇ ਵੀ ਅਦਾਇਗੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਵੱਡਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕੈਗ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਬੱਸਾਂ ਦੇ ਨੰਬਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਸਕੂਟਰ, ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਤੇ ਟਰੱਕ ਦੇ ਨਿਕਲੇ।

ਕੈਗ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਖੁਲਾਸਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ 2011 ਦੇ ਵਿਸ਼ਵ ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ ਵਿਚ 1.68 ਲੱਖ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਬੋਗਸ ਬਿੱਲਾਂ ਉੱਤੇ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਠਿੰਡਾ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਦੀ ਜਾਂਚ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਕਿ 227 ਵਿਚੋਂ 47 ਬੱਸਾਂ ਦੇ ਬਿੱਲ ਬੋਗਸ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਿੱਲਾਂ ਵਿਚ ਦਿਖਾਏ ਗਏ ਰਜਿਸਟਰ ਨੰਬਰ ਸਕੂਟਰਾਂ, ਮੋਟਰਸਾਈਕਲਾਂ, ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਟਰੱਕਾਂ ਦੇ ਸਨ। ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ ਦੌਰਾਨ 6

ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਬੇਨੇਮੀਆਂ

ਬਾਦਲਾਂ ਦੇ ਲੇਖੇ-ਜੋਖੇ ਬਾਰੇ ਕੈਪਟਨ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਡਟੀ ‘ਆਪ’

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪਿਛਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਲੇਖੇ-ਜੋਖੇ ਬਾਰੇ ਵਾਈਟ ਪੇਪਰ ਲਿਆਉਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਡਟੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਲੋਕ ਇਨਸਾਫ਼ ਪਾਰਟੀ ਗੱਠਜੋੜ ਨੇ ਕੈਪਟਨ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ 10 ਸਾਲ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਲੁੱਟ ਕੇ ਬਰਬਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਪਰਦਾਫਾਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਂਚ ਕਮਿਸ਼ਨ ਗਠਿਤ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਜੱਜ ਕਰੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਹਾਲਾਤ ਉਪਰ ਜੋ ਵਾਈਟ ਪੇਪਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਲਿਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਸਮਾਂ ਸੀਮਾ ਤੈਅ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਪਿਛਲੇ 20 ਸਾਲ ਤੱਕ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਜਾਣ ਸਕਣ।

ਕੈਪਟਨ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਗਰਾਂਟਾਂ ਬਾਰੇ ਰਿਪੋਰਟ ਤਲਬ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦੋ ਅਹਿਮ ਫੈਸਲੇ ਕਰਦਿਆਂ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਭੇਜੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਬੰਧੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤਲਬ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮੰਗ ਲਈ ਹੈ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਨੇ ਨਵੀਂ ਸਰਕਾਰ ਬਣਦਿਆਂ ਹੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੰਤਰੀ, ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਕੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਵਿਕਾਸ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਨਾਂ ‘ਤੇ ਭੇਜਿਆ ਪੈਸਾ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤੇ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੈਸੇ ਵਿਕਾਸ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਭੇਜੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰਤ ਰਿਪੋਰਟ ਮੰਗ ਲਈ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਤੇ ਪੇਂਡੂ ਵਿਕਾਸ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਤ੍ਰਿਪਤ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਤੱਕ ਛਾਣਬੀਣ ਕਰਨਗੇ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਜੰਗਲਾਤ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਪੱਲਣਪੁਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚਲੇ ਖੰਡਰ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਕਿਸਾਨ ਸਿਖਲਾਈ ਕੇਂਦਰ, ਲੋਕਤੰਤਰ ਚੋਰੀ ਤੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮੰਗੀ ਗਈ ਹੈ। ਜੰਗਲਾਤ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਧਰਮਸੇਤ ਨੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਗਲੇ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਰਿਪੋਰਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰਾਂ ਤੋਂ 227 ਬੱਸਾਂ ਦੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਲਈ ਪ੍ਰਤੀ ਬੱਸ 3500 ਰੁਪਏ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਕ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟਰ ਤੋਂ 7 ਇਨੋਵਾ ਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਵਾਰਾਂ ਲਈ 1500 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਕਾਰ ਅਦਾਇਗੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਵਿਚ 2 ਰਜਿਸਟਰ ਨੰਬਰਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਇਨੋਵਾ ਕਾਰ ਤੇ ਇਕ ਸਕੂਟਰ ਦਾ ਸੀ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਮੁਕਤਸਰ ਨੇ 58 ਬੱਸਾਂ, 25 ਇਨੋਵਾ ਕਾਰਾਂ, 15 ਟਵੇਰਾ ਕਾਰਾਂ ਨੂੰ 5ਵੇਂ ਵਿਸ਼ਵ ਕਬੱਡੀ ਕੱਪ ਦੀ 20 ਦਸੰਬਰ, 2014 ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਬਾਦਲ ਵਿਚ ਹੋਏ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਈ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਨੂੰ ਅਦਾਇਗੀ ਕਰਨ ਲਈ 1.50 ਲੱਖ ਅਦਾ ਕੀਤੇ। ਡੀ.ਟੀ.ਓ. ਦਫਤਰ ਨੇ 2000, 750 ਤੇ 600

ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖਿਆ ਖੇਤਰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਤੀਜੇ ਨੰਬਰ ‘ਤੇ ਆਉਣ ਦੇ ਵੱਡੇ ਦਾਅਵੇ ਕੀਤੇ ਸੀ, ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖਿਆ ਖੇਤਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਜ਼ਰ-ਅੰਦਾਜ਼ ਰਿਹਾ। ਕੰਪਟਰੋਲਰ ਅਤੇ ਆਡੀਟਰ ਜਨਰਲ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸਹੂਲਤਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਲ 2011 ਤੋਂ 16 ਦੌਰਾਨ ਸਰਵ ਸਿੱਖਿਆ ਅਭਿਆਨ ਦੇ 1362.76 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਘੱਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵਰਦੀ ਦੇ ਦੋ ਸੈੱਟ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਸਨ, ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਸੈੱਟ ਦੇ ਕੇ ਹੀ ਕੰਮ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ। 2013-14 ਵਿਚ 16,46,949 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਰਦੀਆਂ ਵਾਸਤੇ 65.88 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਖਰਚਾ ਮੰਗਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਦਕਿ ਡੀ.ਪੀ.ਓ. ਅਤੇ ਐਸ.ਪੀ.ਡੀ. ਵੱਲੋਂ ਭੇਜੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ 15,63,588 ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਵਰਦੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮੁਫਤ ਅਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ, 2009 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਪਹਿਲੀ ਅਪਰੈਲ 2010 ਤੋਂ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਿਯਮ ਹੀ ਅਕਤੂਬਰ 2011 ਵਿਚ ਨੋਟੀਫਾਈ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਕੇਂਦਰ ਨੇ 114.36 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ

ਫੰਡ ਜਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ। ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਪਹਿਲੀ ਤੋਂ ਪੰਜਵੀਂ ਕਲਾਸ ਲਈ ਸਕੂਲ ਇਕ ਕਿੱਲੋਮੀਟਰ ਅਤੇ 6 ਤੋਂ 8ਵੀਂ ਕਲਾਸ ਤੱਕ ਦੇ ਸਕੂਲ ਤਿੰਨ ਕਿੱਲੋਮੀਟਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ, ਪਰ ਪੰਜਾਬ ‘ਚ 2011-14 ਤੱਕ ਕੋਈ ਸਕੂਲ ਮੈਪਿੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸੈਂਕੜੇ ਬੱਚੇ ਨੇੜਲੇ ਸਕੂਲਾਂ ‘ਚ ਦਾਖਲਿਆਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਕਾਨੂੰਨ ਤਹਿਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਮਾਤਾ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਪਲਣ

ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰ ਕੇ ਅੰਕੜੇ ਹੀ ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ 2012-16 ਦੌਰਾਨ 12,30,940 ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਪਹਿਲੀ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਦਾਖਲੇ ਸਮੇਂ ਉਕਤ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਿਆ। ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਮਾਰਚ 2016 ‘ਚ 3 ਤੋਂ 6 ਸਾਲ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 3,76,458 ਸੀ। ਵਿਭਾਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਬਚਪਣ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਮੁਫਤ ਪ੍ਰੀ-ਸਕੂਲਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਨਾਕਾਮ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੋੜਾਂ ਵਾਲੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਵੀ ਕੋਈ ਸਕੂਲ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਗਿਆ। 2014-15 ਦੌਰਾਨ ਰਾਜ ਦੇ ਕੁੱਲ 13251 ਪ੍ਰਾਈਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚੋਂ 1170 ਪ੍ਰਾਈਮਰੀ ਸਕੂਲ ਇਕੱਲੇ ਅਤੇ 6711 ਅੱਪਰ ਪ੍ਰਾਈਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚੋਂ 572 ਤਿੰਨ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਾਲ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ।

ਰੁਪਏ ਦੀ ਦਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀ ਬੱਸ, ਇਨੋਵਾ ਕਾਰ, ਟਵੇਰਾ ਕਾਰਾਂ ਲਈ 1.50 ਲੱਖ ਅਦਾ ਕੀਤੇ। ਡੀ.ਟੀ.ਓ. ਮੁਕਤਸਰ ਦਫਤਰ ਦੇ 40 ਵਾਹਨਾਂ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਦੀ ਜਾਂਚ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ 22 ਵਾਹਨਾਂ ਵਿਚ 7 ਸਕੂਟਰ, 2 ਟਰੈਕਟਰ, 3 ਟਰੱਕ ਤੇ 10 ਛੋਟੀਆਂ ਕਾਰਾਂ ਸਨ।

ਪਾਵਰਕਾਮ ਦਾ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਗੜਾ: ਪੰਜਾਬ ‘ਚ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਸਮੇਂ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਦੀਆਂ ਗਲਤੀਆਂ ਦਾ ਖਮਿਆਜ਼ਾ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਭੁਗਤਣਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਖੁਲਾਸਾ ਪੰਜਾਬ ਲੇਖਾਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਕੈਗ ਰਿਪੋਰਟ ਤੋਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਸਾਲ 2013 ਤੋਂ 2016 ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਬਿਜਲੀ ਨਿਗਮ ਨੇ ਬਿਜਲੀ ਖਰੀਦ ਤੇ ਹੋਰ ਸਬੰਧਤ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ 2249.61 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵਾਧੂ ਅਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ 1427.84 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬੋਝ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ‘ਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਖੁਲਾਸੇ ਮੁਤਾਬਕ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਬਠਿੰਡਾ,

ਰੋਪੜ ਤੇ ਲਹਿਰਾ ਮੁਹੱਬਤ ਸਥਿਤ ਬਰਮਲ ਸਟੇਸ਼ਨ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਖਰੀਦੀ ਗਈ। ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਿਜਲੀ ਖਰੀਦੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਭੁਗਤਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਜੇ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਨੇ ਵਪਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਦਾਇਗੀ ‘ਚ ਛੋਟ (ਰਿਬੇਟ) ਮਿਲਣੀ ਸੀ।

ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਕਈ ਕੰਮਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਨੇ 2,249.61 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵਾਧੂ ਅਦਾ ਕੀਤੇ। ਇਸ ‘ਚੋਂ 821.77 ਕਰੋੜ ਤਾਂ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਆਪ ਸਹਿਣੇ ਪਏ ਤੇ ਬਾਕੀ ਬਚਦੇ 1427.84 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬੋਝ ਉਸ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਭਾਵ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ‘ਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਪਾਵਰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ 391.46 ਕਰੋੜ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਰਾਸ਼ੀ ਵੀ ਅਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਅਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ।

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਆਰਥਿਕ ਸੰਕਟ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ (ਆਰ.ਬੀ.ਆਈ.) ਨੇ 29 ਮਾਰਚ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਬੈਂਕਾਂ ਤੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਅਦਾਇਗੀਆਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਅਜਿਹਾ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਓਵਰਡ੍ਰਾਫਟ ਦੀ ਸੀਮਾ ਉਲੰਘਣ ਮਗਰੋਂ ਅਗਲੇਰੀ ਰਿਆਇਤੀ ਸੀਮਾ ਵੀ ਪਾਰ ਕਰ ਲੈਣ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ।

ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਪੱਤਰ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ 925 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਪੇਸ਼ਗੀਆਂ (ਵੇਅਜ਼ ਐਂਡ ਮੀਨਜ਼ ਐਡਵਾਂਸਿਜ਼) ਮੁਕਾ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਫਿਰ 760 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋਰ ਬੈਂਕਾਂ ਤੋਂ ਕਢਾ ਲਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਓਵਰਡ੍ਰਾਫਟ ਦੀ ਕੁੱਲ ਰਕਮ 1680 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧ ਗਈ। ਅਜਿਹੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਕੋਲ ਸਖਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ।

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਉਚ ਅਫਸਰ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਇਕ ਰੁਟੀਨ ਮਾਮਲਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਸਲ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਨਮੋਸੀ ਵਾਲਾ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਹੈ। ਬਾਦਲਾਂ ਵੇਲੇ ਕਦੇ ਪੀ.ਆਈ.ਡੀ.ਬੀ., ਕਦੇ

ਆਰਥਿਕ ਤੰਗੀ ਨੇ ਕੈਪਟਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚੁਫੇਰਿਓਂ ਘੇਰਿਆ

ਪੰਜਾਬ ਮੰਡੀ ਬੋਰਡ ਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਇਕ ਵਾਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਤੋਂ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਅਤੇ ਰਕਮ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਾਤਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਓਵਰਡ੍ਰਾਫਟ ਸਬੰਧੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਉਪਾਅ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਪਾਸੇ 1230 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣੇ ਸਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਮਦ ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ

ਸਥਿਤੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ। ਆਰ.ਬੀ.ਆਈ. ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਪਿਛਲੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਵਿਚ ਬੈਂਕਾਂ ਤੋਂ ਓਵਰਡ੍ਰਾਫਟ ਦੀ ਲਿਮਟ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਦਾਇਗੀ ਲੈਣ ਕਰ ਕੇ ਰੋਕ ਲਾਉਂਦੀ ਰਹੀ।

ਗੌਰਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਆਰ.ਬੀ.ਆਈ. ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੀ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣੀ ਬਣਦੀ ਰਕਮ ਬੈਂਕਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਚੱਲਦਿਆਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਆਰ.ਬੀ.ਆਈ. ਨੇ ਸਬੰਧਤ ਬੈਂਕਾਂ ਨੂੰ ਹਦਾਇਤ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਕੇਂਦਰ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੀ ਰਾਹਤ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਵੱਡੀ ਰਾਹਤ ਮਿਲੀ ਜਦੋਂ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਫੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ 800 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ (ਆਰ.ਬੀ.ਆਈ.) ਵੱਲੋਂ ਸੀਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਾਤਿਆਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰ ਆਪਣਾ ਬੰਦ ਹੋਇਆ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਤੇ ਅਦਾਇਗੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਸਕੇਗੀ। ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਫੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ 1200 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਬਣਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਕੇਂਦਰ ਨੇ ਹਾਲੇ 800 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਰਾਹਤ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਰੁਕਿਆ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਆਰ.ਬੀ.ਆਈ. ਨੇ ਖਾਤੇ ਸੀਲ ਕਰਨ ਦਾ ਕਦਮ ਪਿਛਲੇ 15 ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਓਵਰਡ੍ਰਾਫਟ ਬਹੁਤ ਵਧ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਓਵਰਡ੍ਰਾਫਟ ਦੀ ਮਿਥੀ 925 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੀ ਹੱਦ ਨਾਲੋਂ ਵੀ 750 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਵੱਧ ਖਰਚ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਸੀ।

ਲਾਲ ਬੱਤੀ ਬਾਰੇ ਸੁਖਬੀਰ ਬਾਦਲ ਦਾ ਤਰਕ

ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਵੀ.ਆਈ.ਪੀ. ਕਲਚਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਉਤੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਬੀਰ ਬਾਦਲ ਨੇ ਸਵਾਲ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਸੁਖਬੀਰ ਬਾਦਲ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਲਾਲ ਬੱਤੀਆਂ ਤਾਂ ਉਤਰ ਗਈਆਂ, ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ.ਆਈ.ਪੀ. ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ ਅੱਗੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਜਿਪਸੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਾਧਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

Punjab Times**Established in 2000
18th Year in Publication**Published every Saturday
by **A B Publication Inc.**
20451 N Plum Grove Rd.
Palatine, IL 60074-2018
Ph:847-359-0746
Fax:847-705-9388
Email:punjabtimes1@gmail.com
www.punjabtimesusa.com**Editor:**

Amolak Singh Jammu

Astt. Editors: Jaspreet Kaur
Kuljeet Singh**Our Columnists**Ashok Bhaura
Tarlochan Singh Dupalpur
Baljit Basi
Major Kular
CaliforniaShiara Dhindsa
661-703-6664**New York**Iqbal S. Jabowalia
917-375-6395**Circulation**Harbhajan Singh
917-856-5229**Photographer**Kamaljit Singh Viridi
Ph. 847-502-2703**Distributed in:**California, Illinois, Indiana, Ohio,
Michigan, Wisconsin, Missisipi,
Iowa, Arkansas, Massachusetts,
Texas, Virginia, Nevada, Washington,
Oregon, Arizona, Georgia, Florida,
New York, New Jersey, Connecticut,
Oklahoma, Pennsylvania, Missouri,
Kentucky**ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਪਰਚਾ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ**
ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ: 100 ਡਾਲਰ
ਪੰਜ ਸਾਲ ਲਈ: 450 ਡਾਲਰ**ਨੋਟ:** ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ
ਲੇਖਾਂ ਵਿਚਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ
ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ
ਹੈ। ਇਹ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਮਹਿਜ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਿੱਤ
ਛਾਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਜਾਂ ਗਲਤ
ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ।ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ
ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ
ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼
ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਪਾਠਕ ਕਿਸੇ ਵੀ
ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਆਪ
ਕਰ ਲੈਣ।**Disclaimer**The views expressed in the
articles published in the columns
of Punjab Times are that of
their writers, and it is not
implied that Punjab Times
endorses them.Sameway Punjab Times
does not necessarily endorses
the claims made in the
advertisements published in
Punjab Times.**All disputes subject to
Chicago jurisdiction.**

ਬੇਅਦਬੀ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਤੱਕ ਪੁੱਜਣ ਤੋਂ ਝਿਜਕਦੀ ਰਹੀ ਪੁਲਿਸ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ
ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਤੱਕ
ਪੁੱਜਣ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਨੇ
ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਈ। ਜਸਟਿਸ ਜੋਰਾ
ਸਿੰਘ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਜਾਂਚ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ
ਰਿਪੋਰਟ 'ਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ
ਤੱਕ ਪੁੱਜਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸ਼ੱਕੀ
ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਸਕੈਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪਰ
ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਲਈ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਜਨਤਕ
ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।ਬਹਿਬਲ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਗੋਲੀ ਦਾ
ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਏ ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ
ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਾਖਲ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਨਾਲ
ਲਾਈ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ
ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਨਿਹੱਥੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ 'ਤੇ
ਬੇਵਜ੍ਹਾ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ
ਨਹੀਂ ਸਮਝੀਆਂ। ਕੋਟਕਪੂਰਾ ਚੌਕ 'ਤੇ
ਐਸ.ਡੀ.ਐਮ. ਜੈਤੋਂ ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਨੇ
ਹਵਾ ਵਿਚ ਫਾਇਰਿੰਗ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ,

ਕਿਸਾਨੀ ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਦੇ ਮੁਲੰਕਣ ਲਈ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਿਸਾਨਾਂ
ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਬਾਰੇ ਉਚ ਪੱਧਰ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਹੈ।
ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ
ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਬੀਮਾ ਨਿਗਮ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਤੇ ਪੰਜਾਬ
ਕਿਸਾਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਪੁਨਰਗਠਨ ਲਈ ਵੀ ਕਦਮ
ਚੁੱਕਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਸੂਤਰਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ
ਹੈ ਕਿ ਉਚ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ
ਕਿ ਉਹ ਕਿਸਾਨਾਂ ਸਿਰ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਪੂਰਾ ਮੁਲੰਕਣ
ਕਰੇ ਤੇ ਸਮਾਂਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਰਜ਼ਾ ਮੁਆਫੀ ਦੇ
ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ
ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਅੰਦਰ ਦੇਵੇ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ
ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬੀਮਾ ਨਿਗਮ ਬਣਾਉਣ
ਲਈ ਮੁਕੰਮਲ ਤਜਵੀਜ਼ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਵਿਭਾਗ
ਦੀ ਅਗਲੀ ਮੀਟਿੰਗ 'ਚ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ
ਪੇਸ਼ ਕਰੇ।

ਡੇਰਾ ਸਿਰਸਾ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲੈਣ ਗਏ ਆਗੂ ਤਲਬ (ਸਫਾ ਇਕ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ, ਕੁਸ਼ਲਦੀਪ
ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ, ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਧਰਮਸੇਤ, ਕਰਨ ਕੌਰ
ਬਰਾੜ, ਖੁਸ਼ਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ ਜਟਾਣਾ, ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
ਸਮਾਣਾ, ਦਮਨ ਕੌਰ ਬਾਜਵਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਆਮ
ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਗੂ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ
ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਡੇਰੇ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ
ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ
ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇੰਦਰ
ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ, ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਤਲਵੰਡੀ, ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ, ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ
ਗੁਰੂ, ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਮਿਹਰਬਾਨ, ਜਗਦੀਪ ਸਿੰਘ
ਨਕਈ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਕੋਟਕੱਤਾ, ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ
ਦਿਤੂਬਾ, ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਝੁੰਦਾ, ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ
ਲੌਂਗੇਵਾਲ, ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ, ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਂਤ,
ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿਬੀਆ, ਪਰਮਬੰਸ ਸਿੰਘ ਬੰਟੀ
ਅਤੇ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਇਆਲੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ
ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਰਹੇ
ਮੁਤਵਾਜ਼ੀ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਲਗਭਗ 40 ਸਿੱਖ
ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਇਸੇ ਦੋਸ਼ ਹੇਠ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ
ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ
ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ 20 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ
ਅਗਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਜਸਟਿਸ ਜੋਰਾ ਸਿੰਘ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਅਹਿਮ ਖੁਲਾਸੇ

ਪਰ ਪੁਲਿਸ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਇਥੋਂ 70 ਗਜ਼ ਦੁਰ
ਸਥਿਤ ਥਾਣੇ 'ਚੋਂ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ ਤੇ ਅਜੀਤਸਿੰਘ ਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਫੱਟਤ ਹੋਇਆ।
ਡੀ.ਸੀ. ਨੇ 12 ਤਰੀਕ ਨੂੰ ਹੀ ਚੌਕ 'ਤੇ ਕੈਮਰੇ

ਸਾਈਬਾਬਾ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਦਖਲ ਮੰਗਿਆ

ਵੈਨਕੂਵਰ: ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਅਗਾਂਹਵਧੂ
ਪਰਚੇ 'ਰੈਡੀਕਲ ਦੇਸੀ' ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਦੇ
ਵਫ਼ਦ ਨੇ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਰਕੁਨ ਪ੍ਰੋ. ਜੀ.ਐਨ.
ਸਾਈਬਾਬਾ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਲਈ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਖੇਡ ਤੇ
ਅਪਾਹਜਾਂ ਸਬੰਧੀ ਮੰਤਰੀ ਕਾਰਲਾ ਕੁਆਲਟਰੂ
ਤੋਂ ਦਖਲ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਡੈਲਟਾ
ਸਥਿਤ ਹਲਕਾ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਖੇ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰ ਕੇ
ਸਮੂਹਿਕ ਚਿੰਨੀ ਸੌਂਪੀ।ਸੋ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਲੋਂ ਦਸਤਖਤਸ਼ੁਦਾ ਚਿੰਨੀ
ਵਿਚ ਕੈਨੇਡਾ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ
ਇਹ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਉਪਰ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਈਬਾਬਾ ਨੂੰ
ਰਿਹਾਅ ਕਰਨ ਲਈ ਦਬਾਅ ਪਾਵੇ ਜੋ 90 ਫ਼ੀਸਦੀਅਪਾਹਜ ਅਤੇ ਵੀਲੂ-ਚੇਅਰ ਉਪਰ ਨਿਰਭਰ ਹੈ।
ਚਿੰਨੀ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਨੂੰ
ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਦਾ ਝੰਡਾਬਰਦਾਰ
ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਇਸ ਕਾਰਜ ਲਈ ਅੱਗੇ ਆਉਣਾ
ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।ਰੈਡੀਕਲ ਦੇਸੀ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ
ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਈਬਾਬਾ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੇ
ਗ਼ੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਰੋਕੂ ਸਖ਼ਤ ਕਾਨੂੰਨ
ਤਹਿਤ ਆਦਿਵਾਸੀਆਂ, ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਸਮੇਤ
ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਜੱਦੋਜਹਿਦ
ਬਦਲੇ ਪੰਜ ਹੋਰ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਸਮੇਤ
ਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਨਵਜੋਤ ਸਿੰਘੂ ਵੱਲੋਂ ਨਗਰ ਸੁਧਾਰ ਟਰੱਸਟਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਫਾਰਗ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਮੂਹ ਨਗਰ
ਸੁਧਾਰਾਂ ਟਰੱਸਟਾਂ 'ਤੇ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਚੇਅਰਮੈਨ
ਤੇ ਟਰੱਸਟੀ ਰਾਜਸੀ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਤੁਰਤ ਪ੍ਰਭਾਵ
ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਤੋਂ ਫਾਰਗ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।
ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਮੰਤਰੀ ਨਵਜੋਤ
ਸਿੰਘ ਸਿੰਧੂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਨਗਰ
ਸੁਧਾਰ ਟਰੱਸਟਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ
ਕਾਰਜਕੁਸ਼ਲਤਾ ਅਤੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਲਿਆਉਣ
ਦੇ ਮਕਸਦ ਨਾਲ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਅਗਲੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ
ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਤੱਕ ਸਬੰਧਤ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ
ਜਾਂ ਐਸ.ਡੀ.ਐਮ. ਸਬੰਧਤ ਟਰੱਸਟਾਂ ਦੇ
ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ ਹੋਣਗੇ। ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ
ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਚੱਲ
ਰਹੇ ਵਿਕਾਸ ਕੰਮਾਂ ਦੇ ਰੋਕੇ ਜਾਣ ਦਾ ਨੋਟਿਸ
ਲੈਂਦਿਆਂ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਿਰਦੇਸ਼
ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਤੁਰਤ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ
ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ ਮੁਕਾਬਲੇ: ਨਿਆਂ ਲਈ ਮੁੜ ਚਾਰਾਜੋਈ

(ਸਫਾ ਇਕ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਪਰਿਵਾਰ ਪਟਿਆਲਾ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ
ਤੇ ਹੋਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਪੀੜਤ
ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 2500 ਤੋਂ 3000 ਤੱਕ
ਹੈ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਮਨੀਪੁਰ ਦਾ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ
ਮਾਮਲਾ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਿਆ
ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਜਾਂਚ ਦੇ ਹੁਕਮ
ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ।ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਅਤਿਵਾਦ ਦੇ ਦੌਰ ਦੌਰਾਨ
ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਝੂਠੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਬਣਾ ਕੇ ਸੈਂਕੜੇ ਸਿੱਖ
ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।
ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੁਖਤਾ ਸਬੂਤ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ,
ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨੀਅਤ ਸਾਫ਼ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਨ
ਪੀੜਤ ਅੱਜ ਤੱਕ ਇਨਸਾਫ਼ ਲਈ ਭਟਕ ਰਹੇਹਨ। ਦਸੰਬਰ 2015 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ
ਬਰਖਾਸਤ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਅਤੇ 'ਪੁਲਿਸ ਕੈਟ'
ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪਿੰਕੀ ਨੇ ਝੂਠੇ ਪੁਲਿਸ
ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਅਹਿਮ ਖੁਲਾਸੇ ਕੀਤੇ ਸਨ।
ਉਸ ਨੇ ਚਰਚਿਤ ਤੇ ਵਿਵਾਦਤ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਰੌਕ
ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਮੇਤ ਕਈ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ
ਕਟਹਿਰੇ 'ਚ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਪਿੰਕੀ ਦਾ
ਦਾਅਵਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਹ ਪੁਲਿਸ
ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਦਾ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ
50 ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਵਿਚ ਤਤਕਾਲੀ ਪੁਲਿਸ
ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ
ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ
ਰਿਕਾਰਡ 'ਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਥਾਂ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ
ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਝੂਠੇ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਵਾਲੀ ਸੂਚੀਲਗਾ ਦਿੱਤੇ ਸਨ, ਪਰ ਪੁਲਿਸ ਕਹਿੰਦੀ ਰਹੀ ਕਿ
ਕੈਮਰੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਡੀ.ਸੀ. ਦਾ
ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਫੁਟੇਜ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਦਫ਼ਤਰ
ਭੇਜੀ ਗਈ, ਜਿਹੜੀ ਫੋਰੈਂਸਿਕ ਜਾਂਚ ਲਈ ਭੇਜੇ
ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ
ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਥੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਅਣਗਹਿਲੀ
ਕਾਰਨ ਹਾਲਾਤ ਵਿਗੜੇ। ਇਕ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ
ਨੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਬਿਆਨ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੇ
ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਸਮਝੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ
ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨੇਪਰੇ ਚੜ੍ਹ
ਜਾਣਾ ਸੀ।ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ 'ਚ ਕਿਹਾ
ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ
ਰਾਖੀ ਲਈ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ, ਪਰ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ
ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ
ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਕਾਰੀ
ਬੈਠੇ ਸਨ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਕਹਿ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ
ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਕਾਰੀਆਂ ਕੋਲ 12 ਬੋਰ ਦੀਆਂ ਰਾਈਫਲਾਂ
ਸੀ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਬੈਠੇ ਨਾ ਹੁੰਦੇ।

ਟਰੰਪ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਉਤੇ ਅਣਮਿਥੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਰੋਕ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਾਲੇ ਛੇ
ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਉਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਵਾਲੇ
ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਡੋਨਲਡ ਟਰੰਪ ਦੇ ਨਵੇਂ ਹੁਕਮਾਂ ਉਤੇ
ਰੋਕ ਨੂੰ ਹਵਾਈ ਦੇ ਫੈਡਰਲ ਜੱਜ ਨੇ ਅਣਮਿਥੇ
ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ।ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜੱਜ ਡੈਰੇਕ ਵਾਟਸਨ ਨੇ ਦੋ ਹਫ਼ਤੇ
ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਧੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਮੁੱਖ
ਤਜਵੀਜ਼ ਨੂੰ ਰੋਕਦਿਆਂ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਹ
ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਬਾਰੇ ਨਾਪਸੰਦਗੀ ਰਾਹੀਂ ਸੰਵਿਧਾਨ
ਦੇ ਸਥਾਪਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਵਾਟਸਨ
ਦੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 15 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਹੁਕਮ
ਇਸ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਸਮੇਂ ਤੱਕ
ਆਰਜ਼ੀ ਤੌਰ ਉਤੇ ਰੋਕਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਮੁੱਦਈਆਂ
ਨੇ ਜੱਜ ਨੂੰ ਹੁਕਮਾਂ ਉਤੇ ਰੋਕ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ
ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਉਤੇ ਜੱਜ ਨੇ
ਸਹਿਮਤੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ।

ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ 29 ਕਾਮੇ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਸੁਸ਼ਮਾ
ਸਵਰਾਜ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ
ਨੇ 29 ਭਾਰਤੀ ਕਾਮੇ ਸਾਹੂਦੀ ਅਰਬ ਵਿਚ ਬਚਾ
ਲਏ ਹਨ। ਤਿਲੰਗਾਨਾ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਕੇ.ਟੀ. ਰਾਮਾ
ਰਾਓ ਨੇ ਸੁਸ਼ਮਾ ਸਵਰਾਜ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਕੇ
ਸੂਬੇ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਮਿਆਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਦਖਲ
ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ।ਵਿਚ ਬੱਬਰ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਤਤਕਾਲੀ ਮੁਖੀ ਸੁਖਦੇਵ
ਸਿੰਘ ਬੱਬਰ ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ
ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਚ ਮਾਰਨ ਦਾ
ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ।ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪਿੰਕੀ ਜੋ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ
ਲੁਧਿਆਣਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਤਾਇਨਾਤ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਨੇ
ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੀ.ਆਈ.ਏ.
ਸਟਾਫ਼ ਅੰਦਰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰਿਆ
ਗਿਆ, ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਦੱਸਿਆ ਸੀ।
ਸੀਨੀਅਰ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕਈ
ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਈਨਾਈਡ
ਦੇ ਕੈਪਸੂਲ ਤੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕ ਦਵਾਈਆਂ ਤੱਕ
ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ, ਜਦੋਂ ਫਿਰ ਵੀ ਮੌਤ ਨਾ ਆਈ
ਤਾਂ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਆਨਰੇਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ

(ਡਾ.) ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ
ਬਲਵਿੰਦਰ (ਨਿੱਕੀ) ਕੌਰ ਸੇਖੋਂ
ਵਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਗਿੱਲ
ਪ੍ਰੋ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਮਦੇਵ
ਸਵਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ
ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ
ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲਡਾ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਨ
ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ
ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ
ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ
ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਜੱਸੀ) ਗਿੱਲ
ਡਾ. ਹਰਗੁਰਮੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਅਯੁਧਿਆ ਸਲਵਾਨ
ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਡੇਰ
ਜਗਦੀਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਘੁੰਨ
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰਤ
ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ
ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ

1984 'ਚ 25 ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ 5 ਕੇਸ ਮੁੜ ਖੁੱਲ੍ਹਣਗੇ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ 1984 ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੌਰਾਨ ਦਿੱਲੀ ਕੈਂਟ ਦੇ ਰਾਜ ਨਗਰ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਹੋਏ 25 ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ.ਨੰਬਰ 416/84 ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ 5 ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜਸਟਿਸ ਗੀਤਾ ਮਿੱਤਲ ਅਤੇ ਅਨੁ ਮਲਹੋਤਰਾ ਦੀ ਬੈਂਚ ਨੇ ਕੇਸ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਦਿੱਲੀ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਨਵੰਬਰ 1984 'ਚ ਰਾਜ ਨਗਰ ਵਿਚ 25 ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਸਬੰਧੀ ਦਿੱਲੀ ਕੈਂਟ ਬਾਣੇ ਵਿਖੇ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਦਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਗੋਲਮੇਲ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਨੰਬਰ 416/84 'ਚ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਨੱਥੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ 'ਚੋਂ ਸਿਰਫ 5 ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਉਤੇ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ 'ਚ ਦਿੱਲੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਬਾਅਦ 'ਚ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਨਾ ਮਿਲਣ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਉਪਰੰਤ ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। 2000 ਵਿਖੇ ਐਨ.ਡੀ.ਏ. ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਾਨਾਵਤੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਵੀ ਦਿੱਲੀ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਬਾਰੇ ਪੀੜਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਵਿਰੋਧ ਦਰਜ ਕਰਵਾਇਆ ਸੀ। 5 ਸਾਲ ਤੱਕ ਚੱਲੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ 2005 ਵਿਖੇ ਉਕਤ 5 ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਤੋਂ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ.ਕੇ. ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਕੇਸਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂ ਸੱਜਣ ਕੁਮਾਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਪੂਰੀ

ਟਾਈਟਲਰ ਵੱਲੋਂ ਸੱਚ-ਝੂਠ ਦਾ ਟੈਸਟ ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਆਗੂ ਜਗਦੀਸ਼ ਟਾਈਟਲਰ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਸਬੰਧੀ ਝੂਠ ਫੜਨ ਵਾਲੀ (ਲਾਈ ਡਿਟੈਕਟਰ) ਮਸ਼ੀਨ ਰਾਹੀਂ ਟੈਸਟ ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਟੈਸਟ ਨੂੰ ਜ਼ੁਲਮ ਭਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਗੌਰਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਵੱਲੋਂ ਟਾਈਟਲਰ ਨੂੰ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਕਲੀਨ-ਚਿੱਟ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਟਾਈਟਲਰ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਟੈਸਟ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਨੇ ਇਹ ਟੈਸਟ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ। ਵਕੀਲ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਟੈਸਟ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਦੀ ਅਪੀਲ ਨੂੰ 'ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਭਾਰੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ' ਅਤੇ 'ਗਲਤ ਇਰਾਦੇ' ਨਾਲ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿੱਲੀ ਕਤਲੇਆਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਇਕ ਸੂਚੀ ਵੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ। ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਸੂਚੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਣਗੇ। ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਚੀਫ ਮੈਟਰੋਪੋਲੀਟਨ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਸ਼ਿਵਾਲੀ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਦੀ ਟਾਈਟਲਰ ਤੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਵਰਮਾ ਦਾ ਲਾਈ ਡਿਟੈਕਟਰ ਟੈਸਟ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਅਪੀਲ ਉਤੇ ਬਹਿਸ ਲਈ ਅਗਲੀ ਸੁਣਵਾਈ 18 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਤਾਕਤ ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਯਤਨਾਂ

ਸਦਕਾ ਹੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਉਕਤ ਕੇਸਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਜਸਟਿਸ ਸੋਢੀ ਵੱਲੋਂ ਕਤਲੇਆਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੇਸਾਂ ਬਾਰੇ ਸਵਾਲ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਕੀ 1984 ਵਿਚ ਵਾਪਰੇ ਸਾਕਿਆਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸਥਿਤ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹੋਏ ਫੌਜੀ ਹਮਲੇ, ਅਰਥਾਤ ਨੀਲਾ ਤਾਰਾ ਸਾਕੇ ਤੇ ਨਵੰਬਰ 84 ਦੌਰਾਨ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਰਬਾਂ-ਖਰਬਾਂ ਦੀਆਂ ਲੁੱਟੀਆਂ ਤੇ ਸਾੜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਚੱਲ ਤੇ ਅਚਲ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਸ਼ਾਇਦ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਖਤਮ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ? ਇਹ ਸਵਾਲ ਦਿੱਲੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਜਸਟਿਸ ਆਰ.ਐਸ. ਸੋਢੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ ਚੋਣ ਨਤੀਜਿਆਂ 'ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਿਆਂ ਉਠਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਇਸ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਹੋਈ ਰਿਕਾਰਡ ਜਿੱਤ ਅਤੇ ਬੀਤੇ 33 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮੁੱਦਿਆਂ ਨੂੰ ਭੁਨਾਉਂਦੇ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਗਠਜੋੜ ਦੀ ਨਮੋਸ਼ੀ ਭਰੀ ਹਾਰ ਤੋਂ ਤਾਂ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਜਦ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ 'ਚ '84 ਦੇ ਸਾਕਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਉਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਰਾਜਸੀ ਲਾਭ ਨਾ ਹੋ ਸਕਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਭਾਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਕਿਆਂ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਵੰਬਰ '84 ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦਵਾਏ ਜਾਣ ਲਈ ਅਦਾਲਤੀ ਲੜਾਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਰਾਜਸੀ ਅਤੇ ਆਰਥਕ ਸੋਸ਼ਣ ਹੁਣ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਦਾ ਤਾਂ ਇਹੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਹੈ।

ਹਰੀਕੇ ਝੀਲ 'ਚ ਤਿਹਾਏ ਮਰਨ ਲੱਗੇ ਪੰਛੀ

ਹਰੀਕੇ ਪੱਤਣ: ਹਰੀਕੇ ਹੈਂਡ ਵਰਕਸ ਦੇ ਗੇਟਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਅਤੇ ਸਾਫ-ਸਫਾਈ ਲਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੰਦੀ ਝੀਲ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਅਤੇ ਮੱਛੀਆਂ 'ਤੇ ਭਾਰੂ ਪੈ ਗਈ। ਰੋਪੜ ਹੈਂਡ ਵਰਕਸ ਅਤੇ ਪੌਰ ਡੈਮ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਬੰਦ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਹਰੀਕੇ ਝੀਲ ਦਾ 90 ਫੀਸਦੀ ਹਿੱਸਾ ਸੁੱਕ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਚਹਿਚਹਾਟ ਨਾਲ ਗੂੰਜਦੀ ਇਹ ਝੀਲ ਉਜਾੜ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਪੰਛੀ ਵੀ ਹਾਲੇ-ਬੇਹਾਲ ਹਨ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧ ਰਹੀ ਗਰਮੀ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਵੀ ਖਤਰੇ 'ਚ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ।

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ 26 ਮਾਰਚ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੰਦੀ 16 ਅਪਰੈਲ ਤੱਕ ਚੱਲੇਗੀ। ਝੀਲ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਪਾਣੀ 'ਚ ਲੱਕ ਕੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਕੱਛੂਕੌਮੇ, ਸੱਪ, ਕੇਕੜੇ ਆਦਿ ਪਾਣੀ ਸੁੱਕਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਝੀਲ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਵੱਡੀ

ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਮੱਛੀਆਂ ਅਤੇ ਜਲਚਰ ਜੀਵ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੰਦੀ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਹਨ। ਖੈਤਾਨ ਏਰੀਏ 'ਚ ਵੀ ਪਾਣੀ ਸੁੱਕਣ ਕਾਰਨ ਮੱਛੀਆਂ ਮਰ

ਗਈਆਂ ਹਨ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਜਲਚਰ ਜੀਵ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਝੀਲ ਦੇ ਖੜ੍ਹੇ ਪਾਣੀ ਵਾਲੇ ਦੇ ਮੁੱਖ ਖੇਤਰ ਰਿਆਸਤ ਅਤੇ ਖੈਤਾਨ ਸੁੱਕ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਜਲਚਰ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਵੱਡੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਮਰ ਜਾਣ ਦਾ ਖਦਸ਼ਾ ਹੈ।

ਝੀਲ ਦੇ ਮੁੱਖ ਖੇਤਰ ਰਿਆਸਤ ਅਤੇ ਖੈਤਾਨ ਸੁੱਕ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਮਹਿਮਾਨ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਛੀ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਛੀ ਤਾਂ ਸਰਦੀ ਖਤਮ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸ਼ਾਵਲਰ, ਕੂਟ, ਗਾਰਜਨੀ ਅਤੇ ਮਲਾਰਡ ਆਦਿ ਮਹਿਮਾਨ ਪੰਛੀ ਅਪਰੈਲ ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਵਾਪਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੰਦੀ ਦਾ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨ ਹੋਰ ਝੀਲ 'ਚ ਪਾਣੀ ਨਾ ਛੱਡਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਦਲਦਲੀ ਇਲਾਕੇ ਵੀ ਸੁੱਕ ਜਾਣਗੇ।

ਇੰਦਰਾ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਕੈਪਟਨ

ਪਟਿਆਲਾ: 'ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਸਬੰਧੀ 'ਪੰਜਾਬ ਟਰਮੀਨੇਸ਼ਨ ਆਫ ਐਗਰੀਮੈਂਟ ਐਕਟ 2004' ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਸੋਨੀਆ ਗਾਂਧੀ ਕੈਪਟਨ ਨਾਲ 6 ਮਹੀਨੇ ਨਹੀਂ ਬੋਲੇ ਸਨ। ਉਹ ਜਦੋਂ ਬੋਲੇ ਤਾਂ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਸਬੰਧੀ ਐਕਟ ਪਾਸ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਮਰਿੰਦਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਜੇ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਤਾਂ ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਰਨ ਦੇਣਾ ਸੀ?' ਇਹ ਖੁਲਾਸਾ 'ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ: ਪੀਪਲਜ਼ ਮਹਾਰਾਜਾ' ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ

ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਵੇਲਾ ਕੈਪਟਨ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਰਾਜਨੀਤੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੀ।

ਲੇਖਕ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਕਰਵਾਏ ਰੂ-ਬਰੂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਪਾਠਕਾਂ ਨੇ ਕਿਤਾਬ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਸਵਾਲ-ਜਵਾਬ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਸੰਤ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਅਮਰਿੰਦਰ ਦੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਦੀ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਅਮਰਿੰਦਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਹਨ, ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਵਿਚੋਂ ਹਨ, ਪਰ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਨ। ਸਿੰਘ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਸੰਤ ਭਿੰਡਰਾਂਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਮਰਿੰਦਰ ਨੂੰ ਭੇਜਿਆ

ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿਚ ਅਰੂਸਾ ਆਲਮ ਬਾਰੇ ਵੀ ਇਕ ਸਫ਼ਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਲੇਖਕ ਨੇ ਕੁਝ ਵੀ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਵਰ੍ਹੇ ਲੱਗੇ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੈਪਟਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕਈ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੀਤਾ। ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖਣ ਸਮੇਂ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨੁਕਤੇ 'ਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ।

ਵੀਜ਼ਾ ਧੋਖਾਧੜੀ 'ਚ ਦੋ ਭਾਰਤੀ ਆਏ ਅੜਿੱਕੇ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਦੋ ਭਾਰਤੀ ਵੀਜ਼ਾ ਧੋਖਾਧੜੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਅੜਿੱਕੇ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਜੈਵੇਲ ਮੁਰਗਨ (46) ਤੇ ਸੱਯਦ ਨਵਾਜ (40) ਉਤੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਹੈ ਕਿ ਐਚ-1 ਬੀ ਵੀਜ਼ਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਅਲੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵਰਤੇ ਹਨ। ਅਮਰੀਕੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਐਚ-1 ਬੀ ਵੀਜ਼ਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਅਲੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵਰਤਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 20 ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਜਾਂ 2,50,000 ਡਾਲਰ ਦਾ ਜੁਰਮਾਨਾ ਜਾਂ ਫਿਰ ਦੋਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਵਕੀਲ ਨੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਫ੍ਰੇਮੋਂਟ ਸਥਿਤ ਡਾਇਨਾਸਾਫਟ ਸਿਨੈਰਜੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਮੁਰਗਨ ਤੇ ਨਵਾਜ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਤਕਨੀਕੀ ਪੇਸ਼ੇਵਰਾਂ ਲਈ ਐਚ-1 ਬੀ ਵੀਜ਼ਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾਅਲੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ 2010 ਤੋਂ 2016 ਤੱਕ ਅਜਿਹੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਰਹੇ।

Michigan Truck Driving School

6405 Middlebelt Road, Romulus, MI 48174

ਸਭ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਾਲ
ਲੈਸ ਨਵਾਂ ਟਰੱਕ
ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਸਕੂਲ

*ਸਕੂਲ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ

*3-4 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਰ ਬਣੋ

Raj Jamarai Cell:734-644-1010 Office:734-747-4298

Income Tax Preparation

By Certified Public Accountant

ਰਿਚਮੰਡ ਹਿੱਲ ਵਿਖੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ
ਇੰਕਮ ਟੈਕਸ ਤੇ ਇੰਸ਼ੂਰੈਂਸ ਦਾ ਦਫ਼ਤਰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਿਆ
ਹੈ। ਅੱਜ ਹੀ ਰਾਹੁਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਾਲ ਕਰੋ।

Free Consultancy ♦ Best Services ♦ Best Prices

Experience and Specialty

Corporate Tax
Personal Income Tax
Financial Statement Audit
New Business Setup
Year Round Service

Accounting
Bookkeeping
Payroll Services
Immigration Forms

Insurance

Auto
Home
Life
Business
Worker Comp.

Rahul Singh, CPA

Get the most from
your tax return!

ਪਰਸਨਲ ਟੈਕਸ, ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਟੈਕਸ, ਆਡਿਟ, ਬੁੱਕ ਕੀਪਿੰਗ ਤੇ ਟੈਕਸ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ

718-850-0040 Cell: 917-622-1354 (Rahul) Cell: 917-650-7989 (Rehan)
11805 Atlantic Ave, Richmond Hill NY 11418 Email: sendtocpa@gmail.com

ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ: ਭਾਜਪਾ ਦੀ 'ਕਾਹਲੀ' ਕੰਮ ਨਾ ਆਈ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਭਾਜਪਾ ਆਗੂ ਸੁਬਰਾਮਣੀਅਨ ਸਵਾਮੀ ਨੂੰ ਉਦੋਂ ਨਮੋਸ਼ੀ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ-ਰਾਮ ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਵਿਵਾਦ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਛੇਤੀ ਸੁਣਵਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਇਹ ਗਲਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਵਾਮੀ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਧਿਰ ਹਨ ਤੇ ਇਕ ਦਖਲ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਬੀਤੀ 21 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਅਦਾਲਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਬੇੜੇ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਵਿਚੋਲਗੀ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਚੀਫ ਜਸਟਿਸ ਜੇ.ਐਸ. ਖੇਹਰ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਸਵਾਮੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬੈਂਚ ਨੂੰ ਮੀਡੀਆ ਰਾਹੀਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਧਿਰ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਸਿਰਫ ਦਖਲ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਬੈਂਚ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਦੂਜੇ ਜਸਟਿਸ ਡੀ.ਵਾਈ. ਚੰਦਰਚੂੜ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਫਿਲਹਾਲ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਵਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੁਣਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।' ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ

ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਚ ਜਬਰ ਜਨਾਹ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼

ਗਰੇਸ਼ਮ ਸਿਟੀ, ਓਰੇਗਨ: ਇਥੋਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਚ ਇਕ ਔਰਤ ਉਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਛੇਤਨ ਤੇ ਜਬਰ ਜਨਾਹ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ 'ਚ ਇਕ 37 ਸਾਲਾ ਅਮਰੀਕੀ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਨਸ਼ੇ 'ਚ ਧੁੱਤ ਟਿਮੋਥੀ ਵਾਲਟਰ ਸਕਿਮਦਿਤ ਨਾਂ ਦਾ ਅਮਰੀਕੀ ਨਾਗਰਿਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੇੜੇ ਟਹਿਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਵਾਸ਼ਰੂਮ ਵਰਤਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਮੰਗੀ। ਇਜਾਜ਼ਤ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅੰਦਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ 26 ਸਾਲਾ ਔਰਤ ਉਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਔਰਤ ਦੀਆਂ ਚੀਕਾਂ ਸੁਣਨ 'ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਸਕਿਮਦਿਤ ਕੋਲੋਂ ਔਰਤ ਨੂੰ ਛੁਡਾਇਆ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਆਉਣ ਤੱਕ ਫੜੀ ਰੱਖਿਆ।

ਹੁਣ ਆਉਣਗੇ 200 ਰੁਪਏ ਦੇ ਨੋਟ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਵੱਲੋਂ 200 ਰੁਪਏ ਦੇ ਨੋਟ ਬਾਜ਼ਾਰ 'ਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ 200 ਰੁਪਏ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੋਟਾਂ 'ਚ ਖਾਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਕਲੀ ਨੋਟ ਤਿਆਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਫਰਜ਼ੀ ਕੰਪਨੀਆਂ 'ਤੇ ਸ਼ਿਕੰਜਾ

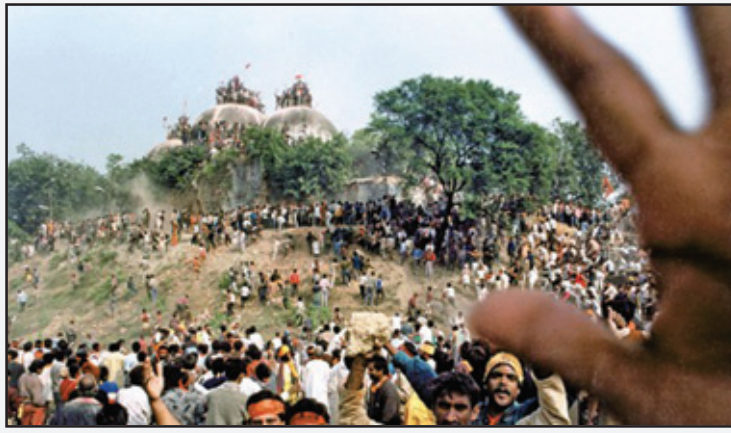
ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਇਨਫੋਰਸਮੈਂਟ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ (ਈ.ਡੀ.) ਨੇ ਫਰਜ਼ੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਦੋਸ਼ ਧੰਧਰੀ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਈ.ਡੀ. ਦੀਆਂ ਕਈ ਟੀਮਾਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ, ਚੇਨਈ, ਕੋਲਕਾਤਾ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ, ਪਟਨਾ, ਰਾਚੀ, ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ, ਭੁਵਨੇਸ਼ਵਰ ਤੇ ਬੰਗਲੌਰ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 500 ਫਰਜ਼ੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਉਤੇ ਛਾਪੇ ਮਾਰੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਥਾਨਾਂ ਉਤੇ ਚੈਕਿੰਗ ਕੀਤੀ। ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਾਲੇ ਧਨ ਨੂੰ ਚਿੱਟਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਵਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨ (ਪੀ.ਐਮ.ਐਲ.ਏ.) ਅਤੇ ਫੇਮਾ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ ਤਹਿਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਗੋਰਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਈ.ਡੀ. ਨੇ ਸਪੈਸ਼ਲ ਟਾਸਕ ਫੋਰਸ (ਐਸ.ਟੀ.ਐਫ.), ਜੋ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਦਫਤਰ (ਪੀ.ਐਮ.ਓ.) ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਉਤੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਹਾਲ ਹੀ ਕਾਇਮ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਤਹਿਤ ਦਿੱਤੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ

ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਨੂੰ ਫੰਡ ਵਾਪਸ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ

ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ: ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਸਥਾਪਤ ਫੀਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵੱਲੋਂ 42 ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ 60 ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਤੋਂ ਵਿਕਾਸ ਫੰਡ ਦੇ ਨਾਂ ਉਤੇ ਉਗਰਾਹੇ ਗਏ 500 ਰੁਪਏ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਮੋਤਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਕਮ 15 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਅਧਿਕਾਰ ਮੰਚ ਦੇ ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਖੇੜਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੰਚ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਪੰਡੋਰੀ ਖਜੂਰ ਵਿਰੁੱਧ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਮੇਟੀ ਕੋਲ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਉਠਾਇਆ ਸੀ। ਸ਼ਿਕਾਇਤ 'ਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਫੰਡ ਉਗਰਾਹਣ, ਵਰਦੀਆਂ, ਕਿਤਾਬਾਂ, ਸਟੇਸ਼ਨਰੀ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਂ ਉਤੇ ਪੈਸੇ ਵਸੂਲਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ ਸਨ।

ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿੱਖਿਆ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਜਾਂਚ ਕਰ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮੰਚ ਦੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਓਮ ਸਿੰਘ ਸਟਿਆਣਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਸਟਿਸ ਅਮਰ ਦੱਤ, ਪਿਆਰਾ ਲਾਲ ਗਰਗ ਤੇ ਅਜੇ ਸ਼ਰਮਾ 'ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਤੁਰਤ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਵਿਕਾਸ ਫੰਡ ਉਗਰਾਹਣ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਕੇਸ ਦੇ ਛੇਤੀ ਸੁਣਵਾਈ ਤੋਂ ਨਾਂਹ

ਮਸਜਿਦ ਢਾਹੁਣ ਬਾਰੇ ਕੇਸ ਦੇ ਗਵਾਹ ਦੀ ਮੌਤ

ਫੈਜ਼ਾਬਾਦ: ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਢਾਹੁਣ ਦੇ ਕੇਸ ਦੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਮੁਹੰਮਦ ਅਸਲਮ ਅੰਸਾਰੀ ਦੀ ਦਿਲ ਦਾ ਦੌਰਾ ਪੈਣ ਕਾਰਨ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ। ਸ੍ਰੀ ਅੰਸਾਰੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਯੁੱਧਿਆ ਸਥਿਤ ਆਪਣੇ ਘਰ ਵਿਚ ਦਿਲ ਦਾ ਦੌਰਾ ਪਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਕਾਸਿਮ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਮੈਡੀਕਲ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਕਾਰਨ ਸ੍ਰੀ ਅੰਸਾਰੀ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਿਆ।

ਮੁਲਾਇਮ ਯਾਦਵ ਨੇ ਹਾਰ ਦਾ ਭਾਂਡਾ ਪੁੱਤ ਸਿਰ ਭੰਨਿਆਂ

ਮੈਨਪੁਰੀ: ਅਖਿਲੇਸ਼ ਯਾਦਵ ਖਿਲਾਫ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੋਸਾ ਜਾਹਿਰ ਕਰਦਿਆਂ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਮੁਲਾਇਮ ਸਿੰਘ ਯਾਦਵ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੁੱਤਰ ਨੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਲੋਕ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝ ਗਏ 'ਜੋ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਿੱਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ', ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਯੂ.ਪੀ. ਅਸੈਂਬਲੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਹਾਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਦੇਖਣਾ ਪਿਆ।

ਅਖਿਲੇਸ਼ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਾਚੇ ਸ਼ਿਵਪਾਲ ਯਾਦਵ ਨਾਲ ਖਿੱਚੋਤਾਣ ਬਾਅਦ ਸ੍ਰੀ ਮੁਲਾਇਮ ਨੂੰ ਲਾਭੇ ਕਰ ਕੇ ਐਸ.ਪੀ. ਸੁਪਰੀਮੇ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਅਖਿਲੇਸ਼ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਲੜੀਆਂ ਯੂ.ਪੀ. ਅਸੈਂਬਲੀ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਹਾਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਦੇਖਣਾ ਪਿਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਕਾਫੀ ਰਕਮ ਰਿਜ਼ਰਵ ਤੌਰ ਉਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉੱਚੇ ਸ਼ੇਅਰ ਪ੍ਰੀਮੀਅਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਾਧੂ ਰਕਮ ਵੀ ਉਪਲੱਬਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਗੈਰ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਆਮਦਨ ਵੰਡ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਕਾਫੀ ਨਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿੱਜੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮਕਾਜ ਵੀ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਖਰਚ ਵੀ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਵਿਚ ਐਸ.ਪੀ. ਨੂੰ ਕੁੱਲ 403 ਸੀਟਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮਹਿਜ਼ 47 ਉਤੇ ਜਿੱਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਮੁਲਾਇਮ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਮੇਰਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਪਮਾਨ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਦਾ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕਦੇ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕੀਤਾ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਆਗੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ, ਪਰ ਮੈਂ ਅਖਿਲੇਸ਼ ਨੂੰ ਯੂ.ਪੀ. ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਾਇਆ।' ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਕਾਂਗਰਸ ਨਾਲ ਗੱਠਜੋੜ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਅਖਿਲੇਸ਼ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਗਲਤ ਦੱਸਿਆ। ਯੂ.ਪੀ. ਦੇ ਤਤਕਾਲੀ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਸ਼ਿਵਪਾਲ ਯਾਦਵ ਨੂੰ 'ਬਰਖਾਸਤ' ਕਰਨ 'ਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਜਾਹਿਰ ਕਰਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਮੁਲਾਇਮ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਉਸ (ਅਖਿਲੇਸ਼) ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਚਾਚੇ ਨੂੰ ਬਰਤਰਫ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਿਹਨਤੀ ਮੰਤਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਅਪਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।'

‘ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਿੱਖ ਕੰਪੇਨ’ ਦੀ ਸਿੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਚੇਤਨਾ ਮੁਹਿੰਮ

ਨੌਰਵਿਚ, ਕਨੈਕਟੀਕਟ (ਬ੍ਰਿਟੂਰੇ): 'ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਿੱਖ ਕੰਪੇਨ' ਵਲੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਚੇਤਨਾ ਮੁਹਿੰਮ ਚਲਾਉਣ ਲਈ 13 ਲੱਖ ਡਾਲਰ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ ਹਨ। ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਤਹਿਤ ਸੀ.ਐਨ.ਐਨ. ਅਤੇ ਫੋਕਸ ਟੀ.ਵੀ. ਨੈਟਵਰਕਾਂ ਉਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਬਾਰੇ ਇਸ਼ਹਿਤਾਰ ਚਲਾਏ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਡਾ. ਰਜਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ

ਚੀਨ ਵੱਲੋਂ ਤਵਾਂਗ ਨੂੰ ਰੇਲ ਲਿੰਕ ਨਾਲ ਜੋੜਨ 'ਤੇ ਇਤਰਾਜ਼

ਪੋਈਚਿੰਗ: ਚੀਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਅਰੁਣਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਰਣਨੀਤਕ ਅਹਿਮੀਅਤ ਵਾਲੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਤਵਾਂਗ ਨੂੰ ਉਹ ਰੇਲ ਲਿੰਕ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਗੰਭੀਰ ਸਿੱਟੇ ਨਿਕਲਣਗੇ। ਚੀਨ ਨੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਤਿਆਗ ਦੇਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਚੀਨ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਆਸ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਉਲਝਣ ਤੋਂ ਰੋਕੇਗਾ।

ਚੀਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਯਤਨਾਂ ਨਾਲ ਭਾਰਤ- ਚੀਨ ਤਿੱਬਤ ਸੀਮਾ ਦਾ ਵਿਵਾਦ ਹੋਰ ਉਲਝ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੂਰਬੀ ਖਿੱਤੇ ਬਾਰੇ ਚੀਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਤਵਾਂਗ ਨੂੰ ਰੇਲ ਲਿੰਕ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਤਲਾਸ਼ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਉਤੇ ਚੀਨ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵੱਲੋਂ ਸਥਿਤੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਜਵਾਬ ਮੰਗਿਆ ਸੀ।

ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਫਿਲੌਰ ਸਣੇ 14 ਦੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਕੁਰਕ

ਜਲੰਧਰ: ਭੋਲਾ ਡਰੱਗ ਤਸਕਰੀ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਐਨਫੋਰਸਮੈਂਟ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ (ਈ.ਡੀ.) ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਰਾਜਸੀ ਆਗੂਆਂ ਦੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਕੁਰਕ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਈ.ਡੀ. ਨੇ ਅਕਾਲੀ ਮੰਤਰੀ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਫਿਲੌਰ, ਉਸ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦਮਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਾਬਕਾ ਅਕਾਲੀ ਵਿਧਾਇਕ ਅਵਿਨਾਸ ਚੰਦਰ ਸਮੇਤ 13 ਜਣਿਆਂ ਦੀਆਂ 61 ਕਰੋੜ 62 ਲੱਖ ਦੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਕੁਰਕ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕੁਰਕ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਵਿਚ ਦੋਵੇਂ ਸਾਬਕਾ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਮਕਾਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਈ.ਡੀ. ਨੇ ਤਿੰਨ ਪਰਵਾਸੀ ਭਾਰਤੀਆਂ ਅਤੇ ਚਾਰ ਵੱਡੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਖਿਲਾਫ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਈ.ਡੀ. ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਨਿਰੰਜਣ ਸਿੰਘ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਈ.ਡੀ. ਦੇ ਦਫਤਰ ਵੱਲੋਂ 31 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੁਕਮਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 13 ਜਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚੱਲ ਤੇ ਅਚੱਲ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਸਮੇਤ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ, ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਮਕਾਨ, 7 ਲਗਜ਼ਰੀ ਕਾਰਾਂ (ਰੇਂਜ ਰੋਵਰ, ਲੈਂਡ ਰੋਵਰ, ਮਰਸਡੀਜ਼, ਬੀ. ਐਮ. ਡਬਲਿਊ, ਹੋਂਡਾ ਐਕੌਰਡ, ਹਿਉਂਦੇਈ ਆਦਿ) ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਈ.ਡੀ. ਵੱਲੋਂ ਭੋਲਾ ਡਰੱਗ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਹੁਣ ਤਕ 182 ਕਰੋੜ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਕੁਰਕ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਸਾਬਕਾ ਅਕਾਲੀ ਮੰਤਰੀ ਸ. ਫਿਲੌਰ ਤੇ ਦਮਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੁਰਕ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਕੀਮਤ 4 ਕਰੋੜ 86 ਲੱਖ ਦੱਸੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਬਕਾ ਵਿਧਾਇਕ ਅਵਿਨਾਸ ਚੰਦਰ

ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਕੀਮਤ 55 ਲੱਖ 45 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਕੁਰਕ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੈਨੇਡਾ ਵਾਸੀ ਸੁਖਰਾਜ ਸਿੰਘ, ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਈ.ਡੀ. ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਚੌਧਰੀ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਤਲਬ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸੀਰੀਆ ਵਿਚ ਗੈਸ ਹਮਲਾ; 100 ਮੌਤਾਂ

ਬੈਰੂਤ: ਉਤਰ-ਪੱਛਮੀ ਸੂਬੇ ਇਡਲਿਬ ਵਿਚ ਮੰਗਲਵਾਰ ਨੂੰ ਸੱਕੀ ਗੈਸ ਹਮਲੇ ਜੋ ਸੀਰੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਲੜਾਕੂ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਵਿਚ ਅੱਠ ਸਾਲ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉਮਰ ਦੇ ਗਿਆਰਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਸਮੇਤ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ 100 ਲੋਕ ਮਾਰੇ ਗਏ ਅਤੇ 400 ਜਣੇ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਾਗ਼ੀਆਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਾਲੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਮੈਡੀਕਲ ਵਰਕਰਾਂ ਤੇ ਜੰਗ ਨਿਗਰਾਨ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਸੀਰੀਆਈ ਫ਼ੌਜ ਦੇ ਸੂਤਰਾਂ ਨੇ ਫ਼ੌਜ ਵੱਲੋਂ ਅਜਿਹੇ ਹਥਿਆਰ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਯੂ.ਐਨ. ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਬਾਰੇ ਸੀਰੀਅਨ ਨਿਗਰਾਨ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਹਮਲੇ ਕਾਰਨ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਦਮ ਘੁੱਟਣ ਲੱਗਾ ਜਾਂ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਕੁਝ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਝੰਗ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗੀ। ਇਹ ਗੈਸ ਹਮਲੇ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਹਨ।

ਮਲਕੀਤ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ, ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਭਰਾੜਾ, ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ, ਹਰਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਨਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਕੰਵਲਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਪੁਰਸੋਤਮ ਸਿੰਘ, ਮਨਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਰੋੜਾ ਅਤੇ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਿਲ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕ ਵੀ ਮੁਹਿੰਮ 'ਚ ਵੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈਲਪਲਾਈਨ ਆਫਰੀ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ 181 ਨੰਬਰ ਹੈਲਪਲਾਈਨ 'ਤੇ ਹਫ਼ਤੇ ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸੈਂਕੜੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਹੁਣ ਤੱਕ ਤਕਰੀਬਨ 500 ਤੋਂ ਵੱਧ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਨਸ਼ਾ ਵਿਰੋਧੀ ਮੁਹਿੰਮ ਦੇ ਚੰਗੇ ਨਤੀਜੇ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤਾਸਕ ਫੋਰਸ ਦੇ ਮੁਖੀ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਨੂੰ ਹੁਲਾਰਾ ਮਿਲੇਗਾ। ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸ਼ਾਸਨ ਦੌਰਾਨ ਨਕਾਰਾਤਮਕ ਚੋਣੀ ਘੰਟੇ ਚੱਲਣ ਵਾਲੀ ਹੈਲਪਲਾਈਨ ਦੇ ਸਫਲਤਾਪੂਰਨ ਮੁੜ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਖੁਫੀਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਹਿੰਮ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲੈਣ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਸੂਬੇ ਵਿਚੋਂ ਚਾਰ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਸਫਾਇਆ ਕਰਨ ਦਾ ਟੀਚਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸੂਹ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਗੁਪਤ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਰੇਕ ਸੂਹ ਦੀ ਪਤਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਖਤ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸੂਹਾਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਿਕਰੀ ਵਾਲੇ ਅੱਡਿਆਂ ਅਤੇ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਵਪਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਲੋਕਾਂ ਬਾਰੇ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਕੈਪਟਨ ਵੱਲੋਂ ਨਿੱਕੇ ਨਸ਼ੇੜੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨਸ਼ੇ ਦੇ ਆਦੀ ਛੋਟੇ ਨਸ਼ੇੜੀਆਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ ਜਿਵੇਂ ਬਾਦਲ ਸਰਕਾਰ ਵੇਲੇ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਲਈ ਵੱਡੇ ਮਗਰਮੱਛਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਹੱਥ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਨਸ਼ਾ ਹਰ ਹਾਲ 'ਚ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਨਸ਼ੇ ਖਿਲਾਫ ਗਠਿਤ ਕੀਤੀ ਐਸ.ਆਈ.ਟੀ. ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਉਸ ਦੇ ਕੰਮ 'ਚ ਕੋਈ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗੀ।

ਸਰਹੱਦ ਪਾਰੋਂ ਹੈਰੋਇਨ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਨਵੀਂ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਭਾਵੇਂ ਨਸ਼ਿਆਂ ਖਿਲਾਫ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਮੁਹਿੰਮ ਛੇਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਪਰ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰੋਂ ਹੈਰੋਇਨ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਅਜੇ ਵੀ ਨਿਰੰਤਰ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਇਹ ਖੁਲਾਸਾ ਕੌਮੀ ਨਾਰਕੋਟਿਕ ਕੰਟਰੋਲ ਬਿਊਰੋ ਵੱਲੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸਰਹੱਦੀ ਖੇਤਰ ਦੇ 2 ਤਸਕਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਤਸਕਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੋਂ ਹੈਰੋਇਨ ਮੰਗਵਾਉਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸੰਪਰਕ ਸੂਤਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਚੁਨ 'ਤੇ ਵੇਚ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਨਾਰਕੋਟਿਕ ਕੰਟਰੋਲ ਬਿਊਰੋ ਦੇ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਜ਼ੋਨ ਮੁੱਖੀ ਡਾ. ਕੋਸ਼ਤੂਬ ਸ਼ਰਮਾ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ 4 ਕਿਲੋ ਹੈਰੋਇਨ ਪਾਕਿ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਈ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ 2 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਇਥੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਹੀ ਇਕ ਹੋਰ ਤਸਕਰ ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਬਾਕੀ ਵੇਚਣ ਦੀ ਫਿਰਕ 'ਚ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਨੋਟਬੰਦੀ ਕਾਰਨ ਭਾਵੇਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਮੱਠੇ ਪਏ ਹੋਣ, ਪਰ ਤਸਕਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਡਿਊਟੀ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ 70 ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਹੈਰੋਇਨ ਵੇਚ ਕੇ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਕਮਾਉਂਦੇ ਰਹੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਹਰਾਇਆ ਕਿ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਹਿੰਮ ਵਿਚ ਲੱਗੀ ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਹੋਰ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਮੌਲਵੀ ਦੀ ਦਰਿੰਦਗੀ, 20 ਬੰਦੇ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਮਾਰੇ

ਲਾਹੌਰ: ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਦਰਗਾਹ ਦੇ 'ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ ਉਤੇ ਬਿਮਾਰ' ਮੌਲਵੀ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ 20 ਵਿਅਕਤੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਛੇ ਜੀਅ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ, ਦੀ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਹੱਤਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸਰਗੋਧਾ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਲਿਆਕਤ ਅਲੀ ਚੌਠਾ ਨੇ ਮੁਤਾਬਕ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਤਕਰੀਬਨ 200 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਗੁੱਜਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਉਤੇ ਇਹ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ। ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਮੌਲਵੀ ਅਬਦੁਲ ਵਹੀਦ (50), ਜੋ 'ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ' ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਬਿਮਾਰ ਹੈ, ਨੇ ਡਾਂਗਾਂ ਅਤੇ ਛੂਰੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਵਹੀਦ ਨੇ ਫੋਨ ਕਰ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰਗਾਹ ਉਤੇ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ। ਪੀੜਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦੋ ਔਰਤਾਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਪੁਰਸ਼ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚੋਂ ਭੱਜਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਾਰਦਾਤ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ। ਜ਼ਖ਼ਮੀਆਂ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਦਾਖਲ

ਕਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਗੰਭੀਰ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੁਢਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਤਾਬਕ ਦਰਗਾਹ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ

ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿੰਨ ਔਰਤਾਂ ਸਮੇਤ 20 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ੀਲਾ ਪਦਾਰਥ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਵਸਤਰ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਛੂਰੇ ਅਤੇ ਡਾਂਗਾਂ ਨਾਲ ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਕੇ ਹਲਾਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜੀ.ਓ. ਟੀ.ਵੀ. ਨੇ ਸਰਗੋਧਾ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਇਕ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੀੜਤ ਨਿਰਵਸਤਰ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ

ਉਤੇ ਤੇਜ਼ਧਾਰ ਤੇ ਖੁੰਢੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਕਈ ਵਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਮਜ਼ਹਾਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਅਪਰਾਧ ਪਿਛਲੇ ਕਾਰਨ ਬਾਰੇ ਹਾਲੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ੱਕੀ ਆਪਣੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨਾਲ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਦਰਗਾਹ ਤਕਰੀਬਨ ਦੋ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਅਲੀ ਮੁਹੰਮਦ ਗੁੱਜਰ ਦੀ ਕਬਰ ਉਤੇ ਉਸਾਰੀ ਗਈ ਸੀ। ਲੋਕ ਇਸ ਦਰਗਾਹ ਉਤੇ ਆਪਣੇ 'ਪਾਪ' ਬਖਸ਼ਾਉਣ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੁੱਟ ਕੇ ਪਾਕ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੁੱਖ ਸ਼ੱਕੀ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਹੈ। ਵਹੀਦ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲਈ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਆਗੂ ਅਲੀ ਮੁਹੰਮਦ ਨੂੰ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮਾਰਿਆ ਸੀ।

ਪਿੰਡ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਿਜ਼ਾਮ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਕੈਪਟਨ ਦਾ ਨਿਵੇਕਲਾ ਢੰਗ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਕੈਪਟਨ ਸਰਕਾਰ ਪਿੰਡ ਪੱਧਰ ਦੇ ਨਿਜ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਨਿਵੇਕਲਾ ਤਰੀਕਾ ਅਪਣਾਉਣ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਵੇਂ ਤਰੀਕਾਕਾਰ ਦਾ ਨਾਂ 'ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਰਾਖੇ' (ਗਾਰਡੀਅਨ ਆਫ ਗਵਰਨੈਂਸ) ਹੋਵੇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਲਾਂਕਿ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਪਿੰਡ ਦੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣਗੇ। ਕੰਮ ਚੋਰਾਂ ਤੇ ਫਰਲੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਹੇਰਾਫੇਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੋਂ ਸੂਚੇਤ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਾਢੇ ਬਾਰਾਂ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਿੰਡ ਹਨ ਤੇ ਹਰੇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਇਕ-ਇਕ ਰਾਖਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਦੋ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਬਕਾ ਫੌਜੀ ਹਨ ਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ

ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਇਕ-ਇਕ ਸਾਬਕਾ ਫੌਜੀ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਸਾਬਕਾ ਫੌਜੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਵਿਚ ਦਖਲ ਨਹੀਂ ਦੇਵੇਗਾ, ਪਰ ਉਹ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖੇਗਾ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜੇਗਾ। ਸਬੰਧਤ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ 'ਤੇ 48 ਘੰਟਿਆਂ ਵਿਚ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਹ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰੀ, ਪੜ੍ਹਾਈ, ਵਿਕਾਸ ਕੰਮ, ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਪੁੱਜਦੀ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਵੈੱਬ ਪੋਰਟਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ। 'ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਰਾਖੇ' ਦਾ ਸੰਗਠਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ, ਤਹਿਸੀਲ ਜਾਂ ਫਿਰ ਸੂਬਾਈ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਇਸ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਜਾਰੀ ਹੈ।

ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲ ਹੀ ਛਪਣਗੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ

ਲਾਹੌਰ: ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਓਕਾਫ਼ ਬੋਰਡ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਦੀਕ ਮੁਹੰਮਦ ਸਦੀਕ ਉਲ ਫਾਰੂਕ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਮੰਗਲਵਾਰ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਮੁੱਖ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਛਾਪੇ ਜਾਣਗੇ। ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਪੁੱਜੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਸਮੇਤ ਹੋਰਨਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ 12 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ 4 ਹਜ਼ਾਰ ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਦੇਣ ਲਈ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ।

ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਪੁੱਜੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸਦੀਕ ਉਲ ਫਾਰੂਕ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੀ ਚਰਨ ਛੂਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਧਰਤੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਨਾਰੋਵਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਪੁਰਾਤਨ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਖੂਹ ਦਾ ਜਲ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਫੈਸਲੇ ਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਵਨ ਸਰੂਪ ਛਾਪਣ 'ਤੇ ਵੀ ਰੋਕ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

WEBSITE - DHOLRADIO.CO

DHOL RADIO

ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਚੱਲਣ ਵਾਲਾ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੰਜਾਬੀ ਰੇਡੀਓ

REQUEST SONG MUSIC 24/7

LISTEN ON PHONE

Application For Android and iPhone - Dhol Radio

LIVE CALLS → USA 951-824-6365

skype - DHOLRADIO.ORG

LISTEN BY CALL → USA 702-489-0211

Sukhpal Gill 10 pm to 12 am (IST)

Puran singh waraich 2:30 pm to 4 pm (IST)

ਨੈਸ਼ਨਲ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਸਕੂਲ

National Truck Driving School

ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ ਅਤੇ ਯੂਬਾ ਸਿਟੀ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ

ਓਨਰ ਅਪਰੇਟਰ ਅਤੇ ਡਰਾਈਵਰ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਕੰਪਨੀ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ 40 ਸੈਂਟ ਪ੍ਰਤੀ ਮੀਲ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ

ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਟਰੱਕ ਅਤੇ ਟਰੇਲਰ ਲੀਜ਼ ਜਾਂ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ

*ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਸਕੂਲ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ
*ਲਾਇਸੈਂਸ ਲੈਣ ਉਪਰੰਤ ਕੰਮ/ਜੋਬ ਦੀ ਗਾਰੰਟੀ
*ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਏਅਰਪੋਰਟ ਤੋਂ ਚੁੱਕਣ ਤੇ ਛੱਡਣ ਦਾ ਖਾਸ ਪ੍ਰਬੰਧ
*2-3 ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਰ ਬਣੋ

Call For Special Price

Kashmir S. Thandi

Office: (866) 933-3038

Balhar S. Ranu Cell:916-502-7733

Yuba City Ph:530-419-5058

1816 Main Ave., Sacramento CA, 95838

ਮੋਬਾਈਲ ਐਪ ਰਾਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਕੀਰਤਨ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਸੱਚਖੰਡ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਹੁੰਦੇ ਇਲਾਹੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲ ਦੂਰ ਦੇਸ਼ਾਂ-ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਵਸਦੇ ਕਰੋੜਾਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੋਬਾਈਲ ਐਪ 'ਤੇ ਹੁਣ ਸਿੱਧੇ (ਲਾਈਵ ਆਡੀਓ) ਪ੍ਰਸਾਰਣ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕਣਗੇ।

ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੋਬਾਈਲ ਐਪ 'ਤੇ ਇਕ ਕਲਿੱਕ ਨਾਲ ਸੰਗਤ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਆਏ ਹੁਕਮਨਾਮੇ, ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੀ ਕਥਾ ਵਿਆਖਿਆ, ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਜਥਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਗਾਇਨ ਕੀਤੇ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ, ਪੰਥ ਦੇ ਪੁਰਾਤਨ ਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰਾਗੀ ਜਥਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਗਾਇਨ ਤੇ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤਾ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਜਾਂ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਨੂੰ ਐਪ ਤੋਂ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕਰਨ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਹੋਵੇਗੀ।

ਸੰਗਤ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਹਾਈਟੈਕ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪ੍ਰੋ. ਕਿਰਪਾਲ ਬਡੂਗਰ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਬਜਟ ਇਜਲਾਸ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ

ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਇਨਟਰਨੈਟ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ 'ਚ ਕਾਫੀ ਚਿਰ ਤੋਂ ਇਕ ਨਵਾਂ ਅਜਿਹਾ ਮੋਬਾਈਲ ਐਪ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਹੁਣ ਅੰਤਿਮ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਹੈ ਤੇ ਵਿਸ਼ਾਖੀ ਪੁਰਬ ਨੇੜੇ ਇਸ ਮੋਬਾਈਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪ੍ਰੋ. ਬਡੂਗਰ ਵੱਲੋਂ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਅਰਪਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਸਪਾਲ

ਸਿੰਘ ਮੁਤਾਬਕ ਨਵੇਂ ਮੋਬਾਈਲ ਐਪ, ਜਿਸ ਦਾ ਕਿ ਅਜੇ ਨਾਮਕਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਆਈਫੋਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਐਂਡਰਾਇਡ ਤੇ ਵਿੰਡੋਜ਼ ਆਧਾਰਤ ਮੋਬਾਈਲ ਫੋਨ ਧਾਰਕ ਵੀ ਕਰ ਸਕਣਗੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਛੇਤੀ ਹੀ ਇਹ ਮੁਫਤ ਮੋਬਾਈਲ ਐਪ ਗੂਗਲ ਪਲੇਅ ਸਟੋਰ 'ਤੇ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਬਣੇਗੀ 'ਐਪ'

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਇਕ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਕੰਪਨੀ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਿਲਾਏ ਹਨ। ਇਸ ਤਹਿਤ ਦੋਵੇਂ ਸਾਂਝੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕ ਐਪ ਤਿਆਰ ਕਰਨਗੇ। ਇਹ ਐਪ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਣ ਤੇ ਪੜ੍ਹਨ 'ਚ ਮਦਦ ਕਰੇਗੀ। ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਹਾਊਸ ਆਫ ਕਾਮਨਜ਼ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਮਹਿਲਾ ਆਗੂ ਬਰਦੀਸ ਚੱਗਰ ਨੇ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ, "ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਡੀ ਮਾਂ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਮਾਤਾ ਫਿਲੌਰ ਤੇ ਪਿਤਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੋਂ ਹਨ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਮੈਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੀ ਸਿੱਖੀ ਸੀ।" ਚੱਗਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਸ਼ੁੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣੀ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਐਪ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿਖਾਉਣ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਮਦਦਗਾਰ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗੀ।

ਉਪਲਬਧ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ 'ਚ ਕਿਸੇ ਮੋਬਾਈਲ ਸੈਟ ਦੀ ਇੰਟਰਨੈਟ ਸਪੀਡ 2 ਜੀ, 3 ਜੀ ਜਾਂ 4 ਜੀ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਫੀਚਰਜ਼ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤੇ ਵਾਈਫਾਈ ਸਹੂਲਤ ਵਾਲੇ ਸੈਟਾਂ 'ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਕੁਆਲਿਟੀ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਸਰਵਣ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇਗੀ।

ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਹੁੰਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ, ਸੰਗਰਾਮ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੀ ਹੇਠਾਂ ਚੱਲਦੀ ਸਕਰੋਲ ਬਾਰ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤੇ ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ 'ਚ ਵਿਆਖਿਆ

ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਸਕਣਗੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਰੀਕਵਾਰ ਡਾਊਨਲੋਡ ਕੀਤੇ ਫੋਲਡਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਮੁੜ ਸੁਣਿਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। ਇਸ ਐਪ 'ਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ 'ਚ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ, ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ, ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਤੇ ਦਿਨ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਆਦਿ ਰਸਾਲੇ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹੋਣਗੇ।

ਹੋਦ ਚਿੱਲੜ ਦਾ ਸੱਚ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਯਤਨ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਗੇ

ਪਟਿਆਲਾ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਹੋਦ ਚਿੱਲੜ ਕਾਂਡ ਦਾ ਸੱਚ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਅਤੇ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ ਯਤਨ ਕਰੇਗੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪ੍ਰੋ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬਡੂਗਰ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਦ ਚਿੱਲੜ ਤਾਲਮੇਲ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਵਫਦ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਤਨ, ਮਨ ਅਤੇ ਧਨ ਨਾਲ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰੇਗੀ।

ਪ੍ਰੋ. ਬਡੂਗਰ ਨੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਵਫਦ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ

ਸੁਣਨ ਉਪਰੰਤ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੈੱਲ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰ ਕੇ ਹੋਦ ਚਿੱਲੜ ਕਾਂਡ ਤਾਲਮੇਲ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਵਫਦ ਨੇ ਪ੍ਰੋ. ਬਡੂਗਰ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹੋਦ ਚਿੱਲੜ ਤਾਲਮੇਲ ਕਮੇਟੀ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਹਰਿਆਣਾ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਜਸਟਿਸ

ਪੀ.ਪੀ. ਗਰਗ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ 22 ਕਰੋੜ 60 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਿਵਾਉਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ।

ਹੋਦ ਚਿੱਲੜ ਕਾਂਡ ਦਾ ਵਫਦ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਮਨਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿਆਸਪੁਰ ਅਤੇ ਜਨਰਲ

ਸਕੱਤਰ ਭਾਈ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਘੋਲੀਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋ. ਬਡੂਗਰ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਵਫਦ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਾਂ ਮਦਦ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਇਨਸਾਫ ਮਿਲਣਾ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਚਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਪਾਈ ਜਾਣੀ ਹੈ।

ਹਾਰ ਦੇ ਸਦਮੇ 'ਚੋਂ ਅਜੇ ਵੀ ਨਾ ਉਠਿਆ ਬਾਦਲ ਦਲ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹਾਰ ਦਾ ਸਦਮਾ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਸਦਮੇ ਦਾ ਅਸਰ ਇੰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਬਕਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੇਟੇ ਸੁਖਬੀਰ ਬਾਦਲ ਨੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਅੰਦਰ ਪੈਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਧਰਿਆ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਬਾਦਲ ਪਿਉ-ਪੁੱਤ ਨੇ ਵਿਧਾਇਕ ਵਜੋਂ ਸਹੁੰ ਵੀ ਸਪੀਕਰ ਰਾਣਾ ਕੇ.ਪੀ. ਸਿੰਘ ਦੇ ਚੈਂਬਰ ਵਿਚ ਚੁੱਕੀ।

ਸੁਖਬੀਰ ਬਾਦਲ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵੱਲੋਂ ਵਿਧਾਇਕ ਦਲ ਦੇ ਨੇਤਾ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲੇ ਇਜਲਾਸ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਬੇਹੱਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਇਸ ਇਜਲਾਸ ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਤੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ (ਆਪ) ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਖੂਬ ਰਗੜੇ ਲਾਏ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਅਕਾਲੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਨਮੋਸ਼ੀ ਝੱਲਣੀ ਪਈ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਦਰਅਸਲ, ਪਿਛਲੇ 10 ਸਾਲ ਸੱਤਾ 'ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਰਹੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ-ਭਾਜਪਾ ਗੱਠਜੋੜ ਨੂੰ ਜਨਤਾ ਨੇ ਇਸ ਕਦਰ ਨਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੂੰ ਰਗੜੇ ਲਾਉਣ ਲਈ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਵੀ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਨਾਲ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਬਾਦਲਾਂ ਦਾ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ ਹੀਆ ਨਹੀਂ ਪੈ ਰਿਹਾ।

ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਹਾਰ ਬਾਰੇ ਨਿੱਤ ਨਵੇਂ ਤਰਕ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਹੋਈ ਨਮੋਸ਼ੀ ਭਰੀ ਹਾਰ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਆਗੂਆਂ ਸਮੇਤ ਵਿਧਾਇਕਾਂ ਤੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨਾਲ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪ੍ਰਧਾਨਾਂ ਤੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੇ ਹਾਰ ਦਾ ਨੀਕਰਾ ਸੋਸ਼ਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਪਾਰਟੀ ਵਿਰੁੱਧ ਹੋਏ ਧੁੰਮਾਂਧਾਰ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਿਰ ਭੰਨਿਆ। ਪਾਰਟੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਵਾਅਦਿਆਂ ਦਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਕੋਲ ਕੋਈ ਤੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਾਰਟੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਪਾਰਟੀ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੀ ਹਾਰ ਵਿਚ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪਾਰਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਰਟੀ ਵਿਰੁੱਧ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਿਖਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ। ਪੜਤਾਲ ਕਰਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਿਲਾਫ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਮਾਝੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਾਲਵਾ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਡੇਰਾ ਸਿਰਸਾ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਲਏ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਮਾਝੇ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤੋਂ ਦੂਰੀ ਬਣਾ ਲਈ ਸੀ।

ਗਗਨੇਜਾ ਕਤਲ ਕੇਸ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਲਈ ਬਣਿਆ ਨਮੋਸ਼ੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪਿਛਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੀ ਸੂਬਾਈ ਸ਼ਾਖਾ ਦੇ ਮੁੱਖੀ ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਜਗਦੀਸ ਗਗਨੇਜਾ ਦਾ ਕਤਲ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਕਤਲ ਦੀ ਜਾਂਚ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਕੋਲ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਅਜੇ ਤੱਕ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਦੇ ਹੱਥ ਕੋਈ ਸੁਰਾਗ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਨੇ ਸਾਂਝੇ ਯਤਨ ਵਿੱਢਣ ਲਈ ਰਣਨੀਤੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਮੀਟਿੰਗ 'ਚ ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਕਿ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਲੱਭਣ 'ਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੇ। ਗਗਨੇਜਾ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਕੀ ਘਟਨਾਵਾਂ- ਡੇਰਾ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹੱਤਿਆਵਾਂ ਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਚ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੀ ਸ਼ਾਖਾ ਦੇ ਦਫਤਰ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸੂਤਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁਲਿਸ ਮੁਖੀ ਨੇ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਸੁਰਾਗ ਨਾ ਲੱਗਣਾ ਨਮੋਸ਼ੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਸੀ.ਬੀ.ਆਈ. ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਅਜੇ ਤਾਈਂ ਖਾਲੀ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਕੜੀ ਇਕ ਦੂਜੀ ਨਾਲ ਜੁੜਦੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ

ਗੈਂਗਸਟਰ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਲਾਲਾ ਦੀ ਹੱਤਿਆ

ਬਟਾਲਾ: ਜ਼ਮਾਨਤ 'ਤੇ ਆਏ ਗੈਂਗਸਟਰ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਾਲਾ ਦੀ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਪੁਲ ਉਤੇ ਅਣਪਛਾਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੋਸ਼ਾਂ 'ਚ ਸਜ਼ਾਯਾਫਤਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਲਾਲਾ ਦਾ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਦੋ ਛੋਟੇ ਭਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਵੱਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਭਤੀਜਿਆਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਡੇਰਾ ਰੋਡ ਬਟਾਲਾ ਕੋਲ ਗੱਡੀ 'ਤੇ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ, ਅਚਾਨਕ ਗੋਲੀਆਂ ਚੱਲਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚਾਚੇ ਦੇ ਗੋਲੀ ਲੱਗੀ ਤੇ ਉਹ ਹੌਸ਼ ਗਵਾ ਬੈਠੇ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਲਿਆਂਦਾ ਤਾਂ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਐਲਾਨ ਦਿੱਤਾ।

ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿ ਇਕੋ ਗਰੇਹ ਨੇ ਇਹ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਇਕ ਘਟਨਾ ਦਾ

ਸੁਰਾਗ ਵੀ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ।

ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀਆਂ 'ਚ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਨੂੰ 148ਵੀਂ ਥਾਂ

ਲੁਧਿਆਣਾ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੁਕਰੋਜਾ ਨੇ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ 200 ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਲੋਕਾਂ 'ਚ 148ਵੇਂ ਨੰਬਰ ਉੱਤੇ ਬਣਾਈ ਹੈ। 'ਡਿਜੀਟਲ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਰਿਚਰੋਪੀਆ' ਨੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਤੇ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ 200 ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੁਕਰੋਜਾ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਸੂਚੀ 'ਚ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਇਕੱਲੇ ਸਿੱਖ ਹਨ। ਸੂਚੀ 'ਚ ਮਾਰਕ ਜ਼ੁਕਰਬਰਗ, ਬਿੱਲ ਗੇਟਸ, ਹਿਲੈਰੀ ਕਲਿੰਟਨ, ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਤਿੰਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਮਯਾਬ ਵਪਾਰੀ ਤੇ ਸੋਸ਼ਲ ਵਰਕਰ ਹਨ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਲੁਧਿਆਣੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹਰਜਿੰਦਰ ਦੀ ਬੇਕਰੀ ਨੇ ਬਰੈਂਡ ਤੇ ਕੇਕ ਦੀ ਹੋਮ ਡਿਲਿਵਰੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਦੇਸ਼ ਭਰ 'ਚ ਜਦੋਂ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲ ਖੋਲ ਕੇ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਨਾਭਾ ਜੇਲ੍ਹ ਕਾਂਡ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਮੁਲਜ਼ਮ ਪੁਲਿਸ ਅੜਿੱਕੇ

ਜਲੰਧਰ: ਜਲੰਧਰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਨਾਭਾ ਜੇਲ੍ਹ ਕਾਂਡ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਮੁਲਜ਼ਮ ਅਮਨਦੀਪ ਢੋਸੀਆਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਜਲੰਧਰ ਦੇ ਪੀ.ਏ.ਪੀ. ਚੌਂਕ ਤੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕੋਲੋਂ 32 ਬੋਰ ਰਿਵਾਲਵਰ, ਸੱਤ ਕਾਰਤੂਸ, 4 ਸਿਮ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਢੋਟੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਹੁਣ ਤੱਕ 26 ਮਾਮਲੇ ਦਰਜ ਹਨ। ਵਰਨਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ 27 ਨਵੰਬਰ, 2016 ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਾਈ ਸਕਿਉਰਟੀ ਜੇਲ੍ਹ ਨਾਭਾ ਤੋਂ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਵਰਦੀ ਵਿਚ ਇਕ ਕੈਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕਰਾਉਣ ਬਾਰੇ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਬੰਦੀ ਬਣਾ ਕੇ ਫਾਈਰਿੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਗੈਂਗਸਟਰ ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਸੋਖੋਂ, ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਿੱਕੀ ਗੋਂਡਰ, ਅਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਢੋਟੀਆਂ, ਕੁਲਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਨੀਟਾ ਦਿਓਲ, ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਹਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਿੱਟੂ ਤੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਗੱਲਵੱਟੀ ਨੂੰ ਛੁਡਾ ਲਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਚੰਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਚੰਨਾ, ਜਗਤਵੀਰ ਸਿੰਘ ਉਰਫ ਜਗਤਾ, ਬਿੱਕਰ ਸਿੰਘ ਮੁੱਦਕੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ।

ਮੁਤਵਾਜ਼ੀ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਡੇਰੇ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਸਮਰਥਨ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਆਗੂ ਦੋਸ਼ੀ ਕਰਾਰ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਸਮੇਂ ਡੇਰਾ ਸਿਰਸਾ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਸਮਰਥਨ ਲੈਣ ਗਏ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਤਵਾਜ਼ੀ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂਆਂ ਖਿਲਾਫ ਧਾਰਮਿਕ ਸਜ਼ਾ ਦਾ ਐਲਾਨ 20 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਦੇਸ਼ ਵਿਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਲਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸਜ਼ਾ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇਣ।

ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਹਰ ਮੁਤਵਾਜ਼ੀ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਮੰਡ, ਭਾਈ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਅਜਨਾਲਾ ਤੇ ਭਾਈ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾਦੁਵਾਲ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਪੰਚ ਪ੍ਰਧਾਨੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ

ਲਈ ਭਾਈ ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਵਿਖੇ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋਣ ਮਗਰੋਂ ਭਾਈ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਮੰਡ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਡੇਰਾ ਸਿਰਸਾ ਜਾ ਕੇ ਸਿਆਸੀ ਸਮਰਥਨ ਮੰਗਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ 17 ਮਈ 2007 ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਤੋਂ ਜਾਰੀ ਹੋਏ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 30 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੱਖ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਤਲਬ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਕੋਈ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤੇ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ 20 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਧਾਰਮਿਕ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੁਤਵਾਜ਼ੀ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਬਕਾ ਅਕਾਲੀ ਮੰਤਰੀ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੱਖਤਾ,

ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਢੀਡਸਾ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ, ਜਨਮੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੇਖੋਂ, ਜੀਤ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ, ਦਿਲਰਾਜ ਸਿੰਘ ਭੁੰਦਤ, ਵਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਲੁੱਬਾ, ਕੰਵਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਰੋਜੀ ਸਰਕੰਦੀ, ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਰਾਜੂ ਖੰਨਾ, ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ, ਦੀਦਰ ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ, ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ, ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਕੋਟ ਭਾਈ, ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤਲਵੰਡੀ, ਇੰਦਰ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ, ਸ਼ਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ, ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਮੇਹਰਬਾਨ, ਜਗਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨਕਈ, ਪਰਮਬੰਸ ਸਿੰਘ ਬੰਟੀ ਰੁਮਾਣਾ, ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਂਤ, ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਘੁੱਸ, ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਧੂਰੀ, ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ, ਸੁਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਿਲੀਆਂ, ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਇਆਲੀ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਕੋਟ ਛੱਤਾ, ਕੇਵਲ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ, ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਧਰਮਸੇਤ, ਅਜੀਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਵਤਿੰਗ, ਰਜਿੰਦਰ ਕੌਰ ਭੱਲ, ਕੁਸ਼ਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ, ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਭੱਟੀ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ, ਕਾਕਾ ਰਣਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਖੁਸ਼ਬਾਜ਼ ਸਿੰਘ ਜਟਾਣਾ, ਦਮਨ ਕੌਰ ਬਾਜਵਾ ਤੇ ਨਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੰਧਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਠੇਕਿਆਂ ਦੀ ਨਿਲਾਮੀ ਬਾਰੇ ਸੁਖਬੀਰ ਦਾ ਮਿਹਣਾ

ਪਟਿਆਲਾ: ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੇ ਸਾਬਕਾ ਉਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਸੂਬੇ ਦੇ ਕਈ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਠੇਕਿਆਂ ਦੀ ਨਿਲਾਮੀ ਸਿਰੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵੱਡੀ ਅਸਫਲਤਾ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸ. ਬਾਦਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਵੇਲੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਨੀਤੀ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਾਲੀਆ 1500 ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 5000 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਅਸਫਲਤਾ ਜੱਗ ਜਾਹਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਹੁਣ ਕੈਪਟਨ ਅਤੇ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਦੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਸੁਰ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਨਵੀਂ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਸੁਰ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਬਾਦਲ ਵੱਲੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ

ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਬਾਦਲ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੁਰ ਬਦਲ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਗਏ ਹਨ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਬਾਦਲ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ

ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦੀਆਂ ਸਤਕਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਬਦਲਣ ਬਾਰੇ ਮੀਡੀਆ ਵਿੱਚ ਆਏ ਬਿਆਨਾਂ ਨੂੰ ਕੈਪਟਨ ਨੇ ਗਲਤ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਕੈਪਟਨ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਨਾਲ ਛੇਤਛਾਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਹਨ।

ਬਾਦਲ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਸਤਕਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਬਦਲਣ ਬਾਰੇ ਬਿਆਨ ਮੀਡੀਆ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਤੋੜ-ਮਰੋੜ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਕੈਪਟਨ ਵੱਲੋਂ ਜਪਾਨੀ ਵਫਦ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਦਾ ਸੱਦਾ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਜਪਾਨ ਦੇ ਰਾਜਦੂਤ ਅਤੇ ਮਿਸ਼ੁਬਿਸ਼ੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਆਧਾਰਿਤ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਵਫਦ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਕੁੰਜੀਵਤ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਈਵਾਲੀ ਲਈ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵਿਖਾਈ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਅਤੇ ਆਪਸੀ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਸੰਭਾਵੀ ਖੇਤਰਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜਪਾਨ ਦੇ ਰਾਜਦੂਤ ਕੋਜੀ ਹਿਰਾਮਤਸੂ, ਮਿਸ਼ੁਬਿਸ਼ੀ ਹੈਵੀ ਇੰਡਸਟਰੀਜ਼ ਇੰਡੀਆ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਲਿਮਟਿਡ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਕਜੁਨੋਰੀ ਕੋਨਿਸ਼ੀ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਨੇ ਮੁੱਢਲੀ ਮੀਟਿੰਗ ਦੱਸਿਆ, ਪਰ ਇਸ ਮੁਲਾਕਾਤ ਨੇ ਦੋਵਾਂ

ਵਿਚਕਾਰ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਲਈ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮੀਟਿੰਗ ਉਪਰੰਤ ਸਰਕਾਰੀ ਬੁਲਾਰੇ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਿਸ਼ੁਬਿਸ਼ੀ ਨੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੇ ਅਹਿਮ ਖੇਤਰਾਂ ਜਿਵੇਂ ਬਿਜਲੀ, ਸਮਾਰਟ ਸਿਟੀਜ਼, ਆਟੋਮੋਟਿਵ ਗਾਈਡਵੇਅ ਟਰਾਂਜਿਟ (ਦੇਜੀਟੀ), ਸਨਅਤੀ ਪਾਰਕ ਅਤੇ ਕੈਪਟਿਵ ਪਾਵਰ ਪਲਾਂਟ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਏ.ਜੀ.ਟੀ. ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਦਿਲਚਸਪੀ ਵਿਖਾਈ, ਜੋ ਕਿ ਟਰਾਂਜਿਟ ਓਰੀਐਂਟਡ ਡਿਵੈਲਪਮੈਂਟ (ਟੀ.ਓ.ਡੀ.) ਅਧਾਰਤ ਜਨਤਕ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟੇਸ਼ਨ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਮੈਟਰੋ ਰੇਲ ਦਾ ਕਿਫ਼ਾਇਤੀ ਬਦਲ ਹੈ, ਜੋ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਜਲੰਧਰ ਵਰਗੇ ਭੀੜ-ਭੜੱਕੇ ਵਾਲੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸਫਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਸਤਾ ਤੇ ਸੁਖਾਲਾ ਸਾਧਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕੈਪਟਨ ਵੱਲੋਂ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਜ਼ਾਰਤ ਦੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੇ ਰੋਕੇ ਗਏ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਾਂ ਦੇ ਪੱਧਰ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲੈਣ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਗਲੇ ਦੇ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੰਤਰੀ ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ਾ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਸਬੰਧੀ ਰਿਪੋਰਟਾਂ 15 ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਮੰਤਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਪੰਜਾਬ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਵਿਕਾਸ ਬੋਰਡ (ਪੀ.ਆਈ.ਡੀ.ਬੀ.) ਦੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਅਗਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਭੇਜੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬੇਨੇਮੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਹੋਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਸਮੁੱਚੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ 30 ਅਪਰੈਲ ਤੱਕ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਫੈਸਲੇ ਕੈਪਟਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਹੋਈ ਪੰਜਾਬ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ ਵਿਕਾਸ ਬੋਰਡ ਦੀ ਜਾਇਜ਼ਾ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਲਏ ਗਏ।

ਡਾ. ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਦਾ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ

ਡਾ. ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ

ਡੇਅਟਨ, ਓਹਾਇਓ: ਡਾ. ਨਛੱਤਰ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ ਇਥੇ 15 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਛੇ ਪਤਨੀ ਪਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਬੇਟਾ ਸੰਦੀਪ, ਬੇਟੀ ਨਵਦੀਪ, ਨੂੰਹ, ਜਵਾਈ ਅਤੇ ਛੇ ਦੋਹਰੇ-ਪੋਤੀਆਂ ਜਸਪਾਲ, ਅਮਾਰਾ, ਕੇਡਨ, ਕਾਰਮਿਨ, ਸਰੀਨਾ ਤੇ ਰੋਹਿਨ ਛੱਡ ਗਏ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਬੇਹਦ ਮਿਲਣਸਾਰ ਸੁਭਾਅ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੋਸਤਾਂ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਓਹਾਇਓ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਹਨ।

ਡਾ. ਬਰਾੜ ਨਮਿਤ ਸਹਿਜ ਪਾਠ ਦਾ ਭੋਗ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡੇਅਟਨ (2320 ਹਰਸਮੈਨ ਰੋਡ) ਵਿਖੇ 8 ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਪਵੇਗਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਇੱਕ ਵਜੇ ਪਾਠ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਰਦਾਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਕੋਟਲਾ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘਵਾਲਾ ਵਿਖੇ 15 ਜੂਨ 1942 ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਸੀ। 23 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫਿਜ਼ਿਕਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਮਾਸਟਰਜ਼ ਡਿਗਰੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

1970 ਵਿੱਚ ਵਿਆਹ ਪਿਛੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੀਟਰਬਰੋ, ਓਂਟਾਰੀਓ (ਕੈਨੇਡਾ) ਦੀ ਟ੍ਰੈਂਟ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਦੂਜੀ ਮਾਸਟਰ ਡਿਗਰੀ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਜੀਓ ਫਿਜ਼ਿਕਸ ਵਿੱਚ ਪੀਐਚ.ਡੀ. ਕੀਤੀ। 1979 ਵਿੱਚ ਉਹ ਲੰਦਨ, ਓਂਟਾਰੀਓ (ਕੈਨੇਡਾ) ਵਿੱਚ ਆ ਵੱਸੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਅਮਰੀਕਾ ਆ ਗਏ। ਉਹ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਡੇਅਟਨ ਰੀਸਰਚ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਖੋਜਾਰਥੀ ਤੇ ਫਿਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਬਣ ਗਏ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਨਾਲ 26 ਸਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਹ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਕੈਂਬ੍ਰਿਜ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਅਤੇ ਰੋਡ ਆਈਲੈਂਡ ਦੀ ਬਰਾਊਨ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਵਿਜ਼ਟਿੰਗ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਨ। ਡਾ. ਬਰਾੜ ਨੇ ਸਮੁੱਚਾ ਜੀਵਨ ਸਿੱਖਿਆ, ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਡਾ. ਬਰਾੜ ਦੀ ਘਾਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਤੇ ਮਿੱਤਰਾਂ-ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਰੜਕਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਫੋਨ: 937-438-4651 ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

ਸਨਿਚਰਵਾਰ, 8 ਅਪਰੈਲ 2017

ਅਦਾਲਤੀ ਫੈਸਲੇ ਬਨਾਮ ਸਰਕਾਰਾਂ

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕੇ, ਕੌਮੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਮਾਰਗਾਂ ਤੋਂ 500 ਮੀਟਰ ਦੂਰ ਲਿਜਾਣ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਨੇ ਇਕ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਖਲਬਲੀ ਮਚਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਨਾਲ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਤਾਂ ਅਸਰਾਂਦਾਜ਼ ਹੋਏ ਹੀ ਹਨ, ਕਈ ਥਾਂਵਾਂ ਉੱਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਹੋਟਲਾਂ, ਬਾਰਾਂ, ਕਲੱਬਾਂ ਅਤੇ ਮੈਰਿਜ ਪੈਲੇਸਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ ਉੱਤੇ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਅਸਰ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਅੰਦਰ ਬਹਿਸ-ਮੁਬਾਹਸੇ ਚੱਲੇ, ਪਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੌਰਾਨ ਧਿਰ ਸਿਰਫ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਹੀ ਬਣੇ ਸਨ। ਇਹ ਮਸਲਾ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਵਾਹਨ ਚਲਾਉਣ ਕਾਰਨ ਵਾਪਰਦੇ ਸੜਕ ਹਾਦਸਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੀ। ਅੰਕੜੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਹਰ ਸਾਲ 6000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੌਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹਾਦਸਿਆਂ ਕਾਰਨ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਵਾਰ ਹਾਲ-ਦੁਹਾਈ ਪਈ, ਪਰ ਨਾ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਿਸੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਕੰਨ ਧਰਿਆ। ਹਾਂ, ਕੁਝ ਸੂਬਿਆਂ ਅੰਦਰ ਸ਼ਰਾਬਬੰਦੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਈ; ਮਸਲਨ, ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਬਿਹਾਰ ਅਤੇ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਾਬਬੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸੂਬਿਆਂ ਦਾ ਹਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਚੋਰ-ਮੋਰੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਧੰਦਾ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਾਰੀ ਹੈ, ਮੁਕੰਮਲ ਪਾਬੰਦੀ ਉਥੇ ਵੀ ਲਾਈ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੀ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਮੁਲਕ ਦੇ ਕਈ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਾਬਬੰਦੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਪਰ ਆਖਰਕਾਰ ਇਹ ਸ਼ਰਾਬਬੰਦੀ ਟੁੱਟਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗੁਆਂਢੀ ਸੂਬੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਉਤਮ ਹੈ। ਉਥੇ ਬੰਸੀ ਲਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬਬੰਦੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਇਥੇ ਹੀ ਮਸਲੇ ਦੀ ਅਸਲ ਘੁੰਡੀ ਅੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਮੁਲਕ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਬੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਧੰਦੇ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹਣਾ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਿਹਾ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਦੀ ਇੱਛਾ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਈ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਬੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸਪਸ਼ਟ ਨੀਤੀ ਨਹੀਂ। ਦਰਅਸਲ, ਹਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਤੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਕਈ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੇ ਮਤੇ ਪਾਸ ਕਰ ਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਠੇਕੇ ਨਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀਆਂ ਅਪੀਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣੀ। ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਸਗੋਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬਾਹੂਬਲ ਰਾਹੀਂ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਠੇਕੇ ਖੋਲ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਕਈ ਮਿਸਾਲਾਂ ਤਾਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵੀ ਹਨ ਕਿ ਲਾਇਸੈਂਸ ਕਿਸੇ ਇਕ ਠੇਕੇ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਇਕ ਲਾਇਸੈਂਸ ਉੱਤੇ ਚਾਰ ਹੋਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਠੇਕੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰੋਬਾਰ ਨਾਲ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸਰ-ਰਸੂਖ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਸੁਣਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕਿਆਂ ਖਿਲਾਫ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਮਤੇ ਪਾਸ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਠੇਕੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਸੂਬਿਆਂ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਵੀ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਕੋਈ ਬਿਹਤਰ ਨਹੀਂ। ਕਈ ਕਿਸੇ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਦਾ ਸਮਾਜ ਉੱਤੇ ਕਿੰਨਾ ਅਸਰ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਹਰ ਪਾਰਟੀ ਹੀ ਘੋਸ਼ਲ ਮਾਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਇਹ ਧੰਦਾ ਨਿਰਵਿਘਨ ਚਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਤੱਥ ਸਹੀ ਹੈ ਕਿ ਐਤਕੀਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਸਖਤੀ ਦਿਖਾਈ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਠੇਕਿਆਂ ਜਿਥੇ ਸ਼ਰਾਬ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵਿਕਦੀ ਹੈ, ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਮੈਰਿਜ ਪੈਲੇਸਾਂ, ਕਲੱਬਾਂ, ਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਟਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਇਸ ਧੰਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਅਤੇ ਕਾਮੇ ਹੁਣ ਸੜਕਾਂ ਉੱਤੇ ਨਿਕਲ ਆਏ ਹਨ ਤੇ ਰੋਸ ਵਿਖਾਵੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਦਬਾਅ ਕਾਰਨ ਕਈ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਕੌਮੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਮਾਰਗਾਂ ਨੂੰ ਡੀਨੋਟੀਫਾਈ ਕਰਨਾ ਅਰੰਭ ਦਿੱਤਾ ਹੈ; ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਮਾਰਗਾਂ ਨੂੰ ਕੌਮੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਮਾਰਗਾਂ ਵਾਲੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਾ ਰਹੇਗਾ ਬਾਂਸ ਅਤੇ ਨਾ ਵੱਜੇਗੀ ਬੰਸਰੀ! ਇਹ ਹੈ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦਾ ਅਹਿਮ ਮਸਲੇ ਨਜ਼ਿੱਠਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ! ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਸਖਤ ਫੈਸਲਾ ਆਇਆ ਹੀ ਤਾਂ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਮਸਲੇ ਬਾਰੇ ਕੇਂਦਰੀ ਅਤੇ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਕੋਈ ਨੀਤੀ ਘੜਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪੱਛਮ ਵੱਲ ਨਿਗ੍ਰਾ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਇਕ ਹੀ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਹਾਲਤ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਥੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀ ਕੇ ਵਾਹਨ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦੀ ਹਿਮਾਕਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਅਜਿਹੀ ਗਲਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਕਾਇਦਾ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਗਲਾ, ਅਗਲੀ ਵਾਰ ਇਹ ਗਲਤੀ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਸੌ ਵਾਰ ਸੋਚਦਾ ਹੈ। ਗਲਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਲਾਇਸੈਂਸ ਤੋਂ ਵਿਰਵਾਂ ਤੱਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਨਾ-ਅਹਿਲੀਅਤ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਸਮੁੱਚਾ ਢਾਂਚਾ ਕਿਉਂਕਿ ਚੋਣ-ਢਾਂਚੇ ਨਾਲ ਸਿੱਧਾ ਜੁੜ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਚਲਾ ਰਹੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਆਗੂ ਸਿਰਫ ਵੋਟਾਂ ਦਾ ਹੀ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਫੈਸਲਾ ਜਾਂ ਮਸਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਏਜੰਡੇ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਮਸਲੇ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਦਖਲ ਵੀ ਸਰਕਾਰੀ ਨਾ-ਅਹਿਲੀਅਤ ਕਾਰਨ ਹੀ ਦੇਣਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਮਸਲਾ ਸੋਚਣ-ਵਿਚਾਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਮਾਰਗਾਂ ਨੂੰ ਡੀਨੋਟੀਫਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸੌਖਾ ਰਾਹ ਅਪਨਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤੀ ਦਖਲ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪਰਨਾਲਾ ਉਥੇ ਦਾ ਉਥੇ ਹੀ ਹੈ।

ਠਾਹ-ਸੋਟਾ

-ਚਾਚਾ ਬੇਲਿਹਾਜ਼

ਦੇ ਹੀ ਕਾਫੀ?

ਨਦੀ ਚੋਣਾਂ ਦੀ ਸੱਚ ਨੂੰ ਡੋਬ ਦੇਵੇ, 'ਜੁਮਲੇ' ਝੂਠ ਦੇ ਆਸਰੇ ਪਾਰ ਜਾਂਦੇ। ਹੋਕੇ ਲੈਂਦੀ ਰਹਿ ਜਾਏ ਈਮਾਨਦਾਰੀ, ਬੇਈਮਾਨੀ ਦੇ ਤੀਰ ਹੀ ਮਾਰ ਜਾਂਦੇ। ਪਾਪੀ ਰਹਿਣ 'ਪੁਰਾਣੇ' ਹੀ ਖੇਡਦੇ ਜੇ, ਦੇਵੇਂ ਰਲ ਕੇ 'ਤੀਜੇ' ਨੂੰ 'ਚਾਰ' ਜਾਂਦੇ। ਸਾਰੇ ਫਲਸਫੇ ਲਾ ਲਾ ਕੇ ਜੋਰ ਹੰਢੇ, ਨੇੜੇ ਜਿੱਤ ਦੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਹਾਰ ਜਾਂਦੇ। ਕਿਥੋਂ ਚਮਕਣੀ ਕਿਰਨ ਦੀ ਆਸ ਦੱਸੇ, ਚਾਰੇ ਤਰਫ ਹੀ ਘੁੱਪ ਹਨੇਰ ਵਿਚੋਂ। 'ਲਾਲ' ਸੂਹੇ ਅੰਗਿਆਰ ਨਾ ਸੁਲਘਣੇ ਜੀ, ਫੂਕਾਂ ਮਾਰਿਆਂ ਸੁਆਹ ਦੇ ਢੇਰ ਵਿਚੋਂ!

ਧਾਰਮਿਕ ਕੱਟੜਵਾਦ ਦਾ ਖਤਰਾ

ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਨੇ ਹਰ ਸੰਜੀਦਾ ਸ਼ਖਸ ਨੂੰ ਫਿਕਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਹਰ ਸਰਗਰਮੀ ਧਾਰਮਿਕ ਕੱਟੜਤਾ ਨਾਲ ਕਦਮ ਮਿਲਾ ਕੇ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਖੌਫ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਸੁਭਾਵਿਕ ਜਿਹੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਅੰਦਰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਦਲ ਰਹੇ ਇਸ ਸਮੁੱਚੇ ਵਰਤਾਰੇ ਬਾਰੇ ਬੀਰ ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਮਨ ਵਿੱਚ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਤੌਖਲਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਤਿੱਖੀ ਘਰੇਲੂ ਜੰਗ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਅਜਿਹੇ ਖਦਸ਼ੇ ਦਾ ਅਗਾਊਂ ਬੋਧ ਮੇਰੀ ਚਿੰਤਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਸ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਹਾਲਤ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ, ਸਮੇਂ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿੱਚ ਪਲ ਰਹੀ ਮਜ਼ਹਬੀ ਸੰਕੀਰਨਤਾ (ਕੱਟੜਤਾ) ਦੇ ਵਿਰਾਟ ਰੂਪ ਦਾ, ਸਹੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਉਲੇਖ ਕਰਨਾ ਮੇਰੀ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਬੌਧਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਵੀ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਨਫ਼ਰਤ-ਅੰਗੇਜ਼ ਮਜ਼ਹਬੀ ਸੰਕੀਰਨਤਾ ਅੰਦਰ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਖੰਡਤਾ ਨੂੰ ਖੋਰ੍ਹ ਖੋਰ੍ਹ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਪਨਪ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸਥਾਪਿਤ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਪਰਜਾਤੰਤਰ ਨੇ ਹੁਣ 'ਬਹੁਵਾਦ ਆਧਾਰਿਤ ਪਰਜਾਤੰਤਰ' ਦਾ ਰੂਪ ਵਣਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮੱਧੇ ਉਤਰ ਗਏ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਸੰਕੀਰਨ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੇ ਹਾਮੀ ਤੇ ਕੱਟੜਪੰਥੀ, ਸਵਾਮੀ ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ ਯੋਗੀ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇਸੂਬੇ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਵਜੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਨਾਲ, ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਹਿੰਦੂਵਾਦ ਦਾ ਲੁਕਵਾਂ ਏਜੰਡਾ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬੇਨਕਾਬ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ

ਬੀਰ ਦੇਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਸਲ ਵਾਗਡੋਰ ਤਾਂ ਨਾਗਪੁਰ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ, ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੇ ਮਹਾਂਰਥੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਅਤਿ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਨੀਤੀਗਤ ਫ਼ੈਸਲੇ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੇ ਸਦਰ ਮੁਕਾਮ, ਨਾਗਪੁਰ ਵਿੱਚ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਦਿੱਲੀ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਨਾਗਪੁਰ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਫ਼ੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰੇਂਦਰ ਮੋਦੀ ਤਾਂ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਭਰਮ ਪਾਲਣ ਲਈ ਕੇਵਲ ਮੱਧਣਾ ਹਨ।

ਆਉਣ ਵਾਲਾ ਸਮਾਂ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਬਹੁਤਾ ਸੌਖਾ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ। ਅਜਿਹੇ ਨਾ-ਮਿਹਰਬਾਨ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੇਠ ਚੱਲ ਰਹੀ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਨਿੱਠ ਕੇ ਭਗਵਾੰਕਰਨ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਵਾਸਤੇ, ਹੁਣ ਕਿਹੜੇ ਬਦਲ ਸਾਹਮਣੇ ਹਨ, ਇਹ ਗੱਲ ਵਿਚਾਰਨਯੋਗ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਗੋਰਖਪੁਰ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਮੱਠ ਦੇ ਵਿਵਾਦਾਂ ਵਿੱਚ ਘਿਰੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਯੋਗੀ ਅਦਿਤਿਆ ਨਾਥ ਨੂੰ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਥਾਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਉਹ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਧਾਨਕ ਸਦਨ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ, ਤਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮੋਦੀ ਅਤੇ ਅਮਿਤ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦੇ ਮਨਸ਼ੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੂ-ਮਤ ਦੇ ਇਕ ਪੀਠ ਦੇ ਨਿਰੰਕੁਸ਼ ਮੁਖੀ ਨੂੰ ਭਗਵਾਂ ਯੋਗੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਨਿਰੰਕੁਸ਼ ਰਾਜਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਵੀ ਸਾਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਮੁਸਲਿਮ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਉਹ ਜ਼ਹਿਰ ਉਗਲਣ ਲਈ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਚਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਕਿਹੜੇ ਨਿਆਂ ਦੀ ਤਵੱਕੋ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਯੂ.ਪੀ. ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਵੱਲੋਂ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦੀ ਭਵਿੱਖੀ ਯੋਜਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਥ ਕੇ ਚੁੱਕਿਆ ਕਦਮ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਦੂਰਗਾਮੀ ਨਾਂਹ-ਪੱਖੀ ਸਿੱਟੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।

ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਵੀ ਕੁਝਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ

ਕਿ ਅੱਜ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਚੁਣੇ ਜਾ ਰਹੇ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ, ਰਾਜਪਾਲ ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਉਪ ਕੁਲਪਤੀ, ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪਾਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੇ ਧਨੰਤਰ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਧੀਨ ਬਦਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹਰ ਧੱਪਰ 'ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਚਾਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦਾ ਭਗਵਾੰਕਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਟੀ.ਵੀ. ਚੈਨਲਾਂ ਉਪਰ ਚਲੰਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਨਿੱਤ ਦੀ ਬਹਿਸ ਵਿੱਚ ਨਵਾਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੁਝਾਨ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਬੈਠਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਉਹ ਟੀ.ਵੀ. ਚੈਨਲਾਂ 'ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਹਰ ਬਹਿਸ ਨੂੰ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਅਨੁਸਾਰ ਨਿਯਮਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਟੀ.ਵੀ. ਚੈਨਲ 'ਤੇ ਕਹੀ ਗਈ ਹਰ ਗੱਲ ਨੂੰ ਤਰਕ-ਵਿਤਰਕ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਬਾਰੀਕ ਛਾਨਣੀ ਲਾ ਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਦਰੁਸਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸੰਚਾਰ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹਾ ਸ਼ਿਸ਼ਟਾਚਾਰ, ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਅਪਰੈਲ-ਮਈ 2014 ਵਿੱਚ ਹੋਈਆਂ ਆਮ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਦੇ ਵਿਹਾਰਕ ਇਸਤੇਮਾਲ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਬਣਨ ਉਪਰੰਤ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਵਜੋਂ ਹੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਹੁਣ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਗਲਿਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਰਗੋਸ਼ੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਅਗਲੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੇ ਮੁਖੀ ਮੋਹਨ ਭਾਗਵਤ ਦਾ ਨਾਮ ਰੀਤੀਬੱਧ ਤੇ ਵਿਧੀਵਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਭਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਐਲਾਨਣ ਵੱਲ ਕਦਮ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਰੁਝਾਨ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀ

ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੂਬਿਆਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਚੁਣੇ ਜਾ ਰਹੇ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ, ਰਾਜਪਾਲ ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਉਪ ਕੁਲਪਤੀ, ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਕੂਲਾਂ, ਕਾਲਜਾਂ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਦੇ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੇ ਧਨੰਤਰ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਧੀਨ ਬਦਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।... ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਰਾਹੀਂ ਟੀ.ਵੀ. ਚੈਨਲਾਂ ਉਪਰ ਚਲੰਤ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਨਿੱਤ ਦੀ ਬਹਿਸ ਦੌਰਾਨ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਬੈਠਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ।... ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਚੋਣ ਲਈ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੇ ਮੁਖੀ ਮੋਹਨ ਭਾਗਵਤ ਦਾ ਨਾਮ ਰੀਤੀਬੱਧ ਤੇ ਵਿਧੀਵਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਭਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਐਲਾਨਣ ਵੱਲ ਕਦਮ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸਹਿਹੋਂਦ ਲਈ ਵੱਡੇ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਦੇ ਸਪਸ਼ਟ ਸੰਕੇਤ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਸਮੂਹ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਪਰਜਾਤੰਤਰਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੇ ਸਹੀ ਸੋਚ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਬੇਚੈਨ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਡੇ ਕਾਨੂੰਨਦਾਨ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਠੱਗੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਤਕ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਰੂਹ ਵਲੂਧਰ ਸੁੱਟੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਦੀ ਜ਼ਾਮਨੀ ਵੀ ਅਪਾਹਜ ਤੇ ਅਰਥਹੀਣ ਹੋ ਗਈ ਜਾਪਦੀ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੇ 299 ਮੈਂਬਰ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਤਹਿਰੀਕ ਦੇ ਮਹਾਨ ਘੁਲਾਟੀਏ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਡਾਕਟਰ ਰਾਜਿੰਦਰ ਪ੍ਰਸਾਦ, ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ, ਬੀ.ਆਰ ਅੰਬੇਡਕਰ, ਹਰੇਂਦਰ ਕੁਮਰ ਮੁਖਰਜੀ, ਸਚਿਦਾਨੰਦਾ ਸਿਨਹਾ, ਮੌਲਾਨਾ ਅਬਦੁਲ ਕਲਾਮ ਆਜ਼ਾਦ, ਸਰਦਾਰ ਵੱਲਭ ਭਾਈ ਪਟੇਲ, ਅਚਾਰੀਆ ਜੇ.ਬੀ ਕ੍ਰਿਪਲਾਨੀ ਅਤੇ ਸਰੋਜਿਨੀ ਨਾਇਡੂ ਦੇ ਨਾਮ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸ਼ੇਖ ਮੁਹੰਮਦ ਅਬਦੁੱਲਾ (ਕਸ਼ਮੀਰ), ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਮੁਸਾਫ਼ਿਰ, ਬਲਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੁੰਮਣਾ, ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਲੋਹਗੜ੍ਹ ਤੇ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਾਂ ਵਜੋਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ। ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਲਈ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਰਜ ਵਿੱਚ ਲਗਪਗ ਤਿੰਨ ਵਰ੍ਹੇ (ਦੋ ਸਾਲ, ਗਿਆਰਾਂ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਅਠਾਰਾਂ ਦਿਨ) ਲੱਗੇ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ 166 ਬੈਠਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਨਿੱਠ ਕੇ ਬੜੀ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ। 26 ਜਨਵਰੀ 1950 ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਅਜਿਹੇ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ ਦੀ ਬਿਨਾਂ ਰੰਗ, ਧਰਮ ਕਰਮ ਅਤੇ ਕਿੱਤੇ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੀਆਂ, ਸਭ ਦੇ ਹਿੱਤਾਂ ਦੀ ਪੁਖਤਾ ਜ਼ਾਮਨੀ ਭਰਦਾ ਸੀ।

ਕਦੇ ਸੋਚਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚੰਡ ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਦੌਰ ਵੀ ਆਏਗਾ ਜਿਸ ਦੇ ਤਬਾਹਕੁਨ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਹੇਠ ਭਾਰਤ ਦੇ ਪਰਜਾਤੰਤਰ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਹੀ ਬਦਲ ਜਾਵੇਗੀ। ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਕਾਲਾ ਦੌਰ ਵੱਡੀ ਜਥੇਬੰਦਕ ਸਾਜਿਸ਼ ਅਧੀਨ ਸਮੁੱਚੇ ਚੋਣ-ਖੇਤਰ ਦੀ ਵੋਟ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਰਮ ਦੀ ਪੁੱਠ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਕੇ, ਮਜ਼ਹਬੀ ਨਫ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੇਠ, ਦੋ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਦੇਵੇਗਾ ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ, ਬਹੁਵਾਦ ਨਾਮ ਦੇ ਨਵੇਂ ਮਤ ਦੀ ਆਮਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਦਾ ਅਜਿਹਾ ਭਿਆਨਕ ਰੂਪ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਵੇਗਾ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਜਮਹੂਰੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ, ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਦੀ ਬਣਦੀ ਯੋਗ ਭੂਮਿਕਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਯੋਗ ਭਾਈਵਾਲੀ ਦੀ ਹਰ ਇੱਛਾ ਨੂੰ ਮੁਕੰਮਲ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਕਾਰਾ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਹੁਣ ਸਵਾਲ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਨਿਆਹੀਣਤਾ ਨੂੰ ਆਖਿਰ ਚਿਰਕਾਲ ਤੱਕ ਕਿਵੇਂ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਜਿਸ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨੇ ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਬਹੁਵਾਦ ਨੂੰ ਰਾਜਸੱਤਾ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰ ਸਦਾ ਬਾਰੂਦ ਦੇ ਢੇਰ ਉੱਤੇ ਬੈਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਗਵਾਂਢੀ ਮੁਲਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਹਸ਼ਰ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਗਾਲ ਮੁਲਕ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਅੱਜ ਜਿਸ ਜਹਾਲਤ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਸਭ ਫ਼ਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਅਤੇ ਬਹੁਵਾਦ ਦੇ ਹੀ ਨਤੀਜੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤਫ਼ਸੀਲੀ ਦਾਸਤਾਨ ਦੀ ਵੇਦਨਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵੀਕਰਨ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਇਦ ਇੰਨਾ ਆਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਘੁਟਨ ਵਾਲੇ ਆਲਮ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਘੁਟਨ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਲੰਮੇ ਗ੍ਰਹਿ ਯੁੱਧ ਵੱਲ ਧੱਕ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਸੰਸਥਾ

ਅਧਿਆਏ ਇਕ: ਕਰਕਰੇ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਸੰਘ ਦਾ ਪਰਦਾਫਾਸ਼

ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀਆਂ ਦੀ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਹਿਤਾਂ ਲਈ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀਆਂ ਵਲੋਂ ਚਲਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਜਥੇਬੰਦੀ ਹੈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀਆਂ ਦਾ ਬੂਠਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤਿਕ, ਸਮਾਜੀ, ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਜਨ ਅਤੇ ਦਲਿਤ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸੰਘ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਇਹ ਬੂਠਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਚਲੇ ਆ ਰਹੇ ਬੇਤੁਕੇ ਜਾਤਪਾਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਤਾਂ ਉਪਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਗ਼ਲਬਾ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣਾ ਇਸ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਲਈ ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੱਦ ਤਕ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਗਿਣੇ-ਮਿਥੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਿਮ ਦੰਗੇ ਕਰਵਾਉਣਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 20ਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ 21ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਂਦੀ ਹੈ। ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਿਮ ਦੰਗੇ ਕਰਵਾਉਣ ਤੋਂ

ਐਸ.ਐਮ. ਮੁਸ਼ਰਿਫ

ਇਲਾਵਾ ਮੁਸਲਿਮ ਦਹਿਸ਼ਤਵਾਦ ਦਾ ਡਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲੋਂ-ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਭਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਅਤੇ ਹੋਰ ਜੋਟੀਦਾਰ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਖੁਫ਼ੀਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਆਪਣੇ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਕੱਟੜਵਾਦੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਜਥੇਬੰਦੀ 'ਅਭਿਨਵ ਭਾਰਤ' ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ।

2002 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 2008 ਦਰਮਿਆਨ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਉਪਰ ਵੱਡੇ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦਾ ਕਾਰਾ ਸਨ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਕੋਈ ਵਾਰਦਾਤ ਹੁੰਦੀ, ਆਈ.ਬੀ. (ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਬਿਊਰੋ) ਉਸੇ ਦਿਨ ਕਿਸੇ ਮੁਸਲਿਮ ਜਥੇਬੰਦੀ ਉਪਰ ਇਸ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਅਗਲੇ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਮੁਲਕ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਮੁਸਲਿਮ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ-ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਛਾਪਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਟੀ.ਵੀ. ਉਪਰ ਪ੍ਰਾਈਮ ਟਾਈਮ ਚਰਚਾ ਸੈਸ਼ਨ, ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲੇਖ-ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵਗ਼ੈਰਾ ਵਿਚ ਇਹ ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਲੋਕ ਉਸ ਵਾਰਦਾਤ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਣ, ਉਦੋਂ ਤਕ ਇਕ ਹੋਰ ਨਵੀਂ ਵਾਰਦਾਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ।

ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਬੋੜਾ ਜਿਹਾ ਖ਼ਲਲ

ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਵਲੋਂ ਕੌਮੀ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ (ਐਨ.ਆਈ.ਏ.) ਅਤੇ ਅਦਾਲਤਾਂ ਉਪਰ ਸਿਆਸੀ ਦਬਾਓ ਪਾ ਕੇ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਅਤਿਵਾਦੀ ਸਰਗਨਿਆਂ ਨੂੰ ਕਲੀਨ ਚਿਟਾਂ ਦਿਵਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਐਸ.ਐਮ. ਮੁਸ਼ਰਿਫ ਨੇ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦਾ ਪਰਦਾਫਾਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਤਾਬਚਾ 'ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਸੰਸਥਾ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਤਾਬਚੇ ਤੋਂ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੇ ਇਰਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਇਹ ਅਹਿਮ ਕਿਤਾਬਚੇ ਲੜੀਵਾਰ ਛਾਪ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿਸ ਦਾ ਤਰਜਮਾ ਸਾਡੇ ਕਾਲਮਨਵੀਸ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਉਦੋਂ ਪਿਆ, ਜਦੋਂ 2006 ਵਿਚ ਨਾਂਦੇਤ ਬੰਬ ਧਮਾਕਾ ਹੋਇਆ। ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਅਤੇ ਬਜਰੰਗ ਦਲ ਦੇ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਜਦੋਂ ਬੰਬ ਬਣਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਸ ਵਕਤ ਬੰਬ ਫਟ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਾਰਦਾਤ ਵਿਚ ਦੋ ਜਣਿਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਚਾਰ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਏ; ਲੇਕਿਨ ਮੀਡੀਆ ਨੇ ਇਸ ਵਾਰਦਾਤ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓ ਵੱਡੇ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਮੁਸਲਿਮ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਉਪਰ ਲਗਾਉਣ ਅਤੇ ਏ.ਟੀ.ਐਸ. ਵਰਗੀਆਂ ਸੂਬਾਈ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵਲੋਂ ਮੁਸਲਿਮ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ। ਮੀਡੀਆ ਨੇ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰ-ਜ਼ੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਛਾਪਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਉਂ ਮੁਸਲਿਮ ਦਹਿਸ਼ਤਵਾਦ ਦਾ ਨਕਲੀ ਮਾਹੌਲ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ।

ਲੇਕਿਨ ਇਕ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰ ਹੇਮੰਤ ਕਰਕਰੇ ਨੇ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਦੀਆਂ ਤਮਾਮ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਉਪਰ ਪਾਣੀ ਫੇਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਤੰਬਰ 2008 ਵਿਚ ਮਾਲੇਗਾਓਂ ਵਿਚ ਹੋਏ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਦਿਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਸਬੂਤ ਮਿਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਮਾਲੇਗਾਓਂ 2008 ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੇ ਵੀ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਧਮਾਕਿਆਂ ਦੇ ਲਈ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ., ਅਭਿਨਵ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਲਗਭਗ 18 ਕੇਸ ਚੱਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ 14 ਸਿਰਫ਼ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਸਨ। ਹੋਰ ਵੀ ਕੁਝ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਦੀ ਦੁਬਾਰਾ ਜਾਂਚ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ 90 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜੇ ਜਥੇਬੰਦੀ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਸਮਾਜੀ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤਿਕ, ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਜਗਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਹਕੀਕਤ ਵਿਚ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਦਹਿਸ਼ਤ ਫੈਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਜਥੇਬੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਮੁਲਕ ਵਿਆਪੀ ਦੇਸ਼ ਧ੍ਰੋਹੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਸੂਤਰਧਾਰ ਹੈ।

ਅਧਿਆਏ ਦੋ: ਮਾਲੇਗਾਓਂ 2008 ਬੰਬ ਧਮਾਕਾ-ਦਹਿਸ਼ਤਵਾਦੀ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸੱਚੀ ਜਾਂਚ

29 ਸਤੰਬਰ 2008 ਨੂੰ ਮਾਲੇਗਾਓਂ ਦੇ ਭੀਕੂ ਚੌਕ ਵਿਚ ਧਮਾਕਾ ਹੋਇਆ। ਛੇ ਜਣਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ, ਸੌ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਏ। ਆਈ.ਬੀ. ਨੇ 'ਸਿਮੀ', ਇੰਡੀਅਨ ਮੁਜਾਹੀਦੀਨ, 'ਹੁਜੀ' ਵਰਗੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ। ਮੀਡੀਆ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖ਼ਬਰ ਬਣਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਅੱਗੇ ਪਰੇਸ਼ਿਆ, ਪਰ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਏ.ਟੀ.ਐਸ. ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਲੇ ਹੇਮੰਤ ਕਰਕਰੇ ਨੇ ਮਹਿਜ਼ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਨਾ ਵਾਜਬ ਨਾ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਹੇਮੰਤ ਕਰਕਰੇ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਧਿਆਨ ਵਕੂਆ-ਏ-ਵਾਰਦਾਤ ਉਪਰ ਕੇਂਦਰਤ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਇਕ ਮੋਟਰ ਬਾਈਕ ਮਿਲਿਆ। ਉਸ ਉਪਰ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਆਰ.ਡੀ.ਐਕਸ. ਵਰਗੀ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਵਾਰਦਾਤ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ। ਜਾਂਚ ਪਿੱਛੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਬਾਈਕ ਸਾਧਵੀ ਪੁੰਗਿਆ ਸਿੰਘ ਠਾਕੁਰ ਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਅਖਿਲ ਭਾਰਤੀ

ਸਮਝੌਤਾ ਧਮਾਕੇ ਦੀ ਝਲਕ।

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ (ਏ.ਬੀ.ਵੀ.ਪੀ.), ਵਿਸ਼ਵ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੀਸ਼ਦ ਦੀ ਦੁਰਗਾ ਵਾਹਿਨੀ ਆਦਿ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਕਰਤੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਪਿੱਛੋਂ ਦੋ ਨਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ- ਸ਼ਾਮ ਲਾਲ ਸਾਹੂ ਤੇ ਸ਼ਿਵਨਰਾਇਣ ਕਾਲਸੰਗਰਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਅਤੇ ਭਾਜਪਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਤੋਂ ਹੋਈ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਤੋਂ ਵਾਰਦਾਤ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਕਰਨਲ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪੁਰੋਹਿਤ, ਮੇਜਰ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ) ਰਮੇਸ਼ ਉਪਾਧਿਆਏ, ਜੰਮੂ ਸਥਿਤ ਸ਼ਾਰਦਾ ਪੀਠ ਦੇ ਮਹੰਤ ਦਇਆਨੰਦ ਪਾਂਡੇ, ਸਮੀਰ ਕੁਲਕਰਨੀ ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ। ਵਾਰਦਾਤ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੁਲ 11 ਜਣਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ।

ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਹੇਮੰਤ ਕਰਕਰੇ ਨੇ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਕਰਨਲ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪੁਰੋਹਿਤ ਕੋਲੋਂ ਇਕ ਅਤੇ ਦਇਆਨੰਦ ਪਾਂਡੇ ਕੋਲੋਂ ਦੋ ਲੈਪਟਾਪ ਜਬਤ ਕੀਤੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਜੋ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀ, ਉਹ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 'ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ' ਦਾ ਬਲਿਊ ਪ੍ਰਿੰਟ ਹੀ ਸੀ। ਲੈਪਟਾਪ ਵਿਚ 'ਅਭਿਨਵ ਭਾਰਤ' ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦੇ ਆਡੀਓ-ਵੀਡੀਓ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋਈਆਂ:

2002-03 ਦੌਰਾਨ ਕੱਟੜਵਾਦੀਆਂ ਨੇ 'ਅਭਿਨਵ ਭਾਰਤ' ਬਣਾਈ।

ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਨੂੰ ਤਹਿਸ-ਨਹਿਸ ਕਰਨਾ, ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਨੁਸਾਰ ਸਥਾਪਤ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਮਨੂ ਸਮਿਤੀ ਤੇ ਵੇਦਾਂ ਉਪਰ ਆਧਾਰਤ 'ਆਰੀਆਵ੍ਰਤ' ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨਾ ਸੀ।

ਉਹ ਇਸ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਨੇਪਾਲ ਤੇ ਇਜ਼ਰਾਈਲ ਵਰਗੇ ਮੁਲਕਾਂ ਅਤੇ ਨਾਗਾ ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ।

ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਅਰਾਜਕਤਾ ਫੈਲਾਉਣ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਨਾਲ ਉਹ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਉਪਰ ਲਗਾਉਂਦੇ ਸਨ।

ਇਸ ਵਾਰਦਾਤ ਦੀ ਜਾਂਚ ਹੇਮੰਤ ਕਰਕਰੇ ਨੇ 26 ਨਵੰਬਰ 2008 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਲੇਕਿਨ ਅਜੇ ਤਕ ਉਸ ਦੀ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਭੇਜੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਨਵਰੀ 2009 ਵਿਚ ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਭੇਜੀ ਗਈ। ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕੀਤੇ 11 ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਮਫ਼ਰੂਰ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦ (ਕੁਲ 14) ਵਾਰਦਾਤ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ: ਸਾਧਵੀ ਪੁੰਗਿਆ ਸਿੰਘ ਠਾਕੁਰ, ਸ਼ਾਮਲਾਲ ਸਾਹੂ, ਸ਼ਿਵਨਰਾਇਣ ਕਾਲਸੰਗਰਾ, ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਕਰਨਲ ਪ੍ਰਸਾਦ ਪੁਰੋਹਿਤ, ਮੇਜਰ (ਸੇਵਾਮੁਕਤ) ਰਮੇਸ਼ ਉਪਾਧਿਆਏ, ਮਹੰਤ ਦਇਆਨੰਦ ਪਾਂਡੇ / ਸੁਧਾਰਕਰ ਧਰ ਦਿਵੇਦੀ, ਸਮੀਰ ਕੁਲਕਰਨੀ, ਅਜੈ ਰਾਹੀਰਕਰ, ਰਾਕੇਸ਼ ਧਾਵੜੇ, ਜਗਦੀਸ਼ ਮਹਾਤਰੇ, ਸੁਧਾਕਰ ਚਤੁਰਵੇਦੀ, ਰਾਮਜੀ ਕਾਲਸੰਗਰਾ (ਫ਼ਾਰ), ਸੰਦੀਪ ਡਾਂਗੇ (ਫ਼ਾਰ), ਪ੍ਰਵੀਨ ਮੁਤਾਲਿਕ (ਫ਼ਾਰ), ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ। ਇਹ ਸਾਰੇ 'ਅਭਿਨਵ ਭਾਰਤ' ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ ਅਤੇ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ

ਸਨ।

ਮਾਲੇਗਾਓਂ 2008 ਦੀ ਜਾਂਚ ਵਿਚ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਕਰਨਲ ਪੁਰੋਹਿਤ ਅਤੇ ਸਾਧਵੀ ਪੁੰਗਿਆ ਸਿੰਘ ਠਾਕੁਰ ਦੇ ਨਾਰਕੋ ਟੈਸਟ ਅਤੇ ਬਰੇਨ ਮੈਪਿੰਗ ਟੈਸਟ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਮਾਲੇਗਾਓਂ ਵਾਰਦਾਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੋ ਧਮਾਕੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਸਮਝੌਤਾ ਐਕਸਪ੍ਰੈੱਸ, ਮਾਲੇਗਾਓਂ 2006, ਅਜਮੇਰ ਸ਼ਰੀਫ਼, ਮੱਕਾ ਮਸਜਿਦ (ਹੈਦਰਾਬਾਦ); ਇਹ ਸਾਰੇ ਧਮਾਕੇ 'ਅਭਿਨਵ ਭਾਰਤ' ਦੇ ਦਹਿਸ਼ਤਗਰਦਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਲੇਕਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਦੀ ਮੁੜ ਜਾਂਚ ਕਈ ਸਾਲ ਤਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਹੇਮੰਤ ਕਰਕਰੇ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਤਿੰਨ ਲੈਪਟਾਪ ਜਬਤ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਵਿਚ 'ਅਭਿਨਵ ਭਾਰਤ' ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਦੋ ਲੈਪਟਾਪ ਵਿਚ 'ਅਭਿਨਵ ਭਾਰਤ' ਦੀਆਂ ਮੁਲਕ ਭਰ ਵਿਚ ਹੋਈਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦੇ 48 ਆਡੀਓ-ਵੀਡੀਓ ਕਲਿਪ ਸਨ। ਹੇਮੰਤ ਕਰਕਰੇ ਨੇ ਤਿੰਨ ਵੀਡੀਓ ਅਤੇ ਦੋ ਆਡੀਓ ਕਲਿਪ ਦਾ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਉਤਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਬਾਕੀ 43 ਕਲਿਪ ਦਾ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਉਤਾਰਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦਾ ਕੰਮ ਅਧੂਰਾ ਸੀ।

ਹੇਮੰਤ ਕਰਕਰੇ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਤੋਂ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਜਨਵਰੀ 2009 ਵਿਚ ਭੋਜੀ ਗਈ ਚਾਰਜ ਸ਼ੀਟ ਦੇ ਸਫ਼ਾ 69 ਉਪਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ- "ਜਬਤ ਕੀਤੇ ਲੈਪਟਾਪ ਦੇ ਬਾਕੀ ਕਲਿਪ, ਕੁਝ ਮੋਬਾਈਲ ਫ਼ੋਨਾਂ ਦੀ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੀ ਗੱਲਬਾਤ, ਪੈਨ ਡਰਾਈਵ ਵਿਚ ਰਿਕਾਰਡ ਕੀਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਆਦਿ ਫ਼ਾਰੈਂਸਿਕ ਸਾਇੰਸ ਲੈਬਰਟਰੀ ਤੋਂ ਹਾਸਲ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਹੋਰ ਆਡੀਓ-ਵੀਡੀਓ ਦਾ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਉਤਾਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਜਾਰੀ ਹੈ।" ਚਾਰਜਸ਼ੀਟ ਭੋਜੀ ਨੂੰ ਸੱਤ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ, ਲੇਕਿਨ ਅਜੇ ਤਕ ਅਗਲੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਦਬਾਈ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮੋਡਾਸਾ (ਗੁਜਰਾਤ) ਵਿਚ ਧਮਾਕਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਕਈ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਮ੍ਰਿਤਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਛੱਡ ਦੇਈਏ ਤਾਂ ਮਾਲੇਗਾਓਂ ਅਤੇ ਮੋਡਾਸਾ ਧਮਾਕੇ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ, ਦੋਵੇਂ ਧਮਾਕੇ ਇਕੋ ਦਿਨ ਅਤੇ ਲਗਭਗ ਇਕ ਹੀ ਵਕਤ ਉਪਰ ਹੋਏ; ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਆਰ.ਡੀ.ਐਕਸ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ; ਬੰਬ ਰੱਖਣ ਲਈ ਦੋਵਾਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਵਿਚ ਦੋ-ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ (ਬਾਈਕ) ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤੇ ਗਏ; ਲੇਕਿਨ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੇਮੰਤ ਕਰਕਰੇ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਏ.ਟੀ.ਐਸ. ਨੇ ਮਾਲੇਗਾਓਂ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਦੀ ਕਰਤੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੋਡਾਸਾ ਵਾਰਦਾਤ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਫਿਰ ਐਨ.ਆਈ.ਏ. ਨੂੰ ਜਾਂਚ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ, ਲੇਕਿਨ ਅਜੇ ਤਕ ਜਾਂਚ ਮੁਕੰਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।

(ਚਲਦਾ)

ਮੋਦੀ ਦੀ ਹਿੰਦੂ ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਗਲਵੱਕੜੀ

2014 ਵਿਚ ਚੁਣੇ ਜਾਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰੇਂਦਰ ਮੋਦੀ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕੱਟੜ ਹਿੰਦੂ ਆਧਾਰ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਵਿਕਾਸ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਾਧੇ ਦੇ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਟੀਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਾਤਰ ਖੇਡ ਖੇਡਦੇ ਆਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਸੰਕੇਤਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਕਿ ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨਣ ਲਈ ਰਾਜ਼ੀ ਹਨ, ਸ਼੍ਰੀਮਾਨ ਮੋਦੀ ਮੁਸਲਿਮ ਘੱਟਗਿਣਤੀ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇਆਮ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦੇਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਮੋਦੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਰਾਦੇ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਸੂਬੇ, ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਹਾਲੀਆ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਝਾ-ਫੇਰੂ ਜਿੱਤ ਤੋਂ ਹੌਸਲੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ, ਉਸ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਭੜਕਾਊ ਹਿੰਦੂ ਪੁਜਾਰੀ ਯੋਗੀ ਅਦਿਤਿਆਨਾਥ ਨੂੰ ਸੂਬੇ ਦਾ ਮੁਖੀ ਥਾਪ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਕਦਮ ਧਾਰਮਿਕ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਦਮਾ

ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਖ਼ਬਾਰ 'ਦਿ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਟਾਈਮਜ਼' ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੰਪਾਦਕੀ (23 ਮਾਰਚ 2017) ਵਿਚ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕੱਟੜ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਸਾਧ ਯੋਗੀ ਅਦਿਤਿਆਨਾਥ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਥਾਪੇ ਜਾਣ ਦੀ ਗੰਭੀਰ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਸ ਤਾਜ਼ਪੋਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਅਰਥ-ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਘੁਰਕੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਹੈ ਕਿ 2019 ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਕਠੌਰ ਗਿਣਤੀਆਂ-ਮਿਣਤੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼੍ਰੀ ਮੋਦੀ ਦੀ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਇਹ ਪੱਕਾ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਗਣਰਾਜ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਸਟੇਟ ਵਿਚ ਬਦਲਣ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਦੇ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਵਿਚ ਹੁਣ ਕੁਝ ਵੀ ਅੜਿੱਕਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਦਿਤਿਆਨਾਥ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਿਆਸੀ ਭਵਿਖ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਦਾਨਵੀਕਰਨ ਕਰ ਕੇ "ਲਵ ਜਹਾਦ" ਵਰਗੇ ਮਨਘੜਤ ਮਨਸੂਬਿਆਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਕੜਕਦੇ ਭਾਸ਼ਣ ਦੇ ਕੇ ਬਣਾਇਆ ਹੈ: ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਸੋਚ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਿਮ ਮਰਦ

ਹਿੰਦੂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵਰਗਲਾਉਣ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮ-ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾ ਕੇ ਭਾਰੂ ਹਿੰਦੂ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਹਿੰਦੂ ਹਜ਼ੂਮ ਦਾ ਸ਼ਰੇਆਮ ਪੱਖ ਪੁਰਿਆ ਜਿਸ ਨੇ 2015 ਵਿਚ ਇਸ ਸ਼ੱਕ ਅਧੀਨ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਗਰੀਬ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਯੋਗ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੂਰੀਆ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ "ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਕੇ ਮਰ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ"। 20 ਕਰੋੜ ਆਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਮਜ਼ਮੋਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਇਸ ਸੂਬੇ ਦੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ

ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਤਕਰੀਬਨ ਅੱਧੇ ਬੱਚੇ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੂਰੇ ਵਿਕਸਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਹਨ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਬੇਰੋਜ਼ਗਾਰੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਅਦਿਤਿਆਨਾਥ ਨੇ ਇਹ ਸਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ, "ਮੇਰੀ ਸਰਕਾਰ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰੇਗੀ, ਕਿਸੇ ਜਾਤ ਜਾਂ ਫਿਰਕੇ ਲਈ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ", ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਮੋਦੀ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਮਾਡਲ ਦਾ "ਸੁਪਨੇ ਦੇਸ਼" ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪਰ ਅਦਿਤਿਆਨਾਥ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸ਼੍ਰੀ ਮੋਦੀ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਧੌਂਸਬਾਜ਼ ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰਵਾਦ ਦਰਮਿਆਨ

ਕੋਈ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਰਹੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਖੁਰਾਕ ਹੀ ਮੁਸਲਿਮ ਵਿਰੋਧੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚੁਆਤੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀ ਮੋਦੀ ਦੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਨੀਤੀਆਂ ਨਾਲ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਧੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨੇ ਨੌਕਰੀਆਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦਸ ਲੱਖ ਨੌਕਰੀਆਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਜੇ ਸ਼੍ਰੀ ਅਦਿਤਿਆਨਾਥ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੇਣ ਵਿਚ ਅਸਫ਼ਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ- ਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਮੋਦੀ ਦੀ ਪਾਰਟੀ- ਸੱਤਾ 'ਚ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਤਾਉਣ ਦੀ ਚਾਲ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣਗੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਸ਼੍ਰੀ ਮੋਦੀ ਦਾ ਸੁਪਨੇ ਦੇਸ਼ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਲਈ ਡਰਾਉਣਾ ਸੁਪਨਾ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਮੋਦੀ ਨੇ "ਸਭ ਕਾ ਵਿਕਾਸ" ਦਾ ਜੋ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਲਈ ਖ਼ਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

-ਤਰਜਮਾ: ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ

ਇਲੈਕਟਰੀਕਲ ਵੋਟਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨ (ਈ.ਵੀ.ਐਮ.) ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਵਿਵਾਦ ਵਿਚ ਘਿਰ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਹੇਰਾ-ਫੇਰੀ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਬਹੁਜਨ ਸਮਾਜ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਉਠਾਇਆ ਹੈ। ਫਿਲਹਾਲ ਭਾਰਤੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਜ਼ਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਡੈਮੋ ਦੌਰਾਨ ਜੋ ਤੱਥ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ, ਉਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਉੱਤੇ ਸਵਾਲੀਆ ਨਿਸ਼ਾਨ ਜ਼ਰੂਰ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਡੈਮੋ ਦੌਰਾਨ ਹਰ ਇਕ ਬਟਨ ਦੱਬਣ 'ਤੇ ਪਰਚੀ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਵਾਲੀ ਹੀ ਨਿਕਲੀ। ਇਸ ਮਸ਼ੀਨ ਬਾਰੇ ਸੀਨੀਅਰ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸਿੱਧੂ ਦਮਦਮੀ ਨੇ ਇਹ ਲੇਖ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਸੰਭਾਵੀ ਹੇਰਾ-ਫੇਰੀ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਵੋਟ ਮਸ਼ੀਨ ਬਾਰੇ ਸ਼ੱਕ ਅਤੇ ਸੁਆਲ

ਮੈਸੂਰ 'ਚ ਕੰਨੜ ਦੇ ਗਿਆਨਪੀਠ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵਿਜੇਤਾ ਲੇਖਕ ਕੁਵੈਪੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ ਸਬੱਬ ਨਾ ਬਣਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਣੀ ਜਿਸ ਦੀ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕੀਤੀ ਮਸ਼ੀਨ ਭਾਰਤ 'ਚ ਪਿਛਲੇ 28 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹਰ ਚੋਣ ਸਮੇਂ ਚਰਚਾ 'ਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ!...

ਗੱਲ ਅੱਸੀ ਦੇ ਅੱਧ-ਦਹਾਕੇ ਦੀ ਹੈ। ਤਦ ਮੈਂ ਭਾਰਤੀ ਸੂਚਨਾ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਸਾਂ ਅਤੇ ਮਨਾਸਾ ਗੰਗੋਤਰੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚੋਂ ਪਤਰਚਾਰ ਰਾਹੀਂ ਕਰਵਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਦਾ ਇਮਤਹਾਨ ਦੇਣ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਮੈਸੂਰ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸਾਂ। ਪਰਚੇ ਖਤਮ ਹੋਏ ਤਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਫੋਟੋ ਆਰਟਿਸਟ ਤਿਪੈ ਸਵਾਮੀ ਨੇ ਕੁਵੈਪੂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਲਈ ਸਮਾਂ ਲੈ ਦਿਤਾ (ਮਾਸਕ ਪਰਚੇ 'ਆਰਸੀ' ਨੇ ਇਹ ਮੁਲਾਕਾਤ ਤਸਵੀਰ ਸਾਹਿਤ ਛਾਪੀ ਸੀ)। ਮਹਾਰਥੀ ਲੇਖਕ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਵਸਾਏ

ਸਿੱਧੂ ਦਮਦਮੀ (ਅਮਰੀਕਾ)
ਫੋਨ: 626-400-3567

'ਕੁਵੈਪੂ ਨਗਰ' ਵਿਚਲੇ ਘਰ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਤਾਂ ਇਤਫਾਕਨ ਰੰਗਾਰਾਜਨ ਉਥੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਵਾਕਫੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਕੁਵੈਪੂ ਤੋਂ ਰੰਗਾਰਾਜਨ ਦੇ ਰਚਨਾ ਸੰਸਾਰ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਹਾਲਤ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਉਗਲ ਪੈਣ ਵਾਲੀ ਹੋ ਗਈ: ਦਰਜਨਾਂ ਨਾਵਲ, ਦਰਜਨਾਂ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਸੰਵਾਦ ਤੇ ਸਕਰਿਪਟਾਂ, ਦਰਜਨਾਂ ਕਾਵਿ ਤੇ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਿਹ; ਪਰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਸ ਬਹੁਰੰਗੇ ਸਿਰਜਕ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਉਦੋਂ ਹੋਰ ਖਿਤ ਗਈ ਜਦੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਨਾ ਕੇਵਲ ਭਾਰਤ ਇਲੈਕਟ੍ਰੀਕਲ ਲਿਮਟਿਡ ਦੇ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਇਲੈਕਟਰੀਕਲ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਇਲੈਕਟਰੀਕਲ ਵੋਟਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨ (ਈ.ਵੀ.ਐਮ.) ਨੂੰ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੀ ਟੀਮ ਦੇ ਮੁਖੀ ਵੀ ਰਹੇ ਸਨ। ਫਿਰ ਕੁਵੈਪੂ ਨਾਲ ਬਾਕਾਇਦਾ ਮੁਲਾਕਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਰੰਗਾਰਾਜਨ ਦੇ ਰੁਖਸਤ ਹੋਣ ਤਕ ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਬਨਾਮ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਈ.ਵੀ.ਐਮ. ਬਨਾਮ ਚੋਣਾਂ ਹੀ ਸਾਡੀ ਗਲਬਾਤ ਦਾ ਮੌਜੂ ਬਣੇ ਰਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਈ.ਵੀ.ਐਮ. ਦੇ 'ਮੋਡ ਇਨ ਇੰਡੀਆ' ਹੋਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਸੀ। ਤਦ ਤਕ ਵੋਟਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਬਾਰੇ ਟਾਵਾਂ-ਟੱਲਾਂ ਸ਼ੱਕ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਲੱਗਿਆ ਸੀ। ਜਦ ਮੈਂ ਰੰਗਾਰਾਜਨ ਨੂੰ ਇਸ ਪੱਖੋਂ ਕੁਰੋਦਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਕਹਿਣਾ ਸੀ- 'ਮਸ਼ੀਨ ਫੁਲਪਰੂਫ ਹੈ, ਏਕਦਮ'!

ਇਸ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਾਰਨ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਭਾਰਤੀ ਇਲੈਕਟਰਾਨਕ ਵੋਟਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨ ਬਾਰੇ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਚਰਚਾ ਛਿੜਦੀ ਹੈ- ਜਿਵੇਂ ਇਸ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਛਿੜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਤਾਂ 2008 ਵਿਚ ਗੁਜਰ ਗਏ ਐਸ. ਰੰਗਾਰਾਜਨ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕਾਢ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਾਲ ਹੀ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮਸ਼ੀਨ ਦੇ ਫੁਲਪਰੂਫ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਉਸ ਦਾ ਹਿੱਕ ਠੋਕ ਕੇ ਕੀਤਾ ਦਾਅਵਾ।

ਚੌਚਕ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਰੋੜਾਂ ਵੋਟਰਾਂ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਾਲੇ ਵੋਟਿੰਗ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਇਸ ਅਹਿਮ ਡਿਜੀਟਲ ਯੰਤਰ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਵਾਂਗ ਭਾਰਤੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਵੀ ਅਟੱਲ ਯਕੀਨ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਚੋਣ ਹਾਰ ਗਈ ਬਹੁਜਨ ਸਮਾਜ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸੁਪਰੀਮੋ ਮਾਇਆਵਤੀ ਦੇ 'ਮੋਦੀ ਨੇ ਨਹੀਂ, ਮਸ਼ੀਨ ਨੇ ਹਰਾਇਆ' ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਹਾਰ ਗਏ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ (ਆਪ) ਦੇ ਮੁਖੀ

ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਦੇ 'ਕੁਝ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਇਆ ਹੈ' ਤਕ ਈ.ਵੀ.ਐਮ. ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਬਾਰੇ ਇਸ ਵਾਰ ਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੰਭੀਰ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦੀ ਇਕ ਸੀਟ ਦੀ ਚੋਣ ਸਮੇਂ ਜਿਵੇਂ ਉਚ ਚੋਣ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਵਿਚ ਟੈਸਟ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਮਸ਼ੀਨ ਦਾ ਹਰ ਬਟਨ ਦਬਾਇਆ ਵੋਟ ਪਰਚੀ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਹੀ ਨਿਕਲੀ, ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਮਾਮਲਾ ਗੰਭੀਰ ਮੋੜ ਕਣ ਰਿਹਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਆਲਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਅਦਾਲਤੀ ਫੈਸਲੇ ਅਜੇ ਹੋਣੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਇਹ ਵੀ ਵਰਨਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਸੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਦਰਜਨਾਂ ਮਾਮਲੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲਮਕੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ 1989 ਵਿਚ ਵੋਟਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤਕ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਲਗਪਗ ਸਾਰੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਤੇ ਖੇਤਰੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੀਡਰ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਈ.ਵੀ.ਐਮ. ਬਾਰੇ ਬੇਵਸਾਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਨ। ਜਿਹੜੀ ਪਾਰਟੀ ਚੋਣ ਹਾਰਨ 'ਤੇ ਵੋਟਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਭਰੋਸਾ ਟੁੱਟਣ ਦਾ ਹੱਲਾ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਉਹੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚੋਣ ਜਿੱਤਣ

ਸਕੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੰਨ੍ਹ ਨਾ ਲਾਈ ਜਾ ਸਕੇ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ 'ਵਿਕੀਲੀਕਸ' ਦੇ ਜੋਟੀਦਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਮੁਹਾਰਤ ਇੰਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਜਿਹੀ ਸੁਪਰ-ਪਾਵਰ ਦੀ ਸਾਇਬਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਵੀ ਤਾਰ ਤਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸੋ, ਪਿਛਲੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਉਲਟ ਹੁਣ ਭਾਰਤੀ ਇਲੈਕਟਰਾਨਿਕ ਵੋਟਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਜਾਚਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਲਾਲਚੀਤਾਸ਼ਾਹੀ ਨਾਲ ਕੱਜਣ ਦੀ, ਤੇ ਨਾ ਇਸ ਦੀਆਂ ਖਾਮੀਆਂ ਨਸ਼ਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਰੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਜਿਹੇ ਲੋਕ ਹਿੱਤੈਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਦਬਕਾਉਣ ਤੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ।

ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰੰਗਾਰਾਜਨ ਵਲੋਂ ਬਣਾਈ ਈ.ਵੀ.ਐਮ. ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪੱਖੋਂ ਫੁਲਪਰੂਫ ਹੋਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੱਥਾਂ 'ਤੇ ਟਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਹਨ: ਵਰਤਣ ਵੇਲੇ ਇਸ ਦਾ ਨੈਟਵਰਕ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਨਾ ਹੋਣਾ, ਭਾਵ ਇਸ ਦਾ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਨਾ ਹੋਣਾ; ਸਿਲੀਕੋਨ ਚਿਪ ਵਿਚ ਖੁਣੀ ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਿੰਗ ਵਿਚ ਮਸ਼ੀਨ ਦੇ ਇਕ ਵਾਰ ਬਣ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਕੋਈ ਤਬਦੀਲੀ ਨਾ ਹੋ ਸਕਣਾ; ਸੰਨ੍ਹ ਲਾਉਣ ਲਈ ਸੰਨ੍ਹਬਾਜ਼ ਦੀ ਈ.ਵੀ.ਐਮ. ਤਕ ਜਿਹੜੀ ਨਾਜਾਇਜ਼

ਸਕਦਾ। ਵੋਟਾਂ ਪੈਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਪੋਲਿੰਗ ਖਤਮ ਹੋਣ 'ਤੇ ਮਸ਼ੀਨ ਨੂੰ ਲਾਖ ਦੀਆਂ ਮੋਹਰਾਂ ਨਾਲ ਸੀਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਦੇ ਪੋਲਿੰਗ ਏਜੰਟਾਂ ਵਲੋਂ ਸਹੀ ਪਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸੀਲ ਤੋੜੇ ਬਿਨਾਂ ਮਸ਼ੀਨ ਵਿਚ ਹੋਰਫੇਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਥੇ ਹੀ ਬਸ ਨਹੀਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਿੰਗ ਦੀ ਡਿਜੀਟਲ ਕੁੰਜੀ ਨੂੰ ਅਤਿ ਗੁਪਤ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਵੋਟਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸੰਨ੍ਹਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਅਤਿ ਦੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਾਪਰ ਰਹੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਵਾਚਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਰੂਸ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਨੈਟਵਰਕ ਨਾਲ ਜੋੜੇ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਕੰਪਿਊਟਰ ਵਲੋਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਚੁੰਬਕੀ ਖੇਤਰ ਅਤੇ ਗਰਮਾਇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਅੰਦਰਲਾ ਡਾਟਾ ਚੋਰੀ/ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਸੂਸੀ ਯੰਤਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਮਸ਼ੀਨ ਦੇ ਫੁਲਪਰੂਫ ਹੋਣ ਦੀ ਬਿਨਾ 'ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਭਰੋਸੇ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹਿੱਲ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬੀ.ਬੀ.ਸੀ. ਅਨੁਸਾਰ ਸਕਿਊਰਿਟੀ ਦੇ ਪੱਖ

ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਵੋਟਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਨੂੰ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸੰਨ੍ਹਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਾਪਰ ਰਹੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਵਾਚਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਨੈਟਵਰਕ ਨਾਲ ਜੋੜੇ ਬਿਨਾਂ ਡਾਟਾ ਚੋਰੀ/ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਸੂਸੀ ਯੰਤਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਮਸ਼ੀਨ ਦੇ ਫੁਲਪਰੂਫ ਹੋਣ ਦੀ ਬਿਨਾ 'ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਭਰੋਸੇ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹਿੱਲ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਿਛੋਂ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਖਾਮੋਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਸਲਨ 2009 ਦੀਆਂ ਆਮ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਦੇ ਦਾਅਵੇਦਾਰ ਲਾਲ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਡਵਾਨੀ ਨੇ ਵੀ ਈ.ਵੀ.ਐਮ. ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਸ਼ੱਕ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਬੁਲਾਰੇ ਜੀ.ਵੀ.ਐਲ. ਨਰਸਿਮਹਾ ਰਾਉ ਦੀ ਇਸੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਲਿਖੀ ਕਿਤਾਬ 'ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਐਂਟ ਰਿਸਕ-ਕੈਨ ਵਈ ਟਰਸਟ ਅਵਰ ਇਲੈਕਟਰਾਨਿਕ ਵੋਟਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨਜ਼' ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਵੀ ਲਿਖੀ, ਪਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਇਸ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਚੁੱਪ ਹੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਹਾਰ ਜਾਣ 'ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਸੂਬਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੇ ਈ.ਵੀ.ਐਮ. ਦੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸਯੋਗਤਾ 'ਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਸੁਆਲ ਖੜ੍ਹੇ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਚੋਣ ਜਿੱਤਣ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਬਦਲ ਗਈ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਇਸੇ ਦੋਗਲੇ ਸਟੈਂਡ ਕਾਰਨ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਲੋੜੀਂਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਤੇ ਤੱਤਪਰਤਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲਿਆ।

ਲੋਕਰਾਜ ਦੀ ਮੂਲ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਿਭਾਉਣ ਵਾਲੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਆਧਾਰਿਤ ਇਸ ਯੰਤਰ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਬਾਰੇ ਸ਼ੱਕ ਮਿਟਣ ਦੀ ਥਾਂ ਵਧਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਰੰਗਾਰਾਜਨ ਦੇ ਤੁਰ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਵੀ ਈ.ਵੀ.ਐਮ. ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਬਾਰੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਉਹਦੇ ਵਾਲੀ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੋ ਫੀਸਦੀ ਫੁਲਪਰੂਫ ਹੈ; ਜਦੋਂਕਿ ਡਿਜੀਟਲ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਲੱਗ ਰਹੀਆਂ ਸੰਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਚਿੰਤਤ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਮਾਹਰ ਹਾਲੀ ਅਜਿਹਾ ਇਕ ਵੀ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾ

ਪਹੁੰਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਮੁਮਕਿਨ ਹੋਣਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੋਲਿੰਗ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਤਕ ਈ.ਵੀ.ਐਮ. ਸਖਤ ਪਹਿਰੇ ਹੇਠ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰਸਾਨੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਏਜੰਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਇਹ ਵੀ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਚੋਣ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਉਣ ਲਈ ਸੈਂਕੜੇ/ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਵਿਚ ਹੋਰਾਫੇਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਵੱਡੀ ਕਾਰਵਾਈ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇਣ ਲਈ ਨਾ ਕੇਵਲ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਉਚ-ਮਾਹਰ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰਨੇ ਪੈਣਗੇ, ਸਗੋਂ ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਗੁਪਤ ਕੰਮ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਜਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਇੰਨੀ ਸਖਤ ਪਹਿਰੇਦਾਰੀ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਉਹ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋ

ਤੋਂ ਭਾਰਤੀ ਈ.ਵੀ.ਐਮ. ਦਾ ਕੱਚ-ਸੱਚ ਲੱਭਣ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਮਿਜ਼ੀਗਨ ਦੇ ਪ੍ਰੋ. ਜੇ. ਅਲੈਕਸ ਹਾਲਡਰਮੈਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਖੋਜ ਦਾ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਲਈ ਹੀ ਸਹੀ, ਜੇ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸੰਨ੍ਹਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵੋਟਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਨਾ ਕੇਵਲ ਉਹ ਇਸ ਅੰਦਰਲੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਿੰਗ ਤੇ ਡਿਸਪਲੇਅ ਬੋਰਡ ਬਦਲ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਅੰਦਰ ਮਾਇਕਰੋ-ਪ੍ਰੋਸੈਸਰ ਤੇ ਬਲੂਟੂਥ ਛੁਪਾ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰਿਮੋਟ ਰਾਹੀਂ ਕੰਟਰੋਲ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਬੀ.ਬੀ.ਸੀ. ਵਲੋਂ 18 ਮਈ 2010 ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਾਰਤ ਤੇ ਯੂਟਿਊਬ ਉੱਤੇ ਮੁਹੱਈਆ ਜੂਲੀਅਨ ਸਿੰਡਲ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰੋ. ਹਾਲਡਰਮੈਨ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਈ.ਵੀ.ਐਮ. ਵਿਚ ਚੋਰੀ-ਛੁਪੇ ਲਾਏ ਮਾਇਕਰੋ-ਪ੍ਰੋਸੈਸਰ ਰਾਹੀਂ ਵੋਟਾਂ ਪੈਣ ਅਤੇ ਵੋਟਾਂ ਗਿਣਨ ਦੇ ਵਕਫੇ ਦੌਰਾਨ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਈਆਂ ਵੋਟਾਂ ਵਿਚ ਅਦਲਾ-ਬਦਲੀ ਕਰਨੀ ਵੀ ਸੰਭਵ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਈ.ਵੀ.ਐਮ. ਉਨਾ ਚਿਰ ਹੀ ਛੇਤਛਾਤ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹਨ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਇਸ ਦੇ ਤਕਨੀਕੀ, ਮਕੈਨੀਕਲ ਤੇ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਵੇਰਵੇ ਕਿਸੇ ਸੰਨ੍ਹਬਾਜ਼ ਦੇ ਢੇਹੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦੇ, ਗੁਪਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਚੰਗਾ ਕੰਪਿਊਟਰ ਮਾਹਰ ਵੋਟਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਸਾਰੇ ਵੇਰਵੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਤੇ ਬੰਗਲੌਰ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਹਰ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਸਖਤ ਪਹਿਰੇਦਾਰੀ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਹੀ ਕਾਰਨ

ਹੈ ਕਿ ਈ.ਵੀ.ਐਮ. ਦੇ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਲਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਮਸ਼ੀਨ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਹੱਥ ਲਾਏ ਆਪਣੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਦੇ ਸਬੂਤ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਚੋਣ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਜਿਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੱਥਕੰਡੇ ਅਪਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ; ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਸਾ ਵਹਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਚੋਣਾਂ ਤੇ ਕਾਲੇ ਧਨ ਦਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ; ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਅਤਿ ਅਹਿਮ ਤੇ ਗੁਪਤ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਗਲਿਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪੈਸਿਆਂ ਵੱਟੇ ਖਰੀਦਿਆ/ਵੇਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਸੂਖਵਾਨਾਂ ਵਲੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਬਾਹੂਬਲ ਤੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਧੋਸ 'ਤੇ ਸੀਲਾਂ ਲਵਾਈਆਂ ਤੇ ਤੁੜਵਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਸ ਨਾਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਵਾਰ ਵਾਰ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੋਟਰਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਵਰਗਾਂ ਦਾ ਈ.ਵੀ.ਐਮ. ਵਿਚ ਭਰੋਸਾ ਬਿਤਕਣਾ ਗੈਰਕੁਦਰਤੀ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਾਈ ਗਈ ਵੋਟ ਦੇ ਸਹੀ ਭੁਗਤਣ ਦੀ ਤਸਦੀਕ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਾ ਹੋਣਾ ਵੀ ਇਸ ਈ.ਵੀ.ਐਮ. ਦੀ ਵੱਡੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਨਾ ਕੇਵਲ ਈ.ਵੀ.ਐਮ. ਦੀ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਵੋਟਾਂ ਦੀ ਕਥਿਤ ਡਿਜੀਟਲ ਚੋਰੀ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹਵਾ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਬਹੁਤੇ ਯੂਰਪੀ ਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਇਲੈਕਟਰਾਨਿਕ ਵੋਟਿੰਗ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਪਰਚੀਆਂ ਨਾਲ ਵੋਟਾਂ ਪਵਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਯੂਰਪੀ ਯੂਨੀਅਨ ਦਾ ਅਤਿ ਅਹਿਮ ਰੈਫਰੈਂਡਮ ਵੀ ਕਾਗਜ਼ ਦੀਆਂ ਪਰਚੀਆਂ ਨਾਲ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਇਹ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਆਈ.ਵੀ.ਐਮ. ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਵਿਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਦਾ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਵੀ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਮੁੱਦੇ ਉੱਤੇ 8 ਅਕਤੂਬਰ 2013 ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਲੀਡਰ ਸੁਬਰਾਮਨੀਅਮ ਸਵਾਮੀ ਦੀ ਰਿਟ ਪਟੀਸ਼ਨ 'ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਵੋਟਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਈ.ਵੀ.ਐਮ. ਦੀ ਥਾਂ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਵੇਲੇ ਹੀ ਤਸਦੀਕੀ ਕਾਗਜ਼-ਪਰਚੀ ਪ੍ਰਿੰਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਵੀ.ਵੀ.ਪੀ.ਏ.ਟੀ. ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਲਾਉਣ ਲਈ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਚਾਰ ਸਾਲ ਬੀਤਣ 'ਤੇ ਵੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ 2019 ਦੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਆਮ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਸਕਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਖਬਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਦਾਲਤੀ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਫੰਡ ਨਾ ਦੇਣ ਕਾਰਨ ਅਜਿਹਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਸਤਾਧਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਲੁਕਵਾਂ ਮੰਤਵ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਨ: ਵੀ.ਵੀ.ਪੀ.ਏ.ਟੀ. ਲਈ ਫੰਡ ਨਹੀਂ ਆਉਣਗੇ ਤਾਂ 2019 ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਮਜਬੂਰੀ ਵਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਆ ਚੁਕੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਈ.ਵੀ.ਐਮ. ਨੂੰ ਹੀ ਚਾਲੂ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਇਹ ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਸਿਆਸੀ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਈ ਪਾਰਟੀਆਂ ਬਹੁਜਨ ਸਮਾਜ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਮੁਖੀ ਦੀ ਤਰਜ਼ 'ਤੇ ਪਰਚੀਆਂ ਨਾਲ ਚੋਣ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਲੇਖ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਈ.ਵੀ.ਐਮ. ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਰੰਗਾਰਾਜਨ ਫਿਰ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਦਰਜਨਾਂ ਨਾਵਲ ਲਿਖੇ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਜਸੂਸੀ ਨਾਵਲਾਂ ਦੀ ਸੀ। ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਜੇ ਉਹ ਹੁਣ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਬਣਾਈ ਇਲੈਕਟਰਾਨਿਕ ਵੋਟਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨ ਦੁਆਲੇ ਤਕੜਾ ਜਸੂਸੀ ਨਾਵਲ ਉਸਾਰਦਾ।

ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਵੋਟਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਿਸਟਮ ਵਿਚ ਪਾਰਦਰਸ਼ਤਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਈ.ਵੀ.ਐਮ. ਦੀ ਥਾਂ ਵੋਟ ਪਾਉਣ ਵੇਲੇ ਹੀ ਤਸਦੀਕੀ ਕਾਗਜ਼-ਪਰਚੀ ਪ੍ਰਿੰਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਵੀ.ਵੀ.ਪੀ.ਏ.ਟੀ. ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਲਾਉਣ ਲਈ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਪਰ ਚਾਰ ਸਾਲ ਬੀਤਣ 'ਤੇ ਵੀ ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ 2019 ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਸਕਣ ਦੇ ਸਮਰਥ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

ਸੰਤ ਸੀਚੇਵਾਲ ਤੇ ਜੋਸ਼ੀ ਸਮੇਤ 39 ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਨੂੰ ਪਦਮ ਪੁਰਸਕਾਰ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਪ੍ਰਣਾਬ ਮੁਖਰਜੀ ਨੇ ਸਾਬਕਾ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਤੇ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਨੇਤਾ ਡਾ.

ਮੁਰਲੀ ਮਨੋਹਰ ਜੋਸ਼ੀ, ਐਨ.ਸੀ.ਪੀ ਨੇਤਾ ਸ਼ਰਦ ਪਵਾਰ, ਮਰਹੂਮ ਲੋਕ ਸਭਾ ਸਪੀਕਰ ਪੀ.ਏ. ਸੰਗਮਾ, ਭਾਰਤੀ ਕ੍ਰਿਕਟ

ਟੀਮ ਦੇ ਕਪਤਾਨ ਵਿਰਾਟ ਕੋਹਲੀ, ਉਘੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੰਤ ਬਲਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸੀਚੇਵਾਲ, ਰੀਓ ਪੈਰਾਲੰਪਿਕ 'ਚ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਤਗਮਾ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੀ ਦੀਪਾ ਮਲਿਕ ਤੇ ਨਾਮਵਰ ਗਾਇਕਾ ਅਨੁਰਾਧਾ ਪੌਡਵਾਲ ਸਮੇਤ 39 ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਨੂੰ ਪਦਮ ਪੁਰਸਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਭਵਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਰਬਾਰ ਹਾਲ 'ਚ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਨੇ 4 ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਨੂੰ ਪਦਮ ਵਿਭੂਸ਼ਣ, 2 ਨੂੰ ਪਦਮ ਭੂਸ਼ਣ ਤੇ 33 ਨੂੰ ਪਦਮਸ਼੍ਰੀ ਪੁਰਸਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਨਾਗਰਿਕ ਸਨਮਾਨ ਪਦਮ ਵਿਭੂਸ਼ਣ ਪੁਰਸਕਾਰ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਜੋਸ਼ੀ, ਸ਼ਰਦ ਪਵਾਰ, ਪੁਲਾੜ ਵਿਗਿਆਨੀ ਪ੍ਰੋ. ਉਦੀਪੀ ਰਾਮਾਚੰਦਰ ਰਾਏ ਤੇ ਮਰਹੂਮ ਪੀ ਏ ਸੰਗਮਾ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ। ਯੋਗਾ ਗੁਰੂ ਸਵਾਮੀ ਨਿਰਜਣਨੰਦ ਸਰਸਵਤੀ ਤੇ ਥਾਈ ਰਾਜਕੁਮਾਰੀ ਮਹਾ ਚਕਰੀ ਸਿਰੀਨਧੋਰਨ ਨੂੰ ਪਦਮ ਭੂਸ਼ਣ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਪਦਮਸ਼੍ਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ 'ਚ ਉਘੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੰਤ ਬਲਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸੀਚੇਵਾਲ, ਕ੍ਰਿਕਟ ਖਿਡਾਰੀ ਵਿਰਾਟ ਕੋਹਲੀ, ਦੀਪਾ ਮਲਿਕ, ਪੀ.ਆਰ. ਸ੍ਰੀਜੇਸ਼, ਗਾਇਕਾ ਅਨੁਰਾਧਾ ਪੌਡਵਾਲ, ਲੋਕ ਗਾਇਕਾ ਬਸੰਤੀ ਬਿਸ਼ਟ, ਪ੍ਰੋ. ਅਨੰਤ ਅਗਰਵਾਲ, ਪੂਨਮ ਸੂਰੀ ਡਾ. ਟੀ.ਕੇ. ਵਿਸ਼ਵਨਾਥਨ ਤੇ ਨਾਮਵਰ ਗਾਇਨਾਕੋਲੋਜਿਸਟ ਭਕਤੀ ਯਾਦਵ, ਐਮ.ਐਮ. ਗੋਡਵਿਲੋ, ਫਰੈਂਚ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਮਿਸ਼ੇਲ ਦਨੀਨੋ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ 30 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕ ਤਣਾਅ ਪੀੜਤ

ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ: ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਸੰਗਠਨ (ਡਬਲਿਊ.ਐਚ.ਓ.) ਦੇ ਤਾਜ਼ਾ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਮੁਤਾਬਕ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ 'ਚ 30 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕ ਤਣਾਅ ਨਾਲ ਪੀੜਤ ਹਨ।

ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਦਿਹਾੜੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਾਜ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਅੰਕੜੇ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਇਕ ਚਿਤਾਵਨੀ ਹਨ ਕਿ ਮਾਨਸਿਕ ਸਿਹਤ ਬਾਰੇ ਦੇਬਾਰਾ ਸੋਚਣ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਹੱਲ ਕੱਢਣ।

ਡਬਲਿਊ. ਐਚ. ਓ. ਮੁਤਾਬਕ ਤਣਾਅ ਨਾਲ ਪੀੜਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 2005 ਤੋਂ 2015 ਦੌਰਾਨ 18 ਫੀਸਦੀ ਵਧੀ ਹੈ।

ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਤਣਾਅ ਆਤਮ ਹੱਤਿਆ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰ ਸਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

Anu Attorney Professional Law Group, PLLC.

*More than 25 years of experience *Internationally Awarded-Extraordinary ability *Served as Legal Advisor to Govt. of India, Embassy of India, Washington, DC

Anu Peshawaria
Attorney at Law

Licensed to practice
Immigration in all 50 states.
More than 20 year experience in
US immigration & Indian law

US IMMIGRATION

*Green Cards (Investor, Employment)
*E-2 investor Visa, L1 (Intra Company)
*Family Green Card, Fiancee Visa
*Deportation Defense, VAWA, U Visa
*Asylum, Appeals, Ninth Circuit Court
*H1B, Computer Engineers, Cooks, Teachers, Students, Doctors, Nurses, Physical Therapist

ਪੰਜਾਬੀ,
ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ,
ਹਿੰਦੀ ਤੇ
ਉਰਦੂ ਵਿਚ
ਗੱਲ ਕਰੋ

ਹੁਣ ਸਿਆਟਲ ਵਿਚ ਵੀ
ਦਫਤਰ ਖੁਲ੍ਹ ਚੁਕਾ ਹੈ

Contact numbers:

Seattle, WA

Ph: 206-774-0907

Fremont, California

Ph: 510-353-0102

Cell Phone 510-299-1907

Toll free: 1-866-586-6297

anu@anuattorney.com

www.anuattorney.com

FAMILY LAW (Only In WA)

*Divorce *Annulment
*International Custody

INCORPORATIONS

(Only In WA)

*International Contracts, Mergers
*Attorney Supreme Court of India

46560 Fremont Blvd., STE#205, Fremont, CA 94538

801 Pine Street, Suite 7H, Seattle, WA 98101

Offices: Seattle, WA *Fremont, CA *UK *Canada *India

Evening
Appointments
Available

ਕੀ ਤੁਹਾਡੀ ਟਰੱਕਿੰਗ ਕੰਪਨੀ ਨੂੰ ਕੈਸ਼ ਫਲੋ ਦੀ ਤੰਗੀ ਹੈ?

ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ

ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਫਰੇਟ ਬਿਲ ਖਰੀਦ ਕੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕੈਸ਼ ਫਲੋ ਵਧਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਲੋਡ ਪਹੁੰਚਦਾ ਕਰੋ ਤਾਂ ਫਰੇਟ ਬਿਲ ਸਾਨੂੰ ਭੇਜੋ, ਤੁਰੰਤ ਅਦਾਇਗੀ ਪਾਓ।

*ਸਸਤੀਆਂ ਦਰਾਂ
*ਇਕ ਵਾਰ ਦਾ ਕਮਿਸ਼ਨ
*ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਦੀ ਕੋਈ ਸ਼ਰਤ ਨਹੀਂ

Rates as low as 2.0%

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: ਪਾਲ ਫੋਨ 1-800-705-3863

Trucking Companies-Improve Your Cash Flow

*Low Rates *One-Time Discounts *No Minimums

Call Paul at 1-800-705-3863

www.Transportationfunding.com

Transportation Funding Group, Inc.

Minneapolis, MN 55426

TRUCK STOP 40

SAYRE, OK 73662

ਰੋਟੀ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ
ਗੈਸ ਸਟੇਸ਼ਨ ਲਈ ਕੈਸ਼ੀਅਰ ਦੀ
ਲੋੜ ਹੈ

ਮਕੈਨਿਕ
ਅਤੇ
ਮਕੈਨਿਕ
ਹੈਲਪਰ ਦੀ
ਲੋੜ ਹੈ

ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:

ਫੋਨ: 832-512-7172

580-447-9366

‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਨੇ 17ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਮਨਾਈ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ (ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ, ਕੁਲਜੀਤ ਸਿੰਘ): ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੀ 17ਵੀਂ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਦੇ ਜਸ਼ਨ ਮੌਕੇ ਜਿਥੇ ਉਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਮਿਆਰਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ-

ਹੋਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵਿਚ ਬੇਸ਼ਕ ਕਈ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਚੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਪਰ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਚੱਲ ਨਾ ਸਕੇ। ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਤੋਂ ਕੁਝ ਹੀ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਇਕ ਹੋਰ ਪਰਚਾ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਤੋਂ ‘ਸ਼ੇਰ-ਏ-ਪੰਜਾਬ’

ਵਜੋਂ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿਚ ਜਾਨ ਪਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਸੰਪਾਦਕ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਲਾਇਲਾਜ ਬਿਮਾਰੀ ਕਰਕੇ ਦਰਪੇਸ਼ ਸਭ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਖਬਾਰ ਨੂੰ ਉਚ ਪੱਧਰ ‘ਤੇ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਅਖਬਾਰ

ਅਖਬਾਰ ਹੈ ਜੋ ਸਭ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਬੋਧੇ, ਨਿਰਪੱਖ, ਨਿਧਤਕ ਹੋ ਕੇ ਸਭ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸੰਪਾਦਕੀ ਕਲਾਸਿਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦਾ ਵਲਵਲਾ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਨਾਈਟ’ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਅਮੋਲਕ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਹਤ ਦੀਆਂ ਮਜਬੂਰੀਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅਜਿਹਾ ਕਰ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਸੋਚ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਸੰਭਵ ਕੰਮ ਵੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਅਧਿਆਪਕ ਰਹੇ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਸ਼ਿਕਾਗੋਲੈਂਡ ਰਹਿ

ਮੇਜਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਝੱਜ

ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੁਸਾਂਝ

ਅਨੁਪਿਆ ਸਲਵਾਨ

ਰਾਜਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬੋਪਾਰਾਏ

ਬੀਬੀ ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਸਲੂਜਾ

ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਬਸਾਤੀ

ਭਾਟੀ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਬੀਬੀ ਕਿਰਪਾਲ ਕੌਰ

ਸਿਕੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਪਰਿੰਗਫੀਲਡ

ਚਰਚਾ ਹੋਈ, ਉਥੇ ਗੀਤ-ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਦੌਰ ਵੀ ਚੱਲਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਮਿਡਵੈਸਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤੇ ਖੇਡ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਕ ਹੁਮਹੁਮਾ ਕੇ ਪਹੁੰਚੇ।

ਹਾਜ਼ਰੀਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਕਿ ‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਭਰਪੂਰ ਸਮੱਗਰੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਿਆਰੀ ਸਾਹਿਤ, ਸਥਾਈ ਕਾਲਮ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹੀ ਹਨ, ਇਸ ਦੀ ਖਾਸੀਅਤ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮੁੱਦਿਆਂ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਭਰਪੂਰ ਲੇਖ

ਨਿਕਲਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਪਰਚੇ ਪਿਛੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡੀ ਹਸਤੀ ਗੋਪਾਲ ਰਾਜੂ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਅੱਜ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਉਸ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਬੇਸ਼ਕ ਇਸ ਵੇਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਚੇ ਨਿਕਲ ਰਹੇ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਦਾ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਪੱਖੋਂ ਕੋਈ ਮਿਆਰ ਨਹੀਂ।

ਸ. ਦੁਸਾਂਝ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਪਾਦਕ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਲੰਮਾ ਤਜਰਬਾ ਹੈ, ਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਮੁਤਾਬਕ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਮਿਆਰੀ ਅਖਬਾਰ ‘ਪੰਜਾਬ

ਬਿਜਨਸ ਨਹੀਂ’ ਕਰ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਹੀ ਇਕੋ ਇਕ ਅਖਬਾਰ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਤਾਤਰਿਕਾਂ ਤੇ ਪੀਰ ਬਾਬਿਆਂ, ਮੁੰਡਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੁੜੀ ਜਿਹੇ ਮਿਆਰੋਂ ਲੱਭੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਗੇ।

ਸ. ਦੁਸਾਂਝ ਨੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਕਿਸੇ ਇਕ ਖਾਸ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ, ਸਿਆਸੀ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਧੜੇ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਹ ਸਭ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨਾਲ ਬਣਦੀ ਥਾਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਭ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ/ਲੇਖਕਾਂ ਲਈ ਪੜ੍ਹਨ ਸਮੱਗਰੀ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਹਿਮ ਮਾਮਲਿਆਂ ‘ਤੇ ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ ਦਾ ਮੌਜੂਦਾ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਨਾ ਇਸ ਦੀ ਖਾਸੀਅਤ ਹੈ।

ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਣੀ-ਪਛਾਣੀ ਹਸਤੀ ਸ. ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਬਸਾਤੀ ਨੇ ਆਏ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਆਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਤੋਂ ਨਵੇਂ ਮੈਟਰ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਅਗਲੇ ਅੰਕ ਦੀ ਉਡੀਕ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਪਾਦਕ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਹਰ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੋਖ ਕੇ ਛਾਪਣ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਖਬਾਰ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਾਧਾ ਹੋਣ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ।

ਸਥਾਨਕ ਹਰੀ ਓਮ ਮੰਦਿਰ, ਮੈਡਾਈਨਾ ਦੇ ਗਾਰਡੀਅਨ ਅਤੇ ‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਦੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸ੍ਰੀ ਅਨੁਪਿਆ ਸਲਵਾਨ ਨੇ ਹਾਜ਼ਰੀਨ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵਧਦਾ-ਫੁਲਦਾ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੀ ਇਕ ਯਾਦ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਖਬਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸੱਚੀ ਮੁੱਚੀ ਮੈਨੂੰ ਵਿਆਹ ਜਿੰਨਾ ਚਾਅ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਜ ਇਹ 18ਵੇਂ ਸਾਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਨੀ ਨਹੀਂ।

ਸ੍ਰੀ ਸਲਵਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਇਕੋ ਇਕ

ਦੇ ਮੁੰਡੇ ਮਨਦੀਪ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵਰਗਾ ਚਾਅ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਅੱਗੇ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਿਹਤਯਾਬੀ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਕਰਦਿਆਂ ਅਖਬਾਰ ਦੀ ਹੋਰ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕੀਤੀ।

ਮਿਡਵੈਸਟ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੈਲਾਟਾਈਨ ਦੇ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਗ੍ਰੰਥੀ ਰਹੇ ਅਤੇ

ਰਹੇ ਬੀਬੀ ਕਿਰਪਾਲ ਕੌਰ ਨੇ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੁਧਵਾਰ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਜਦੋਂ ਅਖਬਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕ ਕਰਮਯੋਗੀ ਤੇ ਤਪੱਸਵੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਸਮਝ ਕੇ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੱਥੇ ਨਾਲ ਲਾਉਂਦੀ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਿਹਤ ਦੇ ਇਸ ਦੌਰ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜਰ ਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਪੇਪਰ

ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਮੇਜਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਝੱਜ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਖਬਾਰ ਦੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ

ਹਨ। ‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਦਾ ਸਰੋਕਾਰ ਲੋਕ ਹਿੱਤ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਬੇਬਾਕ ਰਾਏ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਝਿਜਕਦਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਆਪਣੇ ਉਚ ਮਿਆਰਾਂ ਕਰਕੇ ਇਹ ਇਸ ਸਮੇਂ ਨਾ ਸਿਰਫ ਉਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪੰਜਾਬੀ ਹਫ਼ਤਾਵਾਰੀ ਅਖਬਾਰ ਹੈ ਸਗੋਂ ਵੈਬਸਾਈਟ ਰਾਹੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧ ਰਹੀ ਹੈ।

ਯੂਥਾ ਸਿਟੀ ਤੋਂ ਆਏ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਨਾਲ ਨੇੜਿਓਂ ਜੁੜੇ ਰਹੇ ਚਿੱਤਰ ਸ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੁਸਾਂਝ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਪੰਜਾਬੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਆਗਾਜ਼ ‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਅਖਬਾਰ ਨਾਲ

ਟਾਈਮਜ਼’ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਆਮ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪੇਪਰ ਈਸਟ ਕੋਸਟ ਤੇ ਵੈਸਟ ਕੋਸਟ ਤੋਂ ਤਾਂ ਚਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮਿਡਵੈਸਟ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ। ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰਾ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ ਕਿ ‘ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼’ ਦਾ ਜੋ ਬੂਟਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਾਇਆ ਸੀ, ਅੱਜ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ ਪੱਖੋਂ ਉਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ‘ਚ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਤੋਂ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਸਾਈਜ਼ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਇਸ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਹੁਣ ਤਿੰਨ ਐਡੀਸ਼ਨ (ਮਿਡਵੈਸਟ, ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਤੇ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ) ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ‘ਚ ਇਕ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੈ।

ਸ. ਦੁਸਾਂਝ ਨੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦਾ ਇਲਸਟ੍ਰੇਟਿਡ ਵੀਕਲੀ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਜਦ ਬੰਦ ਹੋਣ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸੀ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਪਾਦਕ

ਗੁਰਪ੍ਰੇਤ ਸਿੰਘ ਭੱਟ

ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ

ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ

ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ

ਤਾਰਾ ਮੁਲਤਾਨੀ

ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ

ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਵ੍ਰੀਟਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਭਾਈ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਅਖਬਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਮਿਆਰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣਾ ਹੋਰ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਿੰਮਤ, ਹੌਸਲੇ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਦਾਦ ਦੇਣੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ

ਪੁਜਦਾ ਕਰਨਾ ਇੱਕ ਅੰਚਏ ਤੋਂ ਘਟ ਨਹੀਂ। ਸ. ਜੰਮੂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ ‘ਦੇ ਰੂਪ ਇਕ ਜੋਤ’ ਕਥਨ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸਿੱਧ ਕਰਦਿਆਂ ਹਰ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਘੜੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਸ. ਜੰਮੂ ‘ਅਮੋਲਕ’ (ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ ‘ਤੇ)

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਨਾਈਟ

(ਪਿਛਲੇ ਸਫੇ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਹਨ ਤਾਂ ਇਹ ਬੀਬੀ 'ਅਨਮੋਲ' ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸ. ਜੰਮੂ ਦੇ ਦਲੇਰ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਤੇ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਜੂਝਣ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਚਰਮ ਸੀਮਾ 'ਤੇ ਹੈ। ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਇਕ ਜੋਖਮ ਤੇ ਚੈਲੇਂਜ ਭਰਿਆ ਕਾਰਜ ਹੈ ਅਤੇ ਅਮੋਲਕ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖਿੱਤੇ ਮੱਥੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।

'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਦੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸੁਪਰੇਂਟਰ ਸ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਪਰਿੰਗਫੀਲਡ ਨੇ ਅਖਬਾਰ ਦੀ ਵਰਗੇਂਦ 'ਤੇ ਵਧਾਈ ਦਿੰਦਿਆਂ ਆਪਣੀ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹੀ, "ਦਿੰਦਾ ਰਹੀ ਲੋਅ ਇਥੇ, ਉਏ ਅਸਮਾਨ ਦਿਆ ਤਾਰਿਆ; ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੀਆਂ ਮੁਹੱਬਤਾਂ ਨੇ ਮਾਰਿਆ।"

ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਚਰਲ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਮਿਸ਼ੀਗਨ

ਸਿਰਤੀ ਤੇ ਸਮਰਪਿਤ ਹੋ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਇਕ ਮੁਕਾਮ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ, ਵੱਡੀ ਘਾਲਣਾ ਬਿਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਮਾਜ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦੁਖ-ਦਰਦ ਨੂੰ ਅਖਬਾਰ ਰਾਹੀਂ ਜ਼ੁਬਾਨ ਦੇਣੀ ਅਮੋਲਕ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਵਜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇੰਨਾ ਮਕਬੂਲ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਘੇਰਾ ਬੜਾ ਵਸੀਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਅੱਜ ਮਿਡਵੈਸਟ ਦੀਆਂ ਸਭ

ਮੰਚ ਸੰਚਾਲਨ ਡਾ. ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਨੇ ਬਾਖੂਬੀ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਰਾਸਤ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਹਿਯੋਗੀ ਜੈਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ ਨੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਇਸ ਸ਼ਾਮ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੇ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਡਾ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਨ, ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ, ਡਾ.

ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਗਿੱਲ, ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਲਾਲੀ) ਸਿੱਧੂ, ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੌਤਾ, ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿਲਕੁ, ਦਰਸ਼ਨ ਗਰੇਵਾਲ, ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਕੈਲੇ, ਡਾ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਤੇ ਸਾਬੀ ਅਤੇ 'ਗੁਰੂ ਲਾਧੇ ਰੇ ਸੇਵਾ ਸੁਸਾਇਟੀ' ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ ਦੇ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੋਲਡੀ, ਜੱਗੀ ਸਿੰਘ ਘੋਤਕਾ, ਸਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸਾ ਤੇ ਸਾਬੀ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ। ਪੰਜਾਬੀ ਹੈਰੀਟੇਜ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਕੈਲਮਜੂ (ਮਿਸ਼ੀਗਨ) ਵਲੋਂ ਦਲਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮਾਂਗਟ, ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਗਿੱਲ, ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਨੀਪਾਲ, ਪਾਲੀ ਧਾਲੀਵਾਲ ਤੇ ਸਾਬੀ ਰੋਣਕ ਵਧਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਚਰਲ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਵਲੋਂ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ, ਪਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਨ, ਨਰਿੰਦਰ ਮੁੰਦਰ ਤੇ ਸਾਬੀ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇੰਡੀਆਨਾ ਤੋਂ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ, ਸੰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਚਰਨਜੀਤ ਸਮਰਾ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਮੈਰਿਕਨ ਯੂਥ ਕਲੱਬ, ਇੰਡੀਆਨਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਹੋਰ ਮੁਅੱਜਜ ਮਹਿਮਾਨਾਂ 'ਚ ਵਰਜੀਨੀਆ

ਲੈਲ; ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ, ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਸਕਰਨ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ; ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੌਠਾ, ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਮਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬੰਦੇਸ਼ਾ ਤੇ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆ; ਪੀ.ਏ.ਓ. ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਇੰਦਰ ਗੁੰਝਣ ਤੇ ਸਾਬੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਤਵੰਤੇ ਸੱਜਣ ਅਖਬਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪਣੀ ਸਾਂਝ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਲਈ ਪਹੁੰਚੇ।

ਨਿਉ ਯਾਰਕ ਤੋਂ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸੋਹਲ, ਇਕਬਾਲ ਜੱਬੋਵਾਲੀਆ, ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ, ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਪੁਨੀ, ਇੰਡੀਅਨ ਨੈਸ਼ਨਲ ਓਵਰਸੀਜ਼ ਕਾਂਗਰਸ ਯੂ ਐਸ ਏ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿਲਜੀਆਂ, ਰਵਿੰਦਰ ਸਹਿਰਾਅ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਿੱਖ ਕਲਚਰਲ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਰਿਚਮੰਡ ਹਿੱਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ ਤੇ ਪਬਲਿਕ ਰਿਲੇਸ਼ਨਜ਼ ਇੰਚਾਰਜ ਸੁਖਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਿੱਜਰ; ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਲੁਬਾਣਾ, ਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਸਪੋਰਟਸ ਕਲੱਬ, ਇੰਡੋ ਅਮੈਰਿਕਨ ਹੈਰੀਟੇਜ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ

ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਸ. ਰਾਜਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬੋਪਾਰਾਏ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ 35 ਅੱਖਰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਪੈਰੋਬਰ ਦੇ ਹੱਥ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹ ਗ੍ਰੰਥ ਤੇ ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਦਾ ਰਚੇਤਾ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਸ਼ਬਦ ਅਮੋਲਕ ਹੱਥ ਆਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸੰਪਾਦਨ ਕਲਾ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰੇ ਕੇ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਵਰਗਾ ਮਿਆਰੀ ਅਖਬਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਸਾਬਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਦ੍ਰਿੜ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਸੱਚੀ ਲਗਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਪਾ ਹੀ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ. ਜੰਮੂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸਰੋਤ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਤੋਂ ਹੀ ਆਏ ਸ. ਸਿਕੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਕਰੀਰ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਨਿਡਰ ਤੇ ਬੇਬਾਕ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸ. ਜੰਮੂ ਇਸ ਨੂੰ ਧੜੇਬੰਦਕ ਸਿਆਸਤ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਕੇ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੈਲਾਟਾਈਨ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬੀਬੀ ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਸਲੂਜਾ ਨੇ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਅੱਖੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਸਿਹਤ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਬੜੀ ਹਿੰਮਤ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਅਖਬਾਰ ਦੇ ਹਰ ਪੰਨੇ ਦਾ ਬੌਧਿਕ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਤੇ ਡੂੰਘੀ ਨੀਝ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਜ਼ਰੀਨ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੀ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਾਲੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪ ਵੀ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਦਾ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਇਆ।

ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ, ਸਥਾਨਕ ਸਿੱਖ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਉਘੀ ਹਸਤੀ, ਮੇਜਰ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਝੱਜ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਖਬਾਰ ਦੀ ਸੰਪਾਦਕੀ ਵਿਚ ਤਰਕ ਭਰਪੂਰ ਤੇ ਬੇਬਾਕ ਟਿੱਪਣੀ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ

ਖੇਡ ਕਲੱਬਾਂ, ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਦਾ ਇਥੇ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਨੂੰ ਸੂਝ ਇੱਛਾਵਾਂ ਭੇਟ ਕਰਦਿਆਂ ਇਸ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕੀਤੀ।

'ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼' ਦੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸ. ਝੱਜ ਨੂੰ ਯਾਦਗਾਰੀ ਪਲੈਕ ਦੇ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਚੇਰਾ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ। ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਪਾਂਸਰ ਸ. ਰਾਜਬੀਰ ਸਿੰਘ ਘੁੱਨ, ਸ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਅਤੇ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ ਜਰੂਰੀ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਕਾਰਨ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਸਕੇ।

ਗੀਤ-ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਤਾਰਾ

ਹਰਗੁਰਮੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ, ਬਲਵਿੰਦਰ ਕੌਰ (ਨਿੱਕੀ) ਸੇਖੋਂ, ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੁਰਾ, ਡਾ. ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ ਸੰਧੂ, ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ ਅਤੇ ਜਗਦੀਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ ਜਦਕਿ ਜੱਸੀ ਗਿੱਲ, ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਡੇਰ, ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰਤ, ਸਵਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਢਿੱਲੋਂ, ਪ੍ਰੋ. ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਮਦੇਵ, ਬਲਵਿੰਦਰ (ਬਾਬਾ) ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ, ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਅਤੇ ਵਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਗਿੱਲ (ਸੁਪਤਨੀ ਮਰਹੂਮ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ) ਜਰੂਰੀ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਕਾਰਨ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਸਕੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸੂਝ ਇੱਛਾਵਾਂ ਭੇਜੀਆਂ।

ਸਥਾਨਕ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ-ਪੰਜਾਬੀ ਕਲਚਰਲ ਸੁਸਾਇਟੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਹੈਰੀਟੇਜ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਮੈਰਿਕਨ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ; ਖੇਡ ਸੰਸਥਾਵਾਂ-ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਕਲੱਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਕਲੱਬ-ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਥਾਨਕ ਇਕਾਈ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਨਿਉ ਯਾਰਕ ਤੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੰਤ

ਸਾਗਰ, ਬੈਲਰੋਜ਼ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਭਾਈ ਸੱਜਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਖਬਾਰ ਲਈ ਸੂਝ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਭੇਜੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਪਾਦਕ ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਜੰਮੂ ਦੀ ਸਿਹਤਯਾਬੀ ਲਈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅੰਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ।

ਸਿਨਸਿਨੈਟੀ, ਓਹਾਇਓ ਤੋਂ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਸਪੋਰਟਸ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ, ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਾਵੀ, ਗੁਰਮਿੰਦਰ ਸੰਧੂ, ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਗਿੱਲ, ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਮੁੰਡੀ ਆਪਣੇ ਹੋਰ ਸਾਥੀ ਲੈ ਕੇ ਪਹੁੰਚੇ।

ਮਿਲਵਾਕੀ ਤੋਂ ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਆਹੂਜਾ,

ਸ. ਜੰਮੂ ਆਪਣੀ ਧਰਮ ਮਾਂ ਬੀਬੀ ਭਗਵੰਤ ਕੌਰ ਦੀ ਅਸੀਸ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ

ਮੁਲਤਾਨੀ ਤੇ ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗਾਇਕੀ ਨਾਲ ਆਏ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰਦਾਸ ਮਾਨ ਦਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਗੀਤ 'ਕੀ ਬਣੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ' ਅਤੇ 'ਛੱਲਾ' ਗਾ ਕੇ ਖੂਬ ਰੰਗ ਬੰਨਿਆ। ਤਾਰਾ ਮੁਲਤਾਨੀ ਨੇ ਲਾਲ ਚੰਦ ਯਮਲਾ ਜੱਟ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ 'ਤੇਰੇ ਨੀ ਕਰਾਰਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪੱਟਿਆ' ਤੇ 'ਚਰਖਾ ਰੋਂਦਾ ਵੇਖਿਆ ਮੈਂ ਮੁਟਿਆਰ ਬਿਨਾ' ਗਾ ਕੇ ਯਮਲਾ ਜੱਟ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕੀਤੀ। ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਬੋਲੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਆਏ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਖੂਬ ਨਚਾਇਆ। ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਲੁਆਈ।

ਤੋਂ ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਕੰਗ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ; ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਹਲਕਿਆਂ 'ਚ ਸਰਗਰਮ ਤੇ ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਸੈਣੀ ਸਭਾ ਦੇ ਮੁਖੀ ਸੰਨੀ ਧੂੜ, ਮਿਸ਼ੀਗਨ ਤੋਂ ਹੀ ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਅਤੇ ਫਿਲਮ ਨਿਰਮਾਤਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਬਾਬਾ ਖਹਿਰਾ, ਓਹਾਇਓ ਤੋਂ ਡਾ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸਹਿਬੀ ਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਜਸ਼ਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣੇ।

ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤੇ ਖੇਡ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਸੂਝ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਭੇਜੀਆਂ।

ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਤੋਂ ਰਾਜਾ ਸਵੀਟਸ ਵਾਲੇ ਮੱਖਣ ਬੈਂਸ, ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਜੱਜ ਸੈਕਰਾਮੈਂਟੋ, ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਮਾਨ, ਗੁਰਦਾਵਰ ਸਿੰਘ ਮਹੇਤੂ, ਪਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ, ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਧੁੱਗਾ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਤੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੈਲਾਟਾਈਨ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਹਾਂਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ, ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਚੋਪੜਾ, ਬੋਰਡ ਮੈਂਬਰ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸੈਣੀ ਤੇ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੈਲਾਟਾਈਨ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਬੋਰਡ ਮੈਂਬਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਸੀਹਰਾ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੈਲਾਟਾਈਨ ਵਿਚ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਾਜੈਕਟ ਦੇ ਕਨਵੀਨਰ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਔਲਖ ਤੇ ਸਾਬੀ; ਪੀ.ਸੀ.ਐਸ. ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਖਮੇਲ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ, ਹਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ

(ਕੈਸ਼ ਫੈਬਰਿਕਸ), ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਕਾਂਗਣਾ, ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਬਿਲਗਾ, ਸ਼ਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਢੀਂਡਸਾ, ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਫਰਵਾਲਾ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੈਨ ਹੋਜੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਪੱਤਰਕਾਰ ਨੀਟਾ ਮਾਛੀਕੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਤੇ ਖੇਡ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਸੂਝ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਭੇਜੀਆਂ।

ਤਸਵੀਰਾਂ: ਸਿਆਨ ਵੀਡੀਓ, ਮਿਸ਼ੀਗਨ

ਸਾਂਝੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸੁਰ

ਜੁਬੈਦਾ ਖਾਨੂਮ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਵੰਡ ਨੇ ਜਿਥੇ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਦੋ ਭਾਗਾਂ- ਭਾਰਤ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ, ਉਥੇ ਸਾਡੇ ਸ਼ਹੀਦ, ਗਾਇਕ, ਲੇਖਕ, ਕਲਾਕਾਰ, ਬੋਲੀ, ਭਾਸ਼ਾ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ 'ਤੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗਾਇਕ ਤੇ ਗਾਇਕਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਨੂਰ ਜਹਾਂ, ਰੇਸ਼ਮਾ ਅਤੇ ਜੁਬੈਦਾ

ਬਾਬੂ' ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਉਘੀਆਂ ਗਾਇਕਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਸ ਫੇਰ ਕੀ ਸੀ! ਉਸ ਨੇ ਕਦੀ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਲਗਾਤਾਰ 147 ਫਿਲਮਾਂ ਲਈ 244 ਗੀਤ ਗਾਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਕੁ ਦੇ ਮੁਖੜੇ ਇਉਂ ਹਨ:

ਮੇਰੀ ਚੁੰਨੀ ਦੀਆਂ ਰੇਸ਼ਮੀ ਤੰਦਾਂ
ਵੇ ਮੈਂ ਘੁੱਟ ਘੁੱਟ ਦੇਨੀ ਆਂ ਗੰਢਾਂ ਕਿ
ਚੰਨਾ ਤੇਰੀ ਯਾਦ ਨਾ ਭੁੱਲੇ...
ਰਾਤਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਬਾ ਨੂੰਰੀਆਂ
ਨਸੀਬਾਂ ਵਾਲੇ ਤਾਰੇ ਟੁੱਟ ਗਏ...
ਜੁਬੈਦਾ ਖਾਨੂਮ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ
ਸਰੋਤੇ ਅੱਜ ਵੀ ਬਹੁਤ ਚਾਅ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ ਹਨ।
ਉਸ ਦੇ ਕੁਝ ਗੀਤ ਬਹੁਤ ਮਕਬੂਲ ਹੋਏ, ਇਨ੍ਹਾਂ
ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਇਹ ਹਨ:
ਦਿਲਾ ਨਹਿਰ ਜਾ
ਯਾਰ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਲੈਣ ਦੇ...
ਤੂੰ ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਕੇ ਆ ਜਾ ਬਾਲਮਾ...
ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਤੱਕ ਸੱਜਣਾ...
ਮੇਰਾ ਜੀਵੇ ਢੋਲਾ...
ਮੈਨੂੰ ਬਾਬਲ ਅੱਜ ਨਾ ਤੋਰ...

ਜੁਬੈਦਾ ਖਾਨੂਮ ਨੇ ਭਾਵੇਂ ਕਾਫ਼ੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਅਦਾਕਾਰੀ ਵੀ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਮਕਬੂਲੀਅਤ ਗਾਇਕਾ ਵਜੋਂ ਹੀ ਹੋਈ। ਉਸ ਨੇ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਕੈਮਰਾਮੈਨ ਰਿਆਜ਼ ਬੁਖਾਰੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਫਿਲਮਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰੀ ਬਣਾ ਲਈ। ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਦੋ ਧੀਆਂ ਹਨ। 'ਅਸਾਂ ਜਾਣ ਕੇ ਮੀਟ ਲਈ ਅੱਖ ਵੇ' ਗੀਤ ਨਾਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਜੁਬੈਦਾ ਖਾਨੂਮ ਨੇ 9 ਅਕਤੂਬਰ 2013 ਨੂੰ ਕਰੀਬ 78 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤੇ।

ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ
ਫੋਨ: +91-98882-75913

ਖਾਨੂਮ ਨੂੰ ਵੀ ਭਾਰਤ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਨਾ ਪਿਆ। ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਮਾਹੀ ਨਾਲ ਮੇਰੀਆਂ, ਦੁਪੱਟਾ ਬੋਈਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ... ਵਰਗੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਟੁੰਬਣ ਵਾਲੇ ਗੀਤ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਰੂ-ਬ-ਰੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੂਰੀਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੀ ਮਲਿਕਾ ਜੁਬੈਦਾ ਖਾਨੂਮ ਦਾ ਜਨਮ ਸਾਂਝੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਖੇ 1935 ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਅਜੇ 12 ਕੁ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਹੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਭਾਰਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਵੰਡ ਹੋ ਗਈ। ਵੰਡ ਕਾਰਨ ਜੁਬੈਦਾ ਖਾਨੂਮ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਭਾਰਤ ਛੱਡ ਕੇ ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਦੇਸ਼ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਜਾ ਵਸਿਆ। ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਜੁਬੈਦਾ ਖਾਨੂਮ ਦਾ

ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਜੁਬੈਦਾ ਖਾਨੂਮ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ।

ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ

ਕਾਲਮ 'ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ' ਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਸ਼ਾਇਰ ਨੂੰ ਖੂਬ ਹਲੂਣਿਆ ਹੈ। ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਵਲਵਲੇ ਉਠਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਇਕ-ਦੋ ਸਤਰਾਂ 'ਚ ਸਾਨੂੰ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੇਜੇ। 'ਗਾਗਰ ਵਿਚ ਸਾਗਰ' ਭਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਮਿਲੇਗੀ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ, ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਫੋਟੋ ਨਾਲ ਕਾਵਿ ਟੋਟਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਕੋਈ ਵਧੀਆ ਤਸਵੀਰ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਕਾਲਮ ਲਈ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਵਾਰ **ਕੈਪਸ਼ਨ ਭੇਜਣ ਲਈ ਆਖਰੀ ਤਾਰੀਖ 15 ਅਪਰੈਲ 2017** ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-268

**ਰਿਕਸ਼ਾ ਚਲਾ ਕੇ ਕਰਾਂ ਮਜ਼ੂਰੀ, ਨਾ ਹੱਥ ਫੈਲਾਏ ਜਾਣ।
ਸਿਰਫ ਤੋਂ ਨਾ ਹਾਰਾਂ ਲੋਕੋ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਲੱਖ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਆਣ।
ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਕਮਾਵਾਂ ਨਾਲੇ ਕਬੀਲਦਾਰੀ ਵੀ ਸਾਂਭਾਂ ਪੂਰੀ,
ਸੁਪਨਾ ਇਹੋ, ਨਿੱਕੇ ਲਾਲ ਦੀ ਰੀਝ ਰਹੇ ਨਾ ਕੋਈ ਅਧੂਰੀ।**

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-266

ਭੇਡ ਚਾਲ ਨੇ ਮੁਲਕ ਅਸਾਡਾ
ਸਦੀਆਂ ਪਿੱਛੇ ਪਾ'ਤਾ।
ਪਾ ਪਾ ਤੇਲ ਜੜ੍ਹੀਂ ਬਿਰਖ ਦੇ
ਸੁੱਕਾ ਕਾਠ ਬਣਾ'ਤਾ।
ਰੰਗ ਬਿਰੰਗੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਲੀਰਾਂ
ਦੁਲਹਨ ਵਾਂਗ ਸਜਾ'ਤਾ।
ਸ਼ੈਤਾਨ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਲੁੱਟਣ ਖਾਤਰ
ਸੁੱਖਾਂ ਸੁੱਖਣ ਲਾ'ਤਾ।

-ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਧਰ

ਚਾਰ ਇੱਟਾਂ ਦੀ ਮਟੀ ਬਣਾ ਲਈ,
ਜੰਡ-ਕਰੀਰ ਦੇ ਬੱਲੇ।
ਮੋਲੀਆਂ, ਚੁੰਨੀਆਂ, ਧਾਗੇ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ,
ਬਦਲਣ ਤਕਦੀਰ ਨੂੰ ਚੱਲੇ।
ਇਸ ਦਲਦਲ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦੀ
ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਪੱਲੇ।

-ਦਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਵੱਢ-ਟੁੱਕ ਕਰਕੇ ਖੜ੍ਹ-ਸੁੱਕ ਕੀਤਾ
ਹਰਿਆ ਰੁੱਖ ਬਣਿਆ ਭੂਤਸਤਾਨ।
ਕਮਜ਼ੋਰ ਮਨਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਕੇ
ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟੇ ਸ਼ੈਤਾਨ।
ਤਾਂਤਰਿਕਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਬੱਲੇ-ਬੱਲੇ
ਖਰਬੂਜਿਆਂ 'ਚ ਬਣਦੇ ਅਰਿੰਡ ਪ੍ਰਧਾਨ।

-ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੂਰ

ਆਸਥਾ ਸਦਾ ਹੀ ਅੰਨ੍ਹੀ ਹੁੰਦੀ
ਇਹ ਤਰਕ ਨਾ ਕਈ ਪਛਾਣੇ।
ਚੱਲਦੀ ਰੀਤ ਨੂੰ ਕਰੇ ਸਲਾਮਾਂ
ਆਖਣ ਧਰਮੀ ਲੋਕ ਸਿਆਣੇ।
ਲੱਖ ਸਾਇੰਸ ਕਰੋ ਵਹਿਮ-ਭਰਮ ਨੇ
ਪਰ ਪੱਥਰ ਪੂਜਣ ਅੱਜ ਤਾਈਂ।
ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਵੀ ਮੂੰਹ ਚਿਤਾਵੇ
ਆਖੇ 'ਲਕੀਰ ਦੀ ਫਕੀਰ' ਲੋਕਾਈ।

-ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂਰਪੁਰੀ, ਸੈਨ ਹੋਜੇ

ਆਈ ਧਾਤ ਜਨਨੀਆਂ ਦੀ
ਗੰਢਾਂ ਮਾਰ ਅੱਟਿਆਂ ਗਾਨੀਆਂ ਨੂੰ
ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਟਹਿਣਾਂ ਨਾਲ ਲਮਕਾ ਦਿੰਦੇ।
ਨੱਕ ਰਗੜਦੇ, ਖੁਸ਼ਾਮਦਾਂ ਕਰਦੇ
ਮੰਗਦੇ ਆ ਕੇ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ।
ਫਸ ਗਏ ਜੋ ਇਸੇ ਦਰਾਤ 'ਚ
ਕਿਵੇਂ ਆਉਗੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ?
ਖੋਲ੍ਹੀ ਬੈਠੇ ਜੋ ਦੁਕਾਨਾਂ ਵਹਿਮਾਂ ਦੀਆਂ,
ਚੋਖੀ ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ ਵਿਹਲਤ।
ਭੇਡਚਾਲ ਨੂੰ ਨੱਥ ਪਾਉਣ ਲਈ
ਲੋੜ ਹੈ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ।

-ਦਰਸ਼ਨਪਾਲ ਦੇਸਾਂਝ

ਥਾਂ ਥਾਂ ਡੇਰੇ ਬਣ ਗਏ
ਝੂਠੇ ਨੇ ਬਾਬੇ ਸਭ।
ਲਾਈਲੱਗ ਨੇ ਲੋਕ ਹੋਏ
ਮਗਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਲੱਗ।
ਕੋਈ ਧਰ ਗਿਆ ਰੁੱਖ ਬੱਲੇ ਇੱਟ
ਲਾਲ ਕੱਪੜਾ ਧਰ ਗਿਆ ਦੂਜਾ।
ਬੱਸ ਫਿਰ ਕੀ ਸੀ
ਲੱਗ ਪਈ ਹੋਣ ਰੁੱਖ ਦੀ ਪੂਜਾ।

-ਗੋਰਾ ਪ੍ਰਜਾਪਤ, ਨਿਊ ਯਾਰਕ

ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਪੇੜ ਪੌਦੇ ਉਗਾਏ
ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਵਰਦਾਨ।
ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਕੱਟੀ ਜਾਵੇ
ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਇਨਸਾਨ।
ਦਰਖਤ ਹੋਇਆ ਖੜ੍ਹ-ਸੁਕ
ਅਖੌਤੀ ਬਾਬਿਆਂ ਬੁਣਿਆ ਜਾਲ।
ਅੰਧਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਟੂਣੇ ਕਰਦਾ
ਸਮਝ ਕੇ ਭੁਤਾਂ ਵਾਲ ਸਥਾਨ।

-ਜਗਜੀਤ ਕੌਰ ਤੂਰ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਪ੍ਰਿ. ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ

ਜਿਵੇਂ ਕਿਲਾ ਰਾਇਪੁਰ ਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹਨ, ਉਵੇਂ ਮੰਨਣਹਾਨੇ ਦੇ ਦੰਗਲ ਦਾ ਵੀ ਲੋਖਾ ਨਹੀਂ। ਉਥੇ ਹਰ ਸਾਲ ਸੈਂਕੜੇ ਪਹਿਲਵਾਨ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦਰਸ਼ਕ 'ਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਐਤਕੀਂ ਮੈਨੂੰ ਮੰਨਣਹਾਨੇ ਦਾ ਦੰਗਲ ਆਪਣੀ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਅਸੀਂ ਮੁਕੰਦਪੁਰ ਤੋਂ ਮੰਨਣਹਾਨੇ ਨੂੰ ਚੱਲੇ ਤਾਂ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹਰੀਸਰ ਦੀ ਤਾਜ ਮਹੱਲ ਵਰਗੀ ਸਫੈਦ ਸੰਗਮਰਮਰੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਗੁੰਬਦ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੇ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਅਮਰਦੀਪ ਕਾਲਜ ਦੇ ਬਾਨੀ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰਗਿੱਲ ਤੇ ਬਿਲਗਾ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਦਾਨੀ ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਘੇੜਾ ਵੀ ਸਨ। ਨੇੜੇ ਗਏ ਤਾਂ ਨਹਿਰ ਕਿਨਾਰੇ ਆਲੀਸ਼ਾਨ ਇਮਾਰਤ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਕਿ ਇਹ ਅਜੂਬਾ ਦੁਆਬੇ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਉਸਾਰਿਆ ਕਿਵੇਂ? ਇਸ ਨੂੰ ਦੁਆਬੇ ਦਾ ਤਾਜ ਮਹੱਲ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਅਗਾਂਹ ਗਏ ਤਾਂ ਮੰਨਣਹਾਨੇ ਦੇ ਜੋੜ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਵਿਚੇ ਬੱਚੇ, ਵਿਚੇ ਬੁੱਢੇ, ਵਿਚੇ ਜੁਆਨ। ਔਰਤਾਂ ਤੇ ਮਰਦ। ਹਰ ਸਾਲ ਇਹ ਜੋੜ ਮੇਲਾ 108 ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੈਕੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੁਸ਼ਤੀਆਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵੀ ਕਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇਤੂਆਂ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਦੇ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਡੇਰਾ ਮੰਨਣਹਾਨਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਵਿਚ ਕਸਬਾ ਕੋਟ ਫਤੂਹੀ ਕੋਲ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਬਾਬਾ

ਮੰਨਣਹਾਨੇ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਮੱਲਾਂ ਦੇ ਘੋਲ

ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਇਸ ਡੇਰੇ ਦੇ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਹਨ। ਡੇਰਾ ਜਿਥੇ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਹੈ, ਉਥੇ ਕੁਤੀਆਂ ਦਾ ਕਾਲਜ ਵੀ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੱਲਾਂ ਦੇ ਘੋਲ ਵੀ

ਆਲਮਗੀਰ ਤੇ ਰੂਬਲਜੀਤ ਵਰਗੇ ਪਹਿਲਵਾਨ ਭਾਰਤ ਕੇਸਰੀ ਦੇ ਖਿਤਾਬ ਜਿੱਤਦੇ ਰਹੇ। ਪਹਿਲਵਾਨ ਦਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਮਾਸਟਰ ਚੰਦਰੀ ਰਾਮ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਿ. ਕਸ਼ਮੀਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ

ਹੋਇਐ। ਅਸੀਂ ਸਟੇਡੀਅਮ ਵਿਚ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਕ ਪੌਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕੁਰਸੀਆਂ ਉੱਤੇ ਸਜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਵਿਚਕਾਰ ਤਿੰਨ ਕੁ ਫੁੱਟ ਉੱਚੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸਟੇਜ ਉੱਤੇ ਕੁਸ਼ਤੀਆਂ ਚੱਲ

ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।

1983 ਵਿਚ ਉਥੇ ਪਹਿਲਾ ਕੁਸ਼ਤੀ ਦੰਗਲ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਜੋ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕੁਸ਼ਤੀਆਂ ਵਰਲਡ ਰੈਸਲਿੰਗ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਟ ਉੱਤੇ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਸਲਵਿੰਦਰ ਪੱਟੀ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੰਨੀ ਗਿੱਲ, ਸੰਜੇ ਦਿੱਲੀ, ਸੁਭਾਸ਼ ਦਿੱਲੀ, ਕੇਹਰ ਆਲਮਗੀਰ, ਜਗਦੀਸ਼ ਭੋਲਾ, ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਮੁਹਾਲੀ, ਜਗਦੀਸ਼ ਕਾਲੀਰਮਨ, ਹਰਵਿੰਦਰ

ਪਹਿਲਵਾਨੀ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੋਹਤਬਰ ਸੱਜਣ ਮੰਨਣਹਾਨੇ ਦੇ ਦੰਗਲ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਧਾਉਂਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੁਸ਼ਤੀ ਕੋਚ ਪੀ.ਆਰ. ਸੋਧੀ, ਪ੍ਰੋ. ਸੀਤਲ ਸਿੰਘ, ਫੁੱਟਬਾਲਰ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਤੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਖੇਡ ਅਧਿਆਪਕ ਮੰਨਣਹਾਨੇ ਦੇ ਦੰਗਲ ਨਾਲ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਐਤਕੀਂ ਕੁਸ਼ਤੀਆਂ ਦਾ 31ਵਾਂ ਦੰਗਲ ਸੀ ਜੋ ਮਾਰਚ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਹੋਇਆ।

ਉਥੇ ਨਹਿਰ ਕਿਨਾਰੇ ਸਟੇਡੀਅਮ ਬਣਿਆ

ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕੋਚ ਸੋਧੀ ਤੇ ਸੀਤਲ ਸਿੰਘ ਕੁਮੈਂਟਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਆਮ ਪੇਂਡੂ ਛਿੱਤਾਂ ਵਾਂਗ ਵਾਧੂ ਦੇ ਰੌਲੇ-ਰੱਪੇ ਜਾਂ ਭੀੜ-ਭੜੱਕੇ ਵਾਲਾ ਮਾਹੌਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਡਿਸਿਪਲਿਨ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਲਾਗੂ ਸੀ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ 'ਤੇ ਵੀ। ਮੁਕਾਬਲੇ ਨੂੰ ਵਜ਼ਨ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਨੌਂ ਖਿਤਾਬਾਂ ਲਈ ਸਨ। 90 ਕਿਲੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਜ਼ਨ ਵਰਗ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਕੇਸਰੀ ਟਾਈਟਲ ਲਈ 1 ਲੱਖ 51 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਤੇ ਗੁਰਜ ਦਾ ਇਨਾਮ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਦੀਪਕ ਪਹਿਲਵਾਨ

ਨੇ ਜਿੱਤਿਆ। ਦੂਜੇ, ਤੀਜੇ ਤੇ ਚੌਥੇ ਥਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਮਵਾਰ 76 ਹਜ਼ਾਰ, 35 ਹਜ਼ਾਰ ਤੇ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੇ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਲੜਕੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰਿਆਣੇ ਦੀ ਪਹਿਲਵਾਨ ਪੂਜਾ ਭਾਰਤ ਕੇਸਰੀ ਬਣੀ ਜਿਸ ਨੂੰ 55 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦਾ ਇਨਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਦੂਜੇ, ਤੀਜੇ ਤੇ ਚੌਥੇ ਨੰਬਰ ਵਾਲੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ 26, 12, 7 ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਇਨਾਮ ਵੰਡੇ ਗਏ।

ਭਾਰਤ ਕੁਮਾਰ ਦਾ ਟਾਈਟਲ ਦੀਪਕ ਮੇਰਨ, ਭਾਰਤ ਕੁਮਾਰੀ ਦਾ ਅੰਸੂ ਜੀਦ, ਸ਼ੇਰੇ ਹਿੰਦ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਖੰਨਾ, ਸ਼ਾਨੇ ਹਿੰਦ ਦਾ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਪਟਿਆਲਾ, ਸਿਤਾਰਾ-ਏ-ਹਿੰਦ ਦਾ ਨਰਿੰਦਰਜੀਤ ਫਗਵਾੜਾ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਬਾਲ ਕੇਸਰੀ ਦਾ ਟਾਈਟਲ ਸਾਹਿਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਜਿੱਤਿਆ। ਲਗਭਗ ਤੇਰਾਂ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨਕਦ ਇਨਾਮ ਹੋਣਹਾਰ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡੇ ਗਏ। ਹਰ ਸਾਲ ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲਵਾਨ ਇਸ ਦੰਗਲ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸੀ ਘਿਉ ਦੇ ਗੱਢੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਨਵਾਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਲੈ ਕੇ ਮੁੜਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਰ ਦੇ ਦੰਗਲ ਵਿਚ ਕਾਮਨਵੈਲਥ ਖੇਡਾਂ ਦੀ ਬਰਾਂਜ਼ ਮੈਡਲ ਜੇਤੂ ਨਵਜੋਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਖੇਡ ਲੇਖਕ ਐਚ.ਐਮ. ਬਿਲਗਾ ਦਾ ਉਚੇਚਾ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਹੋਰ ਵੀ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਿਹਤ, ਖੇਡਾਂ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਭਲਵਾਨੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਿਆਰੀ ਪੁਸਤਕਾਂ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਤੇ ਖੇਡ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਮੁਹੱਈਆ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਨੌਜੁਆਨਾਂ ਵਿਚ ਸਿਹਤ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਸੌਂਕ ਵਧੇਗਾ।

ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਦੇ ਕਾਲੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਗਾਥਾ

ਇਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਪੀਪਲਜ਼ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਸੈਂਟਰ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਉਘੇ ਹੋਮਿਓਪੈਥਿਕ ਡਾਕਟਰ ਚੰਦਰ ਤ੍ਰਿਖਾ ਦੀ ਹਿੰਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਵਿਭਾਜਨ ਏਕ ਕਾਲਾ ਅਧਿਆਇ' ਉੱਤੇ ਚਰਚਾ ਹੋਈ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਦਾ ਅਹਿਮ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਵੰਡ ਦੇ ਦੁਖਾਂਤ ਨੂੰ ਯੋਗ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੇ ਕੇ ਤੇ ਅਹਿਮ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਮੋਟੇ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਦੇ ਕਾਲੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਗਾਥਾ ਰਚੀ ਹੈ। ਸ਼ਿਰਕਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਨੇ ਚੰਦਰ ਤ੍ਰਿਖਾ ਦੀ ਦਿੱਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇ ਜਾਦੂ ਬਿਆਨੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰਨਾਂ ਨੇ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਵੀ ਦੱਸੇ। ਏਧਰ ਦੇ ਵਸਨੀਕ, ਨਵੇਂ ਬਣੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਔਖੇ ਹੋ ਕੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤੇ ਓਧਰ ਵਾਲੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਹ ਦਰ ਕੋਹ ਪੈਂਡੇ ਤੈਅ ਕਰਦੇ ਏਧਰ ਆਏ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਦਰਦਨਾਕ ਗਾਥਾ ਨੇ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਸੈਂਟਰ ਦੇ ਸੈਮੀਨਾਰ ਹਾਲ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਦੋ ਘੰਟੇ ਗੰਭੀਰ ਤੇ ਸੋਚਮਈ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ। ਇਸ ਚਰਚਾ ਸਮੇਂ ਫੈਜ਼ ਅਹਿਮਦ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ਿਅਰ ਵੀ ਚੇਤੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ,

ਜੋ ਹਮ ਪੇ ਗੁਜ਼ਰੀ ਸੋ ਗੁਜ਼ਰੀ
ਮਗਰ ਸ਼ਬ ਏ ਹਿਜਰਾਂ,
ਹਮਾਰੇ ਅਸ਼ਕ ਤੇਰੀ
ਆਕਬਤ ਸੰਵਾਰ ਚਲੇ।

ਸ਼ਬਦ ਲੋਕ ਤੇ ਅਭਿਸ਼ੇਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਵਲੋਂ ਸਪਾਂਸਰ ਕੀਤੀ ਇਸ ਚਰਚਾ ਦਾ ਸੰਚਾਲਕ ਮਾਧਵ ਕੌਸ਼ਿਕ ਸੀ।

ਗੁਗਲ ਦੇ ਪੰਗੇ ਤੇ ਬਰਕਤਾਂ: ਮੇਰੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਗੁਗਲ ਯੁਗ ਵਿਚ ਸਮਾਉਣਾ

ਆਈ.ਏ.ਐਸ. ਗੁਰਨੀਤ ਤੇਜ

ਅਸੰਭਵ ਹੈ। ਅਸੰਗਤ ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ। ਪਿਛਲੇ ਹਫਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਛੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਮਹਿਲਾ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਲਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਨੀਤ ਤੇਜ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ।

ਉਹ ਸੁਰਿੰਦਰ ਤੇਜ ਦੀ ਬੇਟੀ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ, ਬਾਲਪਨ ਸਮੇਂ। ਗੁਗਲ ਖੁਲ੍ਹਵਾਇਆ ਤਾਂ ਉਪਰ ਬੱਲੇ ਦੇ ਤਸਵੀਰਾਂ ਸਨ। ਇਕ ਬਾਲਪਨ ਵੇਲੇ ਦੀ ਤੇ ਦੂਜੀ ਪੱਕੀ ਉਮਰਾਂ ਦੀ ਸਿਆਣਪਾਂ ਵਾਲੀ। ਮੈਂ ਸਿਆਣੀ ਤਸਵੀਰ ਚੁਕਵਾ ਲਈ। ਛਪਣ 'ਤੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਤੇਜ ਦੀ ਬੇਟੀ ਗੁਰਨੀਤ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਤੇਜ ਫਾਰਮ ਦੇ ਮਾਲਕ ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਕਾਹਲੋਂ ਦੀ ਬੇਟੀ ਅਮਨ ਸੀ। ਇੱਕ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਤੇਜ, ਇੱਕ ਦੇ ਪਿਤਰੀ ਫਾਰਮ ਦਾ ਨਾਂ ਤੇਜ। ਗੁਰਨੀਤ ਤੇਜ ਜ਼ਿਲਾ ਰੂਪ ਨਗਰ ਦੀ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹੈ ਤੇ ਅਮਨ ਕਾਹਲੋਂ ਸੁਪ੍ਰਸਿੱਧ ਮਿਹਰ ਬਾਬਾ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ ਦੀ ਉਘੀ ਕਾਰਕੁਨ। ਗੁਗਲ ਨੇ ਦੋਨਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬਿਠਾ ਕੇ ਮੈਥੋਂ ਗਲਤੀ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਜਿਸ ਲਈ ਮੈਂ ਖਿਮਾ ਦਾ ਜਾਚਕ ਹਾਂ। ਗੁਗਲ ਨੂੰ ਕੌਣ ਬਖਸ਼ੇ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਏਨਾ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੰਗੇ ਘੱਟ ਨੇ ਤੇ ਬਰਕਤਾਂ ਬੇਅੰਤ।

ਡਾ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤਾਂਬੜ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਨਮਾਨ: ਵਿਗਿਆਨ ਖੇਤੀ ਦੇ ਵੰਗ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਉਘੇ ਲੇਖਕ ਡਾ. ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ ਕੌਮੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦਿਵਸ ਦੇ ਮੌਕੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਾਇੰਸ ਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਵਿਭਾਗ ਵਲੋਂ ਇੱਕ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਵਾਲਾ ਕੌਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ

ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਾਈ ਦਰਜਨ ਪੁਸਤਕਾਂ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਰਸਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਛਪੇ ਸੈਂਕੜੇ ਲੇਖ ਕਿਸਾਨ ਮੇਲਿਆਂ, ਚਰਚਾ, ਮੰਡਲਾਂ ਤੇ ਫਸਲੀ ਕੈਲੰਡਰਾਂ ਵਿਚ ਸਲਾਹੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਠ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਐਗਰੀ ਕਲਚਰਲ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਸੰਚਾਰ ਤੇ ਪਾਸਾਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਮੁਖੀ ਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਰਿਹਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ, ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਐਟੋਮਿਕ ਏਜੰਸੀ, ਯੂਰਪੀਨ ਯੂਨੀਅਨ, ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਝੋਨਾ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰ, ਫਿਲਪੀਨ ਤੇ ਇਰਾਕ ਸਰਕਾਰ ਵਿਚ ਸਲਾਹਕਾਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਉਦਮ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਲੀ ਵਧਾਈ।

ਉਲਟੀ ਹਵਾ ਦੀ ਮਾਰ: ਮੇਰੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਮੱਤ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਹਵਾ ਦਾ ਰੁਖ ਪਛਾਣ ਕੇ ਚਲਦਾ ਹਾਂ। ਕੇਵਲ ਮੈਂ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹਵਾ ਦੇ ਉਲਟ ਚਲਦਾ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਭਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੱਬੇ ਪੱਖੀ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੇਟ ਪਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਜਿਹੜੇ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਮੇਰਾ ਡਿੱਕੋਡੋਲੇ ਖਾਂਦਾ ਮਨ ਸਦਾ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਵਲ ਝੁਕਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਉਕਾ ਹੀ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਵੇਟ ਵਾਲਾ ਕਿਹੜਾ ਉਮੀਦਵਾਰ ਕਦੇ

ਨਿੱਕ ਸੁੱਕ

ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ
Sandhugulzar@yahoo.com

ਜਿੱਤਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਿਆਸੀ ਵੋਟਰ ਵੀ ਹਾਂ ਤੇ ਗੈਰ ਸਿਆਸੀ ਵੀ। ਮੇਰੀ ਵੋਟ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੀ ਸੰਵਾਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਰੀ ਦੀਆਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪ੍ਰੈਸ ਕਲੱਬ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਮੈਂ ਤਰਲੋਚਨ ਸਿੰਘ ਪੈਨਲ ਦੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੋਟ ਪਾਈ। ਮੈਂ ਏਨਾ ਘੱਟ ਪ੍ਰੈਸ ਕਲੱਬ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦੋਵਾਂ ਪੈਨਲਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਨਿਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਦਾ। ਪਰ ਇਹ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੀ ਵੋਟ ਨੇ ਤਰਲੋਚਨ ਪੈਨਲ ਨੂੰ ਹਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹਨ-ਸੁਣਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਥੋਂ ਵੋਟ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਨਿਕਲੇਗਾ!

ਅੰਤਿਕਾ: ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੰਘ ਮੁਸ਼ਤਾਕ
ਤੇਰੇ ਗਲ ਜਿੱਤ ਦੇ ਹਾਰ ਪਏ
ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਇਸ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਏ।
ਤੂੰ ਹਾਰ ਕੇ ਬਾਜ਼ੀ ਜਿੱਤੀ ਏ
ਮੈਂ ਜਿੱਤ ਕੇ ਬਾਜ਼ੀ ਹਾਰੀ ਏ।

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅਫਰੀਕੀਆਂ ਉਤੇ ਹਮਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਫਿਕਰਮੰਦੀ

ਅਬੂਜਾ/ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਨਾਇਜੀਰੀਆ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਭਾਰਤੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਗਰੇਟਰ ਨੋਇਡਾ 'ਚ ਅਫਰੀਕੀਆਂ ਉਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਮਲਿਆਂ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਵਰਤਾਰੇ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਫਰੀਕੀਆਂ ਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਕਿਸੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਨਾਲ ਮਾੜਾ ਵਿਹਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਤਕਰੀਬਨ 15 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਲਾਗੋਸ ਵਿਚ ਵਸੇ ਅਰੁਨਰਾਜ ਮੁਰੁਗਨਾਨਡਮ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਾਇਜੀਰੀਆ 'ਚ ਕਦੇ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਕੇਸ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਬਹੁਤੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ 'ਚ ਅਫਰੀਕੀਆਂ ਬਾਰੇ ਗਲਤ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਮਲਿਆਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਤ ਹੈ।

ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਤਕਰੀਬਨ 35000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਭਾਰਤੀ ਇਸ ਪੂਰਬੀ ਅਫਰੀਕੀ ਮੁਲਕ 'ਚ ਵੱਸਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਤਕਰੀਬਨ 30000 ਨਾਇਜੀਰੀਅਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਭਾਰਤ

'ਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਇਜੀਰੀਆ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਅਬੂਜਾ 'ਚ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਸੇ ਇਕ ਹੋਰ ਭਾਰਤੀ ਸੰਜੀਵ ਪੁਰਵਰ

ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕ ਅਮਰੀਕਾ, ਯੂ.ਕੇ. ਜਾਂ ਆਸਟਰੇਲੀਆ 'ਚ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਹਮਲਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀ ਇਕਜੁੱਟ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਦਾ

ਅਫਰੀਕੀ ਮਿਸ਼ਨ ਵੱਲੋਂ ਸਖਤ ਨਿੰਦਾ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਅਫਰੀਕੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਉਤੇ ਹਮਲੇ ਸਬੰਧੀ ਸਖਤ ਰੋਸ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਅਫਰੀਕੀ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਨਸਲੀ ਅਤੇ ਅਫਰੀਕੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਵਿਚ ਅਤਿ ਦਾ ਖੋਫ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਉਤੇ ਵੀ ਅਫਸੋਸ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦਾ ਕੋਈ ਢੁਕਵਾਂ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਿਆ। ਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਕੌਂਸਲ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਜਾਂਚ ਕਰਵਾਈ ਜਾਵੇ।

ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪੁਰਵਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਜਦ ਇਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਕ 'ਚ ਹਾਅ ਦਾ ਨਾਅਰਾ ਮਾਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਗਰੇਟਰ ਨੋਇਡਾ ਵਿਚ ਇਕ 17 ਸਾਲਾਂ ਨੌਜਵਾਨ ਮਨੀਸ਼ ਜੋ 12ਵੀਂ ਦਾ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸੀ, ਵੱਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਨਸ਼ਾ ਕਰ ਲੈਣ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ

ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਰੋਸ ਵਜੋਂ ਕੈਂਡਲ ਮਾਰਚ ਕਰ ਕੇ ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਲਈ ਫੜੇ ਕੁਝ ਨਾਇਜੀਰੀਅਨ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਰੋਹ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਇਜੀਰੀਅਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਉਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਮੋਦੀ ਖਿਲਾਫ ਮੋਰਚਾ ਬੇਅਸਰ?

ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਨਰੇਂਦਰ ਮੋਦੀ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਸਤਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਮੋਦੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕੱਦ-ਬੁੱਤ, ਤਾਕਤ ਅਤੇ ਪਹੁੰਚ ਚੋਖੀ ਵਧਾ ਲਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਭਾਵੇਂ ਲਗਾਤਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਲੜਾਈਆਂ ਹਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰਾ ਜਾਂ ਪਛਾੜ ਨਹੀਂ ਸਕ ਰਹੇ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਮੋਦੀ ਦਿਨ-ਬ-ਦਿਨ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹਾਲੀਆ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਮੋਦੀ ਦੀ ਲਗਾਤਾਰ ਚੜ੍ਹਤ ਅਤੇ ਖਿੱਚ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸਬੂਤ ਹਨ। ਉੱਜ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਸ਼ੱਕ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸਨ; 2014 ਵਿੱਚ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਦਿੱਲੀ ਵਿੱਚ ਰੁਕਿਆ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਿਹਾਰ ਵਿੱਚ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਝਟਕਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਭਰਮ ਉਸਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮੋਦੀ ਦੀ ਚੜ੍ਹਤ, ਹਾਲਾਤ ਉੱਤੇ ਵੱਧ ਨਿਰਭਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਵਿੱਚ ਫੁਟ ਸਦਕਾ ਹੀ ਜਿੱਤਾਂ ਹਾਸਲ

ਯੋਗੇਂਦਰ ਯਾਦਵ

ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕੇਰਲ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਮਨੀਪੁਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਜਾਣ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ-ਕਾਂਗਰਸ ਗੱਠਜੋੜ ਦੇ ਹਾਰ ਜਾਣ ਨਾਲ ਹੁਣ ਇਹ ਭਰਮ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਇੱਕ ਆਸ ਸੀ ਕਿ ਮੋਦੀ ਆਪਣੀ ਹਰਮਨਪਿਆਰਤਾ ਨੂੰ ਖੁਦ ਹੀ ਖੋਰਾ ਲੁਆ ਲੈਣਗੇ, ਉਹ ਵੀ ਹੁਣ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਅਜਿਹੇ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਕੇਵਲ ਹੁਣ ਮੋਦੀਵਾਦ-ਵਿਰੋਧੀ ਸਟੈਂਡ ਲੈ ਰਹੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕੇਵਲ ਇਹੋ ਕੁਝ ਜਾਣਦੀ ਹੈ। ਮੋਦੀਵਾਦ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਈ ਰੂਪ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗਲਤੀਆਂ ਕਾਰਨ ਮੋਦੀ ਨਾਮ ਦਾ ਬੁਲਬੁਲਾ ਆਪੋ ਫਟ ਜਾਵੇਗਾ। ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਆਗੂ ਮੋਦੀ ਨੂੰ ਨਿਜੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਵੀ ਇਸ ਆਸ ਨਾਲ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੈਤਿਕਤਾ ਦਾ ਮੁੱਲਮਾ ਲਹਿ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਹ ਮੋਦੀ-ਵਿਰੋਧੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਦਾਅ-ਪੇਚ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮੋਦੀ-ਵਿਰੋਧੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ।

ਇਉਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੋਦੀ ਨੇ ਗਲਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਤਿਆਰੀ ਦੇ ਅਤੇ ਸੋਹਦੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਨੋਟਬੰਦੀ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਲਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਉੱਤੇ ਬਹੁਤ ਮਾੜਾ ਅਸਰ ਪਿਆ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਪੂਰੇ ਨਾ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਘਾਟੇ ਪਏ ਹਨ। ਇੰਨੀ ਵੱਡੀ ਗਲਤੀ

ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੋਦੀ ਸਾਫ਼ ਬਚ ਨਿਕਲੇ ਹਨ। ਉਹ ਖੁਦ ਨੂੰ 'ਗ਼ਰੀਬਾਂ ਦੇ ਦੋਸਤ' ਦੱਸਦਿਆਂ ਇਸ ਤਬਾਹਕੁਨ ਗ਼ਲਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅਕਸ ਹੋਰ ਨਿਖਾਰਨ ਦੇ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਵਰਤ ਗਏ। ਫਿਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਅਪਣਾਈ 'ਮਰ ਜਾ ਚਿਤੀਏ, ਜਿਉ ਪੈ ਚਿਤੀਏ' ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ-ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਕੀਤੀਆਂ ਕੁਝ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡੀਆਂ ਸਰਹੱਦਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਪੈ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਲਾਂ ਲਈ ਵੀ ਜੋਖਮ ਵਧ ਗਏ ਹਨ; ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਆਮ ਜਨਤਾ ਮੋਦੀ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦਾ ਰਾਖਾ ਸਮਝ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਪਏ ਸੋਕਿਆਂ ਕਾਰਨ ਦਿਹਾੜੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਦਤਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਆਜ਼ਾਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਮੋਦੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕਿਸਾਨ-ਵਿਰੋਧੀ ਹੋਰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦਿਹਾੜੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇੱਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੂਜੀ ਸਫ਼ਲਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਗੱਜ-ਵੱਜ ਕੇ 'ਸਵੱਛ ਭਾਰਤ ਮਿਸ਼ਨ' ਅਤੇ 'ਮੇਕ ਇਨ ਇੰਡੀਆ' ਜਿਹੀਆਂ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਦਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਹਾਂ-ਪੱਖੀ ਨਤੀਜਾ ਅਜੇ ਤੱਕ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਿਆ। ਫਿਰ ਵੀ ਜਨਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਕਦਮੀਆਂ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਮੋਦੀ ਸਿਰ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹ ਰਹੀ ਹੈ।

ਮੋਦੀ ਨੂੰ ਨਿਜੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਯਤਨ ਅਜੇ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪੱਲੇ ਨਹੀਂ ਪਏ ਹਨ। ਬਿਰਲਾ-ਸਹਾਰਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸਬੂਤ ਹਨ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਵਿਰੁੱਧ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ ਨਾਗਰਵਾਲਾ ਮਾਮਲਾ ਭੇਤ ਹੀ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਗਰਵਾਲਾ ਦੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕਾਂ ਦੇ ਜਨਤਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਫ਼ਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ ਸੀ। ਇੰਜ ਹੀ ਬੋਫੋਰਜ਼ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਿਚੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਲਾਲੀ ਦੇਣ ਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਸਬੂਤ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਸਨ, ਪਰ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਵੀ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਤੱਕ ਅੱਪੜਦਾ-ਅੱਪੜਦਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਿਰਲਾ-ਸਹਾਰਾ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਭੁਗਤਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਸਬੂਤ

ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਨਾ ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਉੱਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਪਿਆ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਮੀਡੀਆ ਨੇ ਹੀ ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਚੁੱਕਣਾ ਚਾਹਿਆ; ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਇਹ ਗੱਲ ਜਚਾ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਇਹ ਗੱਲ ਰਾਫ਼ਲੇ ਸੌਦੇ ਅਤੇ ਅੰਬਾਨੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਮੋਦੀ ਦੀਆਂ ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਉਨੇ ਸੁਆਲਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ; ਇਸ ਤੋਂ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਅਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਸੁਆਲ ਉੱਠ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਆਮ ਜਨਤਾ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਸੁਆਲ ਪੁੱਛਣ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੋਦੀ ਨੂੰ

ਜਦੋਂ ਵੀ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਉਹ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਉੱਤੇ ਹੀ ਪੁੱਠੀ ਪਈ ਹੈ।

ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਗੱਠਜੋੜ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਪੁਰਾਣੇ ਦਾਅ-ਪੇਚ ਵੀ ਮੋਦੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਮਿਤ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਹੁਣ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਯਾਦਵ-ਮੁਸਲਿਮ ਗੱਠਜੋੜ ਅਤੇ ਬਸਪਾ ਦੀ ਦਲਿਤ ਲਾਮਬੰਦੀ ਨੂੰ ਪਛਾੜਨ ਲਈ ਵਿਰੋਧੀ-ਗੱਠਜੋੜ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ ਹੈ। 2014 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਜਿਥੇ ਉੱਚ ਜਾਤੀਆਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਰਵਾਇਤੀ ਆਧਾਰ ਵਰਤਿਆ ਸੀ, ਉਥੇ ਉਸ ਨੇ ਹੇਠਲੀਆਂ ਹੋਰ ਪੱਛੜੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਅਤੇ ਮਹਾਂ-ਦਲਿਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਮੋਦੀ ਨੇ ਜਾਤ-ਆਧਾਰਤ ਇਸ ਗੱਠਜੋੜ ਨੂੰ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਵੀ ਹੁਲਾਰਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੇ ਉਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮੋਦੀ ਵਿਰੁੱਧ

ਜਾਤ ਆਧਾਰਤ ਗੱਠਜੋੜ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਇਹ ਨੀਤੀ ਸ਼ਾਇਦ ਹੋਰ ਵੀ ਕਿਤੇ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੇ।

ਇਸ ਲਈ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਹੁਣ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਨੇ ਮਹਾਂਗੱਠਜੋੜ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਪਨਾਉਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। 2019 ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹੋ ਪੈਂਤਤਾ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਕਰੇ। ਕੁਝ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਗ਼ੈਰ-ਭਾਜਪਾ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ 'ਮਹਾਂਗੱਠਜੋੜ' ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਦੌਰਾਨ ਸਮਾਜਵਾਦੀ

ਗੱਠਜੋੜ ਬਾਰੇ ਸਹੀ ਕਿਆਸਅਰਾਈਆਂ ਲੱਗ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ। ਇਥੇ 1971 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰਨਾ ਵਾਜਬ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਨਿਤ ਵਧ ਰਹੀ ਹਰਮਨਪਿਆਰਤਾ ਕਾਰਨ ਸਮੁੱਚੀ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ- ਭਾਰਤੀ ਜਨਸੰਘ, ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਪਾਰਟੀਆਂ, ਕਾਂਗਰਸ (ਓ) ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਕਰਾਂਤੀ ਦਲ, ਸਭ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਮਹਾਂ-ਗੱਠਜੋੜ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਤਦ ਹੋਈਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਗੱਠਜੋੜ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਲੀ ਕਾਂਗਰਸ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਹੋਈ ਸੀ। ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਪਛਾੜਨ ਲਈ ਕੇਵਲ ਇਸ ਇੱਕੋ ਸਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਸੀ- 'ਯੇ ਕਹਿਤੇ ਹੈਂ ਇੰਦਰਾ ਹਟਾਓ, ਮੈਂ ਕਹਿਤੀ ਹੂੰ ਗ਼ਰੀਬੀ ਹਟਾਓ'। ਮੋਦੀ ਨੇ ਵੀ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਸੰਕੇਤ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਮਹਾਂਗੱਠਜੋੜ ਕਾਇਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਲਟਾ ਮੋਦੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹਮਦਰਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਨਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ! ਖੁਦ ਨੂੰ ਪੀੜਤ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਸਿਆਸਤ ਖੇਡਣ ਵਿੱਚ ਮਾਹਿਰ ਮੋਦੀ ਵੀ ਕੇਵਲ ਅਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਸਤਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਬਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜਨਤਾ ਦਲ-ਜੇ.ਡੀ.ਯੂ. ਮਹਾਂ-ਗੱਠਜੋੜ ਤੋਂ ਝੂਠਾ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਭੁਲਾ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਕਿ ਬਿਹਾਰ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਦੀਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਤੀਜੇ ਨੰਬਰ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਹਰਾਇਆ ਸੀ। ਅਜਿਹਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਹੋਰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਉੱਤੇ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ। ਮੋਦੀ ਨੂੰ ਹਰਾਉਣ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਇਕੱਠੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗ਼ੈਰ-ਭਾਜਪਾ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਗ਼ੈਰ-ਜਥੇਬੰਦ ਗੱਠਜੋੜ ਦਾ ਵੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੋਟਰਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਉਤਸ਼ਾਹ ਭਰਿਆ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਣ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਲਈ ਇਹ ਵੇਲਾ 'ਇਨਕਾਰ' ਦੇ ਰੌਅ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਨ ਦਾ ਨਹੀਂ। ਮੋਦੀ ਦੇ ਉਭਾਰ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਮੋਦੀਵਾਦ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਨਾਲ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਮੋਦੀ ਕੇਵਲ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਆਮ ਸਾਧਾਰਨ ਵੋਟਰ ਅੰਦਰਲੀ, ਮਜ਼ਬੂਤ ਆਗੂ ਦੀ ਚੋਧ ਵਾਲੀ ਇੱਛਾ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਅਜਿਹਾ ਆਗੂ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਉੱਤੇ ਮਾਣ ਹੋਵੇ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦੀਆਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਉੱਤੇ ਪੂਰਾ ਉਤਰ ਸਕੇ। ਮੋਦੀ ਦਰਅਸਲ ਉਸ ਖ਼ਲਾਅ ਵਿੱਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਜਿਹੜਾ ਕਾਂਗਰਸ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਸਿਰਜਿਆ ਸੀ। ਜੇ ਮੋਦੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਸ ਖ਼ਲਾਅ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸੰਕਲਪ ਅਤੇ ਤਾਜ਼ਾ ਉਰਜਾ ਨਾਲ ਭਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹੋ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੱਡਾ ਕੰਮ ਪਿਆ ਹੈ।

ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਅਕਸ ਚਿਤਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਥੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਹਕੀਕਤਾਂ ਬਹੁਤਾ ਕਰ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਹੀ ਹਨ। ਮੁਲਵਾਦੀ ਜਮਾਤ-ਏ-ਇਸਲਾਮੀ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਿੰਗ ਇਸਲਾਮੀ-ਜਮੀਅਤ-ਤਲਾਬਾ (ਆਈ.ਜੇ.ਟੀ.) ਦੇ ਬੁਰਫ਼ਾਗਰਦਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਹੋ ਰਹੇ ਪਖ਼ਤੂਨ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਹੁਲਤਬਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ। ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ

ਆਰਿਫ ਨਿਜ਼ਾਮੀ

ਅਤੀਤ ਦੇ ਉਲਟ ਇਸ ਵਾਰ ਪਖ਼ਤੂਨ ਅਤੇ ਬਲੋਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਹੁਲਤਬਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਟੱਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਕਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਹਿੰਸਕ ਭੀੜ ਨੂੰ ਖਿੰਡਾਉਣ ਲਈ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਹੰਝੂ ਗੈਸ ਵਰਤਣੀ ਪਈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ (ਨਵਾਜ਼) ਦੇ ਸੱਜੇ-ਪੱਖੀ ਲੋਕਾਚਾਰ ਵਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਅਕਸ ਦੇ ਉਲਟ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਕਰਾਚੀ ਵਿਖੇ ਹੋਲੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਮਨਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਹਿਣਸ਼ੀਲਤਾ, ਬਹੁਲਵਾਦ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਅਤੇ 'ਜੀਓ ਤੇ ਜਿਉਣ ਦਿਓ' ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਇਦ-ਏ-ਆਜ਼ਮ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਜਿਨਾਹ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਇਤਿਹਾਸਕ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿੱਚੋਂ ਹਵਾਲੇ ਵੀ ਦਿੱਤੇ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿਨਾਹ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ 'ਤੁਸੀਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ... ਸੁਤੰਤਰ ਹੋ ਮੰਦਿਰ ਵਿੱਚ ਜਾਣ

ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਅਤੇ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ

ਲਈ, ਮਸਜਿਦ ਜਾਣ ਲਈ ਜਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਪੂਜਾ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ। ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ, ਜਾਤ ਜਾਂ ਨਸਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਰਾਜ ਦੇ ਕੰਮ-ਕਾਜ ਦਾ ਇਸ ਗੱਲ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲੈਣਾ-ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ'। ਇਹ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤੇ ਹਾਕਮਾਂ (ਫ਼ੌਜੀ ਤੇ ਸਿਵਲ) ਵੱਲੋਂ ਜਿਨਾਹ ਦੇ ਇਸ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਅਸਲੀ ਲੋਕਾਚਾਰ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸੱਟ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ ਜਨਰਲ ਜ਼ਿਆ-ਉਲ-ਹੱਕ ਵੱਲੋਂ ਮਾਰੀ ਗਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਦੇਸ਼ ਉੱਤੇ 11 ਵਰ੍ਹੇ ਸ਼ਾਸਨ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ ਵਿਚਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਹਮਦਰਦਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸਲਾਮ ਵਿੱਚ ਸੰਸਦੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਜਾਂ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਕਲਪ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਮਾਤ-ਏ-ਇਸਲਾਮੀ ਅਤੇ ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਹਮਾਇਤੀ ਸਨ।

ਜ਼ਿਆ ਦੀਆਂ ਪਿਛਾਹੱਖਿਰੂ ਨੀਤੀਆਂ ਤੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਲਾਭ ਜਮਾਤ-ਏ-ਇਸਲਾਮੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਮੀਆਂ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਗੁਲਾਮ ਜਿਲਾਨੀ ਨੇ 80ਵਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਆਗੂ ਵਜੋਂ ਉਭਾਰਨ ਲਈ ਸਨਅਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਚਿਰਾਗ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ। ਛੇਤੀ ਹੀ ਜਨਰਲ ਜ਼ਿਆ ਦੀ ਨਵਾਜ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਸੰਦ

ਬਣ ਗਈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੀਆਂ ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ਰੀਫ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨੌਜਵਾਨ ਨਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਵਿਤ ਮੰਤਰੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ, ਫਿਰ ਪਾਰਟੀ ਵਿਗੂਣੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਸੂਬੇ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਜਦੋਂ ਜਨਰਲ ਜ਼ਿਆ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕੰਟਰੋਲ ਹੇਠਲੀ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਜਰਬਾ ਕਾਬੂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਈ 1988 ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਨ ਜੁਨੇਜੋ

ਜਨਰਲ ਜ਼ਿਆ ਦੀਆਂ ਪਿਛਾਹੱਖਿਰੂ ਨੀਤੀਆਂ ਤੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਲਾਭ ਜਮਾਤ-ਏ-ਇਸਲਾਮੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਮੀਆਂ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਜਨਰਲ ਗੁਲਾਮ ਜਿਲਾਨੀ ਨੇ 80ਵਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਆਗੂ ਵਜੋਂ ਉਭਾਰਨ ਲਈ ਸਨਅਤੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਚਿਰਾਗ, ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ। ਛੇਤੀ ਹੀ ਜਨਰਲ ਜ਼ਿਆ ਦੀ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪਸੰਦ ਬਣ ਗਈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੀਆਂ ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ਰੀਫ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਨੂੰ ਬਰਤਰਫ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਫਾਇਦਾ ਕਿਹੜੇ ਪਾਸੇ ਹੈ; ਸੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪਾਰਟੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੀ ਥਾਂ ਜਨਰਲ ਜ਼ਿਆ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ।

ਜਹਾਜ਼ ਹਾਦਸੇ ਵਿੱਚ ਜਨਰਲ ਜ਼ਿਆ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ ਨੇ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ ਦੀ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਤੀ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਜੁਨੇਜੋ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਕਮਾਨ ਖੁਦ ਸੰਭਾਲ ਲਈ। ਸੋ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ (ਨਵਾਜ਼) ਦੇ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆ-ਨਿਜ਼ਾਮ ਨੇ ਦਾਈ ਵਾਲੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਸੀ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਕੋਈ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ 'ਬਾਕੀਆਤ-ਏ-ਜ਼ਿਆ' ਵਜੋਂ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਝੁਕਾਅ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਿਛਾਹੱਖਿਰੂ ਨੀਤੀਆਂ ਵੱਲ ਹੀ ਰਿਹਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਨਰਲ ਜ਼ਿਆ ਨੇ ਜ਼ੋਰ-ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਾਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਉਸੇ ਸ਼ਰੀਫ ਦਾ ਹੁਣ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖਤਾਵਾਦੀ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਹੋਣਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਅਜੀਬ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਂਜ ਇਹ ਅਜੇ ਖਾਮੋਸ਼ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ ਕਿ ਸੋਚਣੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਤਬਦੀਲੀ ਹਕੀਕੀ ਹੈ ਜਾਂ ਮੌਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਵਾਲੀ। ਸੰਨ 2007 ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਜਲਾਵਤਨੀ ਤੋਂ ਵਾਪਸੀ ਪਿਛੋਂ ਸ਼ਰੀਫ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆਈ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਹੀਂ, ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਆਗੂ ਸਨ, ਤਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਈ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਹੋਈਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕਈ

ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਨਜ਼ਰ ਆਏ। ਮਸਲਨ, ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੱਲੇ ਤਾਂ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਆਧਾਰਿਤ ਸਟੇਟ ਤੋਂ ਅਜਿਹੇ ਸਟੇਟ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣਾ ਚਾਹੁਣਗੇ ਜਿਸ ਦੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਨੀਤੀ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਵਪਾਰਕ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਤੈਅ ਹੋਵੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਨਾਲ ਬਿਹਤਰ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ, ਪਰ ਭਾਰਤ ਨੀਤੀ 'ਤੇ ਸਥਾਪਤੀ ਦੀ ਪਕੜ ਸਬੰਧੀ ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਨਾ ਲਾ ਸਕੇ। ਭਾਰਤ ਪ੍ਰਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਸਦਭਾਵਨਾ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਰਬ-ਸਮਰੱਥ ਸਥਾਪਤੀ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਗਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਬਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਸ਼ਰੀਫ ਭਾਵੇਂ ਸੁਰ ਤਾਂ ਸਹੀ ਅਲਾਪ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਗੱਠਜੋੜ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸੱਜੇ-ਪੱਖੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨਾਲ ਸਹਿਹੋਂਦ ਨੂੰ ਛੱਡ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਧਾਰਮਿਕ ਸੱਜੇ-ਪੱਖੀ ਵੋਟਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤਹਿਰੀਕ-ਏ-ਇਨਸਾਫ਼ (ਪੀ.ਟੀ.ਆਈ.) ਵੱਲੋਂ ਵੀ ਮੁਸਲਿਮ ਲੀਗ (ਐਨ) ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੀ.ਟੀ.ਆਈ. ਮੁਖੀ ਇਮਰਾਨ ਖਾਨ ਮਦਰੱਸਾ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਇਕਜੁਟਤਾ ਦਰਸਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਢਿੱਲ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦੇ।

ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੰਭਾਵਨਾ ਬਹੁਤੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਅਤੇ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਏਜੰਡੇ ਲਈ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਖਰਚ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਕਦਮ ਉਠਾ ਸਕਣਗੇ। ਖੈਰ, ਜੇ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਅਸਲੀ ਲੋਕਾਚਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਅਜਿਹਾ ਜ਼ਬਾਨੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਖਰਚ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸਮੁੰਦਰ ਜਿੱਤੀ ਤਬਦੀਲੀ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ।

ਉਮਰ ਦਾ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਵੀ ਪੜ੍ਹਾਅ ਹੋਵੇ, ਕਈਆਂ ਦਾ ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਤੁਲਨ, ਦਿਮਾਗੀ ਪੱਧਰ ਅਸੰਤੁਲਿਤ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਮਾਂਵਾਂ ਕਈ ਵਾਰ ਮਨ ਹੌਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ, ‘ਜਨਮ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੋਇਆ ਬਸ ਛੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵਾਲ ਕੱਟ ਲਏ ਸਨ।’ ਕਈ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਆਰਥਿਕ ਤੰਗੀਆਂ ਬਾਰੇ ਸਿਆਣੇ ਲੋਕ ਇਸ ਵਿਗਿਆਨਕ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਹਿਮੀਆਂ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ‘ਚੋਂ ਕੋਈ ‘ਅੱਤ ਗਿਆ’ ਕਹਿ ਕੇ ਹੋਰ ਖੋਰਾ-ਖਿੰਚੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ‘ਚੱਕ ਦਿਆਂਗੇ, ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਾ ਕਰ’ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨਘਾਟ ਨੇੜਿਓਂ ਇਕੱਲੇ ਨਹੀਂ ਗੁਜ਼ਰਦੇ, ਮੋਬਾਈਲ ਦਾ ਭੂਤ ਤਾਂ ਵਸਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਚਾਈਂ ਚਾਈਂ ਚਿੰਬੜਿਆਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਵਿਰਾਨ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਚੁਣੌਲੀ ਦੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ‘ਵਿਸ਼ਵਾਸ’ ਹਾਲੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੁੱਕਿਆ। ਸਿਆਣੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕਦੇ ਪੁੱਛ ਕੇ ਵੇਖਿਓ ਕਿ ਭਲਾ ਪਿਆਰ ਹੈਗਾ? ਉਹ ਦੰਦ ਟੁੱਕ ਕੇ ਜੁਆਬ ਦੇਵੇਗਾ, ‘ਅਕਲ ਦਿਆ ਅੰਨ੍ਹਿਆ, ਪਿਆਰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਮੁੱਕੇਗਾ ਪਰ ਇਹੀ ਤਸਦੀਕ ਬਦਲ ਗਈ ਹੈ।’ ਰਾਂਝਾ ਵੀ ਹਾਲੇ ਜਿਉਂਦੇ, ਪਰ ਉਹਨੂੰ ਹੁਣ ਲੁੱਡਣ ਮਲਾਹ ਦੀ ਬੋਤੀ ‘ਚ ਬੈਠ ਝਨਾਂ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਹੀਰ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨੀ ਅੱਖੀਂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਹੀਰਾਂ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਨੇ ਰਾਂਝੇ ਮੁੱਕ ਗਏ ਨੇ ਇਹ ਥਾਂ ਹੁਣ ਮਜ਼ਨੂਆਂ ਨੇ ਲੈ ਲਈ ਹੈ, ਕੈਦੋਂ ਵਾਲੀ ਭੂਮਿਕਾ ਅੱਜ-ਕੱਲ ਕਈ ਥਾਂ ਪੁਲਿਸ ਨਿਭਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ। ਸੱਚਾਈ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨੈਣ-ਨਕਸ਼ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮੇਕ-ਅੱਪ ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਗੋਂ ਲਿੱਪਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਤਖਤ ਹਜ਼ਾਰਾ, ਝੰਗ ਸਿਆਲ ਵੇਖਣ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਮੇਰਾ ਹਾਲੇ ਪੂਰਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਪਰ ਵਾਰਿਸ ਦੀ ਹੀਰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹ ਲਈ ਹੈ। ਦਮੋਦਰ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਪਟਵਾਰੀ ਸੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਉਹਦੀ ਹੀਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਉਦੋਂ ਚੌਂਕੀਦਾਰ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਤੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਵੀ। ਸੂਬਾ ਸਿੰਘ ਚੱਕਰਧਾਰੀ ਦੀ ਵਿਅੰਗਮਈ ਹੀਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਆਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੂਰਾ ਆਵੇਗਾ ਜੋ ਪਿਆਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਰਹੇ ਹੋਣ ਤੇ ਜੁਆਨੀ ਦੇ ਹੱਕ ‘ਚ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ‘ਰਾਂਝਾ ਸਾਲਾ’ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਪਤੰਦਰ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੱਤ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਇਕ ਭੈਣ ਤੇ ਝੰਗ ਦੇ ਚੌਧਰੀ ਦੀ ਪਰੀਆਂ ਵਰਗੀ ਧੀ ‘ਤੇ ਆਸ਼ਕੀ ਕਰਨੀ ਸੌਖੀ ਨਹੀਂ! ਜਿਸ ਜੱਟ ਦੇ ਘਰ ਅੱਠ ਡਾਂਗਾਂ ਹੋਣ, ਉਸੇ ਘਰ ‘ਚ ਉਪਰੇ ਬੰਦੇ ਦਾ ਅੱਖ-ਮਟੱਕਾ ਮਾੜੀ-ਧੀੜੀ ਗੱਲ ਨੂੰ। ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਨਫਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਹੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਰਾਂਝਾ ‘ਜੱਟ’ ਨੂੰ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜੇ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਗੇਰੂ ਰੰਗ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਦਾ ਚੇਲਾ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਰਾਂਝੇ ਦੇ ਹਮਦਰਦ ਨੇ, ਉਹ ਇਹ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਸੱਪਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਵਾਲੇ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸੇਵਕ ਹੋਊ ਕਿ ਜੱਟ ਖੇਤਾਂ ‘ਚ ਸੱਪਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਰੀਆਂ ਮਿਧਣ ਵਾਲਾ ਕਿਰਦਾਰ ਹੈ। ਖੈਰ! ਹੀਰ-ਰਾਂਝਾ, ਕੈਦੋਂ, ਸਹਿਤੀ-ਮੁਰਾਦ ਇਹ ਕਿਰਦਾਰ ਤਾਂ ਕਿੱਸਾ-ਕਾਵਿ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣਗੇ, ਪਰ ਰਾਂਝੇ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰੇ ਆਉਂਦੇ ਉਹਦੇ ਪੇਂਡੂ ਯਾਨਿ ਤਖਤ ਹਜ਼ਾਰੇ ਦੇ ਇਸ ਵਿਹਲੜ ਫਕੀਰ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਲਮ ਹੋਵੇ।

ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਜਦੋਂ ਹੀਰ ਨਾਲ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਦਰਦ ਵਿਚ ਰਾਂਝੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਤੋਂ ਕੰਨ ਪੜਵਾ ਕੇ ਮੁੰਦਰਾਂ ਪੁਆਈਆਂ ਤਾਂ ਤਖਤ ਹਜ਼ਾਰੇ ਦਾ ਇਕ ਨਿਕੰਮਾ ਮੋਹਤਦੀਨ ਵੀ ‘ਜੋਗ’ ਤੋਂ ਬੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ। ਉਹਨੇ ਇਹ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਆਪਾਂ ਵੀ ਉਹਦੇ ਗੋਰਖ ਦੇ ਟਿੱਲੇ ‘ਤੇ ਚਲਦੇ ਹਾਂ, ਨਾਲੇ ਵਿਹਲੀਆਂ ਖਾਵਾਂਗੇ ਨਾਲੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਯਾਰ ਬਣਾਵਾਂਗੇ। ਉਹਨੂੰ ਵਿਚਾਰੇ ਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਵੰਝਲੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ, ਨਾ ਰਾਂਝੇ ਵਾਂਗ ਸੋਹਣਾ ਸੁਨੱਖਾ ਸੀ। ਉਹ ਘਰ ਦੱਸੇ ਬਿਨਾ ਹੀ ਜਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਦੇ ਟਿੱਲੇ ‘ਤੇ। ਵਿਹਲੜ ਨਿਖੱਟੂ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਰੱਬ ਕੀ ਬਲਾ ਐ? ਗਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਲੱਗਰ ਪਾਣੀ ਛਕਣਾ, ਜੰਡ ਥੱਲੇ ਜਾ ਬੈਠਣਾ, ਸਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਖਾ ਕੇ ਢਿੱਡ ‘ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰ ਕੇ ਧੁੱਪੇ ਟਿੱਲੇ ਦੀ ਕੰਧ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣਾ। ਗੋਰਖ ਦੇ ਚੇਲੇ ਬੜੇ ਪਿੱਟੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾ ਇਹ ਭਿੱਖਿਆ ਮੰਗਣ ਜਾਣਦਾ, ਨਾ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਕੀਰਾਂ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਲੱਗਦੀ ਹੈ, ਵਿਹਲਾ ਘਰੋਂ ਕੱਢਿਆ ਇੱਥੇ ਆ ਗਿਆ ਅੰਨ ਪਾੜਨ। ਅੱਗੋਂ ਗੋਰਖ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣਾ, ‘ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਮਛੰਦਰ ਨਾਥ ਆਖਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਮੱਖੀਆਂ ਮਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਸ਼ਹਿਦ ‘ਕੱਠਾ ਕਰਦੀਆਂ ਪਰ ਉਹ ਵਿਹਲੜ ਨਿਖੱਟੂਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਦ ਖਾਣ ਤੋਂ

ਗੋਰਖ ਦਾ ਗੁਰ-ਮੰਤਰ !

ਨਜ਼ਰ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਹੁਣ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਕਿਉਂਕਿ ਨਜ਼ਰ ਉਤਾਰੋਗੇ ਕਿਸ ਕਿਸ ਦੀ? ਸਾਰਾ ਆਲਾ ਦੁਆਲਾ ਹੀ ਬਦਬੂਹਾਂ, ਨਫਰਤ, ਈਰਖਾ ਤੇ ਸਾੜੇ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਬੰਦਾ ‘ਕੱਲਾ ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਪਰ ਉਹ ਜੋ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਲਿਹਾਜ਼ ਦੇ ਕਦਮ ਵੀ ਕੋਈ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਉਲਾਂਭਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਔਰਤ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਪਰ ਹੁਣ ਕਹਿਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮਰਦ ਬੀਵੀ ਦਾ ਤਾਂ ਚਲੇ ਨਾ ਬਣੇ, ਔਲਾਦ ਦਾ ਵੀ ਸਕਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਕੁੱਤਾ ਮਾਲਕ ਦਾ ਹੀ ਵਫ਼ਾਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਪਰੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬਘਿਆੜ ਵਾਂਗ ਪੌਣੇ ਫੜ੍ਹ ਕੇ ਖਿੱਚ ਲੈਂਦੇ। ਲੋਕ ਦੁਹਾਈਆਂ ਦੇਣ ਲੱਗ ਪਏ ਨੇ, ਸਾਨੂੰ ਅਵਾਰਾ ਕੁੱਤਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਓ। ਕੁੱਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਖੂਨ ਪੀਣਿਓ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਤਾਂ ਨੌਚ ਨੌਚ ਕੇ ਹੀ ਖਾ ਰਹੇ ਹੋ। ਬਿੱਲੀ ਕੁੱਤੇ ਨਾਲ ਅੱਖ ਤੇ ਹੱਥ ਮਿਲਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕੰਪਿਊਟਰ ਯੁੱਗ ਨੇ ਉਂਗਲਾਂ ਦੇ ਪੋਟੇ ਵਿਹਲੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤੇ। ਵਿਆਹ ਹੋਣ ਦੇ ਚਾਅ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟਣ ਦਾ ਝੋਰਾ ਵੱਧ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਡੀ.ਐਨ.ਏ. ਨੇ ਸਭ ਪਰਦੇ ਚੁੱਕ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਤੇ ਹੁਣ ਸੱਚੀਂ ਭਰ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬ ਕਿਤੇ ਕੰਨ ਕੱਛ ‘ਚ, ਨੱਕ ਸਿਰ ‘ਚ, ਬੁੱਲ੍ਹ ਮੱਥੇ ‘ਚ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਲਾਉਣ ਦੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਨਾ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਸਿਆਣੀਆਂ ਪਤਨੀਆਂ ਕੱਬੇ ਜਾਂ ਅੜਬ ਪਤੀ ਨਾਲ ਝਗੜਦੀਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਸੂਰ ਇਹਦਾ ਨਹੀਂ, ਉਪਰ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਜੂਨ ਬਦਲਣ ਵੇਲੇ ਇਹ ‘ਕਲੈਰੀਕਲ ਮਿਸਟੇਕ’ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਕ ਪਰਿਵਾਰ ਵਲੋਂ ਦੇਵੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵੇਲੇ ਦੇਵੀ ਦੀ ਬਾਂਹ ਟੁੱਟ ਗਈ। ਭੁੱਲ ਬਖਸ਼ਾਉਣ ਲਈ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰਾਂ ‘ਚ ਦੇਵੀ ਦਾ ਸੰਗੀਤਕ ਗੁਣਗਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਸੇ ਘਰ ‘ਚ ਬਿਮਾਰ ਪਏ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੂੰ ਰਾਤ ਭਰ ਪਾਣੀ ਦਾ ਘੁੱਟ ਨਾ ਨਸੀਬ ਹੋਇਆ। ਸਵੇਰੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਵੇਲੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ‘ਰਾਤ ਤਾਂ ਚਲੇ ਲੰਬੀ ਹੋ ਹੀ ਗਈ ਸੀ ਪਰ ਧਰਮਰਾਜ ਨੂੰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਦੱਸਾਂਗਾ ਕਿ ਪੱਥਰ ਮਹਿੰਗੇ ਬੜੇ ਕਰ’ ਤੇ ਤੇਰੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ। ਹੁਣ ਲੱਗਦਾ ਨਹੀਂ ਲੰਘਿਆ ਵੇਲਾ ਸਤਿਯੁਗ ਹੀ ਸੀ !

ਫਿਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰੋਕਦੀਆਂ। ਭਗਤੋ! ਜੇ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਮੱਖੀ ਇੰਨੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਰੱਬ ਦੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਧੱਕੇ ਮਾਰ ਕੇ ਕਿਉਂ ਕੱਢੀਏ? ਉਂ ਇਹ ਭੋਲਾ ਪੰਛੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ‘ਜੋਗ’ ਜਰੂਰ ਮੰਗਦੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਬੋਤਾ ਬੰਨ੍ਹ ਲਾ ਦਿਓ, ਮੇਰੇ ਵੀ ਕੰਨਾਂ ‘ਚ ਮੋਰੀਆਂ ਕਰ ਦਿਓ, ਮੈਂ ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿੰਨਾਂ, ਭਗਤਾ ਢਿੱਡ ਭਰੀ ਚੱਲ, ਰੱਬ ਰੱਬ ਕਰੀ ਚੱਲ।”

ਗੋਰਖ ਦਾ ਵੱਡਾ ਚੇਲਾ ਇਕ ਦਿਨ ਫਰਿਆਦ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ, “ਮਹਾਰਾਜ ਸੁਣਿਆ ਤੁਸੀਂ ਮੋਹਤਦੀਨ ‘ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਹੀ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਐ, ਰੋਲੀ ਪਾਈ ਜਾਵੇ, ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਗੁਰ-ਮੰਤਰ ਦੇ ‘ਤਾ।”

“ਓ ਮੂਰਖਾ ਗੁਰ-ਮੰਤਰ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਜੜੀ ਬੂਟੀ ਆ, ਜਿਹੜੀ ਅੰਦਰ ਲੰਘਾ ਕੇ ਗੱਲ ਬਣ ਜੂ? ਗੁਰ-ਮੰਤਰ ਲਈ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਿਕੰਮੇ ਮੋਹਤਦੀਨ ਦੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹਠ ਪੁਗਾ ਲਵੇ।”

ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਮੋਹਤਦੀਨ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਚੇਲਿਆਂ ‘ਚ ਵਧਦਾ ਗਿਆ। ਉਂ ਉਹਦੇ ਮਨ ‘ਚ ਕੀ ਐ? ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਹੋਇਆ ਇਕ ਦਿਨ ਇਹ ਕਿ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਦਾ ਢਿੱਡ ਦੁਖਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਦੁਖੇ ਵੀ ਏਨਾ ਕਿ ਘੜੀ-ਮੁੜੀ ਪੇਟ ਦੀ ਖਲਾਸੀ ਲਈ ਕਮੰਡਲੀ ‘ਚ ਪਾਣੀ ਲੈ ਕੇ ਦੌੜੇ ਤੇ ਝਾੜ-ਝੀਡਿਆਂ ਪਿੱਛੇ ਜਾ ਬੈਠੇ। ਚੇਲੇ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਗਜ਼ਾ ਕਰਨ ਗਏ ਹੋਏ ਸਨ। ‘ਕੱਲਾ ਈ ਮੋਹਤਦੀਨ ਉਸ ਦਿਨ ਟਿੱਲੇ ‘ਚ ਸੀ। ਆਖਣੇ ਜਿਹੇ ਕਿਤੇ ਗੋਰਖ ਦੇ ਏਨਾ ਵੱਟ ਪਿਆ ਕਿ ਉਹਦੇ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਕੁਮੰਡਲੀ ਵੀ ਨਾਲ ਨਾ ਚੁੱਕ ਹੋਈ। ਝਾੜੀ ਓਹਲੇ ਲੁਕੇ ਗੋਰਖ ਨੂੰ ਪੈ ਗਈ ਲੋੜ, ਨਾ ਚਾਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਮੋਹਤਦੀਨ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਈ ‘ਵਾਜ’, “ਓਏ ਮੋਹਤਦੀਨ, ਪਾਣੀ ਦੀ ਕੁਮੰਡਲੀ ਭਰ ਕੇ ਫੜ੍ਹਾਈ।”

ਮੋਹਤਦੀਨ ਤੋਂ ਤਾਂ ਚਾਅ ਨਾ ਸਾਭਿਆ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਕੁਮੰਡਲੀ ਮਾਂਜਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ। ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਖਿੜ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, “ਉਹ ਮੂਰਖਾ ਲਗਨ ਦਿਆ, ਜੰਗਲ ਪਾਣੀ ਵਾਲੀ ਕੁਮੰਡਲੀ ਆ, ਤੈਂ ਇਹਦੇ ‘ਚ ਗੰਗਾ ਜਲ ਪਾਉਣਾ, ਭਰ ਲਿਆ ਐਂ ਈ।”

ਚਲੇ! ਮੋਹਤਦੀਨ ਨੇ ਕੁਮੰਡਲੀ ਭਰੀ ਤੇ ਝਾੜੀ ਦੇ ਓਹਲੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ‘ਤੇ ਰੱਖ ‘ਤੀ ਲਿਜਾ ਕੇ।

ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਦਾ ਜਦੋਂ ਢਿੱਡ ਦੁਖੇ, ਵੱਟ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕੀਲੇ, ਝਾੜੀ ‘ਚ ਲਾਲ ਹੁੰਦਾ ਮੂੰਹ ਦਿਸੇ ਮੋਹਤਦੀਨ ਨੂੰ।

ਮੋਹਤਦੀਨ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਆਹ ਵੇਲਾ ਆ ਗੁਰ-ਮੰਤਰ ਦਾ, ਦੁਖੀ ਗੁਰੂ ਨੇ ਦੇ ਵੀ ਦੇਵੈ। ਉਹਨੇ ਤਾਂ ਤਰਲਾ ਜਿਹਾ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ, “ਗੁਰੂ ਜੀ ‘ਕੱਲੇ ‘ਕੱਲੇ ਈ ਆ ਆਪਾਂ ਦੇਵੋਂ, ਵਿਚਾਲੇ ਤਾਂ ਬੱਸ ਝਾੜੀਆਂ। ਅੱਜ ਗੁਰ-ਮੰਤਰ ਵੀ ਦੇ ਦਿਓ, ਮੇਰਾ ਵੀ ਲੱਗਜ਼ ਬੋਤਾ ਬੰਨ੍ਹੇ।”

ਗੋਰਖ ਦੇ ਤਾਂ ਭਾਅ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸੀ, ਉਹਨੂੰ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਗੁੱਸਾ, “ਕੰਜਰਾ ਮਾਰਾਂ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ‘ਚ ਕੁਮੰਡਲੀ, ਆਹ ਟੈਮ ਗੁਰ-ਮੰਤਰ ਦਾ?”

ਮੋਹਤਦੀਨ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਲਓ ਜੀ ਗੱਲ ਬਣ ਗਈ, ਗੁਰ-ਮੰਤਰ ਦੇ ‘ਤਾ ਗੁਰੂ ਨੇ, ਚੱਲ ਕੋਈ ਨੂੰ ਜੇ ਗੁੱਸੇ ‘ਚ ਵੀ ਦੇ ‘ਤਾ। ਮੋਹਤਦੀਨ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਤਰਲਾ ਕੀਤਾ, “ਮਹਾਰਾਜ ਕਰ ਦਿਓ ਗਰੀਬ ‘ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ, ਦੇ ਦਿਓ ਗੁਰ-ਮੰਤਰ।”

ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਨੂੰ ਇੰਨਾ ਗੁੱਸਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਕਿ ਝਾੜੀ ਪਿੱਛੇ ਉਠ ਕੇ ਏਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ, “ਮਾਰਾਂ ਤੇਰੇ ਕੁਮੰਡਲੀ ਸਿਰ ‘ਚ, ਪਾੜਾਂ ਤੇਰਾ ਖੋਪਰ, ਆਹ ਟੈਮ ਗੁਰ-ਮੰਤਰ ਦਾ?”

ਮੋਹਤਦੀਨ ਨੂੰ ਚਾਅ ‘ਚ ਲਾਲੀ ਚੜ੍ਹੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਲੈ ਲਿਆ ਗੁਰ-ਮੰਤਰ, ਬਸ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਕਸਰ ਰਹਿ ਗਈ ਹੁਣ ਤਾਂ। ਉਹ ਫਿਰ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ, “ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਨੂੰ ਪੜ੍ਹੇ ਸਵੇਰ ਦੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜੁਲਾਬ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਨੇ ਪਰ ਮੇਰਾ ਭਲਾ ਗਰੀਬ ਦਾ ਬੋਤਾ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਆ, ਕਰੋ ਕ੍ਰਿਪਾ

ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਸਵੱਲੀ, ਦੇ ਦਿਓ ਗੁਰ-ਮੰਤਰ।”

ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਦਾ ਦਰਦ ਨਾਲ ਬੋਲ ਨਾ ਨਿਕਲੇ, ਉਹ ਚੀਕ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, “ਜਾਹ ਨੱਠ ਜਾ, ਹੋ ਜਾ ਮੇਰੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਓਹਲੇ, ਮਾਰਾਂ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ‘ਚ ਕੁਮੰਡਲੀ, ਖੋਲ੍ਹਾਂ ਤੇਰਾ ਖੋਪਰ, ਆਹ ਟੈਮ ਗੁਰ-ਮੰਤਰ ਦਾ?”

ਬਸ ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਸੁਣਨ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ, ਮੋਹਤਦੀਨ ਤਾਂ ਲੁੰਡੀਆਂ ਪਾਉਂਦਾ ਆਵੇ, “ਬਣ ਗਈ ਗੱਲ, ਬਣ ਗਈ ਗੱਲ, ਵਜਾਓ ਤੂਬੀ ਛਣਛਣਾ।” ਗਜ਼ਾ ਕਰ ਕੇ ਆਏ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਾ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਹ ਨਿਖੱਟੂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਇੰਨਾ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ, ਇਹਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਅੱਜ।

ਜਦੋਂ ਮੋਹਤਦੀਨ ਨੇ ਇਕ ਜੋਗੀ ਦੇ ਗਲ ‘ਚੋਂ ਜ਼ਹਿਰੀਲਾ ਨਾਗ ਖਿੱਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਗਲ ‘ਚ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਚੇਲੇ ਪੀਪਟ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਉਹ ਮੂਰਖਾ ਇਹ ਖੜੱਪਾ ਐ, ਫੁੰਕਾਰਾ ਮਾਰ ਕੇ ਕਰ ਦਊ ਫਨਾਹ ਤੈਨੂੰ, ਗੁਰੂ ਨੇ ਕੋਈ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਨਾ ਲੈ ਪੰਗੇ।”

“ਹੋ ‘ਗੀ, ਹੋ ‘ਗੀ, ਬਣ ਗਈ ਗੱਲ। ਤੁਸੀਂ ਵਜਾਓ ਟੱਲੀਆਂ, ਆਪਣੀ ਬੋਲੇ ਬੋਲੇ।” ਉਹ ਨਾਗ ਘੁਮਾਉਂਦਾ ਫਿਰੇ।

ਇਕ ਹੋਰ ਚੇਲੇ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, “ਓਏ ਮੋਹਤਦੀਨ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿੱਥੇ ਨੇ?”

“ਦੱਸਣਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੋ ਨੂੰ ਸੀ ਪਰ ਦੱਸ ਦਿੰਨਾਂ, ਝਾੜੀ ਓਹਲੇ ਬੈਠਾ, ਸਵੇਰ ਦਾ ਅੰਦਰ ਟੁੱਟਿਆ ਪਿਆ ਉਹਦਾ, ਵੱਟ ਪੈਂਦਾ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਖਾ ਲਿਆ। ਕੁਮੰਡਲੀ ਆਪਾਂ ਵੋਈ ਅੱਜ ਸਾਰਾ ਦਿਨ,

ਕਰ ‘ਤੀ ਪੂਰੀ ਸੇਵਾ ਗੁਰੂ ਦੀ।”

“ਗੁਰੂ ‘ਤੇ ਬਿਪਤਾ ਪਈ ਹੋਈ ਐ, ਉਹਦੇ ਭਾਅ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਇਹ ਸਾਲਾ ਵਿਹਲੜ ਲੁੰਡੀਆਂ ਪਾਉਂਦਾ ਫਿਰਦੈ, ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਇਹਨੂੰ ‘ਕੱਲੇ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਛੱਡ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ।” ਪੀਪਟ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ‘ਤੇ ਗੁੱਸਾ ਝਾੜਿਆ।

ਮੋਹਤਦੀਨ ਫਿਰ ਨੱਚਦਾ-ਟੱਪਦਾ, “ਮਾਰਾਂ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ‘ਚ ਕੁਮੰਡਲੀ ਖੋਲ੍ਹਾਂ ਤੇਰਾ ਖੋਪਰ, ਆਹ ਟੈਮ ਗੁਰ-ਮੰਤਰ ਦਾ?” ਗੁਣਗੁਣਾਉਂਦਾ ਚਾਦਰ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਲੇਟਿਆ।

“ਛੱਡੋ ਇਹਦਾ ਖਹਿਤਾ, ਬਾਹਲਾ ਸ਼ਦਾਈ ਹੋ ਗਿਐ।” ਚੇਲੇ ਵੀ ਇੱਧਰ ਓਧਰ ਖਿਲਰ ਗਏ। ਟਿੱਲੇ ‘ਤੇ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤ ਫਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੇ ਹੋ ਗਏ। ਪਰ ਵੱਖਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮੋਹਤਦੀਨ ਟਿਕ ਨੇ ਨਾ ਬੈਠਦਾ ਤੇ ਉਹੀ ਕੁਮੰਡਲੀ ਵਾਲਾ ਰਾਗ ਬੁੜ ਬੁੜ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ।

ਗੋਰਖ ਦੇ ਟਿੱਲੇ ਨੂੰ ਜਾਂਦੇ ਰਾਹ ‘ਚ ਇਕ ਦਿਨ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਗਊ ਮਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਖਬਰ ਗੁਰੂ ਗੋਰਖ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚੀ। ਉਹਨੇ ਪੀਪਟ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਜਾਓ ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਗਊ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਰਾਹ ‘ਚੋਂ ਹਟਾ ਦਿਓ। ਰਾਹ ਬੰਦ ਹੋਇਆ ਪਿਐ, ਹਾਂ ਸੱਚ ਗਾਂ ਭਾਰੀ ਹੈ, ਹਾਅ ਵਿਹਲੜ ਮੋਹਤਦੀਨ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਇਓ ਹੱਟਾ-ਕੱਟਾ ਪਿਐ। ਨਾਲੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਗਾਂ ਰਾਹ ‘ਚੋਂ ਪਰ੍ਹਾਂ ਕਰਿਓ ਘੜੀਸੀਓ ਨਾ।”

ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਟਾਹਲੀ ਦੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਰੱਸੇ ਚੁੱਕੇ ਅਤੇ ਮਾਰੀ ‘ਵਾਜ ਮੋਹਤਦੀਨ ਨੂੰ ਕਿ ਆ ਛੋੜੀ ਗਊ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਹਟਾ ਕੇ ਰਾਹ ਚਲਦਾ ਕਰਨੈ।

“ਚਲੇ ਮੈਂ ਪਿੰਡਾ ਗਿੱਲਾ ਕਰਕੇ ਆਇਆ ਥੋਡੇ ਤੋਂ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ।”

“ਆ ਜਾਓ ਇਹਨੇ ਕੰਮ ਚੋਰ ਨੇ ਕਿੱਥੇ ਆਉਣੈ, ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਇਹ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਪੈਣੀ ਆ।” ਪੀਪਟ ਦੂਜੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ।

ਹਾਲੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਅਗਲੇ ਪਿਛਲੇ ਪੈਰ ਰੱਸੇ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਵਿਚ ਦੀ ਟਾਹਲੀ ਦਾ ਮੋਢਾ ਫਸਾਇਆ ਈ ਸੀ ਕਿ ਭੱਜੇ ਆਉਂਦੇ ਮੋਹਤਦੀਨ ਨੇ ‘ਵਾਜ ਮਾਰੀ, “ਠਹਿਰੇ! ਠਹਿਰੇ!! ਚੁਕਿਓ ਨਾ, ਮੈਂ ਗਊ ਮਾਤਾ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ।”

“ਇਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਵੀ ਗੁਰੂ ਬਣਿਆ ਫਿਰਦੈ, ਕਮਲਾ ਹੋ ਗਿਐ। ਅਖੇ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਮੈਂ, ਗਊ ਮਾਤਾ ਸਮਝ ਲਵੇਗੀ ਇਹਦੀ ਬੋਲੀ?” ਚੇਲੇ ਹੈਰਾਨ ਜਿਹੇ ਹੋ ਕੇ ਸੋਚਣ ਲੱਗੇ, ਮਰੀ ਪਈ ਨੂੰ ਚਲੇ ਸੁਣ ਲੈਣ ਦਿਓ ਇਹਦੇ ਬਚਨ।

ਮੋਹਤਦੀਨ ਨੇ ਮਰੀ ਹੋਈ ਗਾਂ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਬਿੰਦ ਕੁ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਉਠ ਖੜੀ ਹੋਈ। ਚੇਲਿਆਂ ਨੇ ਜੀਭ ਦੰਦਾਂ ਹੇਠ ਲਈ ਤੇ ਪੈਰ ਮਲ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਖੜੀ ਗਾਂ ਦੇ ਉਹਨੇ ਫਿਰ ਕੰਨ ‘ਚ ਕੁਝ ਕਿਹਾ, ਕਹਿਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਪੈ ਗਈ ਗਾਂ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਟੁੱਟ ਕੇ, ਦੇ ਕੁ ਤਾਂ ਸਿੰਗਾਂ ‘ਚ ਫਸਾ ਕੇ ਕੋਹ ਕੋਹ ‘ਤੇ ਸੁੱਟੇ ਹੋਣਗੇ ਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਦੇ ਛੜਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਲੱਤਾਂ-ਗੋਡੇ ਭੰਨ ‘ਤੇ। ਖੇਤਾਂ ‘ਚੋਂ ਦੀ ਸਾਹੇ ਸਾਹੀ ਹੋ ਕੇ ਚੇਲੇ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਕੋਲ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਘਬਰਾ ਕੇ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ, “ਓ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ?”

ਨੌਕ-ਝੋਕ

ਐਸ. ਅਸ਼ੋਕ ਭੋਰਾ
ਫੋਨ: 510-415-3315

“ਗੁਰੂ ਜੀ ਭੋਲੇ ਨਾ ਬਣੋ, ਸੇਵਾ ਅਸੀਂ ਕਰਦੇ ਰਹਿ ਗਏ ਤੁਹਾਡੀ ਤੇ ਗੁਰ-ਮੰਤਰ ਤੁਸੀਂ ਵਿਹਲੜ, ਨਿਕੰਮੇ, ਨਿਖੱਟੂ ਮੋਹਤਦੀਨ ਨੂੰ ਦੇ ‘ਤਾ। ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਨੂੰ ਹੁਣ ਇੱਥੇ ਰਹਿਣ ਦਾ, ਅਸੀਂ ਚੱਲੇ।”

“ਗੱਲ ਤਾਂ ਸੁਣੋ ਮੇਰੀ, ਬੈਠੋ ਇੱਥੇ ਤੇ ਬੁਲਾਓ ਮੋਹਤਦੀਨ ਨੂੰ।”

“ਅਹੁ ਤੁਰਿਆ ਆਉਂਦਾ ਗਾਂ ਵੀ ਨਾਲ ਈ ਐ।”

“ਓਏ ਮੋਹਤਦੀਨ! ਗਾਂ ਕਿੰਦਾ ਜਿਉਂਦੀ ਕਰ ‘ਤੀ ਤੂੰ?”

“ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹੁੰਨਾਂ ਮਰੀ ਗਾਂ ਨੂੰ ਜਿਉਂਦੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਦਿੱਤਾ ਗੁਰ-ਮੰਤਰ ਹੀ ਚੱਲਿਐ।”

“ਚਲੇ ਬਈ ਚੱਲੀਏ ਆਪਾਂ, ਨਿਕਲ ਆਇਆ ਨਾ ਸੱਚ। ਗੁਰੂ ਵੀ ਤਪੱਸਵੀਆਂ, ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਨਿਖੱਟੂਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਐ, ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਪੱਲੇ ਕੁਝ ਪਾਇਆ ਨੂੰ ਤੇ ਇਹਨੂੰ ਡੂਢ ਸਾਲ ‘ਚ ਗੁਰ-ਮੰਤਰ?” ਤਪੇ ਪਏ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਪੀਪਟ ਨੇ ਕਿਹਾ।

“ਰੁਕੋ ਤਾਂ ਸਹੀ, ਦੱਸ ਓਏ ਮੋਹਤਦੀਨਾ ਕਦੋਂ ਦਿੱਤਾ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਗੁਰ-ਮੰਤਰ?”

“ਮਹਾਰਾਜ ਕਰ ‘ਲੋ ਚੇਤਾ, ਭੁੱਲ ਗਏ, ਉਹ ਘੜੀ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲੇਗੀ ਜਿੰਦਣ ਮੇਰੇ ਭਾਗ ਜਾਗੇ ਸਨ।”

“ਬੁਝਾਰਤਾਂ ਨਾ ਪਾ, ਦੱਸ ਕਦੋਂ ਗੁਰ-ਮੰਤਰ ਦਿੱਤਾ?”

“ਮਹਾਰਾਜ ਜਦੋਂ ਝਾੜੀ ਓਹਲੇ ਬੈਠੇ ਕੇਹਲ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਮੱਝ ਸੂਣ ਵੇਲੇ ਮਾਰਦੀ ਐ, ਢਿੱਡ ਬਾਹਲਾ ਦੁਖਦਾ ਸੀ, ਉਦਣ ਤੁਹਾਡਾ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਮਹਾਰਾਜ ਅੱਜ ਦੇ ਦਿਓ ਗੁਰ-ਮੰਤਰ, ਅੱਜ ਨਾਲੋਂ ਹੋਰ ਵੇਲਾ ਕਿਹੜਾ ਚੰਗੇ? ਤੁਸੀਂ ਦਿੱਤਾ ਨੂੰ ਸੀ ਮੈਨੂੰ- ‘ਮਾਰਾਂ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ‘ਚ ਕੁਮੰਡਲੀ, ਖੋਲ੍ਹਾਂ ਤੇਰਾ ਖੋਪਰ ਇਹ ਟੈਮ ਗੁਰ-ਮੰਤਰ ਦਾ।’ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਤੁਸੀਂ ਇਹੋ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰੀ ਗਏ। ਆਪਾਂ ਫਿਰ ਏਨੇ ਤਾਂ ਨਿਆਣੇ ਹੋ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਜਿਹੜਾ ਇੱਕੋ ਸ਼ਬਦ ਕਰੇ ਉਹ ਗੁਰ-ਮੰਤਰ ਨਾ ਹੋਵੇ।”

“ਓਏ ਉਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਘੂਰਦਾ ਸੀ।”

“ਮਹਾਰਾਜ ਏਦਾਂ ਦੀ ਘੂਰ ਤਾਂ ਰੱਬ ਰੋਜ਼ ਪੁਆਵੇ, ਆਪਣੇ ਬੇੜੇ ਤਰ ਗਏ।”

“ਗਊ ਦੇ ਕੰਨ ‘ਚ ਕੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਤੂੰ?”

“ਇਹੀ ਕਿ ਹੋ ਗਊ ਮਾਤਾ! ਬੜੇ ਅੱਖੇ ਵੇਲੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਨੇ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕਹਾਂਗਾ, ‘ਮਾਰਾਂ ਤੇਰੇ ਸਿਰ ‘ਚ ਕੁਮੰਡਲੀ, ਖੋਲ੍ਹਾਂ ਤੇਰਾ ਖੋਪਰ, ਇਹ ਟੈਮ ਗੁਰ-ਮੰਤਰ ਦਾ?’ ਤੂੰ ਜਿਉਂਦੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ਤੇ ਉਹ ਗੱਲ ਹੋਈ, ਧੰਨ ਹੋ ਮਹਾਰਾਜ ਤਰ ਗਏ ਥੋਡੇ ਲੜ ਲੱਗ ਕੇ।”

“ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗਾਂ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਦੁੜਾਇਆ ਕਾਹਤੋਂ ਐ?”

‘ਜਦੋਂ ਉਹ ਉਠ ਕੇ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਏਨਾ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹੋ ਗਊ ਮਾਤਾ ਆਹ ਚੋਣਾ ਤਾਂ ਵਿਹਲੜ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਦਾ ਅੰਨ੍ਹ ਖਾਵੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਟੋਏ ‘ਚ ਸੁੱਟਣ ਆਏ ਸੀ। ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਗਊ ਮਾਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਖਫਾ ਹੋ ਗਈ ਹੋਣੀ ਐ।”

ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਨੇ ਮਾਰਿਆ ਮੱਥੇ ‘ਤੇ ਹੱਥ ਤੇ ਦੂਜੇ ਚੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਕੇ ਸਮਝਾਇਆ, “ਮੂਰਖੇ ਸ਼ਬਦ ‘ਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਨਾ ਗੁਰ-ਮੰਤਰ ‘ਚ, ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹਠ ਤੇ ਲਗਨ ‘ਚ ਹੁੰਦੈ।”

ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਮੋਹਤਦੀਨ ਦੀ ਟਿੱਲੇ ‘ਚ ਸਰਦਾਰੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਬਲੋਚਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਜ਼ਬਰ

ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ 25 ਮਾਰਚ ਦੀ ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਈ-ਮੇਲ ਖੋਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਇਕ ਸੱਦਾ-ਪੱਤਰ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਸੰਦੇਸ਼ ਸੀ, ਲਿਖਿਆ ਸੀ, 'ਸੈਮੀਨਾਰ ਐਨ ਪਲਾਈਟ ਐਂਡ ਚੈਲੇਂਜਜ਼ ਆਫ ਬਲੋਚ ਇਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਆਕੂਪਾਈਡ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ' ਅਤੇ ਅਗਾਂਹ ਵੇਰਵੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, 'ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਹਿਊਮਨ ਰਾਈਟਸ ਵਾਚ ਐਂਡ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਬਿੱਕਰਜ਼ ਫੋਰਮ ਇਨਵਾਈਟ ਯੂ ਟੂ ਅਟੈਂਡ ਏ ਸੈਮੀਨਾਰ ਐਨ ਹਿਊਮਨ ਰਾਈਟਸ ਅਬਿਊਜ਼ਜ਼ ਆਫ ਬਲੋਚ ਇਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਆਕੂਪਾਈਡ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ।'

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਮਨਵੀਰ ਵੱਲੋਂ ਸਦਾ ਲਈ ਛੱਡ ਕੇ ਤੁਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸੁੰਗੜ ਗਈ ਹਾਂ ਅਤੇ ਵਾਹ ਲਗਦੀ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ, ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਗੁਰੇਜ਼ ਹੀ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਪਰ ਇਸ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਮਨ ਕਾਹਲਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਕਈ ਕਾਰਨ ਸਨ। ਪਹਿਲੀ ਗੱਲ, ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਜਨਾਬ ਤਾਰਕ

ਡਾ. ਗੁਰਨਾਮ ਕੌਰ, ਕੈਨੇਡਾ

ਫਤਿਹ ਦਾ ਨਾਮ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਦੇਖਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਜਾਗੀ। ਤਾਰਕ ਭਾਰਤ-ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੰਡ ਨੂੰ ਸ਼ਰੇਆਮ ਗੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੇ ਗੈਰ-ਕੁਦਰਤੀ ਵਰਤਾਰਾ ਦੱਸਣ ਅਤੇ ਉਸਮਾ ਬਿਨ-ਲਾਦਿਨ ਮਾਅਰਕਾ ਅਤਿਵਾਦ ਖਿਲਾਫ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਣ ਕਾਰਨ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ; ਮੈਂ ਉਸ ਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਚੇਜਿੰਗ ਏ ਮਿਰਾਜ' ਵੀ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ 'ਸਟੇਟ ਆਫ ਇਸਲਾਮ' - 'ਬੇਗਮ ਪੁਰਾ ਸਹਿਰ ਕੋ ਨਾਉ' ਦੀ ਤਾਂ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਹਮਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਪਰ 'ਇਸਲਾਮਿਕ ਸਟੇਟ' ਦੀ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਦੂਸਰਾ ਕਾਰਨ ਸੀ- ਮੈਨੂੰ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਬਾਰੇ ਏਨਾ ਕੁ ਹੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਖੁਰਾਸਾਨ ਕਿਧਰੇ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੀ ਹੈ। ਸੱਸੀ-ਪੁਨੂੰ ਦਾ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਵੇਲੇ ਪੰਜਾਬਣਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੱਸੀ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਜਤਾਉਂਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਪੁਨੂੰ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ 'ਜਾਂਦੇ ਪੁਨੂੰ ਨੂੰ ਲੈ ਗਏ ਜਿਹੜੀ ਆਈ ਬਲੋਚਾਂ ਧਾਤ ਵੇ' ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ; ਨਾਲ ਹੀ, ਸਹਿਤੀ ਦਾ ਮੁਰਾਦ ਵੀ ਬਲੋਚ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਇਟੇ ਵਿਚ ਭੂਚਾਲ ਬਹੁਤ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਹੋਰ ਵਜ੍ਹਾ ਮੇਰੀ ਛੋਟੀ ਭੈਣ ਨਰਮਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਣੀ। ਉਹ ਬਰੈਪਟਨ (ਕੈਨੇਡਾ) ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਰਾਜਨੀਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਆਪਕ ਰਹੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਲਾਗੇ ਪਾਰਕ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਪਰਿਵਾਰ ਸਮੇਤ ਨਵੀਂ ਆਈ ਬੀਬੀ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਜਾਣ ਦੀ ਉਮਰ ਦੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਸਮੇਤ ਮਿਲੀ। ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਵੀ ਆਪਣੇ ਪੋਤੇ ਅਮਾਨ ਨਾਲ ਪਾਰਕ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਜੋ ਉਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕੇ। ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਬੀਬੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਹਨ? (ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਰਾਵੇ ਤੋਂ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜਾਪਦੀ ਸੀ ਤੇ ਉਥੋਂ ਆਏ ਬੱਚੇ ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਲੈਂਦੇ ਹਨ)। ਉਸ ਬੀਬੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਅੰਦਰ ਉਹ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਥੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਮਾਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਅਤੇ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੈ! ਇਸ ਗੱਲ ਨੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਖਲਬਲੀ ਮਚਾਈ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਉਥੇ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਕੀ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀ, ਪਰ ਆਪਣੇ

1854 ਅਤੇ 1876 ਦੀ ਸੰਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਵਿਚ ਸਹਿਮਤੀ ਬਣੀ ਸੀ ਕਿ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਬਲੋਚ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਯੁੱਧਨੀਤਕ ਮਕਸਦਾਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਬਦਲੇ ਵਿਚ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਧਮਕੀਆਂ ਤੋਂ ਰੱਖਿਆ ਕਰੇਗਾ। ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਡੀਪੈਂਡੈਂਸ ਐਕਟ 18 ਜੁਲਾਈ 1947 ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਫਿਰ 4 ਅਗਸਤ 1947 ਨੂੰ ਜਿਨਾਹ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਬਾਨੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਮੀਰ ਅਹਿਮਦ ਯਾਰ ਖਾਨ ਨਾਲ ਸਥਾਈ ਸਮਝੌਤੇ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ।

ਮੁਸਲਮਾਨ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸਲੂਕ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕੁਝ ਜਾਣਨ-ਸਮਝਣ ਲਈ ਇਸ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾਇਆ।

14 ਜੁਲਾਈ 1947 ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਯੂ.ਕੇ. (ਯੂਨਾਈਟਡ ਕਿੰਗਡਮ) ਦੀ 38ਵੀਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਬਿਲ 'ਤੇ ਬਹਿਸ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ 640 ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਭਵਿੱਖ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤਾਤ ਲਿਆ ਸੀ। ਸਰ ਗਡਫਰੀ ਨਿਕਲਸਨ ਜੋ ਕੰਜ਼ਰਵੇਟਿਵ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਵਜੋਂ ਜਿੱਤ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ, ਨੇ ਹਾਊਸ ਨੂੰ ਤਾਤਨਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ 'ਜੇ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਨੂੰ ਜਬਰੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਮਿਲਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕੇਗਾ, ਅਗਰ ਬਿਲ ਨੂੰ ਵਰਤਮਾਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਇਹ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਮਾਮਲਾ ਹੈ।' ਉਹ ਬਿਲ ਦੀ ਮਦ ਨੰਬਰ 2 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਖਦਜ਼ਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰ ਰਿਹਾ

1948 ਨੂੰ ਐਕਸੈਸ਼ਨ ਟਰੈਟੀ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਨੇ ਸੰਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਆਪਣਾ ਵਾਅਦਾ ਨਹੀਂ ਨਿਭਾਇਆ, ਬਲਕਿ ਧਾਤਵੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਜਨਰਲ ਸਰ ਫਰੈਂਕ ਮੋਜ਼ਰਵੀ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਰਲੇਵੇਂ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਕਲਸਨ ਦੀ ਕੀਤੀ ਭਵਿੱਖਵਾਣੀ ਸੱਚੀ ਸਾਬਤ ਹੋ ਗਈ।

ਡਾ. ਕਰੀਮਜ਼ਾਦੀ ਅਨੁਸਾਰ ਬਟਵਾਰੇ ਦੇ ਮੁਢਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਵੱਲ ਹਿਜ਼ਰਤ ਕਰਦੇ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕ ਮਾਰੇ ਗਏ; ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਚੌਧਰੀ ਰਹਿਮਤ ਅਲੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸ਼ਬਦ 'ਪਾਕਿਸਤਾਨ' ਘੜਿਆ ਸੀ, ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਖਸ਼ਿਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਅਪਰੈਲ 1948 ਵਿਚ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਤੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਗਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਕੁਰਕ ਕਰ ਲਈ ਗਈ, ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਮੁਲਕ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਉਸ ਨੇ

ਮਨੁੱਖੀ ਬੰਬ ਵਕੀਲਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਸਹਾਇਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵੇ?

11 ਅਗਸਤ 1947 ਨੂੰ ਜਿਨਾਹ ਨੇ ਬੜੇ ਸਪਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦਿੰਦਿਆਂ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੱਖ ਅਤੇ ਉਦਾਰਵਾਦੀ ਲੋਕਰਾਜ ਬਣਨਾ ਸੀ: 'ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮੰਦਿਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਮਸਜਿਦਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਜਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਪੂਜਾ ਦੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ।' ਇਸ ਭਾਸ਼ਨ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨਾਹ ਆਪਣੇ ਮੁਲਕ ਨੂੰ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਰੂਪ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ- 'ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਰਮ, ਜਾਤ, ਫਿਰਕੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਇਸ ਦਾ ਮੁਲਕ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ।'

ਇਉਂ 'ਪਾਕਿਸਤਾਨ' ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠਲੇ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹੋਣੀ, ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਹੱਕਾਂ ਦਾ ਘਾਣ ਬਾਰੇ ਜਾਣਨ-ਸਮਝਣ ਲਈ

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਅੰਦਰ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਜ਼ਬਰ ਦੀ ਇੰਤਾਹ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਇਸ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। 2006 ਤੋਂ ਮਹਿਜ਼ ਇਕ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ 20000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ 'ਲਾਪਤਾ' ਹੋਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਬਲਾਂ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 3000 ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਬਲੋਚਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੀਆਂ ਤਰਕੀਬਾਂ ਅਪਨਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਸੀ, ਜਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਰਿਆਸਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

1854 ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ 1876 ਦੀ ਸੰਧੀ ਅਨੁਸਾਰ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਵਿਚ ਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਬਲੋਚ ਖੇਤਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਯੁੱਧਨੀਤਕ ਮਕਸਦਾਂ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਬਦਲੇ ਵਿਚ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਧਮਕੀਆਂ ਤੋਂ ਰੱਖਿਆ ਕਰੇਗਾ। ਇੰਡੀਅਨ ਇੰਡੀਪੈਂਡੈਂਸ ਐਕਟ 18 ਜੁਲਾਈ 1947 ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਫਿਰ 4 ਅਗਸਤ 1947 ਨੂੰ ਜਿਨਾਹ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਬਾਨੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸਰਵਸਤਾਧਾਰੀ/ਮਹਾਰਾਜੇ ਮੀਰ ਅਹਿਮਦ ਯਾਰ ਖਾਨ ਨਾਲ ਸਥਾਈ ਸਮਝੌਤੇ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕੀਤੇ। ਸ਼ਰਤਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਿਨਾਹ ਨੇ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਿਆ ਅਤੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਪਟੇ ਦੇ ਖੇਤਰ (ਲੀਜ਼ਡ ਏਰੀਆ- ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ) ਬਾਰੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਰਾਏ ਲਈ ਜਾਵੇਗੀ, 11 ਅਗਸਤ 1947 'ਚ ਪ੍ਰਸਾਰਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਬੇਸ਼ੱਕ, ਕਾਨੂੰਨੀ ਰਾਏ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਈ ਗਈ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਅਤੇ ਸੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਛਿੱਕੇ ਟੰਗ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਅਪਰੈਲ 1948 ਵਿਚ ਕਲਾਤ (ਰਾਜਧਾਨੀ) ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੇਠ ਆਉਂਦੇ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਦੇ ਬਾਕੀ ਬਚਦੇ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਲਾਤ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਨੇ ਘੇਰ ਨਹੀਂ ਲਿਆ। ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਦੇ ਸ਼ਾਸਕ ਮੀਰ ਅਹਿਮਦ ਯਾਰ ਖਾਨ ਨੂੰ 27 ਮਾਰਚ

ਭਾਰਤ ਦੀ ਵੰਡ ਕਰ ਕੇ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ, ਆਪਣੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਹੀ ਖਿਲਾਫ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਜ਼ਹਿਰ ਬੀਜ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਰਹਿਮਤ ਅਲੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਵਾਪਸ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਚਲਾ ਗਿਆ ਜੋ ਈਸਾਈ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਸਮਾਜ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਸ ਨੇ ਉਥੇ ਹੀ ਗੁਜ਼ਾਰੀ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਅੰਦਰ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਜ਼ਬਰ ਦੀ ਇੰਤਾਹ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਇਸ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੰਨ 2006 ਤੋਂ ਮਹਿਜ਼ ਇਕ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ 20,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ 'ਲਾਪਤਾ' ਹੋਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਬਲਾਂ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 3000 ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਕੀਲ, ਡਾਕਟਰ, ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਬਲੋਚਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੀਆਂ ਤਰਕੀਬਾਂ ਅਪਨਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕੋਇਟਾ ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ 8 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਬਲੋਚ ਅਤੇ ਪਖਤੂਨ ਵਕੀਲਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠ 'ਤੇ ਆਤਮਘਾਤੀ ਮਨੁੱਖੀ ਬੰਬ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚ 50 ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਕੀਲ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਪਖਤੂਨ ਅਤੇ ਬਲੋਚ, ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਵਕੀਲ ਦੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇਹ ਲੈਣ ਆਏ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਬਣਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਵੱਡਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਕਿ ਕੋਇਟਾ, ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਬਲੋਚ ਇਕ ਸਤਕ ਤੋਂ ਦੂਸਰੀ ਸਤਕ ਤੱਕ ਥਾਂ ਥਾਂ ਫੌਜੀ ਜਾਂਚ-ਟਿਕਾਣਿਆਂ 'ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਜਿਜ ਹੋਏ ਵਗੈਰ ਸਫਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਉਥੇ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਸੰਭਵ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕੋਈ ਆਤਮਘਾਤੀ

27 ਮਾਰਚ, ਸੋਮਵਾਰ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਬਣਿਆ। ਅਸਲ ਵਿਚ 27 ਮਾਰਚ ਦਾ ਦਿਨ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਖਾਸ ਦਿਨ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ 27 ਮਾਰਚ 1948 ਦਾ ਦਿਹਾੜਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੇ ਤਕਰੀਬਨ 8 ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫੌਜੀ ਤਾਕਤ ਵਰਤਦਿਆਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਾਂਗ ਹੀ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ 'ਤੇ ਧਾਵਾ ਬੋਲ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠਾਂ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਾਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਲਈ, ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਦੋ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਏ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਹੋਵਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਸੈਮੀਨਾਰ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਹੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਹਕੂਮਤ ਸਮੇਂ ਵੱਖਰਾ ਮੁਲਕ ਸੀ, ਪਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ 27 ਮਾਰਚ 1948 ਨੂੰ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਰਾਹੀਂ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜਬਰੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ; ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਕੁਝ ਹਿੱਸੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ 'ਆਜ਼ਾਦ ਕਸ਼ਮੀਰ' ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ।

ਸੈਮੀਨਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਰਗਰਮ ਕਾਰਕੁਨ ਜਾਣੀ ਪਛਾਣੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਸਟੋਸੀ ਕੋਰ (ਸ'ਟੇਅਚਇ ਖੋਰ) ਨੇ ਸ਼ੈਰੀਡਨ ਕਾਲਜ ਦੇ ਛੋਟੇ ਆਡੀਟੋਰੀਅਮ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਬੁਲਾਰੇ ਸਨ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਇਮੀਗਰੇਸ਼ਨ ਤੇ ਸਿਟੀਜ਼ਨਸ਼ਿਪ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀ ਕ੍ਰਿਸ ਅਲੈਗਜ਼ਾਂਡਰ, ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਜੀ ਟੀ.ਵੀ. ਦੇ ਹੋਸਟ ਤਾਰਕ

ਫਤਿਹ, ਇਸਤਰੀਆਂ ਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਲਈ ਸਰਗਰਮ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਾਰਕੁਨ ਅਰੁਣਾ ਪੈਪ, ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਬਲੋਚ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਡਾ. ਜ਼ਫਰ ਬਲੋਚ ਅਤੇ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ (ਆਜ਼ਾਦ) ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕਰੀਮਾ ਬਲੋਚ। ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਰੁਬ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਡੇਵਿਡ ਪੈਪ ਇਸ ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਨ। ਸ਼ੈਰੀਡਨ ਕਾਲਜ ਦੇ ਛੋਟੇ ਆਡੀਟੋਰੀਅਮ ਵਿਚ ਸੋਮਵਾਰ ਕੰਮਕਾਜੀ ਦਿਹਾੜਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਵੀ ਤਕਰੀਬਨ 65 ਕੁ ਸਰੋਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਦਿਆਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਲਾਈਡ ਸ਼ੋਅ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਵੱਲੋਂ ਆਮ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਤਸ਼ੱਦਦ ਦੀਆਂ ਵੀਡੀਓਜ਼ ਦਿਖਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੀ ਰਸਮੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰੀਮਾ ਬਲੋਚ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਸੰਖੇਪ ਪਰਚਾ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਬਲੋਚਾਂ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਵੱਲੋਂ ਢਾਹੇ ਜਾ ਰਹੇ ਤਸ਼ੱਦਦ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੁੱਤਰਕਾਰ, ਅਧਿਆਪਕ, ਡਾਕਟਰ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਭਾਵ ਕੋਈ ਵੀ ਉਹ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਰੀਮਾ ਬਲੋਚ ਨੇ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਸਟੇਟ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਵੱਲੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਤਸੀਹੇ ਦਿਤੇ ਗਏ, ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਗੁੰਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਅਰੁਣਾ ਪੈਪ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚਲੇ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਘਾਣ 'ਤੇ ਗਹਿਰੀ ਚਿੰਤਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦਾ ਉਥੇ ਇੰਨਾ ਮੰਦਾ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਵੱਲੋਂ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 80-80 ਸਾਲ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਤਸ਼ੱਦਦ ਤੇ ਹਵਸ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਡਾ. ਜ਼ਫਰ ਬਲੋਚ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠਲੇ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਫੌਜ ਵੱਲੋਂ ਸੁਦੇਸ਼ੀ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਤਸ਼ੱਦਦ ਅਤੇ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਬੂਤਾਂ ਸਮੇਤ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ। ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਕੰਜ਼ਰਵੇਟਿਵ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕ੍ਰਿਸ ਅਲੈਗਜ਼ਾਂਡਰ ਨੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਲਈ ਲੜਾਈ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਹਿੱਸਾ, ਅਤਿਵਾਦ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਕੇਂਦਰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਰਾਜਦੂਤ ਰਹੇ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਸ ਖਿੱਤੇ ਬਾਰੇ ਭਰਪੂਰ ਗਿਆਨ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ।

ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕਾਰਕੁਨ ਸਟੋਸੀ ਕੋਰ ਨੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚਲੇ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਬਲੋਚਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਅਤੇ ਮਦਦ ਕਰਨ। ਤਾਰਕ ਫਤਿਹ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਲੇਰਾਨਾ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਅਮਨ ਦੀ ਬਹਾਲੀ ਲਈ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੂੰ ਰਾਹ 'ਤੇ ਆਉਣਾ ਹੀ ਪੈਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਦੀ ਪੂਰਨ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹੀ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਅਮਨ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਰਸਤਾ ਹੈ।

ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਇਹ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਹੇਠਲੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਲੋਕ ਬੜੇ ਤੰਗ ਹਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਹੱਥੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਲਈ ਬੰਗਾਲੀ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਲੱਖਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਬਲੋਚਾਂ ਦਾ ਹਾਲ ਸੁਣ ਹੀ ਰਹੀ ਸਾਂ। ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ ਇਕੋ ਸਵਾਲ ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਹਨ ਵਿਚ ਵਾਰ ਵਾਰ ਉਠਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨਿੱਤ ਦਿਹਾੜੇ ਜਿਸ ਕਸ਼ਮੀਰ ਲਈ ਰੋਲਾ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਕੀ ਪੂਰੇ ਕਸ਼ਮੀਰ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਕਸ਼ਮੀਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵਿਚਾਰੇ ਬਲੋਚਿਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ?

ਡਾਇਣ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਦਿਸਦੀ ਨਹੀਂ। ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਤੱਕ (1947) ਰੁਪਈਆ, ਅਠਿਆਨੀ, ਚਵਾਨੀ, ਦਵਾਨੀ, ਆਨਾ, ਟਕਾ, ਪੈਸਾ, ਧੋਲਾ, ਪਾਈ ਅਤੇ ਦਮਤੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਰੁਪਈਆ, ਅਠਿਆਨੀ ਤੇ ਚਵਾਨੀ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਸਨ, ਬਾਕੀ ਸਿੱਕੇ ਤਾਂਬੇ ਦੇ। ਹਰ ਸਿੱਕੇ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਖਰੀਦ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ। ਇਕ ਰੁਪਏ ਵਿਚ 64 ਪੈਸੇ, ਇਕ ਪੈਸੇ ਵਿਚ ਦੋ ਧੋਲੇ, ਤਿੰਨ ਪਾਈਆਂ ਅਤੇ ਚਾਰ ਦਮਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਅੱਜ ਦੇ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨੋਟ ਦੀ ਖਰੀਦ ਸ਼ਕਤੀ ਇਕ ਦਮਤੀ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ 70 ਸਾਲਾਂ ਅੰਦਰ ਕਿਸ ਜਾਦੂ ਦੀ ਛਤੀ ਨੇ ਇਹ ਕਾਰਨਾਮਾ ਕੀਤਾ ਹੈ? ਕੋਈ ਐਸੀ ਜਾਦੂ ਦੀ ਛਤੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਗਵਾਹੀ ਹੋਈ ਕਰੰਸੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਪਸ ਆ ਜਾਵੇ? ਚਲੋਂ ਨਹੀਂ ਵੀ ਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇਥੇ ਹੀ ਸਥਿਰ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਇਹ ਜਾਦੂ ਦੀ ਛਤੀ ਨਿਰੀ ਭਾਰਤ ਉੱਤੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਚੱਲੀ, ਸਗੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਚੱਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਦੂ ਕਰੀਬ ਢਾਈ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਕ-ਇਕ ਕਰ ਕੇ ਲਗਪਗ ਕੁਲ ਦੁਨੀਆਂ

ਡਾ. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: +91-98150-00207

ਉੱਤੇ ਛਾ ਗਿਆ। ਜਿਹੜੇ ਦੇਸ਼ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਾਬੂ ਆ ਗਏ, ਵਾਹ ਭਲਾ! ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਬਾਹਰੋਂ ਅੰਦਰੋਂ ਠੋਸੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਨਾਲ ਕਾਬੂ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ, ਇਰਾਕ, ਲੀਬੀਆ ਅਤੇ ਸੂਡਾਨ ਨੂੰ ਹੜਪ ਕਰ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਬੈਂਕ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ/ਸਰਕਾਰੀ ਸਨ ਅਤੇ ਕੀਮਤਾਂ ਸਥਿਰ ਸਨ। ਜਾਦੂ ਦੀ ਛਤੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਹਿ ਸਕਦੀ ਕਿ ਕੋਈ ਬੈਂਕ ਉਸ ਦੀ ਮੁੱਠੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਜਾਦੂਈ ਛਤੀ ਤੋਂ ਬਚੇ ਰਹਿ ਗਏ ਨੇ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਭਾਰੀ ਸਿਆਸੀ ਵਿੱਤੀ ਤੇ ਫੌਜੀ ਦਬਾਅ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੀਰੀਆ, ਇਰਾਨ, ਕਿਊਬਾ ਅਤੇ ਉਤਰੀ ਕੋਰੀਆ ਹਨ। ਰੂਸ ਅਤੇ ਚੀਨ ਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ ਵੀ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੋਂ ਬੜੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਇਸ ਜਾਦੂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਕਿਹੜੇ ਬਾਗ ਦੀ ਮੂਲੀ ਹੈ? ਉਸੇ ਬਾਗ ਦੀ ਜਿਥੇ ਦੇ ਬਾਕੀ ਕੁੱਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਹਨ- ਕੁੱਲ ਦਾ ਸਹੀ ਅਰਥ ਹੈ ਕੁੱਲ। ਹਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਿੱਕੇ ਦਾ ਮੁੱਲ ਡਿੱਗ ਰਿਹਾ, ਲਗਾਤਾਰ ਡਿੱਗ ਰਿਹਾ; ਸਮੇਤ ਡਾਲਰ ਦੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤਾ ਤਕੜਾ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਡਾਲਰ

ਨਿੱਤ ਡੱਸੇ ਮਾਇਆ ਨਾਗਣ

ਮਾਇਆ ਦੇ ਮਾਇਆ-ਜਾਲ ਨੇ ਸਮੁੱਚਾ ਸੰਸਾਰ ਹਿਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਵੱਸਦੇ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਰਜਨ ਡਾਕਟਰ ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਅਜੋਕੇ ਰੰਗਾਂ ਬਾਰੇ ਚੀਰ-ਫਾੜ ਆਪਣੇ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਪੂਬੀ ਜਚਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਲੋਕ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕਤਾ ਚਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਲੋਕ ਲਗਾਤਾਰ ਹਾਸ਼ੀਏ 'ਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰ ਭਰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਡਿੱਗ ਰਿਹਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਰੁਪਿਆ ਡਿੱਗ ਰਿਹਾ। ਇੰਜ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਿਆਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡਾਲਰ ਤਕੜਾ ਹੋ ਰਿਹਾ।

ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਦੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਹੈ- ਪੈਸਾ ਅਤੇ ਪਿਆਰ। ਪਿਆਰ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਲਿਖਤਾਂ ਅਤੇ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਪੈਸੇ ਬਾਰੇ ਵਾਕਫੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹੈ, ਤੇ ਜੋ ਹੈ ਵੀ, ਉਹ ਇਸ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਮੱਸਿਆ ਦਾ ਸਿਰ-ਮੂੰਹ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ।

ਜੇ ਜਾਦੂਗਰ ਬੈਂਕਰ ਰੋਨਚਾਈਲਡ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਸੱਚ ਅਖਵਾਉਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਇੰਜ ਕਹੇਗਾ: "ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਹੈ ਜੈਕਬ ਰੋਨਚਾਈਲਡ। ਮੇਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਦੌਲਤ 500 ਟ੍ਰਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਾਰੇ ਬੈਂਕ ਸਾਡੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹਨ। ਨਪੋਲੀਅਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਾਰੀਆਂ ਜੰਗਾਂ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਅਸੀਂ ਸਾਂ। ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਦੇ ਸੋਮੇ, ਮੀਡੀਆ, ਤੁਹਾਡਾ ਤੇਲ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਸਾਡੀ ਮਲਕੀਅਤ ਹਨ। ਤੁਸਾਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਮੇਰਾ ਨਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਹੋਣਾ।"

ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਜੋੜੇ ਟਾਵਰਾਂ ਦੇ 'ਆਪ ਡੇਗਾਏ' ਗਏ ਕਰਨਾਮੇ ਪਿੱਛੇ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ, ਇਰਾਕ, ਲੀਬੀਆ ਅਤੇ ਸੂਡਾਨ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਡੇਗੀਆਂ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਕੀਤੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਉੱਤੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਉਸਾਮਾ ਬਿਨ-ਲਾਦਿਨ ਨੇ ਉੱਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ (ਉਹ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਏਜੰਟ ਸੀ)। ਉਸ ਪਿੱਛੋਂ ਸ਼ਾਮਤ ਆਈ ਇਰਾਕ ਦੀ, ਅਖੇ ਟਾਵਰ ਡੇਗਣ ਪਿੱਛੇ ਇਰਾਕ ਦੀ ਭਾਰੀ ਮਦਦ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਉਹ ਸਮੂਹਿਕ-ਕਤਲ-ਹਥਿਆਰ (ਪਰਮਾਣੂ ਅਤੇ ਰਸਾਇਣੀ) ਪੱਛਮ ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਉੱਤੇ ਵਰਤਣ ਲਈ ਤਿਆਰ

ਹੈ। ਲਿਬੀਆ ਅਤੇ ਸੂਡਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਤਾਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਬਹਾਨੇ ਹੀ ਰਾਜ ਪਲਟੇ ਅਤੇ ਤਬਾਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਭੈਅਵਾਦ ਜਾਂ ਦਹਿਸ਼ਤਵਾਦ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਨ? ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਤੇਲ ਸੋਮੇ ਖੋਹਣ ਲਈ ਸਨ? ਜਾਂ ਉੱਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸਨ? ਜਾਂ ਉੱਥੋਂ ਦੇ 'ਜ਼ਾਲਮ' ਹਾਕਮ ਮੁਕਾਉਣ ਲਈ ਸਨ? ਨਹੀਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਤਬਾਹੀ ਇਸ ਕਾਰਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਬੈਂਕ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸਨ ਜੋ ਆਪਣੀ ਲੋੜ ਮੁਤਾਬਕ ਕਰਜ਼ਾ ਅਤੇ

ਸੀਰੀਆਈ ਲੋਕ ਜੰਗ ਜਿੱਤਣ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਮੁੜ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਤਤਪਰ ਹਨ। ਇਹ ਕ੍ਰਿਸਮਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਰਿਹਾ? ਇਹ ਹੋ ਰਿਹਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ/ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਆਪਣੇ ਆਜ਼ਾਦ ਬੈਂਕ ਕਾਰਨ ਜੋ ਕਰਜ਼ੇ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਦਾ, ਬਲਕਿ ਆਪਣੀ ਕਰਜ਼ਾ-ਸੂਦ ਮੁਕਤ ਕਰੰਸੀ ਆਪ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਰਾਨ, ਕਿਊਬਾ ਅਤੇ ਉਤਰੀ ਕੋਰੀਆ ਉੱਤੇ ਕਿੰਨੇ ਸਾਰੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਆਰਥਿਕ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰੱਜ ਕੇ ਭੰਡਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਜੰਗੀ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਿੱਤ ਦਿਨ ਹਮਲੇ ਦੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹੇ ਦੇਸ਼ ਆਪਣੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਕਿਵੇਂ ਕਾਇਮ ਰੱਖੀ ਬੈਠੇ ਨੇ। ਉਤਰੀ ਕੋਰੀਆ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਤਕੜੀ ਫੌਜ ਰੱਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਵਾਬੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਪਰਮਾਣੂ ਬੰਬ ਤੇ ਰਾਕਟ। ਜੇ ਇਹ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਵੱਲੋਂ ਉਤਰੀ ਕੋਰੀਆ ਕਦੇ ਦਾ ਮਿਟ ਗਿਆ ਹੁੰਦਾ। ਉਤਰੀ ਕੋਰੀਆ, ਛੋਟਾ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਏਡੇ ਭਾਰੇ ਖਰਚੇ ਕਿਵੇਂ ਸਹਿ ਰਿਹਾ? ਸਾਦਾ ਜਵਾਬ ਹੈ- ਬੈਂਕ ਆਪਣਾ ਹੈ, ਕਰਜ਼ਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

ਲਿਬੀਆ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਧਰਵਾਸੇ ਪਿੱਛੋਂ। ਜੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੰਬ ਹਟਾਏ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ 'ਅਫਰੀਕਾ ਸਵਿਟਜ਼ਲੈਂਡ' ਦਾ ਹੁਣ ਵਾਲਾ ਹਾਲ ਨਾ ਹੁੰਦਾ। ਇਰਾਨ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਰਮਾਣੂ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਤਬਾਹੀ ਦਾ ਰਸਤਾ ਫੜ ਲਿਆ। ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਿੱਥੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀਰੀਆ ਪਿੱਛੋਂ ਇਰਾਨ ਉੱਤੇ ਧਾਵਾ ਬੋਲਣਾ ਸੀ ਜਿਸ ਲਈ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਿਆਰੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ, ਪਰ ਹੋਇਆ ਇਹ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ (ਆਪਣੇ ਅਲ-ਕਾਇਦਾ, ਆਈ.ਐਸ., ਅਲ-ਨੁਸਰਾ ਆਦਿ ਭਾਤਾਂ ਦੀਆਂ

ਸੂਦ-ਮੁਕਤੀ ਕਰੰਸੀ ਆਪ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਰੋਨਚਾਈਲਡ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕ ਆ ਜਾਣ ਨਾਲ 'ਸਭ ਕੁਝ ਠੀਕ ਹੋ ਗਿਆ।'

ਇਸ ਸਮੇਂ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸੀਰੀਆ ਵਿਚ ਜੰਗ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਈ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਖੰਡਰ ਬਣ ਗਏ ਹਨ, ਸੀਰੀਆ ਦਾ ਤੇਲ ਚੋਰੀ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਜੰਗ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਖਰਚਾ ਹੋ ਰਿਹਾ, ਬਾਹਰੋਂ ਵਿੱਤੀ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਵੀ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਦਰ ਬਸ਼ਰ ਅਸਦ ਨੇ ਗੋਡੇ ਨਹੀਂ ਟੇਕੇ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸੀਰੀਆ ਉੱਤੇ ਇਕ ਪੈਸੇ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕੀਮਤਾਂ ਸਥਿਰ ਹਨ ਅਤੇ

ਫੌਜਾਂ ਰਾਹੀਂ) ਸੀਰੀਆ ਦੇ ਮੁਹਾਜ਼ ਉੱਤੇ ਹੀ ਮੁੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੀਰੀਆ ਅਤੇ ਇਰਾਨ ਪਿੱਛੋਂ ਰੂਸ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਉਣੀ ਸੀ, ਪਰ ਰੂਸ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੀਰੀਆ ਦੀ ਮਦਦ ਉੱਤੇ ਨਿਕਲ ਆਇਆ (ਉਸ ਦਾ ਦੋਸ਼: ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਰੋਨਚਾਈਲਡ ਬੈਂਕ ਨੂੰ ਰੂਸ ਤੋਂ ਦੇਸ਼ ਨਿਕਾਲਾ ਮਿਲ ਗਿਆ)।

ਅਮਰੀਕਾ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਹੋਰਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਅੰਦਰ ਤਬਾਹੀ ਲਿਆਉਣ ਅਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਕਰਨ ਲਈ। ਅਮਰੀਕਾ ਆਪ ਰੋਨਚਾਈਲਡ ਮੁੱਠੀ ਵਿਚ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਨੂੰ ਖਿਡੋਣਾ ਬਣਾ ਕੇ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ- ਜੰਗਾਂ ਨਾਲ ਅਮਰੀਕੀ ਅਰਥਚਾਰਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਰਿਹਾ, ਉਸ ਦੇ ਫੌਜੀ ਮਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਕੇ ਫੌਜੀ ਸਪੈਸ਼ਲ ਹਸਪਤਾਲ ਭਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਮਰੀਕੀ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਅੰਦਰੋਂ ਜੰਗ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਪਰ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਕੂੜ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੇਠ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਸਭ ਜੰਗਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਲਾਭ ਕੇਵਲ ਬੈਂਕਰਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਅਮਰੀਕਾ ਉੱਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਬਰਾਕ ਓਬਾਮਾ ਦੇ ਅੱਠ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਸਮੇਂ ਕਰਜ਼ਾ 8 ਟ੍ਰਿਲੀਅਨ ਵਧਿਆ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ, ਰੋਨਚਾਈਲਡ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਅੰਦਰ 'ਤਰੱਕੀ' ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੀਮਤਾਂ ਹਰ ਸਾਲ ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੋਕਾਂ ਅੰਦਰ ਬੇਚੈਨੀ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਪਲੇਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀਮਤਾਂ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਦਰ ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਗੱਲ ਤਾਂ ਸੱਚ ਹੈ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬੈਂਕ ਕਿਸ ਦੀ ਮੁੱਠੀ ਵਿਚ ਹਨ? ਰੋਨਚਾਈਲਡ ਦੀ ਕਰੰਸੀ ਕੌਣ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਏ? ਰੋਨਚਾਈਲਡ ਦੇ ਏਜੰਟ ਕੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕ ਵੱਲੋਂ ਕਰਜ਼ੇ-ਸੂਦ ਵਾਲੀ ਕਰੰਸੀ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸਥਿਰਤਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਕੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕਾਂ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ/ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਪੇ, ਬੈਂਕਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਇੰਜ ਰੱਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਜਾਪੇ ਕਿ ਇਹੀ ਅਸਲੀਅਤ ਹੈ, ਜੋ ਅਸਲ ਵਿਚ ਝੂਠ ਹੈ।

ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ, ਸਮੇਤ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਦਿਲ ਗੁਰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਰੰਸੀ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਲਵੇ। ਇੰਜ ਕੀਤਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਰੋਨਚਾਈਲਡ ਦੀਆਂ ਭੂਗੋਲੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫੱਟਾ ਉਲਟਾ ਦੇਣੇ ਜਾਂ ਤਬਾਹੀ ਕਰਦੀ ਜੰਗ ਛੇੜ ਦੇਣੀ ਹੈ। ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰ ਬੇਵਸ ਹੈ। ਸੋ, ਸਭ ਨੂੰ ਚੇਤਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਮਾਇਆ ਦੀ ਨਾਗਣ ਸਾਨੂੰ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਡਸ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਿਹੜੀ ਡਾਇਣ ਲਗੂ-ਪਸੀਨੇ ਦੀ ਕਮਾਈ ਪੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਭ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਅਨਪੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਧਰਮ ਰਾਹੀਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਦਾ ਹੰਭਲਾ

ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਆਪੀ ਮੁੱਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਹਰ 10 ਵਿਚੋਂ 9 ਲੋਕ ਗੰਦੀ ਹਵਾ ਵਿਚ ਸਾਹ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕਾਰਨ ਹਰ ਸਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ 60 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਲਮੀ ਤਪਸ ਪੂਰੇ ਸੰਸਾਰ ਲਈ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ

ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੁੱਟਰ

ਸੰਗਠਨ ਸਮੇਤ ਸੰਸਾਰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸਬੰਧੀ ਚਿੰਤਤ ਹੋਰ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਹੋ ਰਹੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਤੀ ਬੇਹੱਦ ਸੰਜੀਦਗੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਹਰ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਧਤਾ ਲਈ ਚੇਤਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰਤੀ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਹਰ ਸਾਲ 'ਸਿੱਖ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਿਵਸ' ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਸਾਰਥਿਕ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਿਵਸ ਸੱਤਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਦੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਪ੍ਰੇਮ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਦਾ ਜਨਮ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ

ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਨੌਲੱਖਾ ਬਾਗ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਧਤਾ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਲਈ ਦੁਰਲੱਭ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹੀ-ਬੂਟੀਆਂ ਨਾਲ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀ ਹਿਕਮਤ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਤੇ ਵਣ-ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਤੀ ਏਨੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸਨ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਦਾਦਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਨਾਲ ਬਾਗ ਵਿਚ ਟਹਿਲਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੋਲੇ ਦੀ ਕਲੀ ਨਾਲ ਅੜ ਕੇ ਫੁੱਲ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਮਲ ਮਨ ਨੂੰ ਬੇਹੱਦ ਦੁੱਖ ਲੱਗਾ। ਗੁਰੂ ਦਾਦੇ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆ ਮਿਲੀ, "ਦਾਮਨ ਸੰਕੋਚ ਚਲੇ"।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਦੇ ਅਗੰਮੀ ਜੀਵਨ ਤੋਂ

ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈਂਦਿਆਂ 2011 ਤੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਆਧਾਰਿਤ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾ 'ਈਕੋਸਿੱਖ' ਨੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ, ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਹਰ ਸਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਦੇ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਿਵਸ ਵਜੋਂ ਮਨਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਬੂਟੇ ਲਾਉਣ-ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ, ਪਾਣੀ ਉਰਜਾ ਦੀ ਬੱਚਤ, ਨਗਰ-ਕੀਰਤਨਾਂ ਅਤੇ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਕੂੜਾ ਰਹਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਅਹਿਮ ਮੁੱਦਿਆਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ

ਸ਼ਬਦ-ਕੀਰਤਨ, ਕਥਾ, ਪਾਣੀ-ਉਰਜਾ ਸਬੰਧੀ ਸੈਮੀਨਾਰ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਫੜਿਆ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਵੀ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨੂੰ ਉਭਾਰਦਿਆਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਅੰਦਰ 'ਬੂਟਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ' ਵੰਡਣ ਦੀ ਸਾਰਥਿਕ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ। ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਲੰਗਰਾਂ ਵਿਚ ਕੁਦਰਤੀ ਖੇਤੀ ਰਾਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਅਨਾਜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ 5 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਦਿਆਂ ਹੀ ਪ੍ਰ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਬਡੰਗਰ ਨੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸੰਤ ਬਲਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸੀਚੇਵਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਧਤਾ ਲਈ ਵੱਡੀ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਸਬੰਧੀ ਵੱਖਰਾ ਵਿਭਾਗ ਵੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਰਾਇ ਦਾ ਗੁਰਗੱਦੀ ਦਿਵਸ 26 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਿਵਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਕੀਰਤਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਵੱਡੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦੌਰਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੀ ਸੁਧਤਾ ਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਧਾਰਮਿਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਹ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਫੈਲਾਉਣੀ ਬੇਹੱਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਫ਼ ਹਵਾ, ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਣੀ, ਖੇਤੀ, ਵਣ-ਜੀਵਨ ਆਦਿ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ, ਸਗੋਂ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਲਈ ਬੇਹੱਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ, ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ, ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਭਲੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਤਵੱਜੋਂ ਦੇਣੀ ਬੇਹੱਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸੁਨੇਹੇ 'ਪਵਣੁ ਗੁਰੂ ਪਾਣੀ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਧਰਤਿ ਮਹਤੁ' ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਤੇ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣੇ ਬਣਦੇ ਹਨ।

ਧਾਰਮਿਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਹ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਫੈਲਾਉਣੀ ਬੇਹੱਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਫ਼ ਹਵਾ, ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਣੀ, ਖੇਤੀ, ਵਣ-ਜੀਵਨ ਆਦਿ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾ ਕੇਵਲ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ, ਸਗੋਂ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਲਈ ਬੇਹੱਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ, ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ, ਗੁਰੂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਭਲੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਵਾਤਾਵਰਣ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਤਵੱਜੋਂ ਦੇਣੀ ਬੇਹੱਦ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸੁਨੇਹੇ 'ਪਵਣੁ ਗੁਰੂ ਪਾਣੀ ਪਿਤਾ ਮਾਤਾ ਧਰਤਿ ਮਹਤੁ' ਉੱਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਤੇ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣੇ ਬਣਦੇ ਹਨ।

ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਸੋਹਣੀ-ਮਹੀਵਾਲ

ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਮਨੁੱਖ ਤਰਕ ਅਨੁਰੂਪ ਆਪਣਾ ਕਾਰਜ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਪਾਏਦਾਰ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪਾਏਦਾਰ ਵਿਚਾਰਾਂ ਉਪਰ ਆਧਾਰਿਤ ਹਨ। ਵਿਚਾਰ ਵਿਕਾਸ ਕਰੇ ਜਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆ ਜਾਣ ਨਾਲ ਪਿਛਲਾ ਵਿਚਾਰ ਨਿਮਨ ਜਾਂ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਚਾਨਣ ਮੁਨਾਰੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹੀ ਆਧਾਰ ਬਿੰਦੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੀਆਂ ਪ੍ਰੀਤ ਕਥਾਵਾਂ ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਕੁਝ ਚਿੱਤਰ ਉਲੀਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ—“ਪ੍ਰੇਮੀ ਵਧੀਆ ਇਨਸਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ,

ਜਗਤਾਰਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਫੋਨ: +91-98990-91186

ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸੱਚੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਮੈਂ ਸੋਹਣੀ-ਮਹੀਵਾਲ, ਹੀਰ-ਰਾਂਝਾ, ਸੱਸੀ-ਪੁਨੂੰ ਨੂੰ ਪੇਂਟ ਕੀਤਾ।”

ਚਿਤਰੇ ਦੇ ‘ਸੋਹਣੀ-ਮਹੀਵਾਲ’ ਚਿੱਤਰ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਵੀ ਉਚੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜੋ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਰਨ ਨਾਲ ਮੱਧਮ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਚਿੱਤਰ ਬਾਰੇ ਅਜੇ ਵੀ ਰਹੱਸ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚਿਤਰੇ ਨੇ ਕਿੰਨੇ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਏ।

ਪਹਿਲੀ ਅਝਾਉਣੀ ਇਹੋ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲ ਰੂਪ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਕਦੋਂ ਆਇਆ। ਇਕੋ ਪੇਂਟਿੰਗ ਦੇ ਤਿੰਨ ਰਚਨਾ-ਸਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 1928, 1935 ਅਤੇ 1943 ਹਨ। ਇਕੋ ਰਚਨਾ ਵਾਸਤੇ ਤਿੰਨ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸਮੇਂ, ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਗਿਆ? ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਕਾਰਨ ਜੋ ਸੰਭਵ ਵੀ ਹੈ, ਪੇਂਟਿੰਗ ਉਪਰ ਉਸ ਦੇ ਰਚਨ-ਵਰ੍ਹੇ ਦਾ ਨਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਣਾ ਹੈ।

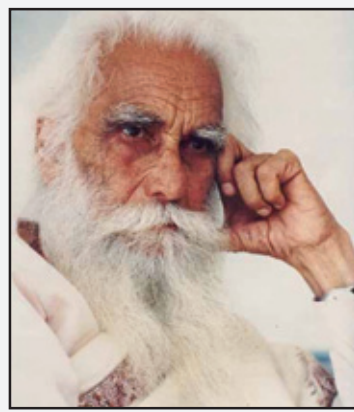
ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਦੇ ਜਾਣਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਖੋਜਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਹ ਦੁਹਰਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਲਾਹੌਰ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ‘ਸੋਹਣੀ-ਮਹੀਵਾਲ’ ਨੂੰ ਪੇਂਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਵੰਡ ਵੇਲੇ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਟ-ਫਟ ਲਾਹੌਰ ਛੱਡਣਾ ਪਿਆ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਉਹ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ ਲਿਆ ਸਕਿਆ। ‘ਸੋਹਣੀ-ਮਹੀਵਾਲ’ ਦਾ ਮੂਲ ਕੈਨਵਸ ਕਦੇ ਵੀ ਸਰਹੱਦ ਉਲੰਘ ਏਧਰ ਨਾ ਆ ਸਕਿਆ। ਇਹ ਖੋਜ ਖਬਰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਦੇ ਨਾ ਮਿਲੀ, ਉਸ ਚਿੱਤਰ ਦਾ ਕੀ ਬਣਿਆ। ਇਉਂ ਪਹਿਲੇ ‘ਪਾਠ’ ਦਾ ਸਦਾ ਲਈ ਭੋਗ ਪੈ ਗਿਆ।

ਉਸੇ ਕਤੀ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਉਪਰੰਤ ਇਧਰ ਮੁੜ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਫਰਕ ਨਾਲ ‘ਸੋਹਣੀ-ਮਹੀਵਾਲ’ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 1951, 1956, 1974 ਅਤੇ 1986 ਵਿਚ ਪੇਂਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 1951 ਵਾਲਾ ਚਿੱਤਰ ਡਾ. ਕਰਨ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਹੈ ਅਤੇ 1956 ਵਾਲਾ ਚਿੱਤਰ ਰੂਸ ਨੇ ਖਰੀਦ ਲਿਆ ਸੀ, ਕਿਉਂ ਜੋ ਕਹਾਣੀ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੋਹਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮਹੀਵਾਲ ਉਜ਼ਬੇਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ।

ਇਹ ਪੇਂਟਿੰਗ ਆਪਣੇ ਮੁੱਢਲੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਢਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਹੜੇ ਪੜਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘੀ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਨਾ ਤਾਂ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਹਿੱਤ ਕੀਤਾ ਕੋਈ ਰੇਖਾਕਣ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਦੇਖਣ-ਪਰਖਣ ਲਈ 1951 ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਛੱਬ ਦੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਿੰਟ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਫਰੇਮ ਹੋਏ ਪ੍ਰਿੰਟ ਇਸੇ ਕਿਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਰੂਪ ਹਨ।

ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਣਾਈਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਅੰਤਰ ਲੱਭਣ ਵਾਸਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕਾਫੀ ਖੋਜ ਕਰਨੀ ਪਵੇ, ਪਰ ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਪੇਂਟਿੰਗ ਅਤੇ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਦਾ ਫਰਕ ਉਘੜਵਾਂ ਅਤੇ ਦਰਸ਼ਨੀ ਹੈ।

ਚਿੱਤਰ ਦੇ ਕੁਝ ਨੁਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਲਈ 1951 ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਸਵੀਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨੂੰ ਸਮੂਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਪੱਕੇ ਘੜੇ ਦੀ ਮਦਦ

‘ਸੋਹਣੀ-ਮਹੀਵਾਲ’ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਾਹਕਾਰ ਰਚਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਚਿੱਤਰ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਣ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਵਖ ਵਖ ਵਿਚਾਰ ਹਨ। ਦਿੱਲੀ ਵੱਸਦੇ ਕਲਾ ਆਲੋਚਕ ਜਗਤਾਰਜੀਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਇਸ ਰਚਨਾ ਦੇ ਵਖ ਵਖ ਪੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਭਾਵਪੂਰਤ ਗੱਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਚਿੱਤਰ ਬਾਰੇ ਬਾਤ ਤਾਂ ਪਾਈ ਹੀ ਗਈ ਹੈ, ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਉਣ ਵੇਲੇ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਹੋ ਰਹੀ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਖਿੱਚਣ ਦਾ ਯਤਨ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। —ਸੰਪਾਦਕ

ਨਾਲ ਸੋਹਣੀ ਵੱਲੋਂ ਝਨਾਂ ਪਾਰ ਕਰ ਲੈਣ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਢੇ ਖੜ੍ਹੇ ਮਹੀਵਾਲ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਮਿਲਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਰਿਆ ਪਿਛਲੇ ਕਾਫੀ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੋਵੇਗੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਵਾਂ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਝਿਜਕ-ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ। ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਆਪਸੀ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਦੇ ਅਭਿਆਸੀ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਤਾਹੀਓਂ ਮਿਲਣ ਸਮੇਂ ਸਕੂਨ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਭਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਿਰਜੀ ਰਚਨਾ ਚਨਾਬ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਦੀ ਹੈ, ਵੇਲਾ ਝੁੱਬ ਰਹੇ ਸੂਰਜ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਹਲਕੀ ਲਾਲੀ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਸੋਹਣੀ-ਮਹੀਵਾਲ ਦੇ ਪਿੱਛਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣਿਓਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਿਛੋਕੜ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦੇਹੀ ਵਾਲੇ ਆਸਮਾਨ ਨੂੰ ਸਪਾਟ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਖਲਾਅ ਦਾ ਵੰਡਾ ਹਿੱਸਾ ਬੱਦਲਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੰਗਤ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਹੁਪਰਤੀ ਹਨ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਹਲਚਲ ਨਾਲ ਲਬਰੇਜ਼ ਹਨ।

ਕੰਢਿਓਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਉਰਾਂ, ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਪਿੱਛੇ, ਨਦੀ ਵਗ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੰਝ ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਵਹਾਅ ਦੀ ਗਤੀ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ। ਸਰਸਰੀ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਦੇਖਣ ਨਾਲ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਨਦੀ ਅਤੇ ਬੱਦਲ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਦੋਵਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਵੰਡਵੀਂ ਲਕੀਰ ਖਿੱਚਣੀ ਕਠਿਨ ਹੈ। ਆਮ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਦਿਸਹੱਦੇ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਡੂੰਘਾਈ ਨੂੰ ਚਿਹਨਤ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਥੇ ਅਜਿਹਾ ਯਤਨ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ।

ਦੋਵੇਂ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਦਾ ‘ਪ੍ਰਫਾਈਲ’ ਰੂਪ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਲਾਭ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗਾਂ ਦੇ ਬਾਰੀਕ ਤੋਂ ਬਾਰੀਕ ਵੇਰਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਹੱਪਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਿੱਠਭੂਮੀ ਗੂੜ੍ਹੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਰੰਗ-ਆਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਿਖਾਰਦੀ ਹੈ।

ਚਿੱਤਰ ਵਾਪਰ ਚੁੱਕੀ ਘਟਨਾ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਵੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਅੱਜ ਤਕ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਉਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਹਾਲਤ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਮਹੀਵਾਲ ਮੱਛੀ ਦੀ ਸ਼ੌਕੀਨ ਸੋਹਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੱਟ ਦਾ ਮਾਸ ਖੁਆ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਜ਼ਖ਼ਮ ਕਾਰਨ ਉਹ ਤੌਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਤਾਹੀਓਂ ਸੋਹਣੀ, ਹੁਣ ਮਹੀਵਾਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਸਤੇ ਨਦੀ ਤੈਰ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਜੇ ਪਿਆਰ-ਖਿੱਚ ਪ੍ਰਥਲ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹਿੱਤ ਘੜਾ ਮਦਦਗਾਰ ਬਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਚਨਾਬ ਪਾਰ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਜਦੋਂ ਸੋਹਣੀ ਥੱਕੀ-ਟੁੱਟੀ ਕਿਨਾਰੇ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਮਹੀਵਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਪਾਣੀਓਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਚਿਤਰੇ ਨੂੰ ਇਹੋ ਪਲ ਚਿਤਰਨਯੋਗ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੋਢੇ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਸੁੱਕੀ ਧਰਤ ਤਕ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲਾ ਮਹੀਵਾਲ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੈ। ਪੱਟ ਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮ ਨੂੰ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਲੁਕਾਅ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਛੋੜੇ ਬਾਅਦ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮਿਲਾਪ ਸਦਕਾ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਤਨ-ਮਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਸਕੂਨ ਦਾ ਚਿਤਰਨ ਇਸ ਚਿੱਤਰ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਤੇ ਸਿਖਰ ਹੈ।

ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜੀ ਸੂਖ਼ਮ ਕਲਾਕਾਰੀ ਰਾਹੀਂ ਚਿੱਤਰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਉਂਤਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਧਿਰ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ, ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਵੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਸਰੀਰ ਇਸ ਦਾ ਭੋਰਾ ਵੀ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਮਹੀਵਾਲ ਦੀ ਉਪਰ ਉੱਠੀ ਸੱਜੀ ਬਾਂਹ ਇਹ ਭਰਮ ਜਗਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ

ਹੱਥ ਨੇ ਸੋਹਣੀ ਦੀ ਸੱਜੀ ਬਾਂਹ ਨੱਪੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਪਰ ਏਦਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ‘ਜੈਸਚਰਜ’ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਨਹੀਂ ਹਨ। ਮਹੀਵਾਲ ਦਾ ਖੱਬਾ ਹੱਥ ਸੋਹਣੀ ਦੇ ਲੱਕ ਨੂੰ ਛੂੰਹਦਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੱਥ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾ ਦੀ ਖੱਬੀ ਬਾਂਹ ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਘੜਾ ਹੈ, ਥੱਲੋਂ ਝਾਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹੱਥ ਸਿਰਫ਼ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਕਸ ਜਾਂ ਪਕੜ ਜਾਹਿਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ। ਇਹ ਅਜੀਬ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ। ਇਕੋ ਚਿੱਤਰ ਵਿਚ ਦੋ ਪਹੁੰਚ ਵਿਧੀਆਂ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਹੜਾ ਹੱਥ

ਵਿਚ ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਜ਼ੁਬਾਨ ਮਿਲੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਸੋਹਣੀ ਅਨੇਕਾਂ ਔਕੜਾਂ ਅਤੇ ਪੈਰੋ-ਪੈਰ ਮੋੜ ਦੇ ਖਤਰਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਮਹੀਵਾਲ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕਤਾ ਸਰੀਰ-ਛੋਹ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਤੈਰਦੇ, ਲਿਸ਼ਕਦੇ ਬੱਦਲ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਰ ਤੇ ਹਲਚਲ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਵਹਿ ਰਹੇ ਚਨਾਬ ਦਾ ਪਾਣੀ ਆਪਣੀ ਲੈਅਦਾਰ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਚੁਫੇਰੇ ਬਿਖੇਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਚਨਾਬ ਪਾਰ ਕਰ ਕੇ ਆਈ ਸੋਹਣੀ

ਸੋਹਣੀ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਦੇਹੀ ਦਾ ਭਾਰ ਵੀ ਚੁੱਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਫਲਸਰੂਪ ਕੋਮਲ ਦੇਹੀ ਉਪਰ ਹੱਥ ਦੇ ਦਾਬ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮਹੀਵਾਲ ਦੀ ਸੱਜੀ ਬਾਂਹ ਦੇ ਡੌਲੇ ਦੁਆਲੇ ਧਾਗਾ ਬੱਝਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਿੱਧੀ ਬਾਂਹ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਕੂਹਣੀ ਤੋਂ ਬਾਂਹ ਮੋੜਨ ਵੇਲੇ ਡੌਲਾ ਫੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਬੰਨ੍ਹੇ ਧਾਗੇ ਵਿਚ ਕੱਸ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਚਿਤਰੇ ਇਸ ਵੇਰਵੇ ਨੂੰ ਬਾਰੀਕੀ ਨਾਲ ਪਕੜਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਡੌਲੇ ਦੀ ਫੁਲਾਵਟ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਸਹਾਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਵਜ਼ਨ ਨੂੰ ਦੱਸਦੀ ਹੈ।

ਸਰੀਰਕ ਤਕਲੀਫ਼, ਸਰੀਰਕ ਵਜ਼ਨ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਤੇ ਸਹਾਰਦਿਆਂ ਦਾ ਅਕਸ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ‘ਤੇ ਨਹੀਂ ਉਭਰਦਾ। ਚਿਹਰੇ, ਵਸਤੂ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਅਕਹਿ ਸੁਖ ਦੀ ਝਲਕ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੰਦ ਅੱਖਾਂ, ਮੀਟੇ ਬੁੱਲ੍ਹ, ਤਿਉਤੀ-ਵਹੀਨ ਮੱਥੇ ਸਰੀਰਕ ਸਾਥ ਉਪਰੰਤ ਉਪਜੇ ਸਕੂਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇੰਜ ਇਹ ਆੰਤਰਿਕ ਕਿਰਿਆ ਦਾ ਬਾਹਰੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਤਮਕ ਰੂਪ ਹੈ। ਰਚੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਚਿੱਤਰ

ਸਾਂਤ ਚਿੱਤ ਹੈ। ਸਾਂਤ ਚਿੱਤ ਦੋਵੇਂ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕੁਝ ਵਾਪਰਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਕੁਝ ਵਾਪਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਮਨ-ਤਨ, ਜਿਸ ਸੰਕਟ ਥਾਣੀਂ ਗੁਜ਼ਰੇ ਹਨ, ਉਸ ਦੀ ਝਰੀਟ ਮਾਤਰ ਵੀ ਚਿਤਰੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਵਾਹੀ। ਇਹ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਦੀ ਮਨੋਤ ਦਾ ਫਲ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਜ਼ੁਲਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਜਾਂ ਜ਼ੁਲਮ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪੇਂਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਸੋਹਣੀ-ਮਹੀਵਾਲ ਦੀ ਨਦੀ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਇੰਜ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ‘ਗ੍ਰੇ’ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਤਾਂ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ‘ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ’ ਅਜਿਹੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਉਹ ਗੋਡਿਆਂ ਭਾਰ ਹਨ ਵੀ, ਤੇ ਨਹੀਂ ਵੀ। ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਅਗਲੇ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਤੱਜ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਭਾਰ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਬੂਟਾ ਸਹਿਜ ਭਾਵ ਵਧਦਾ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ। ਲਗਪਗ ਇਹੋ ਅਵਸਥਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀ ਹੈ।

ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਆਲਾ-ਦੁਆਲਾ ਦੂਰ ਤਕ ਬੇਆਬਾਦ ਹੈ, ਕੋਈ ਹਰਿਆਵਲ ਨਹੀਂ। ਐਨ

ਖੱਬੇ ਵੱਲ ਥੱਲੇ ਰੁੰਡ-ਮਰੁੰਡ ਰੁੱਖ ਹੈ। ਇਹ ਪੇਂਟਿੰਗ ਦੀ ਕੰਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਦਾ ਅਹਿਮ ਜੁਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਇਹ ਅਰਥ ਵਿਹੁਣਾ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਜੋੜੇ ਦੇ ਰਾਹ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਵੀਰਾਨਗੀ ਨੂੰ ਚਿਹਨਤ ਕਰਦਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਵਸਤੂ ਜਾਂ ਹਥਿਆਰ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਔਕੜ ਜਾਂ ਵਿਰੋਧੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਸਕਣ।

ਮਹੀਵਾਲ ਦੇ ਮੋਢੇ ਉਪਰ ਭੂਰੀ ਕੰਬਲੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਸਿਰ ਦੁਆਲੇ ਕੱਸਵਾਂ ਰੰਗਦਾਰ ਸਾਫਾ ਬੱਝਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੰਬਲੀ ਗੂੜ੍ਹੇ ਰੰਗ ਦੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਸੋਹਣੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਤਨ ਨੂੰ ਢਕ ਰਿਹਾ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਸਫ਼ੈਦ ਕੱਪੜਾ ਉਭਾਰ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਦੀ ਪਾਰ ਕੇ ਆਈ ਸੋਹਣੀ ਦੇ ਤਨ ਲਿਪਟਿਆ ਕੱਪੜਾ ਭਿਜਿਆ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਕੱਜਦਾ ਘੱਟ ਅਤੇ ਉਘਾੜਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨਾ ਕੁ ਲੁਕਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚਿੱਤਰ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਫ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕੀ ਪਹਿਨਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਦੀ ਮਨਸਾ ਵਸਤਰ ਦਿਖਾਵੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਕੁਝ ‘ਹੋਰ’ ਹੈ। ਉਹ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਵਿਚੋਂ ਅਧਿਆਤਮਕ ਸੁਖ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਹੈ। ਉਂਜ, ਦਰਸ਼ਕ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਨਹੀਂ। ਦੋਵੇਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜਵਾਨ ਹਨ। ਉਹ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਬਲਸ਼ਾਲੀ ਵੀ ਹਨ। ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਸੁਭੱਲਤਾ ਅਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਹਿਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਹੀਵਾਲ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨਾਲੋਂ ਸੋਹਣੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੁਖਤਾ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਉਂਜ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਉਚਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਹਣੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਮਹੀਵਾਲ। ਚਿੱਤਰ ਹਵਾਲੇ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕਦਮ ਚੁੱਕ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਸ ਦੀ ਪਹਿਲ ਸੋਹਣੀ ਵੱਲੋਂ ਹੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਤਿੱਖੇ ਨੈਣ-ਨਕਸ਼ ਵਾਲੀ ਨਾਇਕਾ ਦੇ ਮੱਥੇ ਟਿੱਕਾ, ਕੰਨੀ ਵਾਲੀਆਂ, ਗਲ ਪਤਲੀ ਗਾਨੀ ਤੇ ਬਾਹੀਂ ਚੂੜੀਆਂ ਹਨ। ਭਿੰਜੇ ਵਾਲ ਲੱਕ ਨੂੰ ਛੋਹ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਇਹ ਕੁਝ ਕੁ ਇਕਾਈਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਅਸਲ ਸੋਮਾ ਉਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸਰੀਰ ਹੈ। ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਇਕਾਵਾਂ ਸਰੀਰਕ ਖਿੱਚ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ ਪੇਂਟਿੰਗ ਅਤੇ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਚਿੱਤਰ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੈ। ਉਥੇ ਦੋਵਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਬਿਲਕੁਲ ਸਿੱਧੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਕ ਚਿਹਰਾ ਦੂਜੇ ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਸਮਾਂਤਰ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਮੋਢੇ ਤੋਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸਫ਼ੈਦ ਕੱਪੜਾ ਸੱਜੀ ਛਾਤੀ ਨੂੰ ਛੋਹ ਕੇ ਹੇਠਲੇ ਤਨ ਨੂੰ ਢੱਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਸਾਰੀ ਛਾਤੀ ਅਣਕੱਜੀ ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਹੀਵਾਲ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਅੱਗੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਝੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਦੋਂਕਿ ਸੋਹਣੀ ਦਾ ਸਿਰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਉਪਰ ਵੱਲ ਨੂੰ ਹੈ। ਸੋਹਣੀ ਦੇ ਤਨ ਨੂੰ ਢਕਣ ਵਾਲਾ ਕੱਪੜਾ ਹੁਣ ਸੱਜੇ ਵੱਲੋਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਗਿਲਾ ਹੋ ਕੇ ਜਿਸਮ ਨਾਲ ਚਿਪਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਸੋਹਣੀ ਨੂੰ ਮਹੀਵਾਲ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਾਲੀ ਇਕ ਹੋਰ ਇਕਾਈ ਘੜਾ ਵੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਸਾਧਨ ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਉਪਰੰਤ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਘਰ ਭਾਵ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਆ ਸਮਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਚਿੱਤਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਲੌਕਿਕ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅਲੌਕਿਕ ਵੀ। ਜੋ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਪਕੜ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ। ਜੋ ਪਕੜ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਅਦ੍ਰਿਸ਼ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਦੇਖ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਚਿੱਤਰ ਵਿਚ ਘੜਾ ਅੱਗੇ ਹੈ, ਫਿਰ ਸੋਹਣੀ ਹੈ ਤੇ ਐਨ ਪਿੱਛੇ ਮਹੀਵਾਲ। ਇਹ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਸਭ ਕੁਝ ਉਚਾਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੋਹਣੀ ਕਿਨਾਰੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਸ ਸਾਧਨ (ਘੜੇ) ਦਾ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਇਕ ਬਾਂਹ ਜੋ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ ਦੇਹ ਦੁਆਲੇ ਹੈ ਤਾਂ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਘੜਾ ਹੈ। ਪਰਮ ਆਨੰਦ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ ਕਿਸੇ ਇਕ ਨੂੰ ਤਿਆਗਦੀ ਨਹੀਂ। ਸੰਜੁਗਤੀ ਦੀ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਰਚੇਤਾ, ਸੋਹਣੀ ਨਹੀਂ; ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਹੈ। ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਘੜੇ

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫ਼ੇ ‘ਤੇ)

ਸਾਡਾ ਵੱਡਾ ਮੰਜਾ

ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੱਧੂ ਦੀ ਇਹ ਲਿਖਤ ‘ਸਾਡਾ ਵੱਡਾ ਮੰਜਾ’ ਉਹਦੀਆਂ ਹੋਰ ਲਿਖਤਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਵਰਗੀ ਹੈ। ਆਮ ਲੋਕ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਸੰਸੇ ਤੇ ਸਿਦਕ ਉਹਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਅਛੋਪਲੇ ਜਿਹੇ ਆਣ ਕੇ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਮੱਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਵਲੈਤ ਵਿਚ ਇੰਨੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਸਦਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਲਮ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲ ਪੂਰੀ ਨੀਝ ਨਾਲ ਝਾਤੀ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲਾਂ, ਗੱਲਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ; ਸੁੱਚੀ ਤੇ ਸੱਚੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਾਗਰ ਹੋ ਨਿਬੜਦੀਆਂ ਹਨ। –ਸੰਪਾਦਕ

ਸਹੂਲਤਾਂ ਦੀ ਥੋੜ੍ਹ ਵਾਲੇ ਘਰ ‘ਚ ਵੱਡੇ ਮੰਜੇ ਦੀ ਆਪਣੀ ਠਾਠ ਬਣੀ ਰਹੀ। ਇਹਦੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਨ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਆਪਣੀ ਹਸਤੀ। ਏਡਾ ਮੰਜਾ ਨਾ ਤਾਂ ਘਰ ‘ਚ ਹੋਰ ਸੀ, ਨਾ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਤੇ ਨਾ ਕਿਧਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ‘ਚ। ਇਹ ਪਲੰਘ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਸੀ। ਹਲਕੇ ਚੌਖਟੇ ਵਾਲੇ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੋਧਿਆ ਝੱਲ ਲੈਂਦਾ ਸੀ-ਤਕੜਿਆਂ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ। ਨੌਵੀਂ-ਦਸਵੀਂ ਤਾਈਂ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਇਹ ਮੇਰਾ ਮੰਜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਮੇਰੇ ਹਿਲਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ, ਚੱਕ ਲੈਣਾ ਤਾਂ ਹੋਰ ਗੱਲ ਸੀ; ਇਹਨੂੰ ਜਾਂ ਮੇਰਾ ਬਾਪ ਚੁੱਕਦਾ ਸੀ ਜਾਂ ਚਾਚਾ। ਮਾਂ ਵੀ ਚੁੱਕ ਲੈਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਉਹਨੂੰ ਨਾਲ ਆਸਰੇ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਮੇਰਾ ‘ਤੇ ਚੱਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੀ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਮੇਰਿਆਂ ‘ਤੇ ਚੁੱਕਿਆ ਮੰਜਾ ਏਨਾ ਝੁਲਦਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਕੋਈ ਵਾਹ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਜਾਂਦੀ, ਕਦੇ ਮੋਹਰਲੇ ਪਾਵੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਜਾ ਲਗਦੇ ਤੇ ਕਦੇ ਪਿਛਲੇ; ਇਹ ਝੋਲਾ-ਝੁਲਾਈ ਮੈਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਝੁਲਦਾ ਮੰਜਾ ਧੌਣ ਨੂੰ ਜਰਬ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਸੀ।

ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੱਧੂ

e-mail: sidhu@ntworld.com

ਕਦੇ ਕਦੇ ਮੇਰੀ ਲੰਮੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਧੌਣ ਨੂੰ ਮਚਕੋੜ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਧੌਣ ਮਲਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ, ਸੇਕ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ। ਦਾਦੀ ਕੁਆਸੀ ਰੋਟੀ ਬਣਾ ਕੇ ਧੌਣ ‘ਤੇ ਬੰਨ੍ਹਦੀ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕੰਮ ਸੂਤ ਆਉਂਦਾ; ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਮੰਜਾ ਨਾ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਹਦਾਇਤ ਵੀ ਕਰਦੀ। ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਮਨ ਵੀ ਇਹਨੂੰ ਚੁੱਕਣ ਤੋਂ ਜਕਦਾ ਤਾਂ ਸਹੀ, ਪਰ ਮਨ ‘ਚ ਉਠਦਾ ਹਨ ਡਾਢਾ ਸੀ; ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਇਹ ਮੰਜਾ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਚੁੱਕਣਾ ਹੀ ਚੁੱਕਣਾ ਹੈ। ਜਦ ਮੈਂ ਇਹਨੂੰ ਸਿਰ ‘ਤੇ ਸਾਂਭਣ ਜੋਗਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਇਹ ਮਾਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਬਣ ਗਈ ਸੀ।

ਛੇ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਵੰਡ-ਉਜਾੜੇ ਦੇ ਝੰਬੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਦੇ ਜਿਹਲਮੀਆਂ ਦੇ ਸੱਦੇ ‘ਤੇ ਦੁਆਬੇ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਪਿੰਡ ਸਿੰਘਪੁਰੇ ਜਾ ਟਿਕੇ ਸੀ, ਐਨ ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਕਰ ਕੇ। ਠੇਕੇ-ਭੌਲੀ ‘ਤੇ ਵਾਹੀ ਕਰਨ ਲਈ, ਵੱਡੇ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਦਾ ਪੇਟ ਪਾਲਣ ਲਈ। ਬਾਕੀ ਪੰਜਾਬ ਵਾਂਗ ਏਸ ਪਿੰਡ ਵੀ ਕਈ ਵਸਦੇ-ਰਸਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਉਜੜ ਕੇ ਗਏ ਸੀ, ਅਣਚਾਹੇ ਮਨ ਨਾਲ, ਆਪਣੇ ਵਤਨੋਂ। ਬਹੁਤੇ ਜਾਨਾਂ ਬਚਾ ਕੇ, ਸਾਰਾ ਸਾਮਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਨਿਕਲ ਤੁਰੇ ਹੋਣੇ ਸੀ। ਕੁਝ ਕੀਮਤੀ ਗਹਿਣੇ ਗੱਟੇ ਤੇ ਪੈਸੇ-ਧੋਲੇ ਲੈ ਗਏ ਹੋਣਗੇ। ਮਗਰਲੇ ਸੁਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੱਜਾਂ ਲੱਗ ਗਈਆਂ। ਪਿੰਡੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਕੰਮ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸਾਮਾਨ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੁੱਟਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਾਂ ਸਾਂਭ ਲਿਆ ਸੀ। ਬਚੇ ਸਾਮਾਨ ‘ਚੋਂ ਚੱਜ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਉਤੇ ਤਕੜਿਆਂ ਸਰਦਾਰਾਂ ਜਾਂ ਜਥੇ ਵਾਲਿਆਂ ਆਪਣਾ ਗੁਣਾ ਪਾ ਲਿਆ। ਬਾਕੀ ਦਾ ਬਚਿਆ-ਖੁਚਿਆ ਹਮਾਤੜਾਂ ਲਈ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ‘ਚੋਂ ਵੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਪਾਕਿਸਤਾਨੋਂ ਉਜੜ ਕੇ ਆਏ ਪਨਾਹਗੀਰਾਂ ਲਈ ਬਚੀ ਰਹਿ ਗਈ ਸੀ।

ਉਜਾੜਿਆਂ ਤੋਂ ਨੌਈਂ ਦਸੀਂ ਮਹੀਨੀਂ ਬਾਅਦ ਟਿਕ-ਟਿਕਾ ਹੋਏ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਬਾਪ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਸਕੂਲ ਕੋਲ ਸਾਮਾਨ ਦਾ ਢੇਰ ਪਿਆ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਤਰੇ ਕੰਮ ਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਵੀ ਲੈ ਆ। ਚੱਜ ਦੀਆਂ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ‘ਤੇ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੱਲਾਂ ਮਾਰ ਲਈਆਂ ਸਨ। ਆਪ

ਲੁਟ-ਪੁੱਟ ਹੋ ਕੇ ਆਇਆਂ ਲਈ ਕੀ ਬਚਣਾ ਸੀ? ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਹੀ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਬਾਪ ਨੂੰ ਮੰਜੇ ਦਾ ਚੁਗਾਠਾ ਭਾਅ ਗਿਆ। ਹੋਰ ਬਚਿਆ ਵੀ ਕਬਾਤ ਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਇਹੋ ਹੀ ਘਰ ਲੈ ਆਇਆ। ਇਹ ਵੀ ਘਰੇ ਕੋਠੇ ‘ਤੇ ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਪਿਆ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਹੱਥੀ ਵਾਣ ਵੱਟ ਕੇ ਇਹਨੂੰ ਬੁਣਿਆ; ਚੁਗਾਠ ਦਾ ਮੰਜਾ ਬਣਾਇਆ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਮੰਜਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਟੌਹਰ ਝੱਲਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਠਾਠ ਮੁੜ ਕਾਇਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹਦੇ ਰੁਲੇ ਰੰਗ ਮੁੜ ਲਿਸ਼ਕ ਪਏ। ਫਿਰ ਇਹ ਰੁਤਬਾ ਬੜਾ ਚਿਰ ਕਾਇਮ ਦਾਇਮ ਰਿਹਾ।

ਇਹਨੂੰ ਬੁਣਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੇਰੇ ਬਾਪ ਨੇ ਇਹਦੇ ‘ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਿਆ; ਧੁੱਪੇ ਰੱਖ ਕੇ ਤੇਲ ਲਾ-ਲਾ ਕੇ ਲਿਸ਼ਕਾਇਆ। ਕਾਲੀ ਟਾਹਲੀ ਦੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਪਾਵਿਆਂ, ਸੇਰੂਆਂ ਤੇ ਬਾਹੀਆਂ ‘ਤੇ ਕੀਤਾ ਪੀਲਾ ਤੇ ਲਾਲ ਰੰਗ, ਤੇ ਵੇਲ-ਬੂਟੇ ਪੂਰੇ ਨਿਖਰ ਆਏ। ਜਾਣੋਂ ਸਵਾਇਆ ਰੂਪ ਫਿਰ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ ਹੋਵੇ। ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਨਮੂਨੇ ਫਿਰ ਲਿਸ਼ਕ ਪਏ। ਬਕੋਲ ਬਾਪ, ਪੰਜ-ਛੇ ਕਿੱਲੇ, ਕੱਲੇ-ਕੱਲੇ ਪਾਵੇ ਦਾ ਭਾਰ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਖਰਾਦਾਂ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇਹਦੇ ਮੋਟੇ ਮੋਟੇ ਸੇਰੂ ਤੇ ਬਾਹੀਆਂ ਪੂਰੀ ਗੋਲਾਈ ‘ਚ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਖਰਾਦਾਂ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਕਾਰੀਗਰ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਹੁਨਰ ਦੀ ਬਰਕਤ ਦੇ ਦਮ ਦਾ ਸਬੂਤ ਸੀ। ਪਾਵਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਾਂ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਛੱਡੋ: ਭਾਰੇ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਫੁੱਟ ਪਾਵੇ; ਉਪਰਲਾ ਇਕ ਫੁੱਟ ਦਾ ਸਿਰ ਪੂਰਾ ਗੋਲ। ਰਤਾ ਕੁ ਹੇਠੋਂ ਖਰਾਦ ਲਾ ਕੇ ਝਰੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਘਟਾਇਆ ਹੋਇਆ, ਫਿਰ ਉਭਾਰਿਆ ਹੋਇਆ। ਏਦਾਂ ਹੀ ਫਿਰ ਪੰਜ ਛੇ ਵਾਰ ਇਸ ਵਾਧੇ ਘਾਟੇ ਨਾਲ ਪਿੰਜਣੀਆਂ ਤੀਕ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਵਾਲੇ ਪੇਟਰਨ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਬਿਲਕੁਲ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਕੇ ਵਾਹਵਾ ਚੌੜਾ ਅੱਠ ਇੰਚ ਦੇ ਗੋੜ ਦਾ ਪੋੜ। ਚਾਰ ਇੰਚ ਗੋਲਾਈ ਦੇ ਸੇਰੂ ਤੇ ਬਾਹੀਆਂ। ਕਾਰੀਗਰ ਦਿਆਂ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਸੂਧੀ ਕਰਾਮਾਤ ਸੀ, ਇਹ। ਇਹਦੇ ਆਕਾਰ, ਮੀਨਾਕਾਰੀ ਤੇ ਠਾਠ ਤੋਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਇਹ ਮੰਜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਜਲੋਂ ਵਾਲੇ ਦਿਨਾਂ ‘ਚ ਇਹ ਪਲੰਘ ਹੋਣਾ; ਕਿਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਚੌਧਰੀ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਰੁਤਬੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ, ਪਰ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਇਹ ਵੱਡਾ ਮੰਜਾ ਹੀ ਰਿਹਾ।

ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਸੰਘਣੇ ਝੱਲ ‘ਚ ਬੂਝੇ-ਸਲਵਾੜ ਦੀ ਕੋਈ ਕਮੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਅ ਸਾਅ ਕਰਦਾ ਜੰਗਲ ਹੀ ਜੰਗਲ ਸੀ, ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ। ਬਾਪ ਨੇ ਹੱਥੀ ਨਾਕੂਆਂ ਦੀ ਮੁੱਜ ਕੱਢੀ, ਫਿਰ ਸਲਾਭ ਦੇ ਕੇ ਕੁੱਟੀ ਤੇ ਬਾਅਦ ‘ਚ ਮਸ਼ੀਨ ‘ਤੇ ਇਹਦਾ ਵਾਣ ਬਣਾਇਆ। ਬਾਪ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਤੇ ਪੂਰਾ ਮਨ ਲਾ ਕੇ ਤਨ ਦੇਹੀ ਨਾਲ ਸੰਤੋਖਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਬਾਪ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੰਦੀ ਆਪੇ ਬੰਨ੍ਹੀ; ਐਨ ਵਿਚਾਲੇ ਕਰ ਕੇ ਡੰਡਾ ਪਾ ਕੇ ਦੰਦੀ ਨੂੰ ਵੱਟ

ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਕੱਸ ਲਿਆ। ਫਿਰ ਚਹੁੰ ਰੱਸੀਆਂ ਦਾ ਜੀਅ ਪਾਇਆ। ਬਾਅਦ ‘ਚ ਸਾਂਘੇ ਭੰਨ-ਭੰਨ ਬੁਣਿਆ। ਸੁਹਣੇ ਨਮੂਨੇ ਬਣਾਏ। ਫਿਰ ਅੱਧੀ ਕੁ, ਪਰ ਢਿੱਲੀ ਦੋਣ ਪਾ ਦਿੱਤੀ; ਅਖੀਰ ‘ਚ ਦੰਦੀ ‘ਚੋਂ ਸੋਟੀ ਕੱਢ ਕੇ ਪੈਂਦ ਪੂਰੀ ਕੱਸ ਦਿੱਤੀ। ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਹੋਏ ਤੋਂ ਮੰਜੇ ਨੂੰ ਵੱਖੀ ਪਰਨੇ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ; ਜਿਥੋਂ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ, ਓਥੇ ਪੈਰ ਫੇਰਿਆ। ਫਿਰ ਡਾਹਿਆ, ਤਾਂ ਇਹ ਪੂਰਾ ਮੰਜਾ ਕਹਾਇਆ। ਬਕੋਲ ਬਾਪ ਇਹਨੂੰ ਪੂਰਾ ਅੱਠ ਕਿੱਲੇ ਵਾਣ ਲੱਗਾ ਸੀ।

ਵੱਡਾ ਮੰਜਾ ਘਰ ਆਏ ਚਾਰ-ਚਾਰ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ

ਚੁੱਕਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ, ਦੂਜਾ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਇਹਦੇ ਲਈ ਕਦੇ ਰਾਜ਼ੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਜ਼ਹਿਮਤ ਵੱਡੇ ਮੰਜੇ ਨੂੰ ਮਸਾਂ ਇਕ ਅੱਧੀ ਵਾਰੀ ਹੀ ਝੱਲਣੀ ਪਈ ਸੀ; ਉਹ ਵੀ ਮਾਣ-ਤਾਣ ਰੱਖਣ ਖਾਤਿਰ।

ਸਾਲੋ-ਸਾਲ ਬਾਪ ਮਈ ਜੂਨ ‘ਚ ਇਹਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਧੁੱਪੇ ਰੱਖ ਲੈਂਦਾ। ਜਿਥੇ ਕਿਤੇ ਘੁਣ ਲੱਗਾ ਦਿਸਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੋਰੀਆਂ ‘ਚ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਤੇ ਸਿਖਰ ਦੁਪਹਿਰ ਦੀ ਧੁੱਪ ਦੇ ਅੱਗ ਵਰਗੇ ਸੇਕ ਅਤੇ ਤੇਲ ਦੇ ਹਮਕ ਨਾਲ

ਛੇ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਵੰਡ-ਉਜਾੜੇ ਦੇ ਝੰਬੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਦੇ ਜਿਹਲਮੀਆਂ ਦੇ ਸੱਦੇ ‘ਤੇ ਦੁਆਬੇ ਦੇ ਅਖੀਰਲੇ ਪਿੰਡ ਸਿੰਘਪੁਰੇ ਜਾ ਟਿਕੇ ਸੀ- ਐਨ ਸਤਲੁਜ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਕਰ ਕੇ। ਠੇਕੇ-ਭੌਲੀ ‘ਤੇ ਵਾਹੀ ਕਰਨ ਲਈ- ਵੱਡੇ ਸਾਰੇ ਟੱਬਰ ਦਾ ਪੇਟ ਪਾਲਣ ਲਈ। ਬਾਕੀ ਪੰਜਾਬ ਵਾਂਗ ਏਸ ਪਿੰਡ ਵੀ ਕਈ ਵਸਦੇ ਰਸਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਉਜੜ ਕੇ ਗਏ ਸੀ- ਅਣਚਾਹੇ ਮਨ ਨਾਲ, ਆਪਣੇ ਵਤਨੋਂ। ਬਹੁਤੇ ਜਾਨਾਂ ਬਚਾ ਕੇ ਨਿਕਲ ਤੁਰੇ ਹੋਣੇ ਸੀ। ਕੁਝ ਕੀਮਤੀ ਗਹਿਣੇ ਗੱਟੇ ਤੇ ਪੈਸੇ ਧੋਲੇ ਲੈ ਗਏ ਹੋਣਗੇ। ਮਗਰਲੇ ਸੁਆਰਥੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੱਜਾਂ ਲੱਗ ਗਈਆਂ। ਪਿੰਡੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸਾਮਾਨ ਲੁੱਟਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਾਂ ਸਾਂਭ ਲਿਆ ਸੀ।

ਆਪਣੇ ਜੱਦੀ ਪਿੰਡ ਚੱਕ ਸਿੱਖਾਂ ਵਾਲਾ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ) ਵਿਚ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨਾਲ ਬੀਤੇ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਪਾ ਰਿਹਾ ਲਿਖਾਰੀ ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੱਧੂ (ਐਨ ਸੱਜੇ)।

ਵੀ ਸਾਂਭ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਬਹੁਤਾ ਚਿਰ ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਦਾਦੀ ਇਹਦੇ ‘ਤੇ ਪੈਂਦੇ ਰਹੇ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਤੇ ਚਾਚਾ ਪੈਂਦੇ ਰਹੇ। ਉਦੋਂ ਗਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਲੋਕ ਕੋਠੀਆਂ ‘ਤੇ ਪੈਂਦੇ ਸੀ, ਵੱਡਾ ਮੰਜਾ ਕਦੇ ਕੋਠੇ ‘ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਹੇਠਾਂ ਵਿਹੜੇ ‘ਚ ਹੀ ਡੱਠਾ ਸ਼ਾਨ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦਾ।

ਪਹਿਲੀਆਂ ‘ਚ ਜਦੋਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਬਰਾਤਾਂ ਆਉਣੀਆਂ, ਤਾਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਹਿਤ ਪਿੰਡ ‘ਚੋਂ ਮੰਜੇ-ਬਿਸਤਰੇ ਕੱਠੇ ਕਰ ਕੇ ਬਰਾਤੀਆਂ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰਨ ਦੀ ਪਿਰਤ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਦੋਂ, ਵਿਆਹਾਂ-ਸ਼ਾਦੀਆਂ ‘ਚ ਆਏ ਮਹਿਮਾਨ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਜਨੇਤੀ ਆ ਕੇ ਮੰਜਿਆਂ ‘ਤੇ ਬੈਠੇ-ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ; ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ; ਸ਼ੁਗਲ ਮੇਲਾ ਕਰਦੇ। ਗੌਣ-ਪਾਣੀ ਵੀ ਸੁਣਦੇ। ਵਿਆਹ ਵਾਲੇ ਘਰ ਲਈ, ਅਗਲਿਆਂ ਦੀ ਆਸ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮੰਜਾ ਚੁੱਕਣ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਸਾਡਾ ਵੱਡਾ ਮੰਜਾ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਕ ਤਾਂ ਮੰਜੇ-ਬਿਸਤਰੇ ਕੱਠੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਿਆਣੇ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ

ਸਿਓਂਕ ਭੁਰਨ ਭੁਰਨ ਕਰ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਂਦੀ ਸੀ- ਢੇਰ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ। ਇਓਂ ਇਹਦਾ ਸਾਲ ਭਰ ਚੰਗਾ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ। ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਘੁਣ ਨੇ ਆਖਿਰ ਇਕ ਪਾਵਾ ਖੋਖਲਾ ਕਰ ਹੀ ਲਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਪਾਵਾ ਰਤਾ ਕੁ ਹਿੱਲਦਾ ਹਿੱਲਦਾ ਅਖੀਰ ‘ਚ ਢਿਲਕ-ਢਿਲਕ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ; ਇਹਦਾ ਬਚਾਅ ਰੱਖਣਾ ਪੈਂਦਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਪ ਨੇ ਆਪਣੇ ਓਹੜ-ਪੋਹੜ ਕੀਤੇ। ਗੱਲ ਨਾ ਬਣਦੀ ਦੇਖ, ਬਾਪ ਨੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਭਰੋਪੇ ਵਾਲੇ, ਮਿਸਤਰੀ ਪਾਲ ਸਿਓਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ: ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਲੈ ਆਈਂ, ਦੇਖ ਲਵਾਂਗੇ। ਤਾਏ ਪਾਲ ਸਿਓਂ ਕੋਲ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਕਾਲੀ ਕਿੱਕਰ ਦਾ ਚੌਰਸ ਢਾਂਚਾ ਜਿਹਾ ਬਣਾ ਕੇ ਫਿੱਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਪਾਵਾ ਭਾਵੇਂ ਕਾਲੀ ਸ਼ਾਹ ਕਿੱਕਰ ਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੇਲ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਇਕ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਤਾਏ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਰਫੋਂ ਹੱਥ ਹੀ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸੀ। ਕਹਿੰਦਾ, ਏਡੀਆਂ ਏਡੀਆਂ ਤਾਂ ਖਰਾਦਾਂ ਵੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਏਨਾ ਕੁ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾਂ।

ਤਾਏ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਮੰਜਾ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਮੰਨ ਲਈ ਸੀ ਤੇ ਉਹਦੇ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅੱਧ ਮਸੇਸੇ ਮਨ ਨਾਲ ਬਾਪ ਮੰਜਾ ਘਰ ਲੈ ਆਇਆ ਸੀ। ਮੰਜਾ ਬਚ ਤਾਂ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਬਿੱਜ ਪੈ ਗਈ ਸੀ। ਤਾਏ ਦਾ ਕੀਤਾ ਤੁੱਬ ਮੁੱਥ ਸਾਫ਼ ਦੀਹਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਨਵਾਂ ਕੁਵੱਬਾ ਪਾਵਾ, ਬਾਹਰਵਾਰ ਸੀ ਤੇ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਭੈੜਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਬਾਪ ਨੇ ਮਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਮੰਜਾ ਉਧੇੜਿਆ। ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਬੁਣਿਆ ਕਿ ਨਵਾਂ ਪਾਵਾ ਕੰਧ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਚਲੇ ਜਾਵੇ ਤੇ ਲੁਕਿਆ ਰਹੇ। ਵੱਡੇ ਮੰਜੇ ਦਾ ਕਜ ਢਕਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਟੌਹਰ ਮੁੜ ਕਾਇਮ ਹੋ ਗਈ।

ਘਰ ਦੇ ਜਦੋਂ ਸਿੰਘਪੁਰਿਓਂ ਉਠੇ, ਤਾਂ ਵੱਡਾ ਮੰਜਾ ਵੀ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਇਹਨੂੰ ਗੱਡੇ ‘ਤੇ ਮੂਧਾ ਮਾਰ ਕੇ ਰੱਖਿਆ, ਉਤੇ ਦੂਸਰਾ ਹੋਰ ਕੰਮ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਪੰਜਾਬ ‘ਚ ਕਾਲੀ ਨੂੰਰੀ ਵਰਗੀ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਥਲ ਪੁਥਲ ਹੋਈ। ਇਹਦੇ ਡਰ ਕਾਰਨ ਚਾਚੇ ਦੇ ਘਰਦੇ ਪਿੰਡੋਂ ਉਠੇ ਤਾਂ ਇਹ ਪਿੰਡੋਂ ਨਕੋਦਰ ਨਾਲ ਹੀ ਆ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਚਾਚੇ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ‘ਸਰਦੇ’ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਏ, ਤਾਂ ਵੱਡੀ ਸਾਰੀ ਬੈਠ ਲੈ ਆਂਦੀ। ਨਿੰਗਰ ਮੰਜੇ ਦੀ ਹੋਂਦ ਖਤਰੇ ‘ਚ ਪੈ ਗਈ; ਇਹਦਾ ਰੁਤਬਾ ਘਟਣ ਲੱਗ ਪਿਆ; ਬੇਕਦਰੀ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਬੱਸ ਕਦੇ

ਏਧਰ, ਕਦੇ ਓਧਰ ਪਿਆ ਰਹਿਣਾ। ਸੁੱਟ-ਪਸੁੱਟ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ ਤਾਂ ਆਖਰ ਮੇਰੀ ਛੋਟੀ ਭੂਆ ਇਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਈ। ਭੂਆ ਨੇ ਵੱਡਾ ਮੰਜਾ ਛੋਟੀ ਹੁੰਦੀ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਸ਼ਾਇਦ ਭੂਆ ਵੀ ਨਾ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੀ, ਜੇ ਇਹਦੇ ਘਰਦੇ ਹਾਲਾਤ ਠੀਕ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ। ਭੂਆ ਦੇ ਘਰ ਦਿਆਂ ਨੇ ਬੜੇ ਪੁੱਠੇ ਕੰਮ ਕੀਤੇ, ਸਿਰੇ ਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਕਲ ਅਸਲੋਂ ਨਿਆਰੀ ਸੀ। ਬਾਰਾਂ ਕਿੱਲੇ ਪੈਲੀ ਵੇਚ ਵੱਟ ਕੇ ਰਕਮ ਕੁੱਤਿਆਂ ਗੁਆਉਣੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਚੋਣਾਂ ਲੜ ਲਈਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਬੇਬਏ ਪੈਸੇ ਉਡਾਏ। ਏਸੇ ਕਰ ਕੇ ਮਗਰੋਂ ਘਰੋਂ ਬੇਘਰ ਹੋਏ ਸੀ। ਅੰਤਾਂ ਦੇ ਬੁਰੇ ਦਿਨ ਦੇਖੇ ਸੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਭੂਆ ਦੇ ਘਰਦਿਆਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਲਾਣਾ ਸਿਰੇ ਦਾ ਨਿਕੰਮਾ ਨਿਕਲਿਆ। ਮੇਰੇ ਬਾਪ ਨੇ ਧੀਆਂ ਹਾਰ ਪਾਲੀ ਭੈਣ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਜ਼ਮੀਨ-ਭਾਂਡੇ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਲਾਲਚ ਭੂਆ ਲਈ ਪੁੱਠਾ ਪੈ ਗਿਆ; ਵਿਚੋਂ ਗੱਲ ਹੋਰ ਹੀ ਨਿਕਲੀ। ਇਹਨੇ ਵਿਚਾਰੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਦੁੱਖ ਹੀ ਝੱਲਿਆ। ਵੱਡਾ ਮੰਜਾ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੈਠਕ ਮੱਲੀ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਮੰਜੇ ਦੀ ਭਲੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਭੂਆ ਲੈ ਗਈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਚਾਚੇ ਦੇ ਘਰਦਿਆਂ ਨੇ ਇਹਨੂੰ ਬਾਲਣ ਬਣਾ ਕੇ ਕੰਮ ਮੁਕਾ ਦੇਣਾ ਸੀ।

ਵੱਡੇ ਮੰਜੇ ਦੇ ਭਾਗ ਦੇਖੋ, ਪਹਿਲਾਂ ਇਹੋ ਮੰਜਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਠਾਠ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਵਿਚੇ ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਲਾਵਾਚਿਸ਼ ਰੁਲਦਾ ਰਿਹਾ, ਵਿਚਾਰਾ; ਫਿਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਹਿੰਦੂ ਘਰ ‘ਚ ਟਿਕਿਆ ਹੈ। ਇਹਨੂੰ ਵਿਤਕਰਾ ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿਥੇ ਗਿਆ, ਸਭ ਥਾਈਂ ਵਸ ਗਿਆ। ਆਪਣਾ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ: ਦਰਵੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜੀਏ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਜੀਰਾਂਦ- ਇਹਦੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੀ।

ਇਹਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੱਥ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਹੋਣਗੇ ਵੀ ਕਿ ਨਹੀਂ; ਪਰ ਵੱਡੇ ਮੰਜੇ ਦੀ ਬਨਿਸਬਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਸਤਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਅਜੇ ਵੀ ਸਾਬਤ-ਸਬੂਤੀ ਹੈ।

ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਸੋਹਣੀ-ਮਹੀਵਾਲ

(ਪਿਛਲੇ ਸਫੇ ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਨੂੰ ਚਿੱਤਰ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਉਹ ਥੋੜ੍ਹੀ ਵਿਥ ‘ਤੇ ਵੀ ਟਿਕਾਅ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਇਉਂ ਹੋਣ ਨਾਲ ਬੱਝਵਾਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਸਾਧਨ ਜੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ, ਉਹ ਮੌਤ ਦਾ ਸਬੋਬ ਵੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਥਾ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਘੜੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੈ, ਪਰ ਕੀ ਹੈ ਇਹ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕੀ ਇਹ ਸੋਹਣੀ ਦੇ ਵਸਤਰ ਹਨ? ਜੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਸੁੱਕੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਚਿੱਤਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਦੋ ਸਰੋਤ ਹਨ। ਇਕ ਪੱਛਮ ਵਿਚ ਅਸਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਅੰਬਰੀ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਬਿਜਲੀ। ਇਹ ਸੂਰਜੀ

ਲੋਅ ਹੀ ਹੈ ਜੋ ਸਾਰੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਯੋਗ ਬਣਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਆਕਾਸ਼ੀ ਬਿਜਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਅਲੌਕਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ। ਧਰਤੀ ਦੇ ਨਿੱਕੇ ਟੁਕੜੇ ਉਪਰ ਜੋ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਬਿਜਲੀ ਉਸ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪੇਂਟਿੰਗ-ਸਪੇਸ ਵਿਚ ਦੂਰ ਤਕ ਤੀਜੀ ਧਿਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਉਸੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਜਗ੍ਹਾ ਚੁਣੀ ਹੈ। ਵੱਡਾ ਸਪੇਸ ਘੇਰਨ ਵਾਲੇ ਦੋ ਤੱਤ ਹਨ- ਨਦੀ ਅਤੇ ਅਸਥਾਈ ਸੰਘਣੇ ਬੱਦਲ। ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਵਜੋਂ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਘਣੇ, ਸਿਆਹ, ਕੜਕਦੇ, ਲਿਸ਼ਕਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਰੂਪ ਵਜੋਂ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਪੇਂਟਿੰਗ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਦਰਸ਼ਕ ਸਮੂਹ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸਵੀਕਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਨੇਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਉਪਰ ਅਸ਼ਲੀਲ ਹੋਣ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਇਉਂ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਭਾਰਤੀ ਕਲਾ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਜਾਪਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਉਲਝਣ ਸਦਾ ਬਣੀ ਰਹਿਣੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਖੁਦ ਨੂੰ ਵਸਤੂ ਵਿਚ ਉਲਝਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਵਸਤੂ ਪੱਧਰ ਜੇ ਚਿੱਤਰ ਨੂੰ ਖੰਡ-ਖੰਡ ਕਰ ਕੇ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਬਣੀ ਮਨੋਤ ਆਪੇ ਭੁਰਨ ਲੱਗਦੀ ਹੈ। ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਕਲਾਕ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਇਉਂ ਦੇਖਣ ਦੀ ਕਦੇ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ‘ਸੋਹਣੀ-ਮਹੀਵਾਲ’ ਰਚਨਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਤੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਤਾਂ ਹੀ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸਮੁੱਚ ਨੂੰ ਇਕਾਈ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ।

ਭਾਰਤੀ ਅਧਿਆਤਮਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ‘ਛੋਹ’ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੀ ਇਕ ਛੋਹ ਹੀ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਦਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸੋਹਣੀ ਮਹੀਵਾਲ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਸੁਚੇਤ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਉਸੇ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਹੈ। ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ ਖੁਦ ਇਹ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿਗੁੱਚੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਤਰਾਂ ਦਾ ਮਿਲਣ ਅਧਿਆਤਮਕ ਮਿਲਣ ਜਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀ। ਕਾਲਾਂਤਰ ਵਿਚ ਉਹ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਇਸ ਆਧਾਰ ‘ਤੇ ਤਿਆਗ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਵਿਆਹੋ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕਲਾਹ-ਕਲੇਸ਼ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਉਪਰੰਤ ਉਹ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਚਿੱਤਰ ਪੇਂਟ ਕਰਨ ਲੱਗੇ।

ਡਾਲਰ ਝਾੜਦੇ ਬਾਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮਜਲਿਸਾਂ

ਸਫਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ

1947 ਦੀ ਵੰਡ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਛੇਵੀਂ 'ਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸਾਂ। ਵੰਡ ਪਿਛੋਂ ਸਾਡੀ ਆਰਜ਼ੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ ਅਮਲੋਹ ਨੇੜੇ ਪਿੰਡ ਸ਼ਾਹਪੁਰ ਵਿਚ ਹੋਈ। ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਖੰਨੇ ਨੇੜੇ ਮਿਡਲ ਸਕੂਲ ਸਾਲਾਣੇ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਕੂਲੋਂ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਅਸੀਂ ਪਹਿਲੇ ਤੋਂ ਬੋਤਾ ਹਟਵੇਂ ਖੇਤਾਂ ਦੁਆਲੇ ਬੇਰੀਆਂ ਤੋਂ ਬੇਰ

ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਬੀ.ਐਸ. ਬਾਜਵਾ

ਝਾੜਦੇ, ਬਸਤੇ ਤੇ ਜੇਬਾਂ ਭਰ ਲੈਂਦੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੇਰ ਖਾਂਦੇ ਹਸਦੇ ਖੇਡਦੇ ਪਿੰਡ ਦੇਰ ਨਾਲ ਹੀ ਪਹੁੰਚਦੇ। ਬਚੇ ਹੋਏ ਬੇਰ ਵੇਖ ਘਰਦੇ ਪੁੱਛਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹਨ ਗਏ ਸੀ ਜਾਂ ਬੇਰ ਤੋੜਨ?

ਕੈਨੇਡਾ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੁਣ ਗਾਰਡੀਅਨ ਵੇਅਰ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਿਆਂ ਹਰ ਹਫਤੇ ਜਦੋਂ ਚੈਕ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੇਰ ਝਾੜ ਕੇ ਜੇਬਾਂ ਤੇ ਬਸਤੇ ਭਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗੇ ਆ ਖੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯਾਰਾਂ ਦੇਸਤਾਂ ਨਾਲ ਹਸਦਿਆਂ ਖੇਡਦਿਆਂ ਕੰਮ ਦਾ ਕੋਈ ਬੋਝ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮਾਤ੍ਰੇ ਮੋਟੇ ਵਿਹਲ ਵਿਚ ਖੂਬ ਖੁੰਡ ਚਰਦੇ ਛਿੜਦੇ ਹਨ ਤੇ ਰੋਣਕਾਂ ਭਰੀਆਂ ਮਜਲਿਸਾਂ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਤੇ ਬਾਬੇ ਹਨ। ਪਰ ਕੰਮ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਤਕੜੇ ਤੇ ਛੋਟੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੋਲ ਬਾਣੀ ਠੋਠ ਪੇਂਡੂ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ। ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਖੁੰਡਾਂ 'ਤੇ ਬੈਠੇ ਬੁਝਿਆਂ ਵਰਗੇ ਹੀ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੀ ਟਿੱਚਰਾਂ, ਘੜਿੱਤਾਂ, ਕਹਾਣੀਆਂ ਤੇ ਟੋਟਕੇ ਸੁਣੀ ਦੇ ਹਨ। ਕੰਮ ਕਰਦੇ, ਬੈਠੇ-ਖਲੋਤੇ, ਚਾਹ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰ ਕੋਈ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਦੀ ਪਟਾਰੀ ਖੋਲ੍ਹੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਹਾਸੇ ਮਜ਼ਾਕ ਦੀ ਫੁਰਲੀਆਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਛੱਡੀ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਾਰਡ ਪੰਚ ਕਰਦੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ, ਗੁਡ ਮਾਰਨਿੰਗ ਕਹਿ ਸਭ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਸੰਭਾਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਦੇਸਤ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਚਿਹਰਿਆਂ ਦੇ ਹਾਵ ਭਾਵਾਂ ਨਾਲ ਕਈ ਵਾਰੀ ਹਾਲ ਚਾਲ ਪੁੱਛ ਦੱਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੰਮ ਦੌਰਾਨ ਗੱਲਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ। ਫਲਾਇਰ ਮਿਕਸ ਕਰਦੀਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਇਕ ਦੂਜੀ ਕੋਲੋਂ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਹਾਲ ਚਾਲ ਪੁੱਛੇ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ। ਕੰਨ ਗੱਲ ਵੱਲ, ਹੱਥ ਕੰਮ ਵੱਲ ਦੇ ਤਰੀਕੇ 'ਤੇ ਚਲਦਿਆਂ ਕੰਮ ਦਾ ਭਾਰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਅਕੇਵਾਂ ਤੇ ਬਕੇਵਾਂ ਨੇੜੇ ਤੋੜੇ ਨਹੀਂ ਫਟਕਦੇ। ਕਈ ਬੀਬੀਆਂ ਜਿੰਨੀ ਸਪੀਡ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਦੋਂ ਦੂਣੀ ਨਾਲ ਫਲਾਇਰ ਮਿਕਸ ਕਰੀ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਬਾਈ ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ, ਬਿਰਕਾਂ ਵਾਲਾ, ਛੋਟੀ ਰੇਤੀ ਨੀਵੀਂ ਪਾਈ ਖਿੱਚੀ ਜਾਂਦਾ ਸੁਣਾ ਜਾਊ, “ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਦਿਨ ਕੱਟਦੇ ਆਂ, ਵੈਸੇ ਮੌਜਾਂ ਬਤੀਆਂ ਜੇ। ਨਾਲੇ ਬਾਈਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਈਦੇ ਤੇ ਨਾਲੇ ਡਾਲਰ ਕੁੱਟ ਖੜਦੇ ਆਂ।”

“ਮੱਘਰ ਸਿਆਂ! ਮੌਜਾਂ ਤਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਈ ਨੇ, ਫਿਰ ਤੁਰ ਜਾਈਦੇ, ਘਰ ਬੈਠੇ ਅਸੀਂ ਕਿਹੜੇ ਵੱਡੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਇਕ ਪੰਥ ਦੇ ਕਾਜ।” ਇਹ ਸੁਣਦਾ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਪੈਰ ਮਲਦਾ, ਮਿੰਨਾ ਜਿਹਾ ਹੱਸਦਾ ਕਹਿ ਦਊ, ਇਸ ਵਿਚ ਜਮਾਂ ਈ ਸੁੱਕ ਨਈਂ। ਮੌਜੀ ਜਿਹਾ ਬੰਦਾ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਉਸ ਦੀ ਟੀਰੀ ਜਿਹੀ ਘੜਿੱਤ, ਦੋਹਰੇ ਅਰਥਾਂ ਵਾਲੀ, ਪੁਆਤੇ ਵੀ ਪਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਉਸ ਦੀ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਬੁਰਾ ਮਨਾਏ ਤਾਂ ਨਿਵ ਵੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਬਾਹਲਾ ਈ ਸੌਂਕੀ ਏ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰ ਖਲੋਤੇ ਨੂੰ ਟੋਕ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ‘ਆ ਜੀ ਜਰਾ ਫਲਾਇਰ ਲੱਭ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਗੱਲਾਂ ਕਾਹਨੂੰ ਕਰਦਾ ਸੀ’ ਕਹਿ ਫਲਾਇਰ ਚੁੱਕ ਵਗ ਜਾਊ।

ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰੀਆਂ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਪੂਰੀ ਚੁਸਤੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਮਾੜਾ ਜਿਹਾ ਕੰਨ ‘ਚ ਕਹਿ ਜਾਊ, ‘ਆ ਕੋਈ ਕੰਮਾਂ ਆ, ਆ ਲੈ ਜਮਾਂ ਈ ਵੇਹਲੇ ਆਂ।’ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਖੇਤੀ ਵਿਭਾਗ ਤੋਂ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋ ਕੇ ਇਥੇ ਆਇਆ, ਉਮਰ ਦੇ ਸੱਤਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਨੂੰ ਹੰਢਾਉਂਦਾ ਮੁੰਡਿਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਲੱਗਦੈ। ਫਲਾਇਰਾਂ ਨੂੰ ਜੰਢੇ ਪਾਉਂਦਾ ਕੋਡੀਆਂ ਪਾਉਂਦਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਫਲਾਇਰ ਪੈਕ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਰ ਠਾਹ ਲਿਆ ਕੇ ਟੇਬਲ ਤੇ ਸੁਟ ਤੇ ਆਖੂ, ‘ਲੈ ਚੱਕ ਪੂਰੇ ਬੀਹ ਨੇ।’ ਜਵਾਨੀ ਵੇਲੇ ਉਹ ਚੰਗਾ ਕਬੱਡੀ ਖਿਡਾਰੀ ਸੀ।

ਛੋਟੇ ਕੱਦ ਵਾਲਾ ਮਾਹਲਪੁਰੀਆ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦਾ ਚੋਟੀ ਦਾ ਐਥਲੀਟ ਤੇ

ਫੁਟਬਾਲਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ, ‘ਉਏ ਕਿਹੜਾ ਕੁਸ਼ਤਾ ਮਾਰ ਕੇ ਤੇਰੀ ਸਿੰਘਣੀ ਤੈਨੂੰ ਖੁਆਉਂਦੀ ਆ, ਜਮਾਂ ਈ ਪੈਲਿਆਂ ਵਾਲਾ ਗੱਭਰੂ ਲੱਗਦੈ।’ ‘ਕੋਈ ਕੁਸ਼ਤਾ ਕੁਸ਼ਤਾ ਨਈਂਉ ਖਾਂਦਾ, ਰਾਤ ਨੂੰ ਰੱਜ ਕੇ ਪੀਈ ਦੀ ਏ ਤੇ ਰੱਜ ਕੇ ਮੀਟ ਖਾਈਦੈ, ਸਵੇਰੇ ਲੱਸੀ ਤੇ ਫਰੂਟ ਚਾਟ ਦੇ ਡੱਬੇ ਝੋਲੇ ‘ਚ ਈ ਰੱਖੀਦਾ ਈ, ਔਹ ਬੈਗ ਵੇਖ ਲੈ, ਚਾਹ ਦੀ ਸੁਲਾਹ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਹੁ ਵਾਂਗ ਲੱਗਦੈ’ ਕਹਿ ਫਲਾਇਰ ਦੀ ਵੱਡੀ ਢੇਰੀ ਨੂੰ ਇਉਂ ਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਲਵਾਨ ਮੁਗਦਰ ਨੂੰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਫੌਜ ‘ਚੋਂ ਸੂਬੇਦਾਰੀ ਦੇ ਸਟਾਰ ਲਵਾ ਕੇ ਕੈਨੇਡਾ ਆਇਆ ਹੈ। ਗੋਰਾ, ਚਿੱਟਾ, ਨਰੋਆ, ਛੈਲ ਛਬੀਲਾ, ਸੱਤਵੇਂ ਦਹਾਕੇ ਦੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਹੈ। ਡੈਂਟਿੰਗ ਪੇਂਟਿੰਗ ਕਰਕੇ ਰੱਖਦਾ, ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਪੰਜਾਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਗੱਲਾਂ ‘ਚੋਂ ਗੱਲ ਕੱਢਦਾ ਸਭ ਨੂੰ ਹਸਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਤੇ ਢੁਚਰਾਂ ਦੀ ਸਬਰੀ ਉਹਦੀ ਮਾਸਟਰ ਲਫਮਣ ਸਿੰਘ, ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਵਾਹਵਾ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਛੁਟੀ ਵੇਲੇ ਕਹਿੰਦਾ, ‘ਲਫਮਣ ਐਵੇਂ ਲੰਮੀਆਂ ਪਲਾਂਘਾਂ ਮਾਰਦਾ ਭੱਜਾ ਜਾਨੈਂ, ਆ ਤੈਨੂੰ ਰੰਗਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਗੇਤਾ ਕਢਾ ਲਿਆਵਾਂ, ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਤੂੰ ਝਿੜਕਾਂ ਈ ਖਾਣੀਆਂ ਨੇ।’ ਲਫਮਣ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਕਹੀ ਜਾਵੇ, ‘ਨਾ ਭਰਾਵਾ ਇਹ ਕੰਮ ਤੇਰੇ ਤੇ ਈ ਛੱਡੋ, ਤੂੰ ਈ ਮੌਜਾਂ ਕਰ।’

‘ਬਰੇਕ’ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਲੰਚ ਬੈਗ ਲੈ ਇਕੱਠੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਹਲਕੀਆਂ ਫੁਲਕੀਆਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ‘ਤੇ ਟਕੋਰਾਂ ਚਲ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ: ‘ਮੱਘਰ ਸਿਆਂ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਵਿਰਕ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ।’

‘ਸੱਤੋਖ ਸਿਆਂ, ਹੈਂ ਬਈ ਹਾਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬਿਰਕ ਈ, ਤੂੰ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਮੰਨ। ਲੁਧਿਆਣੇ ਜ਼ਿਲੇ ‘ਚ ਮਾਲਵੇ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪਿੰਡ ਨੇ ਬਿਰਕ ਬਰਸਾਲ। ਅਸੀਂ ਬਿਰਕਾਂ ਦੇ ਜੱਦੀ ਪੁਸ਼ਤੀ ਬਿਰਕ ਆਂ।’

ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਆਪਣੀ ਸਿਆਣਪ ਤੇ ਸੂਝ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਧਰ ਬਾਰ ਵਿਚ ਵੀ ਵਿਰਕ ਏਧਰੋਂ ਗਏ ਸਨ। ਹਰਿਆਣੇ ਵਿਚ ਵੀ ਏਧਰਲੇ ਵਿਰਕਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਪਿੰਡ ਹਨ। ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਹਰਿਆਣਾ ਪੁਲਿਸ ਵਿਚ ਡੀ ਐਸ ਪੀ ਰਿਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਦਿੱਖ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਅਫਸਰਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਉਚਾ ਲੰਮਾ ਕੱਦ, ਪੂਰਾ ਬਣ ਤਣ ਕੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਿਤ ਨੇਮੀ ਬੰਦਾ ਹੈ। ਗਲ ਬਾਤ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਦਾ ਆਮ ਹੀ ਹਵਾਲਾ ਦੇਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸਾਥੀ ਸਿਗਨਲ ਦਾ ਸਾਬਕਾ ਕੈਪਟਨ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੜੈਚ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਨੂੰ ਮੈਂ ਹੰਸਾਂ ਦੀ ਜੋੜੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਕੰਮ ‘ਤੇ ਆਉਂਦੇ-ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਛੋਟਾ ਸਾਡਾ ਭਾਅ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਵਿਰਕ ਖੁਲੇ ਡੁਲੇ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲਾ ਨਿਰੋਲ ਜੱਟ ਹੈ। ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਆ ਪਿਆ ਕੇ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੂਹਾਂ, ਨਹਿਰਾਂ, ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਪੈਲੀਆਂ, ਮੁਰੱਬਿਆਂ, ਮੌਜਿਆਂ ਤੇ ਜੁਤੀਆਂ ਪਰ੍ਹੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ, ਮੱਝਾਂ, ਟਰੈਕਟਰਾਂ, ਨੌਕਰਾਂ, ਦੁਧ ਜਾਂ ਦਾਰੂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਜੱਗਾਂ ਤੇ ਦੋਹਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਉਹ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਓਦਰਿਆ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਦਾ ਕਈ ਸਾਲ ਸਰਪੰਚ ਵੀ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਕ ਦਿਨ ਗੱਲ ਚਲ ਪਈ ਕਿ ਗੋਤਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ ਜਾਂ ਆਦਮੀ? ਕੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਮਿਲਖਾਂ ਤੇ ਕੋਠੀਆਂ ਦਾ ਰੋਅਬ ਪਾਉਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ? ਬਲੰਦ ਸਿੰਘ ਕਹਿੰਦਾ, ‘ਭਰਾਵੇ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਦੇ ਰੋਹਬ ਪਾਉਣਾ ਹਉਮੈ ਹੁੰਦੀ ਜੇ। ਇਹ ਇਕ ਦੀਰਘ ਰੋਗ ਹੁੰਦੈ। ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਦੀ ਕੁਝ ਦੇਂਦਾ ਨਈਂ ਜੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੀ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਕੋਲੋਂ ਕੁਝ ਲੈਂਦਾ ਜੇ।’

ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ, ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਕਹਿੰਦਾ, ‘ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਵਿਚਾਰ ਹੈ?’ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਨੂੰ ਪੁੱਛੇ, ਕਹਿ ਕੇ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਰੇਤ ਦਿੱਤੀ। ‘ਕਹਿੰਦੇ ਕੋਈ ਜੱਟ ਆਪਣੀਆਂ ਪੈਲੀਆਂ ਬਾਰੇ ਉੱਚੀ ਬਾਂਹ ਕਰ ਕਰ ਦੂਰ ਦੂਰ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦੇ ਦੇ ਦਸੋ, ਔਹ ਵੀ ਸਾਡੀ ਮੱਕੀ ਜੇ, ਔਹ ਕਮਾਦ, ਔਹ ਖੇਤ...ਔਹ ਤੇ ਆਹ ਮੋਟਰਾਂ, ਇੰਜਣ ਤੇ ਬਾਈ ਲਾਰਸ ਟਰੈਕਟਰ...’ ਉਸ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀ ਲੰਮੀ ਲਿਸਟ ਸੁਣ ਅੱਕਿਆਂ ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਟੋਕ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, ‘ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬਾਈ ਬਾਲੀ ‘ਚ ਪਰੋਸੀ ਸੇਵਾ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਤੇਰੀ ਸਰਦਾਰੀ ਜਾਚਾਂਗੇ।’

ਗਿਣਤੀ ਟੇਬਲ ਤੇ ਕਿਤੇ ਬਾਹਲੇ ਹੀ ਢੇਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ ਨੀਵੀਂ ਪਾਈ

ਕਹੁ, ‘ਹਟੇ ਪਰੇ, ਗਲ ਹੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਕੰਮ ਖਿੱਚ ਦਿਆਂਗੇ, ਸੰਜੇ ਭਾਈ (ਸੁਪਰਵਾਈਜ਼ਰ) ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ।’ ਫਲਾਇਰ ਸੈਟ ਕਰਨ ‘ਚ ਬਾਈ ਗੁਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਮਾਹਿਰ ਹੈ। ਫੌਜ ਦਾ ਰਿਟਾਇਰ ਸੂਬੇਦਾਰ ਮੇਜਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਗਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਕੰਮ ਦੀ ਜੋੜੀ ਮੇਰੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰੀਏ ਸੱਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਬਣੀ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਧੀਰਾ ਤੇ ਮਸਤ ਆਦਮੀ ਹੈ। ਗਲ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹੀ ਲੋੜ ਪੈਣ ‘ਤੇ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੀਜੇ ਘੰਟੇ ਕਹਿੰਦਾ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕੰਮ ਕੱਟ ਜਾਉਗੇ, ਬਸ ਪਹਿਲੇ ਹਫਤੇ ਥਕਾਵਟ ਹੋਵੇਗੀ।

ਕੰਮ ਏਨਾ ਈ ਜੇ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਭ ਸੈਟ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਸਾਡੇ ਦੂਜੇ ਸਾਥੀ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ, ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ, ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਗੁਲਾਬ ਰਾਏ ਤੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਰੋਤੇ ਬਹੁਤੇ ਈ ਵਧੀਆ ਨੇ, ਗਲ ਸਾਈ ਦਿੱਤਿਆਂ ਈ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਕੰਮ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਮਗਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਮਹਿਫਿਲ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਘੜਿੱਤਾਂ ਸੁਣਦੇ ਬੜੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਹਫਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਪੁਛਦੈ, ‘ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ, ਕਿਵੇਂ ਜੇ, ਕੰਮ ਔਖਾ ਤੇ ਨਹੀਂ।’ ‘ਹੁਣ ਤਾਂ ਭਰਾਵਾ ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਜਿਵੇਂ ਉਠ ਨੂੰ ਖੋਪੇ ਪੱਕ ਗਏ ਹੋਣ। ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਤੁਰੇ ਫਿਰਦੇ ਆਂ।’ ‘ਲੈ ਸੁਣ ਲੈ ਮਾਸਟਰਾ ਇਉਂ ਬੰਦਾ ਨਵੇਂ ਕੰਮੀਂ ਵਗਣਾ ਸਿੱਖ ਜਾਂਦੈ।’ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਲਫਮਣ ਸਿੰਘ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਦਾ ਕਹਿ ਗਿਆ, ‘ਜਦੋਂ ਕੰਮ ਫੜ ਹੀ ਲਿਆ, ਆ ਹੀ ਗਏ ਆਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕੋਈ ਸ਼ੈਲੀ ਈ ਨਈਂ। ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਕਿਤੇ ਸੌਖੇ, ਅਜ ਕਲ ਤਾਂ ਇਹ ਕੰਮ ਨਾਗਾਂ ਦੀ ਪਟਾਰੀ ਬਣਿਆ ਪਿਆ।’

ਇਕ ਦਿਨ ਬਰੇਕ ‘ਚ ਚਾਹ ਪੀਣ ਕਾਹਨੂੰ ਲੱਸੀ ਪੀਣ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤੁਰਿਆ ਆਵੇ। ਨਾਲ ਹੀ ਸਭ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਬੇਧਿਆਨਾ ਤਿਰਛਾ ਜਿਹਾ ਕਿਸੇ ਸੋਹਣੀ ਜਿਹੀ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਵੇਖੀ ਜਾਏ। ਮੇਜਰ ਨੇ ਛੇਤੀਆਂ ਕਿਹਾ, ‘ਆ ਜਾ, ਆ ਜਾ, ਤਾਰਾ

ਸਿਆਂ, ਪੁਠੇ ਪਾਸੇ ਝਾਕਦਾ ਕਿਤੇ ਸਕਿੱਡ ਨਾਲ ਅੜਕ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਏ ਤੇ ਗੋਡੇ ਭਨਾ ਲਏ।’

‘ਉਏ ਕਾਹਨੂੰ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿੰਨੀ ਬੱਚਤ ਜਿਹੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਏ, ਕਿੰਨੇ ਬੋਤੇ ਜਿਹੇ ਕਪੜਿਆਂ ਨਾਲ ਹੀ ਬੁੱਤਾ ਜਿਹਾ ਸਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਆ, ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਸਾਢੇ ਪੰਜ ਮੀਟਰ ਤੋਂ ਘੱਟ ਉੱਈ ਨਈਂ ਸਰਦਾ।’ ਸਾਰੇ ਹਸ ਪਏ ਤੇ ਚਾਹ ਪਾਣੀ ‘ਚ ਲੱਗ ਗਏ।

‘ਚਲ ਇਹ ਤਾਂ ਹੋਇਆ, ਲਿਆ ਖੋਲ ਲੱਸੀ ਵਾਲੀ ਬੋਤਲ, ਰਾਤੀਂ ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਗਲਾਸੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਮੈਂ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਜ ਕਹੁ ਕੋਈ ਕਾਰਾ ਕਿਤੇ ਚੱਕ ਕੇ ਈ ਨਾ ਲਿਜਾਣਾ

ਪਏ।’

‘ਲੈ ਫੜ ਪੀ ਲੱਸੀ, ਆ ਵੇਖ ਤੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਐਂ ਸਾਬਤ ਸਬੂਤੇ ਬੈਠੇ ਆਂ, ਰਤੀ ਭਰ ਵੀ ਕੋਈ ਭਾਣ ਭੁਣ ਸੋਰੀ ਨਈਂਉ।’

‘ਅਜ ਬਈ, ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ ਪੂਰਾ ਨਿੱਖਰਿਆ ਪਿਆ, ਅਜ ਪੱਟੂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਉਹਦੇ ਚਿੱਟੇ ਕੁੜਤੇ ਤੇ ਨਵੀਂ ਪੱਗ ਵੱਲ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਜਿਹਾ ਝਾਕਦਾ ਗੱਲ ਰੇਤ ਗਿਆ।

‘ਓਏ ਕਾਹਨੂੰ ਝੱਗਾ ਤਾਂ ਪੁਰਾਣਾ ਈ, ਆ ਪੱਗ ਜ਼ਰੂਰ ਧੋਤੀ ਬੋਨ੍ਹੀ ਏ।’

‘ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਅੱਜ ਤੂੰ ਪੂਰਾ ਨਿਖਰਿਆਂ ਲੱਗਦੈ ਜਿਵੇਂ ਸਬੂਤੇ ਦਾ ਸਬੂਤਾ ਈ ਡਰਾਈ ਕਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਆਇਆ ਹੋਵੇ।’ ਸੁਣ ਸਾਰੇ ਹੱਸ ਪਏ। ਮਘਰ ਸਿੰਘ ਮਿੰਨਾ ਜਿਹਾ ਹੱਸਦਾ ਕਹੇ, ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਕਾਹਨੂੰ, ਆਪ ਵੀ ਹੱਸਣ ਲਗ ਪਿਆ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕਾਹਨੂੰ ਕਾਹਨੂੰ ਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਘੜਿੱਤ ਛਿੜ ਪੈਂਦੀ।

ਇਕ ਸੂਰਵਾਰ ਚੈਕ ਆਉਣ ਵਿਚ ਦੇਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਛੁੱਟੀ ਦਾ ਵੀ ਸਮਾਂ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਗੇਟ ਵੱਲੀਂ ਝਾਕ ਰਹੇ ਸਨ। ‘ਮੇਜਰ ਸਿਆਂ, ਇਉਂ ਲਗਦਾ ਜਿਵੇਂ ਹਲ ਵਾਹੁੰਦਾ ਭੁਖਾ-ਪਿਆਸਾ ਜੱਟ ਪਿੱਛੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਪਹੀ ਵੱਲ ਛਾਹ ਵੇਲਾ ਲਿਆਉਂਦੀ ਜੱਟੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।’ ਆਹ ਸੁਣ ਲਫਮਣ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਕੀ ਕਹਿ ਰਿਹਾ

ਈ।

ਆਉਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ ਹੌਲੀ ਜਿਹੀ ਸੁਣਾ ਜਾਊ, ‘ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਾਹਿਬ ਜੀ...।’ ਮੈਂ ਵੀ ਕਹਿ ਦਊ, ‘ਸਰਦਾਰ ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ।’ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਵਿਚ ਤਿੱਖੀ ਜਿਹੀ ਚੋਭ ਮੈਂ ਭਾਂਪਦਾ ਹਾਂ। ਜਿਵੇਂ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ‘ਸੁਣਾ ਹੁਣ, ਕਿਵੇਂ ਆ, ਉਥੇ ਕੁਰਸੀ ‘ਤੇ ਬੈਠਾ ਘੰਟੀ ਮਾਰ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਏਥੇ ਆਪ ਲੇਬਰ ਕਰ ਰਿਹੈ।’ ਮੈਂ ਕਹਿ ਛੱਡਦਾਂ, ‘ਮੱਘਰ ਸਿਆਂ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੇ, ਸਮਾਂ ਬੜਾ ਸਮਰਥ ਈ।’

ਬਰਸਾਲਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੋ: ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਢਾਹੂ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਬਾਰੇ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਬਰਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਬੀਬੀ ਮੁਕੰਦ ਕੌਰ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਪ੍ਰੋ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਕਿੱਸੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਗਲੀਂ ਬਾਤੀਂ ਦੱਸਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਪੁਛਿਆ ਪਿੱਛੇ ਪਿੰਡ ਕੀ ਸ਼ੁਗਲ ਸੀ। ‘ਸੱਚ ਦਸਾਂ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ, ਬਿਰਕਾਂ ਨੇੜੇ ਸੰਗਤਪੁਰੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ‘ਚ ਮਾਸਟਰ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਘਰੋਂ ਵੀ ਟੀਚਰ ਸੀ। ਝੂਠ ਨਈਂ ਬੋਲਦਾ ਜਮਾਂ ਈ। ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਪੈਨਸ਼ਨ ਮਿਲਦੀ ਏ। ਉਥੇ ਰਾਜੇ ਸੀ, ਏਥੇ ਰੰਕ ਬਣ ਗਏ ਆਂ। ਸਭ ਕੁਝ ਕੋਲ ਸੀ।’

ਸਾਊ ਲਫਮਣ ਸਿੰਘ ਮੇਜਰ ਦੇ ਢਹੇ ਆਇਆ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਏ। ਬਰੇਕ ਵਿਚ ਉਹ ਦੱਸੇ ‘ਇਹ ਤੁਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਮੈਨੂੰ ਪੁਛ ਆਉਂਦਾ ਅਜ ਕਿੰਨੇ ਘੰਟੇ ਲੱਗਣੇ ਨੇ, ਉਤਰ ਸੁਣ ਹਿਸਾਬ ਮਾਸਟਰ ਹਫਤੇ ਦੇ ਘੰਟਿਆਂ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਜੁਬਾਨੀ ਜੋੜਦਾ, ਤੀਹਾਂ ਨਾਲ ਗੁਣਾ ਕਰਦਾ ਪੂਰੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਦੂਜੇ ਗੋਤੇ ਪੂਰਾ ਹਸਦਾ ਕੂਹਣੀ ਮਾਰ ਕੇ ਲੰਘੂ।’ ਕੋਲ ਬੈਠਾ ਗਰੈਜੂਏਟ ਬੁਲੰਦ ਸਿੰਘ ਬੋਲ ਪਿਆ ‘ਇਉਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਈ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਆਂ।’ ਦਾਨਾ ਬੀਨਾ ਬੁਲੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਬੜੇ ਗਹੁ ਨਾਲ ਜਾਣਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ਖਸ ਐ। ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਸਵਾਲ ਕਰਦੈ, ਤੁਸੀਂ ਐਮ. ਏ. ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ ਹੋ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਕਿਵੇਂ ਦੂਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਵਧਦੀ ਆਬਾਦੀ ਕਿਵੇਂ ਰੁਕ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਬੱਚੇ ਧਰਮ ਤੋਂ ਕਿਉਂ ਦੂਰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ?

ਜਿਸ ਦਿਨ ਮੈਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਚੈਕ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਕਮਾਈ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਖਾਸ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਛੁੱਟੀ ਵੇਲੇ ਕਾਰਡ ਪੰਚ ਕਰਦਿਆਂ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਇਸ ਚੈਕ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਉਨੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਜਿੰਨੀ ਪਲੇਠੀ ਦੇ ਜਨਮੇ ਪੁੱਤ ਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕੋਲ ਖੜੀਆਂ ਕੁਝ ਬੀਬੀਆਂ ਹੱਸ ਪਈਆਂ ਤੇ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਫੇਰ ਤਾਂ ਵੀਰ ਜੀ ਲੋਹਤੀ ਵੰਡੋਗੇ? ‘ਜ਼ਰੂਰ ਭੈਣ ਜੀ, ਲੋਹਤੀ ‘ਤੇ ਖਰਚ ਕਰ ਦਿਆਂਗੇ, ਇਹ ਕਿਹੜੀ ਗੱਲ ਏ।’ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਮੇਜਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਖੜੇ ਕਹਿੰਦੇ, ਫਿਰ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਖਰੀ ਹੋ ਗਈ।

ਦੱਸੋ ਬਾਈ! ਅਜਿਹੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਜੇ ਅਸੀਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਡਾਲਰ ਲੈ ਆਉਂਦੇ ਆਂ ਤਾਂ ਕੀ ਇਹ ਡਾਲਰ ਬੇਰੀਆਂ ਤੋਂ ਝਾੜਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ? ਨਾਲੇ ਤੇ ਲਾ ਆਉਂਦੇ ਆਂ ਮਜਲਿਸਾਂ ਤੇ ਨਾਲੇ ਫਿਰ ਤੁਰ ਆਉਂਦੇ ਆਂ। ਸ਼ਾਲਾ! ਸਦਾ ਵੱਸਦੀ ਰਸਦੀ ਰਹੇ ਗਾਰਡੀਅਨ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਵੇਅਰ ਹਾਊਸ, ਜਿਹੜੀ ਸਾਡੀ ਸਭ ਦੀ ਓਟ, ਆਸਰਾ ਤੇ ਥਾਂ ਹੈ!

ਸਿੱਧ-ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਪੜਾਅ

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਜੀਵਨ 4 ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ 25 ਸਾਲ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ, ਹੁਨਰ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕਿੱਤੇ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ। 25 ਤੋਂ 50 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਗ੍ਰਹਿਸਥ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਆਪਣੀ ਵਿਦਿਆ ਜਾਂ ਕਿੱਤੇ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰੇ। 50 ਤੋਂ 75 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮ ਪਾਉਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। 75 ਤੋਂ 100 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਇਨਸਾਨ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਧਾਰਮਿਕ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਦੇਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਲ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਵੀ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਪੇਂਡੂ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਅਖਾਣਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਉਮਰ ਨੂੰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਹੈ: ਬਰਸਾਂ ਹੋਈਆਂ ਦਸ, ਤਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਰਸ। ਮਤਲਬ, ਬੰਦਾ 10 ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਕਰਨ ਜੋਗਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਰਾਸੇ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਛੋਟੇ-ਮੋਟੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬਰਸਾਂ ਹੋਈਆਂ ਵੀਹ, ਤਾਂ ਦੇ ਤੁਰਿਆ ਘੀ। ਮਤਲਬ, ਅੱਲਤ ਮੁੰਡਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸੁਣਦਾ ਨਹੀਂ, ਆਪਣੀ ਹੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਬਰਸਾਂ ਹੋਈਆਂ ਤੀਹ, ਜੰਮ ਪਈ ਧੀ। ਮਤਲਬ, ਬੰਦਾ ਕਬੀਲਦਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਧੀ ਜੰਮਣ ਨਾਲ ਸੰਜੀਦਾ ਹੋਣਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਰਸਾਂ ਹੋਈਆਂ ਚਾਲੀ, ਤਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਹਾਲੀ। ਹਾਲੀ ਤੋਂ ਮਤਲਬ, ਹੁਣ ਕਿਸਾਨ ਹਲ ਦੇ ਸਿਆੜ ਸਿੱਧੇ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਕੋਈ

ਵਿੰਗ-ਵਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।

ਬਰਸਾਂ ਹੋਈਆਂ ਪੰਜਾਹ, ਸੱਦੇ ਪੁੱਛੇ ਜਾਹ। ਪੰਜਾਹ ਸਾਲਾਂ ਨੂੰ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂ ਉਸ ਦੀ ਪੁੱਛ-ਪੁਤੀਤ ਸਿਆਣੇ ਵਜੋਂ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬਰਸਾਂ ਹੋਈਆਂ ਸੱਠ, ਤਾਂ ਫੜ ਲਈ ਲੱਠ। ਸੱਠ ਸਾਲੇ ਨੂੰ ਬੁੱਢਾ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਰਸਾਂ ਹੋਈਆਂ ਸੱਤਰ, ਗਿਆ ਬਹੁੱਤਰ। ਸੱਤਰਵੇਂ ਸਾਲ ਵਿਚ ਮੱਤ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬਰਸਾਂ ਹੋਈਆਂ ਅੱਸੀ, ਹੋ ਗਿਆ ਖੱਸੀ। ਅੱਸੀਵੇਂ ਵਿਚ ਉਕਾ ਬੇਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਰਸਾਂ ਹੋਈਆਂ ਨੌਬੇ, ਜਿਥੇ ਬੈਠੇ ਉਥੇ ਹੱਗੇ।

ਬਰਸਾਂ ਹੋਈਆਂ ਸੌ, ਨਾ ਮਿੱਤਰ ਨੂੰ ਆਸ ਤੇ ਨਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਭੋ।

—ਕਮਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਫਰੀਮਾਂਟ

ਸੋਮਨਾਥ ਮੰਦਿਰ ਉਤੇ ਮਹਿਮੂਦ ਗਜ਼ਨਵੀ ਦਾ ਹਮਲਾ

ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸੋਮਨਾਥ ਮੰਦਿਰ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੀ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ-ਮਹਾਰਾਜੇ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਧਨ, ਸੋਨਾ ਅਤੇ ਕੀਮਤੀ ਹੀਰੇ-ਜਵਾਹਰਾਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਸਯਦ ਮੁਹੰਮਦ ਲਤੀਫ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਹਿਸਟਰੀ ਆਫ ਦਿ ਪੰਜਾਬ' ਅਨੁਸਾਰ ਸੋਮਨਾਥ ਮੰਦਿਰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਇਮਾਰਤ, ਜੋ ਕੀਮਤੀ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਕਰ ਕੇ ਭਵਨ ਕਲਾ ਦਾ ਖਾਸ ਨਮੂਨਾ ਸੀ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਿਆਸਤਾਂ ਦੇ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਪਿੰਡ ਇਸ ਮੰਦਿਰ ਨੂੰ ਜਾਗੀਰ ਵਜੋਂ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤਾਂ ਕਿ ਪੁਜਾਰੀਆਂ

ਵਾਸਦੇਵ ਸਿੰਘ ਪਰਹਾਰ
ਫੋਨ: 206-434-1155

ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਹਰ ਕੋਨੇ ਤੋਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੋਨਾ ਅਤੇ ਪੈਸਾ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ। ਸੂਰਜ ਅਤੇ ਚੰਦਰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਸਮੇਂ ਦੇ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਇਥੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ।

ਮੂਰਤੀ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦਿਨ ਵਿਚ ਦੋ ਵਾਰੀ ਗੰਗਾ ਜਲ ਨਾਲ ਕਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਹ ਗੰਗਾ ਜਲ ਬਾਰਾਂ ਸੌ ਮੀਲ ਦੂਰੋਂ ਲਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਵੱਡਾ ਘੰਟਾ ਜਿਸ ਦੀ ਸੰਗਲੀ ਵੀ ਸੋਨੇ ਦੀ ਸੀ, 200 ਮਣ ਭਾਰਾ ਸੀ। ਇਹ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੂੰ ਪੂਜਾ ਸਮੇਂ ਬੁਲਾਉਣ ਲਈ ਵਜਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਮੰਦਿਰ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵਿਚ 2000 ਬ੍ਰਾਹਮਣ, 500 ਦੇਵਦਾਸੀਆਂ (ਨੱਚਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ), 300 ਗਵੱਈਏ/ਸਾਜ਼ਿੰਦੇ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਸੌ ਨਾਈ ਸਨ ਜੋ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੀ ਮੰਦਿਰ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਜ਼ਾਮਤ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮੰਦਿਰ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੇਵ ਕਰਾਉਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਮੁੰਨੇ ਹੋਏ ਸਿਰਾਂ ਅਤੇ ਦਾੜ੍ਹੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪੁਜਾਰੀ ਮੂਰਤੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਨੱਚਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਗਹਿਣੇ ਸਜਾ ਕੇ ਮੂਰਤੀ ਅੱਗੇ ਨੱਚਦੀਆਂ। ਰਾਜਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਇਸ ਮੰਦਿਰ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਭਗਵਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕੇ।

ਸੋਮਨਾਥ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸੋਨੇ ਤੇ ਚਾਂਦੀ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਸੈਂਕੜੇ ਹੋਰ ਮੂਰਤੀਆਂ ਸਨ ਜੋ ਸਭ ਢਾਹ-ਢੇਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮਹਿਮੂਦ, ਗਜ਼ਨੀ ਤੋਂ ਸਤੰਬਰ 1024 ਨੂੰ ਚੱਲਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਰਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਲਾਗੇ ਦੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪੰਜਾਹ ਹਜ਼ਾਰ ਰਜ਼ਾਕਾਰ (ਵਾਲੰਟੀਅਰ) ਮੂਰਤੀਆਂ ਤੋੜਨ ਲਈ ਇਸਲਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ੁਭ ਕੰਮ ਸਮਝ ਕੇ ਬਿਨਾ ਤਨਖਾਹ ਆ ਗਏ। ਮੁਲਤਾਨ ਦਾ ਰੇਗਿਸਤਾਨ ਪਾਰ ਕਰ ਕੇ ਮਹਿਮੂਦ ਅਜਮੇਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੋਂ ਜਿੱਤ ਕੇ ਤਬਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਸੋਮਨਾਥ ਦੇ ਮੰਦਿਰ ਦੁਆਲੇ ਇਸ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਦੀਵਾਰ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਤਿੰਨ

ਦਿਨ ਤੱਕ ਰਾਜਪੂਤ ਇਸ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਮਹਿਮੂਦ ਨੂੰ ਪਛਾਤ ਦਿੱਤਾ। ਆਖਰ, ਮਹਿਮੂਦ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਉਤਰਿਆ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਉਤੇ ਝੁਕ ਕੇ ਦੁਆ ਕੀਤੀ। ਦੁਬਾਰਾ ਘੋੜੇ ਉਬੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜਰਨੈਲ ਅਬਦ ਹਸਨ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਖੁਦਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਦਾ ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉੱਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਵਧਾ ਕੇ ਐਸੀ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਦੁਸ਼ਮਣ 'ਤੇ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪੈ ਗਏ ਤੇ ਗੜ੍ਹੀ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੋ ਕੇ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਲੋਕ ਮਾਰ ਸੁੱਟੇ। ਬਾਕੀ ਦੇ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਵਿਚ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਠਿੱਲੂ ਪਏ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਪਿੱਛਾ ਕਰ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਡੋਬ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਫਿਰ ਮਹਿਮੂਦ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਅੰਦਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਪੱਥਰ ਦੀ ਇਕ ਮੂਰਤੀ ਦੇਖੀ। ਉਸ ਨੇ ਡੰਡਾ ਮਾਰ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਨੱਕ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਦੋ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਕੇ ਗਜ਼ਨੀ ਲੈ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਗਜ਼ਨੀ ਲਿਜਾ ਕੇ ਇਕ ਟੁਕੜਾ ਵੱਡੀ ਮਸਜਿਦ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦੁਆਰ ਦੇ ਫਰਸ਼ ਉਤੇ, ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਆਪਣੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਦੁਆਰ ਉਤੇ ਰੱਖਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਆਉਣ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖ ਕੇ ਲੰਘਣ। ਦੋ ਹੋਰ ਟੁਕੜੇ ਮੱਕਾ ਅਤੇ ਮਦੀਨਾ ਭੇਜੇ ਗਏ।

ਆਖਣਗੀਆਂ। ਮੂਰਤੀ ਤੋੜੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਕੀਮਤੀ ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਤ ਮਿਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਸੋਨੇ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਸੀ।

ਸੋਮਨਾਥ ਦੇ ਮੰਦਿਰ ਬਾਰੇ ਤਵਾਰੀਖ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ (ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪੰਜਾਬ 1993) ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, "ਸੋਮਨਾਥ ਮੰਦਿਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਚਤੁਰ ਪਾਂਡੇ ਨੇ ਮੰਦਿਰ ਦੇ ਗੁੰਬਦ ਵਿਚ ਚਾਰ ਚੁੰਬਕੀ ਸਿਲਾਂ ਚੋਹੀ ਪਾਸੀਂ ਲਗਵਾ ਕੇ ਸ਼ਿਵ ਦੀ ਲੋਹੇ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਗੇਰੂਆ ਰੰਗ ਕਰਵਾ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੁੰਬਕੀ ਸਿਲਾਂ ਦੀ ਖਿੱਚ ਨਾਲ ਹਵਾ ਵਿਚ ਲਟਕਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਆਕਾਸ਼ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਮੰਦਿਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਚਰ ਆਸਨ (ਸਹਾਰੇ ਬਗੈਰ) ਲਗਾ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਗੱਲ ਇਕ ਬੰਦੇ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੀ ਗਈ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਧਨ ਇਸ ਮੂਰਤੀ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਕੇ ਸੁੱਖਾਂ ਸੁੱਖੀਆਂ। ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਦੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਢੇਰਾਂ ਤੋਂ ਪਾਂਡਿਆਂ ਨੇ ਕੀਮਤੀ ਹੀਰੇ, ਨੀਲਮ, ਮੋਤੀ ਕੱਢ ਕੇ ਮੰਦਿਰ ਦੇ ਖੋਖਲੇ ਥੰਮ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੂਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਲੁਕਾ ਲਏ। ਪਾਂਡਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਫਰੋਬ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਉਜਾੜੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਇਹ ਕਹਾਵਤ ਬਣੀ, 'ਆਪ ਡੁਬੋਂਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਜਜ਼ਮਾਨ ਵੀ ਡੋਬੋ।' ਗਜ਼ਨੀ ਨੂੰ ਇਸ ਮੰਦਿਰ ਤੋਂ ਕਰੋੜਾਂ ਦਾ ਮਾਲ ਲੱਭਾ। ਉਸ ਨੇ 30 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ 17 ਹਮਲੇ ਕਰ ਕੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ

ਮਹਿਮੂਦ ਗਜ਼ਨਵੀ ਦਾ ਇਕ ਚਿੱਤਰ

ਰੂਬੀ, ਲਾਲ ਫਿਰੋਜ਼ੇ ਮਿਲੇ ਕਿ ਸਾਰੀ ਫੌਜ ਹੀ ਮਾਲਾ-ਮਾਲ ਹੋ ਗਈ। ਦੋ-ਦੋ ਰੁਪਏ ਵਿਚ ਗੁਲਾਮ ਗਜ਼ਨੀ ਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵਿਕਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬੁੱਤ ਪੂਜ, ਬੁੱਤ ਹੀ ਬਣ ਗਏ।

ਮਥੁਰਾ ਦੇ ਹੀ ਇਕ ਤਿਲਕ ਨੂੰ ਮਹਿਮੂਦ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸੈਨਾਪਤੀ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। 'ਘਰ ਦਾ ਭੇਤੀ ਲੰਕਾ ਢਾਹੋ' ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋਈ। ਇਹ ਤਿਲਕ,

ਖਰਚ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹਮਲਾਵਰਾਂ ਨੇ ਗਰੀਬ ਦੇਸ਼ ਉਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦੀ ਚਿੜੀ ਸਮਝ ਕੇ ਹੀ ਹਮਲਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਅਨਪੜ੍ਹ ਰੱਖ ਕੇ ਆਪਣਾ ਉਲੂ ਸਿੱਧਾ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਚੁੰਬਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਲਟਕ ਰਹੀ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਅਕਾਸ਼ ਮਾਰਗ ਤੋਂ ਆਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਮਝਣਾ। ਜੇ ਲੋਕ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਉਥੇ ਵੱਧ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਨਾ ਚੜ੍ਹਾਉਂਦੇ; ਫਿਰ ਨਾ ਖਾਲੀ ਮੰਦਿਰਾਂ ਉਤੇ ਹਮਲੇ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਬੇਗੁਨਾਹ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਹੁੰਦਾ।

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ ਵਿਚ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਔਗੂਣਾਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਪਰਜਾ ਉਤੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਕਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਮੱਤ ਦੀਆਂ ਵਹਿਮਾਂ-ਭਰਮਾਂ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਰੀਤੀਆਂ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਖਰੀ ਸਾਹਾਂ ਤੱਕ ਦੂਰ ਰਿਹਾ। ਸਰ ਜਾਦੂ ਨਾਥ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਤਵਾਰੀਖ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਜਿਲਦ ਨੰਬਰ ਪੰਜ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ: 'ਵੀਰਵਾਰ 19 ਤਰੀਕ ਨੂੰ ਹਾਮਿਦ-ਉਦੀਨ ਖਾਂ ਨੇ ਜੋਤਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਇਕ ਅਰਜ਼ੀ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦਾ ਹਾਥੀ ਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ

(ਖੱਬੇ) ਮਹਿਮੂਦ ਗਜ਼ਨਵੀ ਵਲੋਂ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਕੀਤਾ ਸੋਮਨਾਥ ਮੰਦਿਰ ਅਤੇ (ਸੱਜੇ) ਆਜ਼ਾਦੀ ਪਿੱਛੋਂ ਬਣੇ ਸੋਮਨਾਥ ਮੰਦਿਰ ਦੀ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ

ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਮਹਿਮੂਦ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੂਰਤੀ ਨਾ ਤੋੜੋ ਤੇ ਇਸ ਬਦਲੇ ਇੰਨਾ ਸੋਨਾ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਨ। ਉਸ ਦੇ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਮੰਨ ਲਈ ਜਾਵੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੂਰਤੀ ਤੋੜਨ ਨਾਲ ਬੁੱਤ ਪੂਜਾ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ, ਪਰ ਮਹਿਮੂਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਮੂਰਤੀ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ

ਲੁੱਟ-ਪੁੱਟ ਕੇ ਉਜਾੜ ਦਿੱਤਾ।"

ਮਥੁਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ 22 ਕੋਹ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਮੰਦਿਰ ਹੀ ਮੰਦਿਰ ਸਨ। ਇਕ ਵੱਡੇ ਮੰਦਿਰ ਬਾਰੇ ਮਹਿਮੂਦ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਅਸੀਂ ਕਰੋੜ ਮੋਹਰਾਂ ਖਰਚ ਕਰੀਏ ਤੇ ਪੰਜ ਸੌ ਕਾਰੀਗਰ ਸੌ ਬਰਸ ਲੱਗੇ ਰਹਿਣ ਤਾਂ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਮੰਦਿਰ ਬਣਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ। ਕੇਸ਼ਵ ਦੇ ਇਸ ਮੰਦਿਰ ਵਿਚੋਂ ਮਹਿਮੂਦ ਨੂੰ ਐਨਾ ਸੋਨਾ, ਹੀਰੇ, ਮੋਤੀ, ਮੂੰਗਾ,

ਮਹਿਮੂਦ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕਾਰਗਰ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹੀ ਦੱਸਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਹੜੀਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਕੇ ਬਹੁਤਾ ਧਨ ਮਿਲੇਗਾ। ਜੇ ਪਾਂਡੇ ਗਲਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨਾਲ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਨਾ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਦੇਸ਼ ਮਹਿਮੂਦ ਦੀ ਲੁੱਟ-ਖੁਸ਼ੱਤ ਤੋਂ ਬਚ ਸਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮਰਦ, ਬੱਚੇ ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਗਜ਼ਨੀ ਦੇ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਭੇਡ-ਬੱਕਰੀਆਂ ਵਾਂਗ ਨਾ ਵਿਕਦੇ। ਜੇ ਇਹ ਧਨ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ

ਤਾਂ ਕਿ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਉਤੇ ਆਇਆ ਸੰਕਟ ਟਲ ਜਾਵੇ। ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਇਸ ਅਰਜ਼ੀ ਉਤੇ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ-ਹਾਥੀ ਦਾਨ ਕਰਨਾ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂ ਪੂਜਕਾਂ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮੁੱਖ ਕਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਿਓ, ਉਹ ਇਹ ਰਕਮ ਗਰੀਬਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦੇਵੇ। ਇਹ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਢੇਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਦਿਓ।

ਕਾਵਿ ਜਗਤ

ਬਿਰਹੋਂ-ਰਿਸ਼ਤੇ!

ਅਸੀਂ ਰਿਸ਼ਤੇ ਬਣਾਉਂਦੇ ਫਨਾਹ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਮਿਟਾ ਕੇ ਖੁਦਾ ਹੋ ਗਏ। ਜੋ ਵੀ ਰਸਮਾਂ ਦੇ ਰੱਸੇ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਬਣੇ, ਉਹ ਵੀ ਬਿਰਹੋਂ 'ਚ ਸੜ ਕੇ ਸਵਾਹ ਹੋ ਗਏ। ਬੰਦਾ ਜਿਉਂਦਾ ਸਵਾਰਥ ਹੀ ਅਪਨਾਵਦਾ। ਅੱਖਾਂ ਚੋਭਣ ਲਈ ਦੂਜੇ ਦੇ ਕੰਮ ਆਂਵਦਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਹਿੰਦੂ ਵੀ ਸੁੱਕਦੇ ਰਹੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ 'ਤੇ ਕਾਹੜੇ ਫਿਰਾ ਹੋ ਗਏ। ਇਹ ਧਰਤੀ ਤਾਂ ਪਾਲਣ ਦਾ ਮੰਗ ਕੇ ਕਰਜ਼, ਸਦਾ ਚੇਤੇ ਕਰਾਉਂਦੀ ਨਿਭਾਉਣਾ ਫਰਜ਼। ਉਸ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ, ਦੱਸੋ ਕੀ ਹੈ ਸਿਲਾ? ਜਦੋਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਵਾਂਗੂ ਜਿਬਾਹ ਹੋ ਗਏ।

ਅਸੀਂ ਵੱਖਰਿਆਂ ਰਾਹਾਂ 'ਤੇ ਤੁਰਦੇ ਰਹੇ। ਸਾਡੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦੇ ਰਾਹ ਨਾ ਕਦੇ ਵੀ ਮਿਲੇ। ਜੇ ਮਿਲੇ ਪੰਗਡੰਡੀਆਂ ਦੇ ਮਿਲਣ ਵਾਂਗ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਵਿਦਾ ਹੋ ਗਏ। ਬੰਦ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਰ ਕੇ ਜੋ ਕਰਦੇ ਵਫਾ, ਇਹ ਜ਼ਮਾਨਾ ਨਾ ਭੁੱਲਦਾ ਕਦੇ ਵੀ ਦਗਾ। ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੀ ਲੋਈ ਜੋ ਫਿਰਦੇ ਲਈ,

ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ ਅੱਜ ਉਹ ਸਜਾ ਹੋ ਗਏ।

ਉਸ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦਾ ਦੱਸੋ ਕੀ ਰੱਖੋਗੇ ਨਾਮ? ਜਿਹੜਾ ਮੁਰਸ਼ਦ ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ ਹੀ ਦੇਵੇ ਪੈਗਾਮ। ਇਹ ਰਿਸ਼ਤੇ ਜੋ ਚਾਨਣ ਤੇ ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਦੇ ਨੇ, ਕਿਉਂ ਹਨੇਰੇ ਦੇ ਸਾਹਵੇਂ ਗੁਨਾਹ ਹੋ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਰਿਸ਼ਤੇ ਬਣਾਉਂਦੇ ਫਨਾਹ ਹੋ ਗਏ, ਉਹ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਮਿਟਾ ਕੇ ਖੁਦਾ ਹੋ ਗਏ। ਜੋ ਵੀ ਰਸਮਾਂ ਦੇ ਰੱਸੇ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਬਣੇ, ਉਹ ਵੀ ਬਿਰਹੋਂ 'ਚ ਸੜ ਕੇ ਸਵਾਹ ਹੋ ਗਏ।

—ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬਰਸਾਲ

ਦੋ ਮੁਹੱਲੇ-ਦੋ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ

ਇਕ ਮੁਹੱਲਾ 'ਰਤਨ ਨਗਰ' ਦਾ, ਨਾ ਕੋਈ ਅਜਨਬੀ ਨਾ ਅਣਜਾਣ। ਕਿਹੜੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੌਣ ਹੈ ਰਹਿੰਦਾ, ਇਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ। ਖੁਸ਼ੀ ਗਮੀ ਦੀ ਸਾਂਝ ਬਥੇਰੀ, ਇਕ ਦੂਜੇ 'ਤੇ ਕਰਦੇ ਮਾਣ। ਰਲ-ਮਿਲ ਬੈਠ ਕੇ ਗੁਫਤਗੂ ਕਰਦੇ, ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਆਪਣੇ ਫੋਲੀ ਜਾਣ।

ਇਕ ਮੁਹੱਲਾ 'ਸਾਰਲੈਟ' ਦਾ, ਸਾਰੇ ਅਜਨਬੀ, ਸਭ ਅਣਜਾਣ।

ਕਿਹੜੇ ਘਰ ਵਿਚ ਕੌਣ ਹੈ ਰਹਿੰਦਾ, ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਇਸ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ। ਖੁਸ਼ੀ ਗਮੀ ਦੀ ਸਾਂਝ ਨਾ ਕੋਈ, ਇਕ-ਦੂਜੇ 'ਤੇ ਕਾਹਦਾ ਮਾਣ? ਕਦੇ-ਕਦਾਈਂ ਹੋਵੇ 'ਹੈਲੋ', ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਨਾ ਵਧੇ ਪਹਿਚਾਣ।

ਦੋਵੇਂ ਮੁਹੱਲੇ ਸਾਹਵੇਂ ਰੱਖ ਕੇ, ਜਦ ਮੈਂ ਕੀਤੀ ਖੂਬ ਵਿਚਾਰ। ਕਾਰਨ ਮੇਰੀ ਸਮਝ 'ਚ ਆਇਆ, ਵੱਖਰਾ-ਵੱਖਰਾ ਸਭਿਆਚਾਰ। ਸਾਂਝ ਬੋਲੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੈ ਵੱਡੀ, ਬੋਲੀ ਰੱਬ ਦਾ ਇਕ ਉਪਹਾਰ। ਸਾਂਝ-ਪਿਆਰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਖਾਤਰ, ਸਾਂਝ ਬੋਲੀ ਦੀ ਸਦਾ ਦਰਕਾਰ। —ਸੁਖਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਂਤ ਇੰਡੀਆਨਾ ਫੋਨ: 317-406-0002

ਪਛਤਾਵਾ

ਬੜਾ ਪਛਤਾਇਆ ਰੁੱਖ ਕੁਰਸੀ ਦੀ ਜੂਨ ਪੈ ਕੇ। ਬਹਿ ਗਿਆ ਜਦ ਉਸ 'ਤੇ ਇਕ ਬਦਨੀਤ ਨੇਤਾ!

—ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹੰਸਰਾ ਫੋਨ: 661-368-6572

ਬਰਾਬਰ ਹੱਕ

"ਵੇਖੋ ਜੀ ਅੱਜ ਕਲ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ 'ਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ।" ਸਾਰੇ ਬੈਠੇ ਇਹ ਹੀ ਅਲਾਪ ਰਹੇ ਸਨ।

"ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਭੈਣੋਂ ਆਪ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਰੱਖਿਆ।" ਸ਼ਿਵਦੇਵ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਵੀ ਹਾਂ 'ਚ ਹਾਂ ਮਿਲਾਈ। ਸਾਰੇ ਨਾਨਕੇ-ਦਾਦਕੇ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਹਾਮੀ ਭਰ ਰਹੇ ਸਨ।

"ਸ਼ੈਵੀ! ਬਣੀ ਕੋਈ ਤੇਰੀ?" ਬਲਬੀਰ ਨੇ ਪੈਗ ਅੰਦਰ ਸੁੱਟਦਿਆਂ ਭਤੀਜੇ ਵੱਲ ਟੇਢੀ ਅੱਖ ਕਰਕੇ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਤਾਇਆ ਜੀ! ਵੱਟ ਡੂ ਯੂ ਮੀਨ 'ਬਣੀ'?" "ਲੈ ਕਿੰਨਾ ਭੋਲਾ ਬਣਦੈ।" ਮਾਮੇ ਨੇ ਟਿੱਚਰ ਕੀਤੀ।

"ਓਏ ਗਰਲ ਫਰੈਂਡ, ਹੋਰ ਕੀ?" ਚਾਚੇ ਨੇ ਗੱਲ ਸਿਰੇ ਲਾ ਦਿੱਤੀ।

"ਕਿਉਂ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਦੇ ਓ, ਬਣ ਜੂ ਅਜੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਹੋਏ, ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਗਿਆ।" ਮਾਂ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਗੱਲ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।

"ਆ ਜੋ ਗਾਇਜ਼! ਸਨੈਕਸ ਗੈਟਿੰਗ ਕੋਲਡ।" ਸ਼ੈਵੀ ਦੀ ਭੂਆ ਨੇ ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਫੂਫ ਨਾਲ ਲੱਦੇ ਟੇਬਲ ਕੋਲ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਸੱਦਾ

ਵਿਆਹ

ਦਿੱਤਾ। ਸਾਰੇ ਖਾ ਕੇ ਫੇਰ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਜਗਾ ਹੱਥਾਂ 'ਚ ਗਲਾਸ ਲਈ ਬੈਠ ਗਏ। ਕੁੜੀਆਂ ਅਲੱਗ ਲਿਵਿੰਗ ਰੂਮ 'ਚ ਗੱਪਾਂ ਮਾਰਨ ਬੈਠ ਗਈਆਂ। ਪਰ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਕੰਨ ਬਾਹਰ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਸ਼ਵਿੰਦਰ ਨੂੰ ਹੋ ਰਹੇ ਮਜ਼ਾਕ ਮਜ਼ਾਕ 'ਚ ਗਰਲ ਫਰੈਂਡ ਦੀ ਪੁੱਛ ਵੱਲ ਟਿਕੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ 'ਚ ਆਖਰੀ ਸਾਲ ਸੀ ਤੇ ਗਰਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਡਿਨਰ ਦੇ ਸੱਦੇ 'ਤੇ ਆਏ ਸਨ। ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੱਕਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਬਾਹਰੋਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਸੁਣ-ਸੁਣ ਸਿਮਰਨ ਆਪੋ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਕਮਰੇ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੜਕ ਕੇ ਬੋਲੀ, "ਕੀ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਗਿਆ? ਸਭ ਝੂਠ। ਮੈਨੂੰ ਚਾਰ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ 'ਚ, ਅੱਜ ਤੱਕ ਮੇਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਜਾਂ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਦੀ ਪੁੱਛਿਆ, ਬਈ ਬਣਿਆ ਤੇਰਾ ਵੀ ਕੋਈ...?"

ਸਭ ਦੇ ਬੁੱਲ ਸੀਤੇ ਗਏ ਜੋ ਹੁਣ ਤੱਕ ਬਰਾਬਰ ਹੱਕਾਂ ਦੇ ਦਮਗਜ਼ੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਸਨ।

—ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਰੀ ਫੋਨ: 317-430-6545

ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਿੰਡ ਦੀ ਉਹ ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਮੂਹਰੇ ਸਵਰਗ ਵੀ ਛਿੱਕਾ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਤਿਵਾਦ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਬੋੜੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਪਿੰਡੋਂ ਪੈਰ ਪੁੱਟਣਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਮੁੜ ਘਰ ਦੇ ਕੋਠੇ 'ਤੇ ਸੌਣਾ ਨਸੀਬ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ।

ਨਿੱਕੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਅਸੀਂ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਕੋਠੇ 'ਤੇ ਸੌਣਾ, ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਟੀ.ਵੀ. ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ, ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਰੇਡੀਓ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੁੰਦੇ, ਪਰ ਜਿਸ ਦਿਨ ਜੰਵ ਬਰਾਤ ਆਉਣੀ, ਪਿੰਡ ਦੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਲੱਗਿਆ ਸਪੀਕਰ ਉਦੋਂ ਤਕ ਸੁਣਦੇ ਰਹਿਣਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸ਼ਰਾਬੀਆਂ ਨੇ ਛਿਤਰੇ-ਛਿਤਰੀ ਹੋ ਕੇ ਬੰਦ ਨਾ ਕਰਵਾ ਦੇਣ। ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਖਲਵਾੜਿਆਂ ਦੇ ਦਿਨੀਂ ਇਕ ਹੋਰ

ਹਰਨੇਕ ਸਿੰਘ ਘੜੂਆਂ

ਵੰਨਗੀ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ। ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਅਤਿ ਸੁਹਣਾ ਸੁਨੱਖਾ ਗੱਭਰੂ ਫਲਾ ਹੱਕਦਾ, ਕਲੀਆਂ ਲਾਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੇਤ ਚੜ੍ਹਦੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਰਾਤ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਕਲੀ ਲਗਾਉਣੀ, ਰਾਤ ਦੇ ਪਿੰਡੇ ਨੂੰ ਕੰਬਣੀ ਛਿੜ ਜਾਣੀ। ਉਹ ਪਿੰਡ ਦੀ ਕਿਸੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਮੁਹੱਬਤ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਅੰਤਾਂ ਦਾ ਸੁਹਣਾ ਸੁਨੱਖਾ ਸੀ, ਪਰ ਜ਼ਮੀਨ ਬੋੜੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਕਲੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਕਦੇ ਕਦੇ ਦੋਹਰਾ ਲਗਾਉਂਦਾ। ਜੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀ ਦੋਸਤੀ ਠੀਕ-ਠਾਕ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ, ਉਸ ਦਾ ਦੋਹਰਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ:

ਉਚੇ ਬੁਰਜ ਲਾਹੌਰ ਦੇ
ਨਾਰ ਸੁਕਾਵੇ ਕੇਸ।
ਯਾਰ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਗਿਆ
ਕਰ ਕੇ ਭਗਵਾਂ ਭੇਸ।
ਜੇ ਕਦੇ ਉਸ ਦਾ ਉਸ ਔਰਤ ਨਾਲ ਮਨ-
ਮੁਟਾਵ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ, ਤਦ ਦੋਹਰਾ ਪੜ੍ਹਦਾ:
ਉਚੇ ਬੁਰਜ ਬਰੋਬਰ ਮੋਰੀ,
ਦੀਵਾ ਕਿਸ ਬਿਧ ਧਰੀਏ।
ਨਾਰ ਬੇਗ਼ਾਨੀ ਆਦਰ ਬੋੜਾ,
ਗਲ ਲਗ ਕੇ ਮਰੀਏ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਮੈਨੂੰ ਮੁਹੱਬਤ ਦੀ ਇਬਾਰਤ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦੀ, ਪਰ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਉਚੇ ਬੁਰਜ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਮੇਰੇ ਜ਼ਿਹਨ ਵਿਚ ਉਕਰੇ ਗਏ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਮੈਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਚੇ ਬੁਰਜਾਂ ਨੂੰ ਲੱਭਣ ਲਈ ਜਗ੍ਹਾ ਜਗ੍ਹਾ ਭਟਕਿਆ, ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਰਾਬਤਾ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਸੱਜਣ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, "ਉਚੇ ਬੁਰਜ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਅੰਦਰ ਹਨ।" ਕਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਹੈ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਮੈਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਨਜ਼ਰਾਂ ਦੌੜਾਈਆਂ, ਕਿਧਰੇ ਬੁਰਜ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਉਥੋਂ ਸਾਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਨਾ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਿਧਰੇ ਉਚੇ ਬੁਰਜ ਸਨ। ਅਖੀਰ ਬੁਰਜਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਡਾਕਟਰ ਉਮਰ ਕੋਲ ਛੇਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਝਟ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, "ਇਹ ਸਾਰੀ ਜਗ੍ਹਾ ਜੋ ਬੁਰਜਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਚਬੁਰਜੀ ਦੇ ਬੁਰਜਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ।" ਗੱਲ ਮੈਨੂੰ ਜਚ ਗਈ। ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਚਬੁਰਜੀ ਦੇ ਬੁਰਜ ਬਹੁਤ ਉਚੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਅੱਜ ਵੀ ਬਚ ਬਚਾਅ ਕੇ ਕਾਫੀ ਉਚੇ ਰਹਿ ਗਏ ਹਨ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਖਵਾਜ਼ਾ ਸਦੀਕ ਅਕਬਰ ਮੇਰੇ ਅਜਿਹੇ ਦੋਸਤ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਉਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਭਰ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਆਮ ਬੰਦੇ ਤਾਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਲਾਰੇ ਲਾ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਖਵਾਜ਼ਾ ਸਦੀਕ ਅਕਬਰ ਮੀਆਂ ਨਵਾਜ਼ ਸ਼ਰੀਫ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਸੀ।

ਖਵਾਜ਼ਾ ਸਦੀਕ ਅਕਬਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬੜੇ ਰੁਝੇਵਿਆਂ ਭਰੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਆਉ ਭਗਤ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਡਾਕਟਰ ਉਮਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਵੀ ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਬਣ ਗਿਆ। ਕਦੀ ਵਾਰ ਸਰਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਛੁੱਟੀਆਂ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤੇ ਦਿਨ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮੇਰੀ ਬੇਟੀ ਸੋਨੂੰ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਆਉਂਦਾ ਜੋ ਬੜੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਸਾਡੇ ਦੋਹਾਂ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਰਲ ਕੇ

ਟੰਗ ਗਿਉਂ ਵਿਚ ਕਿੱਕਰਾਂ

ਲਹਿੰਦੇ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਾਂਝ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਬਬੇਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੇ ਪਾਈ ਹੈ। ਸਿਆਸੀ ਆਗੂ, ਪਰ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਰਸੀਏ ਹਰਨੇਕ ਸਿੰਘ ਘੜੂਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਲੇਖ 'ਟੰਗ ਗਿਉਂ ਵਿਚ ਕਿੱਕਰਾਂ' ਵਿਚ ਇਸ ਸਾਂਝ ਨੂੰ ਦੋਸਤੀ ਦੇ ਵਰਕ ਵਿਚ ਵਲੂਟਦਿਆਂ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ-ਬਾਤਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ-ਬਾਤਾਂ ਵਿਚ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਲਈ ਲਲੂਕ ਦੀਆਂ ਝਲਕਾਂ ਦੇ ਫੁੱਟ ਰਹੇ ਫੁਹਾਰੇ ਦਿਸਦੇ ਹੀ ਹਨ ਜੋ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਤਾਂ ਹਨ ਹੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੁਹੱਬਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕਨਸੋਆਂ ਵੀ ਖੂਬ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਏਨਾ ਖਰਦਮ ਮਚਾਉਂਦੇ ਕਿ ਘਰ ਦੀ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਖਿਲਰੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ। ਰਾਤ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਕੋਠੀ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾਂਦੇ, ਜੋ ਘਾਹ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਸਜਿਆ ਬੜਾ ਮਨਮੋਹਣਾ ਲੱਗਦਾ। ਹਰ ਰਾਤ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕਲਾਕਾਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਤੋਂ ਭਾਵ ਮੇਰਾ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਲੋਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੱਬ ਨੇ ਗਲੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਸਤਾਦਾਂ ਦੀ ਚੰਡ ਖਾਧੀ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮੋਹਰੀ ਸੀ ਮਜ਼ੀਦ ਬੱਟ। ਮਜ਼ੀਦ ਬੱਟ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਪਾਗਲਪਨ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਲਗਾਓ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਘਰੋਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦਰੀਂ ਲੈਣ ਨਿਕਲਿਆ, ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਖਬਰ ਪੜ੍ਹੀ, ਮਹਿੰਦੀ ਹਸਨ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੈ। ਉਹ ਉਥੋਂ ਸਿੱਧਾ ਲਾਹੌਰ ਮਹਿੰਦੀ ਹਸਨ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਮਹਿੰਦੀ ਹਸਨ ਦੀ ਹਸਪਤਾਲੋਂ ਛੁੱਟੀ ਹੋਣ ਤੱਕ

ਕਿਸੇ ਦਾ ਪਰਨਾ। ਸਭ ਪਾਸੇ ਹਫ਼ਤਾ-ਦਫ਼ਤੀ ਮਚ ਗਈ। ਮਜ਼ੀਦ ਦੀਆਂ ਦੋ ਫੈਕਟਰੀਆਂ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹ ਗਈਆਂ। ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਉਸ ਦੀ ਘਰ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਫਕੀਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਂਦਾ ਹੈ। ਸੱਤੇ ਸੂਰਾਂ ਦਾ ਧਨੀ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਮਜ਼ੀਦ ਬੱਟ ਦਾ ਨਾਂ ਪੰਡਿਤ ਮਜ਼ੀਦ ਬੱਟ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਡਾਕਟਰ ਉਮਰ ਵਰਗੇ ਸੱਜਣ ਉਸ ਨੂੰ ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੇ ਦਿੰਦੇ। ਉਸ ਦਾ ਬੋੜਾ ਬਹੁਤ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪੰਡਿਤ ਮਜ਼ੀਦ ਬੱਟ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਰਾਗ ਦਰਬਾਰੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਤਰਾਂ ਗੁਣਗੁਣਾਈਆਂ। ਸੁਣ ਕੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਕੁਝ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਬੱਸ, ...। ਡਾਕਟਰ ਉਮਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, "ਹਾਂ ਜੀ, ਕੈਸਾ ਲਗਾ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਕਾ ਕਲਾਮ।"

"ਬੱਸ ਜੀ ਬੜੇ ਗੁਲਾਮ ਅਲੀ ਖਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਮਿਲੀ

ਮੇਰੀ ਬੇਟੀ ਸੋਨੂੰ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਸੀ। ਤਾਰੀਖ ਮਿਥੀ ਗਈ। ਡਾਕਟਰ ਉਮਰ ਦੇ ਬੱਚੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਚਾਅ ਨਹੀਂ ਸੀ ਚੁੱਕਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਉਹ ਹਰ ਰਾਤ ਲੰਮੇ ਲੰਮੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰਦੇ- "ਅਸੀਂ ਕੱਪੜੇ ਖਰੀਦ ਲਏ ਹਨ ਅਤੇ ਦਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਦਰਜ਼ੀ ਨੇ ਏਨੇ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।" ਹੋਰ ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਦੱਸਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਫਿਰ ਅਗਲੀ ਰਾਤ ਫੋਨ ਆਉਂਦਾ- "ਅੰਕਲ ਸਾਡੇ ਵੀਜ਼ਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਮਸਲਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ। ਸਾਡੇ ਅੱਬੂ ਕਿਤੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਬਣਾ ਕੇ ਛੱਡ ਕੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ।" ਮੇਰਾ ਇਕੋ ਜਵਾਬ ਹੁੰਦਾ- "ਬੇਟੇ ਵੀਜ਼ੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅੱਬੂ ਤੱਕ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਮੇਰੀਆਂ ਹਨ।" ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਝਟ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਬਾਗੋ-ਬਾਗ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਮੈਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਬੇਕਰਾਰੀ ਦੇਖ ਕੇ ਸੋਚਦਾ,

ਦੁਆ ਦਾ ਵਕਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੌਲਵੀ ਨੇ ਫਾਤਿਹਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਬੈਠੇ ਸਾਂ, ਕਦੇ ਸਾਰੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਇਥੇ ਮਹਿਫ਼ਲਾਂ ਜੁੜਦੀਆਂ ਸਨ। ਗੀਤਾਂ, ਸੰਗੀਤ ਹਾਸੇ ਠੱਠੇ ਇਸ ਵਿਹੜੇ ਕੋਲੋਂ ਰੁੱਸ ਗਏ ਸਨ। ਅੱਜ ਉਥੇ ਹੀ ਬੈਠੇ ਸੁਹਣੇ ਸੁਨੱਖੇ ਅਤੇ ਜਾਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਿਆਰੇ ਦੋਸਤ ਲਈ ਦੁਆ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਨਾ ਕਦੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਉਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਮਜ਼ਲਸਾਂ ਜੁੜਨੀਆਂ ਸਨ। ਅੱਜ ਉਮਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਆਖਿਰੀ ਸੋਗਮਈ ਇਕੱਠ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਸੋਗ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਰੋਕਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅੱਥਰੂ ਕਮੀਜ਼ 'ਤੇ ਡਿਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਜੇ ਵੀ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਉਮਰ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਬੱਸ ਮਨ ਸਮਝਾ ਕੇ ਦਿਲ ਦੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਖਿਦਮਤ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਵੇਰ ਮਜ਼ੀਦ ਬੱਟ ਦਾ ਬਾਪੂ ਜਦੋਂ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਇਆ, ਘਰੋਂ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਸੱਬਰ ਵਿਛਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਕਿੰਨੇ ਹੀ ਬੰਦੇ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਮਜ਼ੀਦ ਬੱਟ ਦੇ ਬਾਪੂ ਨੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਇਆ, ਨੇੜੇ ਦੇ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਤਲਖੀ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, "ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ? ਮੌਤ ਕਿਸ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦੀ ਹੋਈ ਹੈ?" ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, "ਜੀ, ਮੌਤ ਕਿਸੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ ਦੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਕਲਾਕਾਰ ਮੁਹੰਮਦ ਰਫ਼ੀ ਦੀ ਹੋਈ ਹੈ।" ਬੱਸ ਫਿਰ ਕੀ ਸੀ! ਮਜ਼ੀਦ ਬੱਟ ਦੇ ਬਾਪੂ ਨੇ ਸੋਟੀ ਲੈ ਕੇ ਸਾਰੇ ਕਲਾਕਾਰ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਕੁਟਾਪਾ ਚਾੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਜੁੱਤੀ ਰਹਿ ਗਈ,

ਹੈ।" ਏਨਾ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਚਮਕ ਆ ਗਈ। ਆਮ ਕਰ ਕੇ ਡਾਕਟਰ ਉਮਰ ਨੂੰ ਮਜ਼ੀਦ ਬੱਟ ਮੇਰੇ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਆਉਣ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਦਾ ਰਹਿੰਦਾ।

ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੋਸਤ ਨੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਣਾ ਹੁੰਦਾ, ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਡਾਕਟਰ ਉਮਰ ਕੋਲ ਭੇਜਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਕੰਮ-ਕਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਘੁਮਾਉਂਦਾ ਫਿਰਾਉਂਦਾ। ਇਕ ਵੇਰਾਂ ਰੀਤਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰ ਡਾਕਟਰ ਉਮਰ ਕੋਲ ਠਹਿਰੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਪਿੰਡ ਅਰੂਪ ਇਥੋਂ ਨੇੜੇ ਹੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪੁਰਾਣਾ ਪਿੰਡ ਵੇਖਣਾ ਸੀ। ਡਾਕਟਰ ਉਮਰ ਨੇ ਏਨੀ ਟਹਿਲ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਵਾਪਸੀ 'ਤੇ ਰੀਤਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਿੰਡਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ, "ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ, ਇਹ ਹੀਰਾ ਕਿਸ ਖਾਣ ਵਿਚੋਂ ਲੱਭਿਆ ਜੇ।"

ਦੁਨਿਆਵੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਦਿਲ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਖਿੱਚ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ!

ਇਕ ਰਾਤ ਡਾਕਟਰ ਉਮਰ ਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਦਾ ਫੋਨ ਆਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਿਆਰੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ, "ਸਾਡੀ ਪੂਰੀ ਤਿਆਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਹੁਣ ਸੋਨੂੰ ਬੇਟੀ ਵਾਸਤੇ ਕੀ ਲਿਆਈਏ? ਇਹ ਦੱਸੋ।" ਸਾਡਾ ਇਕੋ ਜਵਾਬ ਸੀ- "ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਆਉਣਾ ਹੀ ਬਹੁਤ ਹੈ।" ਕਈ ਵੇਰ ਪ੍ਰੋ. ਦੀਪਕ ਮਜ਼ਾਕ ਕਰਦਿਆਂ ਕਹਿੰਦਾ- "ਘੜੂਆਂ, ਮੇਲ ਏਧਰ ਨਾਲੋਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ।"

ਇਕ ਦਿਨ ਅਚਾਨਕ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ ਦੋਸਤ ਗੋਗੀ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਫੋਨ ਆਇਆ- "ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਬੁਰੀ ਖਬਰ ਦੇਣੀ ਹੈ।" ਪਲ ਭਰ ਲਈ ਮੇਰਾ ਸਾਹ ਰੁਕ ਗਿਆ...

"ਡਾਕਟਰ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹੇ..." ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਮਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਡਾਕਟਰ ਉਮਰ ਐਮ.ਬੀ.ਬੀ.ਐਸ. ਡਾਕਟਰ ਸੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਹਤ ਬਾਰੇ ਹਦਾਇਤਾਂ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਏਨੀ ਜਲਦੀ ਕਿਵੇਂ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਬੋੜੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਮੇਰੇ ਬੇਟੇ ਦੇ ਮੋਬਾਈਲ ਉਤੇ ਵਰਤੀ ਹੋਈ ਭਾਵੀ ਬਾਰੇ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਤੋਂ ਸੁਨੇਹਾ ਆਇਆ। ਘਰ ਵਿਚ ਸੰਨਾਟਾ ਛਾ ਗਿਆ। ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਘਰ ਦਾ ਜੀਅ ਚਲਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਗੱਲ ਵੀ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰੀਏ। ਜੀਅ ਕਰਤਾ ਕਰ ਕੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਮਿਲਾਇਆ। ਅੱਗੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੀ- "ਜੀ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਘਰ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਜੀਅ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਪੁਜੀਸ਼ਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ... ਬਰਾਏ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕੁਝ ਦਿਨ ਠਹਿਰ ਕੇ ਟੈਲੀਫੋਨ ਕਰਨਾ।"

ਡਾਕਟਰ ਉਮਰ ਦੇ ਚਾਲੀਸੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਸੀ। ਰਾਤੀਂ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ ਠਹਿਰਿਆ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਘੰਟੇ ਦਾ ਰਸਤਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਲੋਕੀਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਡਾਕਟਰ ਉਮਰ ਦੀ ਘਰਵਾਲੀ ਆਮਨਾ ਕੋਲ ਅਫ਼ੋਸਸ ਕਰਨ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਧਵਾ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਪਰਾਏ ਮਰਦ ਦੇ ਮੱਥੇ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਇੰਦਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਦੋਸਤ ਰਾਜਨਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੀ ਜੋ ਮਰਹੂਮ ਖ਼ਜ਼ਾਨਾ ਮੰਤਰੀ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲੜਕਾ ਹੈ। ਆਮਨਾ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮੇਰੀ ਧਾਹ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਕਿੰਨੀ ਦੇਰ ਮੈਂ ਉਚੀ ਉਚੀ ਰੋਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਆਮਨਾ ਨੇ ਭਾਣਾ ਮੰਨ ਲਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਸਮਝਾ ਰਹੀ ਸੀ- "ਵੀਰ ਮੇਰੇ, ਅਸੀਂ ਰੱਬ ਦੇ ਨਿਜ਼ਾਮ ਵਿਚ ਦਖ਼ਲ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ। ਤੂੰ ਵੀ ਦਿਲ ਕਰਤਾ ਕਰ।"

ਦੁਆ ਦਾ ਵਕਤ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੌਲਵੀ ਨੇ ਫਾਤਿਹਾ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੌਲਵੀ ਡਾਕਟਰ ਉਮਰ ਦਾ ਫਾਤਿਹਾ ਪੜ੍ਹਦਾ ਪੜ੍ਹਦਾ ਕਸ਼ਮੀਰ, ਚੇਚਨੀਆ ਅਤੇ ਫਲਸਤੀਨੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਸਾਡਾ ਦੋਸਤ ਖਾਲਿਦ ਲੋਨ, ਮੌਲਵੀ 'ਤੇ ਗੁੱਸਾ ਕੱਢ ਰਿਹਾ ਸੀ- 'ਇਸ ਕੁੱਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤ ਨੂੰ ਕੋਈ ਪੁੱਛੋ, ਡਾਕਟਰ ਉਮਰ ਦੀ ਦੁਆ ਨਾਲ ਕਸ਼ਮੀਰ, ਚੇਚਨੀਆਂ ਅਤੇ ਫਲਸਤੀਨੀ ਕਿਥੇ ਆ ਵੜੇ। ਜਿਸ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਬੈਠੇ ਸਾਂ, ਕਦੇ ਸਾਰੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਇਥੇ ਮਹਿਫ਼ਲਾਂ ਜੁੜਦੀਆਂ ਸਨ। ਗੀਤਾਂ, ਸੰਗੀਤ ਹਾਸੇ ਠੱਠੇ ਇਸ ਵਿਹੜੇ ਕੋਲੋਂ ਰੁੱਸ ਗਏ ਸਨ। ਅੱਜ ਉਥੇ ਹੀ ਬੈਠੇ ਸੁਹਣੇ ਸੁਨੱਖੇ ਅਤੇ ਜਾਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਿਆਰੇ ਦੋਸਤ ਲਈ ਦੁਆ ਕਰ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਨਾ ਕਦੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਉਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਮਜ਼ਲਸਾਂ ਜੁੜਨੀਆਂ ਸਨ। ਅੱਜ ਉਮਰ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਆਖਿਰੀ ਸੋਗਮਈ ਇਕੱਠ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਸੋਗ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਰੋਕਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਅੱਥਰੂ ਕਮੀਜ਼ 'ਤੇ ਡਿਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਜੇ ਵੀ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ ਕਿ ਡਾਕਟਰ ਉਮਰ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਬੱਸ ਮਨ ਸਮਝਾ ਕੇ ਦਿਲ ਦੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਲੋਕ ਫਾਤਿਹਾ ਦਰੂਦ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਫਾਤਿਹਾ ਮੀਆਂ ਮੁਹੰਮਦ ਬਖ਼ਸ਼ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਦਰਦ ਭਿੰਜੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ:

ਹੱਸਣ ਖੇਡਣ ਨਾਲ ਲੈ ਗਿਓ,
ਸੁੱਟ ਗਿਓ ਵਿਚ ਫਿਕਰਾਂ।
ਪਾਣੀ ਲੀਰ ਪੁਰਾਣੀ ਵਾਂਗੂੰ,
ਟੰਗ ਗਿਓ ਵਿਚ ਕਿੱਕਰਾਂ।

ਹਰੀ ਵਿਚੋਲਾ

ਜਾ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਠੇਕੇ ਦਾ ਅੱਧ-ਪਚੱਧ ਲੈ ਆਉਂਦਾ। ਉਹ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਕ ਸੀ। ਡਾਲੀ ਢੇਣ ਦੀ ਤਨਖਾਹ ਤਾਂ ਕੀ ਲੈਣੀ ਸੀ ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਪੱਲਿਓ ਵੀ ਗੂਰੂ-ਘਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ। ਵਿਚੋਲਪੁਣੇ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਉਸ ਨੂੰ ਘਰ ਘਰ ਡਾਲੀ ਮੰਗਣ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਰ ਕਿਸ ਨੂੰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ! ਉਮਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਚੋਲਪੁਣੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦਾਅ-ਪੇਚ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ, ਉਸ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਕੁਝ ਖਾਣਾ ਖੱਟਣਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਬੱਸ ਇਕ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਹਰੀ ਦੀ ਹੋਰ ਵਿਚੋਲਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਅਜੀਬ ਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਕਦੇ ਵਿਚੋਲਪੁਣੇ ਦੀ ਛਾਪ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੁਆਈ

ਸਗੋਂ ਉਹ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪੱਲਿਓ 'ਵਿਆਹੁਲੇ' ਨੂੰ ਮੁੰਦੀ ਪਾਉਂਦਾ, ਉਸ ਨੇ ਤਿੰਨ ਦਰਜਨ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਕ ਕਰਾਏ ਪਰ ਮਜ਼ਾਲਾ ਏ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਪੈਸਾ ਲਿਆ ਹੋਵੇ। ਸਗੋਂ ਸਰਦਾ-ਪੁੱਜਦਾ ਧੀ ਵਾਲਿਆਂ ਵਲੋਂ ਆਪ ਦਾਨ ਕਰਦਾ। ਹਰੀ ਦੇ ਕਰਵਾਏ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਤੰਦ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦੀ। ਉਸ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਕਦੇ ਕੋਈ ਝਗੜਾ-ਕਲੇਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਰਿਸ਼ਤਾ ਟੁੱਟਣ ਦੀ ਨੋਬਤ ਆਈ। ਬੱਸ ਇਸੇ ਗੱਲ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਣ ਸੀ।

ਇਕ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਗੱਲ ਪਾਸ ਕਰਦਾ। ਕੋਈ ਓਹਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰੱਖਦਾ। ਜੇ ਵੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਸਾਫ-ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦਾ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਲੱਗੇ ਜਾਂ ਮਾੜੀ। ਗਰੀਬ ਘਰ ਦੀ ਕੁੜੀ

ਅਨੋਖੇ ਬੰਦੇ

ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਵਿਆਹ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਖਰਚ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਓਟਦਾ। ਭਾਂਡੇ-ਠੀਕਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪੱਖਾ, ਮਸ਼ੀਨ, ਮਧਾਣੀ, ਲੀੜਾ-ਕੱਪੜਾ ਹੋਰ ਨਿੱਕ-ਸੁੱਕ। ਆਪੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਦਿਨ ਕਵਾਉਣਾ ਤੇ ਆਪੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਭਾਈ ਜੀ ਤੋਂ ਚਾਰ ਲਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹਾ ਕੇ ਦਰੋਂ ਤੋਰ ਦੇਣਾ। ਹਰੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਔਲਾਦ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਗਰੀਬ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ-ਧਿਆਣੀਆਂ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਹੀ ਜਾਪਦੀਆਂ। ਵਿਆਹ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਦਗੀ ਵਾਲੇ ਹੀ ਚੰਗੇ ਲਗਦੇ। ਲਾਲਚੀ ਬੰਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਵਾਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾਉਂਦਾ। ਅੱਜ ਦੇ 'ਦਲਾਲ' ਵਿਚੋਲਿਆਂ ਤੋਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਉੱਚਾ ਤੇ ਸੁੱਚਾ ਸੀ। ਉਹ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਕ ਸੀ, ਅੱਜ ਦੇ ਮੈਰਿਜ ਬਿਊਰੋ ਮਾਅਰਕਾ ਵਿਚੋਲਿਆਂ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵੱਧ ਧਰਮੀ ਬੰਦਾ।

ਸੁਰਜੀਤ ਜੱਸਲ

ਫੋਨ: 91-98146-07737

ਉਂਜ ਹਰੀ ਨੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਹੀ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਗੂਰੂ-ਘਰ 'ਡਾਲੀ' ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ। ਭਰਾ-ਭਰਜਾਈਆਂ ਨਾਲ ਔਖਾ-ਭਾਰਾ ਜਿਹਾ ਕਾਹਦਾ ਹੋਇਆ, ਉਸ ਨੇ ਚਾਦਰਾ ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਧਰ ਚਾਲੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਡੇਰੇ ਡਾਲੀ ਢੇਵੀ ਪਰ ਸਾਧ ਨਾਲ ਮੱਤ ਨਾ ਮਿਲਦੀ ਵੇਖ ਹਰੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆ ਗਿਆ। ਹਰੀ ਨੂੰ ਭਾਈਆਂ ਵੰਡ ਪੂਰੇ 15 ਏਕੜ ਜ਼ਮੀਨ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਵਰ੍ਹੇ-ਛਿਮਾਹੀ ਪਿੰਡ

ਸਾਡੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਸਾਡੇ ਗੀਤ

ਨੀਲਮ ਸੈਣੀ
ਫੋਨ: 510-502-0551

ਲੰਮੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਸਮੂਹਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਗਿੱਧਾ ਪਾਉਂਦੇ ਵਕਤ ਚਾਰ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਔਰਤਾਂ ਲੰਮੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਤਾੜੀ ਵਜਾਉਂਦੀਆਂ ਗੋਲ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਨੱਚਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੋਲੀਆਂ ਦਾ ਤੋਲ ਅਤੇ ਤੁਕਾਂਤ ਪੂਰਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਗਿੱਧੇ ਵਿਚ ਨੱਚਣ ਵਾਲੀਆਂ ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਤੁਕਾਂ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਪਿੱਛੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਂਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਬੋਲੀ ਚੁੱਕਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਬੋਲੀਆਂ ਅਤੇ ਗਿੱਧਾ ਸਹਿਜ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪਿਤ ਵਿਚਾਲੇ ਨੱਚਣ ਵਾਲੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਆਪਣੇ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਅਤੇ ਸਰੀਰਕ ਮੁਦਰਾਵਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦੀਆਂ ਸਨ।

ਕੁਝ ਲੰਮੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਇਕ ਜਣੀ ਪਿਤ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਬੋਲੀ ਪਾਉਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਬਾਕੀ ਸਾਬਣਾਂ ਗਿੱਧੇ ਦੇ ਪਿਤ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੀਆਂ, ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾ ਕੇ ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਤਾੜੀ ਵਜਾਉਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਗਿੱਧਾ ਦੇਰ ਰਾਤ ਤੱਕ ਚੱਲਦਾ ਸੀ। ਗਿੱਧਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜੋਟੀਆਂ ਬਦਲਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਰੀ ਸਿਰ ਅਤੇ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਨੱਚਦੀਆਂ ਨੂੰ ਬਕਾਵਟ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਬੋਲੀਆਂ ਸਵਾਂਗ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਗਿੱਧੇ ਦੇ ਪਿਤ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਮੇਲਣਾ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਦੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੋਲੀਆਂ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਪਕੜ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੋਲੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਤੋਲ ਤੁਕਾਂਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਤੁਕ ਨੂੰ ਤੋੜਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬੋਲੀਆਂ ਹੁਣ ਟਾਵੀਆਂ-ਟਾਵੀਆਂ ਹੀ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹਨ।

ਇਹ ਬੋਲੀਆਂ ਪਾਉਂਦੇ ਅਕਸਰ ਹੀ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਸਵਾਂਗ ਵੀ ਕੱਢਦੀਆਂ ਸਨ। ਵਿਆਹ ਵਾਲੇ ਘਰ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਾਤਰ ਮਾਮੇ, ਚਾਚੇ, ਤਾਏ ਜਾਂ ਮਾਮੀ ਭੂਆ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਕੇ ਜਾਂ ਸਮਾਜ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਰਦਾਰ ਬਾਰੇ ਨਾਟਕੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਗੱਲ ਕਰਦੀਆਂ ਅੰਤ ਤੇ ਬੋਲੀ ਪਾ ਕੇ ਬੋਲੀ ਉਚੀ ਚੁੱਕਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੱਚਦੀਆਂ ਸਨ। ਗਿੱਧੇ ਦੇ ਪਿਤ ਵਿਚ ਕੱਢੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਵਿ ਰੂਪੀ ਨਾਟਕੀ ਝਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਸਵਾਂਗ (ਸਾਂਗ) ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕੋਰੀਉਗਰਾਫੀ ਨੂੰ ਹੀ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਉਠੀਆਂ ਨੀ ਮੇਰੇ ਦਰਦ ਕਲੇਜੇ,
ਪਾ ਦਿਓ ਨੀ ਮੇਰੇ ਮਾਹੀਏ ਵੱਲ ਚਿੰਠੀਆਂ।
ਜਾ ਪਹੁੰਚੀ ਚਿੰਠੀ ਵਿਚ ਨੀ ਕਚਿਹਰੀ ਦੇ,
ਫੜ ਲਈ ਨੀ ਮਾਹੀਏ ਗੋਰਿਆਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ।
ਪੜ੍ਹ ਲਈ ਨੀ ਮਾਹੀਏ ਹਿੱਕ ਉਤੇ ਧਰ ਕੇ,
ਤੁਰ ਪਿਆ ਨੀ ਮਾਹੀਆ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਬੰਗਲੇ।
ਦੇ ਦਿਓ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਪੰਜ ਸੱਤ ਛੁੱਟੀਆਂ,
ਤੁਰ ਪਿਆ ਨੀ ਮਾਹੀਆ ਸਿਖਰ ਦੁਪਿਹਰੇ।
ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਸਾਈਕਲ ਬੂਹੇ ਵਿਚ ਭੰਨਿਆਂ,
ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਮੇਰੀ ਨਬਜ਼ ਪਕੜ ਲਈ।
ਦੱਸ ਗੋਰੀਏ ਨੀ ਸਾਨੂੰ ਹਾਲ ਦਿਲਾਂ ਦੇ,
ਉਡ-ਪੁਡ ਗਏ ਮਾਹੀਆ ਹਾਲ ਦਿਲਾਂ ਦੇ।

ਹੂੰ ਮੈਂ ਲੋਂਗ ਕਰਾਉਣਾ ਸੀ...
ਸੜ ਜਾਣ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗਰਜ਼ਾਂ,
ਮੈਂ ਲੋਂਗ ਕਰਾਉਣਾ ਸੀ।
ਹੂੰ ਮੈਂ ਲੋਂਗ ਨੀ ਕਰਾ ਬੈਠੀ...
ਹੂੰ ਨੀ ਲੋਂਗ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਬਣਿਆਂ...
ਜਿਉਂ ਵੱਡੇ ਪਲੰਘ ਦਾ ਪਾਵਾ,
ਨੀ ਲੋਂਗ ਦਾ ਨਮੂਨਾ ਬਣਿਆਂ।
ਹੂੰ ਨੀ ਲੋਂਗ ਵਿਚ ਚਾਂਦਨੀ ਜੜੀ...
ਜਿਉਂ ਲਾਲਟੈਣ ਦਾ ਸੀਸਾ,
ਨੀ ਲੋਂਗ ਵਿਚ ਚਾਂਦਨੀ ਜੜੀ।

ਲੰਮੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਅਤੇ ਸਵਾਂਗ

ਨੀਲਮ ਸੈਣੀ ਦੀ ਕਾਨੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਗੜ੍ਹਦ 'ਸਾਡੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਸਾਡੇ ਗੀਤ' ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਜੀਵਨ ਦਾ ਪਲ-ਪਲ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ ਪਰੋਇਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਸਮਾਂ-ਰਿਵਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਨਾਏ ਲੋਕ ਗੀਤ ਸਾਡੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਸਰਮਾਇਆ ਹਨ। ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਬਾਰੇ ਸੱਦ ਲਾਈ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਵੀ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਰ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਵਿਆਹ ਵੇਲੇ ਪਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਲੰਮੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਅਤੇ ਸਵਾਂਗਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਛੇੜੀ ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਹੂੰ ਨੀ ਲੋਂਗ ਪਾ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿੱਕਲੀ...
ਸੜ ਬਲਿਆ ਸ਼ਰੀਕਾ ਸਾਰਾ,
ਨੀ ਲੋਂਗ ਪਾ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿੱਕਲੀ।
ਹੂੰ ਸ਼ਰੀਕਾ ਕਿਉਂ ਸੜਿਆ...
ਘਰ ਲਾਇਆ ਤਾਂ ਲੋਂਗ ਬਣਾਇਆ,
ਸ਼ਰੀਕਾ ਕਿਉਂ ਸੜਿਆ।
ਹੂੰ ਨੀ ਇਕ ਮੇਰੀ ਸੱਸ ਮਰ ਜਾਏ...
ਪੰਜ ਸੱਤ ਮਰਨ ਗੁਆਂਢਣਾਂ,
ਨੀ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਸੱਪ ਲੜ ਜਾਏ...

ਜੇਠ ਗਿਆ ਮੇਲੇ, ਜਠਾਣੀ ਗਈ ਮੇਲੇ।
ਹੁਣ ਮੈਂ ਸੜਾਂ ਕਿ ਨਾ,
ਆਪ ਵੀ ਤੁਰ ਗਿਆ ਮੇਲੇ।
ਜੇਠ ਲਿਆਇਆ ਲੱਡੂ,
ਜਠਾਣੀ ਲਿਆਈ ਬਰਫੀ।
ਹੁਣ ਮੈਂ ਸੜਾਂ ਕਿ ਨਾ,
ਮੇਰੇ ਲਈ ਲਿਆਇਆ ਪਕੌੜੀਆਂ।
ਜੇਠ ਖਾਵੇ ਲੱਡੂ, ਜਠਾਣੀ ਖਾਵੇ ਬਰਫੀ।
ਹੁਣ ਮੈਂ ਸੜਾਂ ਕਿ ਨਾ,

ਨੀ ਸਹੁਰਾ ਲੱਗਾ ਭਾਂਡੇ ਵੰਡਣ...
ਨੀ ਫੇਰ ਕੀ ਹੋਇਆ?
ਨੀ ਹੋਣਾ ਕੀ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਹਿੱਸੇ ਮੱਟੀ।
ਸੁਣ ਲਓ ਨੀ ਗੁਆਂਢਣੇ ਬੋਲਾਂ ਤਾਂ ਕੁਪੱਤੀ।
ਨੀ ਸਹੁਰਾ ਲੱਗਾ ਪਸੂ ਵੰਡਣ...
ਨੀ ਫੇਰ ਕੀ ਹੋਇਆ?
ਨੀ ਹੋਣਾ ਕੀ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਹਿੱਸੇ ਕੱਟੀ।
ਸੁਣ ਲਓ ਨੀ ਗੁਆਂਢਣੇ ਬੋਲਾਂ ਤਾਂ ਕੁਪੱਤੀ
ਨੀ ਸਹੁਰਾ ਲੱਗਾ ਗਹਿਣੇ ਵੰਡਣ...
ਨੀ ਫੇਰ ਕੀ ਹੋਇਆ?
ਨੀ ਹੋਣਾ ਕੀ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਹਿੱਸੇ ਨੱਤੀ।
ਸੁਣ ਲਓ ਨੀ ਗੁਆਂਢਣੇ ਬੋਲਾਂ ਤਾਂ ਕੁਪੱਤੀ।
ਨੀ ਸਹੁਰਾ ਲੱਗਾ ਖੇਤ ਵੰਡਣ...
ਨੀ ਫੇਰ ਕੀ ਹੋਇਆ?
ਨੀ ਹੋਣਾ ਕੀ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਹਿੱਸੇ ਖੱਤੀ।
ਸੁਣ ਲਓ ਨੀ ਗੁਆਂਢਣੇ ਬੋਲਾਂ ਤਾਂ ਕੁਪੱਤੀ।

ਚੱਤੀ ਤੇਰੀ ਓਏ ਢੋਲ ਮੇਰਿਆ ਲੂੰਗੀ,
ਵੱਟ ਪਵਾਉਂਦੀ ਆਂ ਮੈਂ ਰੇਸ਼ਮ ਦੀਆਂ ਡੋਰਾਂ।

ਨੀ ਦਮ ਬੀੜਾ ਉਠਿਆ।
ਸਹੁਰਾ ਮੇਰਾ ਅੰਨ੍ਹਾ, ਕੁਵੇਲੇ ਮੰਗੇ ਗੰਨਾ।
ਅਹੁ ਪਈ ਖੋਰੀ, ਖੋਰੀ ਦੇ ਵਿਚ ਗੰਨਾ।
ਦਮ ਬੀੜਾ ਉਠਿਆ,
ਨੀ ਦਮ ਬੀੜਾ ਉਠਿਆ।
ਸੱਸ ਮੇਰੀ ਕਾਣੀ, ਕੁਵੇਲੇ ਮੰਗੇ ਪਾਣੀ।
ਅਹੁ ਪਿਆ ਘੜਾ, ਘੜੇ ਦੇ ਵਿਚ ਪਾਣੀ।
ਦਮ ਬੀੜਾ ਉਠਿਆ,
ਨੀ ਦਮ ਬੀੜਾ ਉਠਿਆ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਜੁਦੀ ਹੁੰਨੀ ਆਂ,
ਨੀ ਹੁਣ ਮੈਂ ਜੁਦੀ ਹੁੰਨੀ ਆਂ।
ਕੋਰਾ ਕੁੱਜਾ ਦੇਵਾਂਗੇ,
ਨੀ ਸਹੁਰਾ ਬੁੱਢਾ ਦੇਵਾਂਗੇ।
ਹੁਣ ਮੈਂ ਜੁਦੀ ਹੁੰਨੀ ਆਂ,
ਨੀ ਹੁਣ ਮੈਂ ਜੁਦੀ ਹੁੰਨੀ ਆਂ।
ਟੁੱਟੀਓ ਫੱਟੀ ਦੇਵਾਂਗੇ,
ਨੀ ਸੱਸ ਕੁਪੱਤੀ ਦੇਵਾਂਗੇ।
ਹੁਣ ਮੈਂ ਜੁਦੀ ਹੁੰਨੀ ਆਂ,

ਸੱਤਵੇਂ ਦਾ ਮੈਂ ਨਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੀ,
ਜਿਹਦੇ ਲੜ ਮੈਂ ਲਾਈ।
ਅੱਠਵਾਂ ਤੇਰਾ ਬੁੱਢਾ ਮਰ ਜਾਏ,
ਤੇਰੀ ਵੀ ਅਲਖ ਮੁਕਾਈ।
ਨੀ ਗਾਲੂ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ,
ਕੱਢਣੀ ਕੀਹਨੇ ਸਿਖਾਈ।

ਨਿੰਮ੍ਹੀ ਨਿੰਮ੍ਹੀ ਬੋਲ ਘੁੰਗੀਏ,
ਭਾਈ ਜੀ ਕੁ ਭਾਈਆ ਮੇਰੀ ਭੋਂ ਵੰਡਦੇ।
ਚੰਗੀ-ਚੰਗੀ ਆਪ ਲੈ ਗਿਆ,
ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਗਿਆ ਕਲੱਰ ਦਾ ਪਾਸਾ।
ਨਾਲੇ ਬੈਠੀ ਖੱਬਲ ਖੋਤਦੀ,
ਨਾਲੇ ਭਾਈ ਦੇ ਪੁੱਤਾਂ ਨੂੰ ਰੋਵਾਂ।
ਨਿੰਮ੍ਹੀ ਨਿੰਮ੍ਹੀ ਬੋਲ ਘੁੰਗੀਏ,
ਭਾਈ ਜੀ ਕੁ ਭਾਈਆ ਮੇਰੀ ਭੋਂ ਵੰਡਦੇ।

ਮਾਮੀ ਨਖਰੇ ਰੁੰਦੀ ਪਿੰਜਾ ਲੈ,
ਨਾ ਭਾਈਆ ਮੈਂ ਨਾ ਪਿੰਜਾਵਾਂ।
ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਰੁੰਦੀ ਪਿੰਜਾ ਲੈ,
ਨਾ ਭਾਈਆ ਮੈਂ ਨਾ ਪਿੰਜਾਵਾਂ।
ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦਾ ਰੁੰਦੀ ਪਿੰਜਾ ਲੈ,
ਨਾ ਭਾਈਆ ਮੈਂ ਨਾ ਪਿੰਜਾਵਾਂ।
ਨਾ ਭਾਈਆ ਮੈਂ ਨਾ ਪਿੰਜਾਵਾਂ,
ਨਾ ਭਾਈਆ ਮੈਂ ਨਾ ਪਿੰਜਾਵਾਂ।
ਚਾਚੀ ਨਖਰੇ ਰੁੰਦੀ ਪਿੰਜਾ ਲੈ,
ਨਾ ਭਾਈਆ ਮੈਂ ਨਾ ਪਿੰਜਾਵਾਂ।
ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਰੁੰਦੀ ਪਿੰਜਾ ਲੈ,
ਨਾ ਭਾਈਆ ਮੈਂ ਨਾ ਪਿੰਜਾਵਾਂ।
ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਹਿੰਦਾ ਰੁੰਦੀ ਪਿੰਜਾ ਲੈ,
ਨਾ ਭਾਈਆ ਮੈਂ ਨਾ ਪਿੰਜਾਵਾਂ।

ਇਸ ਚੰਦਰੇ ਦੀ ਟੁੱਟੀ ਜਿਹੀ ਜੁੱਤੀ,
ਤਿੱਲੇ ਵਾਲਾ ਜੁੱਤਾ ਮੇਰੇ ਜੇਠ ਦਾ।
ਹਾਏ ਮਰ ਜਾਣਿਆਂ ਵੈਦਾ,
ਮੇਰੀ ਨਾੜੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ।
ਇਸ ਚੰਦਰੇ ਦੀ ਸੜੀ ਜਿਹੀ ਪਜਾਮੀ,
ਏਡਾ ਤੰਬਾ ਮੇਰੇ ਜੇਠ ਦਾ।
ਹਾਏ ਮਰ ਜਾਣਿਆਂ ਵੈਦਾ,
ਮੇਰੀ ਨਾੜੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ।
ਇਸ ਚੰਦਰੇ ਦੀ ਸੜੀ ਜਿਹੀ ਟੋਪੀ,
ਤੁਰਲੇ ਵਾਲਾ ਪੱਗੜ ਮੇਰੇ ਜੇਠ ਦਾ।
ਹਾਏ ਮਰ ਜਾਣਿਆਂ ਵੈਦਾ,
ਮੇਰੀ ਨਾੜੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ।
ਇਸ ਚੰਦਰੇ ਦੀ ਸੜੀ ਜਿਹੀ ਹਰਨਾੜੀ
ਏਡਾ ਟਰੈਕਟਰ ਮੇਰੇ ਜੇਠ ਦਾ।
ਹਾਏ ਮਰ ਜਾਣਿਆਂ ਵੈਦਾ,
ਮੇਰੀ ਨਾੜੀ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ।

ਉਚੇ ਚੁਬਾਰੇ ਵਾਲਿਆ,
ਵੇ ਰਾਤੀਂ ਮੀਂਹ ਪੈਦਾ।
ਸ਼ਾਵਾ ਵੇ, ਰਾਤੀਂ ਮੀਂਹ ਪੈਦਾ।
ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਕਿਥੇ ਸੁਲਾਈਏ,
ਵੇ ਰਾਤੀਂ ਮੀਂਹ ਪੈਦਾ।
ਸ਼ਾਵਾ ਵੇ, ਰਾਤੀਂ ਮੀਂਹ ਪੈਦਾ।
ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਤੋਂ ਚੱਕੀ ਪਿਹਾਈਏ,
ਵੇ ਰਾਤੀਂ ਮੀਂਹ ਪੈਦਾ।
ਸ਼ਾਵਾ ਵੇ, ਰਾਤੀਂ ਮੀਂਹ ਪੈਦਾ।
ਤੇਰੇ ਪਿਓ ਤੋਂ ਹਲ ਵਹਾਈਏ,
ਵੇ ਰਾਤੀਂ ਮੀਂਹ ਪੈਦਾ।
ਸ਼ਾਵਾ ਵੇ, ਰਾਤੀਂ ਮੀਂਹ ਪੈਦਾ।
ਉਚੇ ਚੁਬਾਰੇ ਵਾਲਿਆ,
ਵੇ ਰਾਤੀਂ ਮੀਂਹ ਪੈਦਾ।
ਸ਼ਾਵਾ ਵੇ, ਰਾਤੀਂ ਮੀਂਹ ਪੈਦਾ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੰਮੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਵਾਂਗ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਵਿਆਹ ਮੌਕੇ ਗਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੋਲੀਆਂ ਅਤੇ ਸਵਾਂਗਾਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦਾ ਖੂਬ ਰੰਗ ਬੱਝਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਰੰਗ ਦੀ ਟੁਣਕਾਰ ਦੇਰ ਤੱਕ ਚੇਤਿਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਚੁੱਭਣ ਪਕੌੜੀਆਂ।
ਜੇਠ ਲਿਆਇਆ ਬੂਟਾ,
ਜਠਾਣੀ ਲਿਆਈ ਜੁੱਤੀ,
ਹੁਣ ਮੈਂ ਸੜਾਂ ਕਿ ਨਾ,
ਮੇਰੇ ਲਈ ਲਿਆਇਆ ਖੜਾਵਾਂ।
ਜੇਠ ਪਾਵੇ ਬੂਟਾ, ਜਠਾਣੀ ਪਾਵੇ ਜੁੱਤੀ
ਹੁਣ ਮੈਂ ਸੜਾਂ ਕਿ ਨਾ,
ਖੜ ਖੜ ਕਰਨ ਖੜਾਵਾਂ।
ਜੇਠ ਲਿਆਇਆ ਮੁੰਡਾ,
ਜਠਾਣੀ ਲਿਆਈ ਕੁੜੀ।
ਹੁਣ ਮੈਂ ਸੜਾਂ ਕਿ ਨਾ,
ਮੇਰੇ ਲਈ ਲਿਆਇਆ ਬਲੂੰਗੜਾ।

ਨੀ ਕਰੇਲੇ ਵਿਕਣੇ ਆਏ,
ਨੀ ਕਰੇਲੇ ਤੋਰੀਆਂ।
ਨੀ ਮੈਂ ਲੱਪ ਕੁ ਦਾਣੇ ਪਾਏ,
ਨੀ ਕਰੇਲੇ ਤੋਰੀਆਂ।
ਨੀ ਮੈਂ ਬੜੇ ਸਵਾਦ ਬਣਾਏ,
ਨੀ ਕਰੇਲੇ ਤੋਰੀਆਂ।
ਨੀ ਮੈਂ ਰਤਾ ਰਤਾ ਵਰਤਾਏ,
ਨੀ ਕਰੇਲੇ ਤੋਰੀਆਂ।
ਮੇਰੀ ਸੱਸ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਆਏ,
ਨੀ ਕਰੇਲੇ ਤੋਰੀਆਂ।
ਉਹ ਤਾਂ ਜਾ ਚੜ੍ਹੀ ਦਰਬਾਰੇ,
ਨੀ ਕਰੇਲੇ ਤੋਰੀਆਂ।
ਪਿੱਛੇ ਸਹੁਰਾ ਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰੇ,
ਨੀ ਕਰੇਲੇ ਤੋਰੀਆਂ।
ਮੁੜ ਆ ਮੁੜ ਆ ਨੀ ਬਦਕਾਰੇ,
ਨੀ ਕਰੇਲੇ ਤੋਰੀਆਂ।
ਨੀ ਕਰੇਲੇ ਵਿਕਣੇ ਆਏ,
ਨੀ ਕਰੇਲੇ ਤੋਰੀਆਂ।

ਸੁਣ ਲਓ ਨੀ ਗੁਆਂਢਣੇ ਬੋਲਾਂ ਤਾਂ ਕੁਪੱਤੀ

ਨੀ ਕੋਈ ਆਉਂਦਾ-ਆਉਂਦਾ
ਅੱਖੋਂ ਓਹਲੇ ਹੋ ਗਿਆ,
ਬੈਠੀ ਦੂਰ ਤੋਂ ਪਛਾਣਦੀ ਸਾਂ ਤੋਰਾਂ।
ਦੁਖ ਆਪਣਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੱਸੀਏ ਨਾ,
ਹਾੜਾ ਵੇਖ ਕਿਸੇ ਵੱਲ ਹੱਸੀਏ ਨਾ।
ਇਸ ਜਿੰਦ ਦਾ ਕੀ ਭਰਵਾਸਾ,
ਜਿਓ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪਤਾਸਾ।
ਨੀ ਇਕ ਦਿਨ ਮੁੱਕ ਜਾਊਗਾ,
ਤੇਰਾ ਚਿੱਟਿਆਂ ਦੰਦਾਂ ਦਾ ਹਾਸਾ।

ਹੁੱਲੇ ਹੁਲਾਰੇ!
ਹੁੱਲੇ ਹੁੱਲੇ ਨੀ ਹੁੱਲੇ, ਹੁੱਲੇ!...
ਲੋਕੀਂ ਗੰਗਾ ਚੱਲੇ-ਹੁੱਲੇ!
ਸੱਸੂ-ਸਹੁਰਾ ਚੱਲੇ-ਹੁੱਲੇ!
ਜੇਠ-ਜਠਾਣੀ ਚੱਲੇ-ਹੁੱਲੇ!
ਦਿਓਰ-ਦਰਾਣੀ ਚੱਲੇ-ਹੁੱਲੇ!
ਸੌਂਕਣ ਕੌਂਤ ਚੱਲੇ-ਹੁੱਲੇ!
ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਚੱਲੇ-ਹੁੱਲੇ!
ਮੈਂ ਵੀ ਕੋਠੀ ਭੰਨੀ-ਹੁੱਲੇ!
ਮੈਂ ਵੀ ਕਣਕ ਵੇਚੀ-ਹੁੱਲੇ!
ਟਾਂਗੇ ਵਾਲਾ ਕੀਤਾ-ਹੁੱਲੇ!
ਯੱਕੇ ਵਾਲਾ ਕੀਤਾ-ਹੁੱਲੇ!
ਮੈਂ ਵੀ ਮਗਰੇ ਚੱਲੀ-ਹੁੱਲੇ!
ਸੱਸੂ-ਸਹੁਰਾ ਨਾਵੇ-ਹੁੱਲੇ!
ਜੇਠ-ਜਠਾਣੀ ਨਾਵੇ-ਹੁੱਲੇ!
ਦਿਓਰ-ਦਰਾਣੀ ਨਾਵੇ-ਹੁੱਲੇ!
ਸੌਂਕਣ ਕੌਂਤ ਨਾਵੇ-ਹੁੱਲੇ!
ਮੈਂ ਵੀ ਚੰਗੀ ਕੀਤੀ-ਹੁੱਲੇ!
ਸੌਂਕਣ ਧੌਂਕਾ ਦਿੱਤਾ-ਹੁੱਲੇ!
ਮੈਨੂੰ ਦਿਓ ਵਧਾਈਆਂ ਨੀ,
ਸੌਂਕਣ ਡੋਬ ਆਈ ਆਂ।

ਦਮ ਬੀੜਾ ਉਠਿਆ,

ਨੀ ਹੁਣ ਮੈਂ ਜੁਦੀ ਹੁੰਨੀ ਆਂ।
ਛੱਜ ਪੁਰਾਣਾ ਦੇਵਾਂਗੇ,
ਨੀ ਦਿਓਰ ਨਿਆਣਾ ਦੇਵਾਂਗੇ।

ਤੂੰ ਕਾਲਾ ਵੇ, ਮੈਂ ਨਾ ਤੇਰੇ ਰਹਿੰਦੀ।
ਤੂੰ ਕਾਲਾ ਵੇ, ਚੁੱਕ ਲਾ ਚੰਦਰਿਆ ਵਹਿੰਗੀ।
ਮੈਂ ਗੋਰੀ ਵੇ ਮੇਮ, ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ।
ਤੂੰ ਕਾਲਾ ਵੇ, ਮੈਂ ਨਾ ਤੇਰੇ ਰਹਿੰਦੀ।
ਮੈਂ ਗੋਰੀ ਵੇ, ਕਾਗੜਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ।
ਤੂੰ ਕਾਲਾ ਵੇ, ਮੈਂ ਨਾ ਤੇਰੇ ਰਹਿੰਦੀ।
ਮੈਂ ਗੋਰੀ ਵੇ, ਲਾਟ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦੀ।

ਮੇਰੇ ਚਰ੍ਹੇ ਦੀ ਟੁੱਟ ਗਈ ਮਾਲੂ
ਵੇ ਚੰਨ ਕੱਤਾਂ ਕਿ ਨਾ
ਕੱਤ ਬੀਬੀ ਕੱਤ...।
ਮੇਰੀ ਸੂਈ ਵਿਚੋਂ ਮੁੱਕਿਆ ਧਾਗਾ
ਵੇ ਚੰਨ ਕੱਤਾਂ ਕਿ ਨਾ
ਕੱਤ ਬੀਬੀ ਕੱਤ...।
ਮੇਰੇ ਛੱਜ ਵਿਚੋਂ ਮੁੱਕ ਗਏ ਦਾਣੇ,
ਵੇ ਚੰਨ ਛੱਟਾਂ ਕਿ ਨਾ
ਛੱਟ ਬੀਬੀ ਛੱਟ...।
ਮੇਰਾ ਨੱਚਣੇ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਏ ਜੀਅ
ਵੇ ਚੰਨ ਨੱਚਾਂ ਕਿ ਨਾ
ਨੱਚ ਬੀਬੀ ਨੱਚ...।

ਜੰਗਲ ਦੀ ਮੈਂ ਜੰਮੀ ਜਾਈ,
ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਆਣ ਵਿਆਹੀ।
ਬਾਹੀਂ ਚੂੜਾ ਹੱਥੀਂ ਖੁਰਪਾ,
ਮੱਕੀ ਗੁੰਡਣ ਲਾਈ।
ਘਰ ਆਈ ਸੱਸ ਗਾਲੂਾਂ ਦੇਵੇ,
ਘਾਹ ਦੀ ਪੰਡ ਨਾ ਲਿਆਈ।
ਪੰਜੇ ਤੇਰੇ ਪੁੱਤ ਮਰ ਜਾਣ,
ਛੇਵਾਂ ਮਰੇ ਜਵਾਈ।

ਰਾਹੁਲ ਬੋਸ ਦੀ ਰੀਤ

ਵੱਖਰੇ ਮਿਜ਼ਾਜ ਵਾਲਾ ਅਦਾਕਾਰ ਰਾਹੁਲ ਬੋਸ ਫਿਲਮ 'ਪੂਰਨਾ' ਨਾਲ ਖੂਬ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਹ ਫਿਲਮ ਤੇਲੰਗਾਨਾ ਦੀ ਨੰਨੀ ਪਰਬਤਾਰੋਹੀ ਕੁੜੀ ਪੂਰਨਾ ਮਾਲਾਵਤ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ 13 ਸਾਲ 11 ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਭ

ਆਮਨਾ ਸਿੰਘ

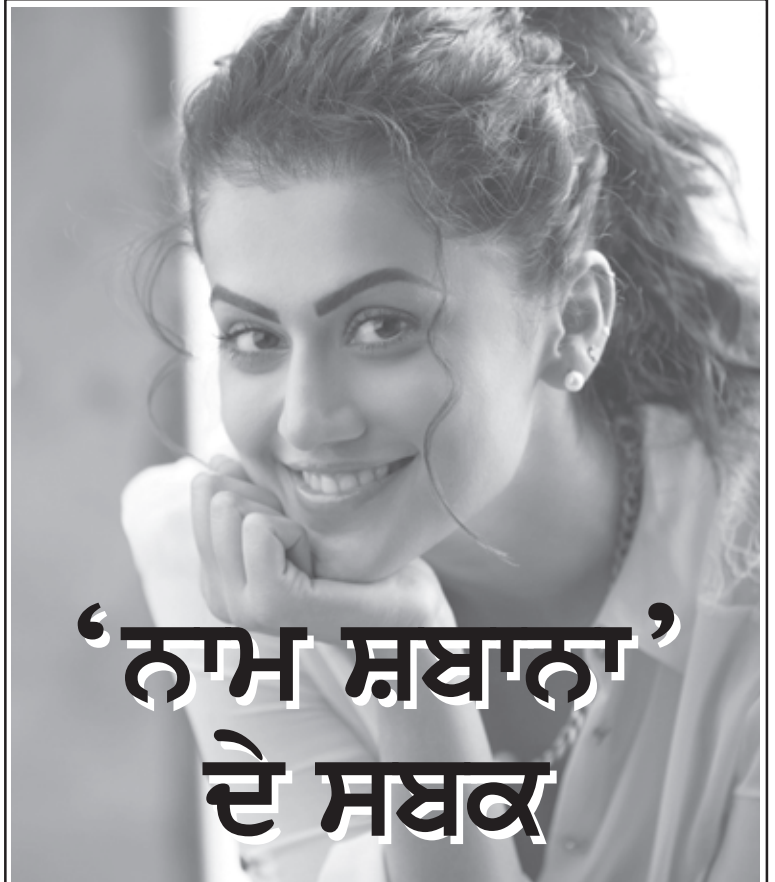
ਤੋਂ ਉਂਚੀ ਚੋਟੀ ਮਾਊਂਟ ਐਵਰੈਸਟ ਸਰ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਉਂ ਉਹ ਇਹ ਚੋਟੀ ਸਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਭ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੀ ਪਰਬਤਾਰੋਹੀ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਕਾਰਨਾਮਾ ਉਸ ਨੇ 25 ਮਈ 2014 ਨੂੰ ਕੀਤਾ।

ਪੂਰਨਾ ਦੀ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਰਾਹੁਲ ਬੋਸ ਨੇ ਪਰਦੇ ਉਤੇ ਬਾਖੂਬੀ ਉਤਾਰਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਪੂਰਨਾ ਵਾਲਾ ਰੋਲ ਅਦਿਤੀ ਇਨਾਮਦਾਰ ਨੇ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਰਾਹੁਲ ਨੂੰ ਅਦਾਕਾਰ ਵਜੋਂ ਹੀ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਪਟਕਥਾ ਇੰਨੀ ਚੰਗੀ ਤੇ ਜਾਨਦਾਰ ਲੱਗੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਫਿਲਮ ਖੁਦ ਡਾਇਰੈਕਟ ਤੇ ਪ੍ਰੋਡਿਊਸ ਕਰਨ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ। ਪੂਰੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਉਹ ਇਸ ਫਿਲਮ ਲਈ ਫੰਡ ਇਕੱਠੇ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਫਿਲਮ ਦੀ ਚੁਫੇਰਿਓਂ ਸ਼ਲਾਘਾ ਹੋਈ। ਸੰਨ 2017 ਵਿਚ ਪਾਮ ਸਪਰਿੰਗ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਫਿਲਮ ਮੇਲੇ ਦੌਰਾਨ ਫਿਲਮ ਨੂੰ 30 ਸਰਵੋਤਮ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੁਮਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਫਿਲਮ 'ਪੂਰਨਾ' ਬਾਰੇ ਰਾਹੁਲ ਬੋਸ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਫਿਲਮ ਦੀ ਪਟਕਥਾ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਫਿਲਮ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਾਹੁਲ ਬੋਸ 2001 ਵਿਚ 'ਐਵਰੀਬਡੀ ਸੇਅਜ਼ ਆਈ ਐਮ ਫਾਈਨ!' ਅਤੇ 2009 ਵਿਚ 'ਦਿ ਵਿਸਪਰਰਜ਼' ਰਾਹੀਂ ਬੜੇਰ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਆਪਣਾ ਲੋਹਾ ਮਨਵਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਰੀਅਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ 1988 ਵਿਚ ਫਿਲਮ 'ਦਿ ਪਰਫੈਕਟ ਮਰਡਰ' ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਰਾਹੁਲ ਬੋਸ ਅਤੇ (ਹੇਠਾਂ) ਪੂਰਨਾ (ਖੱਬੇ) ਤੇ ਅਦਾਕਾਰਾ ਅਦਿਤੀ ਇਨਾਮਦਾਰ।

‘ਨਾਮ ਸ਼ਬਾਨਾ’ ਦੇ ਸਬਕ

ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਆਈ ਫਿਲਮ ਅਦਾਕਾਰਾ ਤਾਪਸੀ ਪਨੂੰ ਦੀ ਨਵੀਂ ਫਿਲਮ 'ਨਾਮ ਸ਼ਬਾਨਾ' ਦੀ ਬਾਕਸ ਆਫਿਸ ਉਤੇ ਤੌਰ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਧੀਮੀ ਹੀ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਹੈ। ਹਾਲ ਹੀ ਵਿਚ ਆਈ ਉਸ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਰਨਿੰਗ ਸ਼ਾਦੀ' ਬਹੁਤੀ ਚੱਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਆਸਾਂ ਹੁਣ 'ਨਾਮ ਸ਼ਬਾਨਾ' ਉਤੇ ਹੀ ਸਨ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਮਨੋਜ ਬਾਜਪਾਈ, ਅਨੁਪਮ ਖੇਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਿਥਵੀਰਾਜ ਸੁਕੁਮਾਰਨ ਵਰਗੇ ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਦੇ ਖੂਬ ਜੌਹਰ ਦਿਖਾਏ ਹਨ।

ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਤਾਪਸੀ ਨੇ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੀ ਕੁੜੀ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਨਿਭਾਇਆ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਲੀਡ ਰੋਲ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ

ਉਹ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੈ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਤਾਪਸੀ ਪਨੂੰ ਨੇ ਤੈਲਗੂ ਅਤੇ ਤਮਿਲ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ ਖੂਬ ਨਾਮ ਕਮਾਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਈ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮ 'ਪਿੱਕ' ਨਾਲ ਉਹ ਹਿੰਦੀ ਸਿਨੇਮਾ ਵਿਚ ਵੀ ਛਾ ਗਈ ਸੀ।

ਇਸੇ ਸਾਲ ਤਾਪਸੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਹੋਰ ਫਿਲਮਾਂ 'ਦਿ ਗਾਂਜੀ ਅਟੈਕ' ਅਤੇ 'ਤਤਕਾ' ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। 'ਨਾਮ ਸ਼ਬਾਨਾ' ਵਾਂਗ 'ਦਿ ਗਾਂਜੀ ਅਟੈਕ' ਤਾਂ ਤੈਲਗੂ ਵਿਚ ਵੀ ਡਬ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਸ ਨਾਲ ਅਤੁਲ ਕੁਲਕਰਨੀ ਅਤੇ ਕੇ.ਕੇ. ਮੈਨਨ ਵਰਗੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। 'ਤਤਕਾ' ਵਿਚ ਨਾਨਾ ਪਟੇਕਰ ਅਤੇ ਅਲੀ ਫਜ਼ਲ ਹਨ। ਤਾਪਸੀ ਪਨੂੰ ਮੁਤਾਬਕ, ਉਹ ਚੋਣਵੀਆਂ ਅਤੇ ਚੰਗੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਹੀ ਕਰੇਗੀ।

—ਗੁਰਜੰਟ ਸਿੰਘ

ਮੁਮਤਾਜ਼ ਬੇਗਮ ਤੋਂ ਮਧੂਬਾਲਾ

ਭਾਰਤੀ ਸਿਨੇਮਾ ਵਿਚ ਉਂਚਾ ਸਥਾਨ ਰੱਖਦੀ ਮਧੂਬਾਲਾ ਨੂੰ ਲੋਕ ਦੇਖਣ ਲਈ ਪਾਗਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ 14 ਫਰਵਰੀ 1933 ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਜਨਾਬ ਅਤਾਉਲਾ ਖਾਨ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਮੁਮਤਾਜ਼ ਜਹਾਂ ਬੇਗਮ ਦੇਹਲਵੀ ਉਰਦੂ ਮਧੂਬਾਲਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੰਜ ਭੈਣ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦਾ ਦੁਖ ਝੱਲਣਾ ਪਿਆ। ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਹੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਦਾ ਸ਼ੌਕ, ਘਰ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ 9 ਸਾਲ ਦੀ ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਹੀ ਮਧੂਬਾਲਾ ਨੇ ਬੜੇਰ ਬਾਲ ਕਲਾਕਾਰ ਆਪਣੇ ਫਿਲਮੀ ਕਰੀਅਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ।

1942 ਵਿਚ ਬਣੀ ਫਿਲਮ 'ਬਸੰਤ' ਮਧੂਬਾਲਾ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਫਿਲਮ ਸੀ। ਅਦਾਕਾਰ ਰਾਜ ਕਪੂਰ ਤੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਕੇਦਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ 1947 ਵਿਚ ਬਣਾਈ ਫਿਲਮ 'ਨੀਲ ਕਮਲ' ਰਾਹੀਂ ਮਧੂਬਾਲਾ ਨੂੰ ਬੜੇਰ ਨਾਇਕਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਸਮੇਤ ਕਈ ਹੋਰ ਛੋਟੇ ਬਜਟ ਦੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਫਲਾਪ ਰਹੀਆਂ। ਬੰਬੇ ਟਾਕੀਜ਼ ਦੀ ਮਾਲਕਣ ਤੇ ਅਦਾਕਾਰਾ ਦੇਵਿਕਾ ਰਾਣੀ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਬੇਬੀ ਮੁਮਤਾਜ਼ ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਮਧੂਬਾਲਾ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ।

1948 ਵਿਚ ਕਮਾਲ ਅਮਰੋਹੀ ਵੱਲੋਂ ਬਣਾਈ ਫਿਲਮ 'ਮਹਿਲ' ਜੋ ਸਸਪੈਂਸ ਤੇ ਰਹੱਸ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਸੀ, ਨਾਲ ਮਧੂਬਾਲਾ ਨੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਲਿਆ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਇੰਨੀ ਪਸੰਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਲੋਕ ਇਸ ਫਿਲਮ ਦੇ ਨਾਇਕ ਅਸ਼ੋਕ ਕੁਮਾਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਵੀ ਭੁੱਲ ਗਏ। ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਦੱਤ ਦੀ ਕਾਮੇਡੀ ਫਿਲਮ 'ਮਿਸਟਰ ਐਂਡ ਮਿਸਿਜ਼ 55' ਵਿਚ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅਦਾਵਾਂ ਨੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਮੰਤਰ ਮੁਗਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਫਿਲਮ 'ਤਰਾਨਾ' ਦੇ ਸੈੱਟ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਮਧੂਬਾਲਾ ਅਤੇ ਦਿਲੀਪ ਕੁਮਾਰ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਮਧੂਬਾਲਾ ਦੇ ਸਖ਼ਤ ਮਿਜ਼ਾਜ ਅੱਬਾ ਦੀ ਨਾਂਹ ਕਾਰਨ ਵਿਆਹ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬਦਲ

ਸਕੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਿਸ਼ੋਰ ਕੁਮਾਰ ਨਾਲ ਫਿਲਮ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਇਕ ਚੰਗਾ ਹਮਸਫਰ ਲੱਭਦਿਆਂ ਮਧੂਬਾਲਾ ਨੇ 16 ਨਵੰਬਰ 1960 ਨੂੰ ਗਾਇਕ ਕਲਾਕਾਰ ਕਿਸ਼ੋਰ ਕੁਮਾਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲਿਆ, ਪਰ ਉਸ ਨਾਲ ਦਿਲੀਪ ਕੁਮਾਰ ਜਿੰਨਾ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ।

ਮਧੂਬਾਲਾ ਬੌਲੀਵੁੱਡ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹੌਲੀਵੁੱਡ ਵਿਚ ਵੀ ਇੰਨੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸੀ ਕਿ ਅਮਰੀਕੀ ਮੈਗਜ਼ੀਨ 'ਬਿਏਟਰ ਆਰਟ' ਵਿਚ 'ਦਿ ਬਿਗੈਸਟ ਸਟਾਰ ਇਨ ਦਿ ਵਰਲਡ' ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਉਸ ਦੀ ਪੂਰੇ ਪੰਨੇ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਛਾਪੀ ਗਈ ਸੀ। ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਅਮਰੀਕੀ ਫਿਲਮ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਫਰੈਂਕ

ਕਾਪਰਾ ਤਾਂ ਮਧੂਬਾਲਾ ਨੂੰ ਸਾਈਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁੰਬਈ ਵੀ ਆਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਮਧੂਬਾਲਾ ਦੇ ਅੱਬਾ ਨੇ ਫਿਲਮ ਸਾਈਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। 5 ਅਗਸਤ 1960 ਨੂੰ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋਈ ਸੁਪਰ ਹਿੱਟ ਫਿਲਮ 'ਮੁਗਲ-ਏ-ਆਜ਼ਮ' ਜੋ ਕਰੀਮਦੀਨ ਅਸਿਫ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ ਸਲੀਮ ਅਤੇ

ਅਨਾਰਕਲੀ ਦੀ ਮੁਹੱਬਤ ਬਾਰੇ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਵਿਚ ਮਧੂਬਾਲਾ ਨੇ ਅਨਾਰਕਲੀ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਨੂੰ ਸਿਹਤ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਚਾਰ ਚੰਨ ਲਾ ਦਿੱਤੇ। ਫਿਲਮ ਦੇ ਗੀਤ 'ਪਿਆਰ ਕੀਆ ਤੋ ਡਰਨਾ ਕਿਆ' ਉਤੇ ਨਾਚ ਅੱਜ ਵੀ ਸਭ ਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ।

ਫਿਲਮੀ ਸਫਰ ਦੌਰਾਨ ਦਿਲ ਵਿਚ ਛੇਦ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਮਧੂਬਾਲਾ ਦੀ ਸਿਹਤ ਸਦਾ ਹੀ ਵਿਗੜੀ ਰਹੀ। ਮਦਰਾਸ (ਹੁਣ ਚੇਨਈ) ਵਿਚ ਫਿਲਮ 'ਬਹੁਤ ਦਿਨ ਹੁਏ' ਦੇ ਸੈੱਟ ਉਤੇ ਆਈ ਖੂਨ ਦੀ ਉਲਟੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਵਿਗੜ ਰਹੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਦੀ ਸਿਹਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਾਬ ਰਹਿਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਇਲਾਜ ਦੌਰਾਨ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਹ ਕਦੇ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਰਨ ਨਾਲ ਬਿਮਾਰੀ ਵਧਣ ਲੱਗੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਸਹਾਰੇ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ, ਪਰ ਕਿਸ਼ੋਰ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਇਸ ਅੱਖੇ ਸਮੇਂ ਵੀ ਮਧੂਬਾਲਾ ਦਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂਹ ਕਰਨ 'ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਦੂਰੀ ਰੱਖਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਦੇ ਘਰ ਛੱਡ ਆਇਆ। ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅੰਤਿਮ 9 ਸਾਲ ਮਧੂਬਾਲਾ ਨੇ ਬੇਵਸੀ ਅਤੇ ਇਕੱਲਤਾ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰੇ। ਆਖਰਕਾਰ 23 ਫਰਵਰੀ 1969 ਦੀ ਰਾਤ ਇਸ ਖੂਬਸੂਰਤ ਅਦਾਕਾਰਾ ਦੀ ਆਖਰੀ ਰਾਤ ਹੋ ਨਿਬੜੀ। ਉਸ ਵਕਤ ਉਸ ਦੀ ਉਮਰ 36 ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਸੀ।

ਮਧੂਬਾਲਾ ਨੂੰ ਅੱਜ ਵੀ ਹਿੰਦੀ ਕਲਾਸੀਕਲ ਸਿਨੇਮਾ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਖੂਬਸੂਰਤ ਅਦਾਕਾਰਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਹਾਵ ਭਾਵ, ਖੂਬਸੂਰਤ ਅੱਖਾਂ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤ ਵੱਲੋਂ ਬਖਸ਼ੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਕਰ ਕੇ ਫਿਲਮ ਨਗਰੀ ਦੇ ਨਾਇਕਾਂ ਤੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸ ਗਈ ਸੀ।

—ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਸੇਹੀ

ਆਸ, ਅੱਚਵੀ ਲੱਗੀ ਆਮਦ ਦੀ ਬੂਹੇ 'ਤੇ ਹੋਈ ਨਕੋਰ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦੀ ਏ, ਜੋ ਕਦੇ ਵੀ ਦਸਤਕ ਬਣ ਕੇ ਦਰਾਂ 'ਚ ਸ਼ਗਨਾਂ ਦਾ ਤੇਲ ਵੀ ਚੋਂਦੀ ਏ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਨਕੋਰ ਚਾਵਾਂ ਦਾ ਨਿਉਂਦਰਾ ਵੀ ਪਾਉਂਦੀ ਏ।

ਆਸ, ਰੁੰਡ-ਮਰੁੰਡ ਦਰਖਤ ਦੇ ਸਿਰੇ 'ਤੇ ਉਗ ਰਹੀਆਂ ਕਰੂੰਬਲਾਂ ਦੀ ਕੋਮਲਤਾ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਹੁੰਦੀ ਏ, ਜਿਸ 'ਚੋਂ ਹਰੇ-ਭਰੇ ਦਰਖਤ ਦੀ ਹਿੱਕ 'ਤੇ ਪਾਏ ਆਲ੍ਹਣਿਆਂ 'ਚੋਂ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਝਰਨਾਹਟ ਅਤੇ ਸੰਘਣੀ ਛਾਂ ਹੇਠ ਸਜੀਆਂ ਮਹਿਫਿਲਾਂ ਦੇ ਝਲਕਾਰੇ ਤੇ ਚੌਗਿਰਦੇ 'ਚ ਵਸਦੇ ਗਰਾਂ ਦੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਜਿਹਾ ਭਵਿੱਖੀ ਸੁਪਨਾ ਸੱਚ 'ਚ ਵਟੀਂਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਏ।

ਆਸ, ਉਗਮਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਸੂਹੀ ਝਲਕ ਹੁੰਦੀ ਏ, ਉਚੇ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਲਲਕ ਹੁੰਦੀ ਏ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਨਕਸ਼

ਡਾ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਲ
ਫੋਨ: 216-556-2080

ਨਿਹਾਰਨੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ।

ਆਸ, ਆਲ੍ਹਣਿਆਂ ਦੇ ਨਿੱਘ ਤੇ ਸਕੂਨ 'ਚੋਂ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਚਿਤਵਦੀ, ਫਿਜ਼ਾ 'ਚ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ਫੈਲਾਉਂਦੀ ਏ ਅਤੇ 'ਵਾਵਾਂ' ਦੇ ਕੰਨੀ ਮਹਿਕਦੇ ਅਹਿਸਾਸਾਂ ਦੇ ਬੂੰਦੇ ਪਾਉਂਦੀ ਏ।

ਆਸ ਦੀ ਧਰਾਤਲ 'ਤੇ ਸਮੁੱਚਾ ਜੀਵਨ ਵਿਚਰਦਾ ਏ। ਆਸ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਭਲਾ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਜਿਉਣ ਦਾ ਕਿਹਤਾ ਬਹਾਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਕੌਣ ਉਸ ਦੇ ਸੁਪਨਿਆਂ 'ਤੇ ਜੰਮੀ ਹੋਈ ਮੈਲ ਨੂੰ ਧੋ ਕੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੇ ਸੱਚ ਦਾ ਸੂਰਜ ਉਦੈ ਕਰੇਗਾ।

ਆਸ, ਆਦਮੀ ਦਾ ਆਹਰ ਬਣਦੀ ਏ, ਡਿਗਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਭਟਕਣਾ ਲਈ ਇਕ ਠਾਹਰ ਬਣਦੀ ਏ, ਪੈਰਾਂ 'ਚ ਪਈਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਤੋੜਦੀ ਏ ਅਤੇ ਗੋਦਤੀਆਂ 'ਚ ਲਿਸ਼ਕਦਾ ਕੋਹਿਨੂਰ ਬਣਦੀ ਏ। ਆਸ ਵਿਹੁਣੇ ਮਨੁੱਖ, ਤਿੜਕੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮਨਹੂਸ ਖੰਡਰਾਤ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜੀਵਨ, ਸੁੱਕਣੇ ਪਏ ਸਾਹਾਂ ਦੀ ਹਟਕੋਰੇ ਭਰਦੀ ਲੋਅ ਹੁੰਦਾ ਏ, ਜਿਸ ਦੀ ਲੰਮੀ ਅਉਧ ਕਿਆਸਣਾ ਵੀ ਅਕਾਰਥ ਹੁੰਦਾ ਏ।

ਆਸ ਬਿਨਾ ਜੀਵਨ ਤੋਰ ਡਗਮਗਾ ਜਾਂਦੀ ਏ, ਸਿਸਕੀਆਂ ਦਾ ਕੁਸ਼ਗਨ, ਹੱਸਦੇ ਵਿਹੜਿਆਂ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾ ਜਾਂਦੀ ਏ ਅਤੇ ਜੀਵਨ-ਡੋਰ ਦੀ ਕੰਨੀ ਹੱਥਾਂ 'ਚੋਂ ਖਿਸਕਾ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਜੀਵਨ, ਇਕ ਅਕਾਊ ਅਤੇ ਅਰਥਹੀਣ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਬੋਲਾਂ 'ਚ ਮਰਸੀਆ ਗੁਣਗੁਣਾਉਂਦਾ ਏ ਅਤੇ ਫਲਹੀਣ ਫਿਤਰਤ ਦਾ ਝੋਰਾ ਮਸਤਕ ਵਿਚ ਉਪਜਾਉਂਦਾ ਏ। ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅਬਦਾਲੀ ਨੂੰ ਹੁਸੀਨ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਸਲਤਨਤ ਲੁੱਟਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾ ਦਿਉ। ਸੁਪਨੇ, ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਮਿਹਨਤ ਦੇ ਮਾਣਕ-ਮੋਤੀ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਦਕਾ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵਿਹੜੇ 'ਚ ਵੀਰਾਨੀ, ਵਿਯੋਗ ਅਤੇ ਵਿਰਲਾਪ ਦਾ ਨਾਮੋ-ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਏ ਅਤੇ ਜੋ ਸੁਖਤ ਸਿਆਣਪਾਂ ਦੀ ਧੂਣੀ ਧੁਖਾਉਂਦਾ ਏ।

ਮਰ ਗਈ ਆਸ ਦਾ ਵਿਕਰਾਲ ਰੂਪ, ਜੀਵਨ ਦੇ ਸੂਹੇ ਮੁੱਖ ਨੂੰ ਧੁਆਖਦਾ, ਅਰਥਾਂ ਦਾ ਅਨਰਥ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਏ। ਮਾਲਟਾ ਕਿਸਤੀ ਹਾਦਸੇ 'ਚ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਸੰਗ ਕਈਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨਾਂ 'ਚ ਆਸਾਂ ਦੇ ਸਿਵੇ ਨੂੰ ਸੋਕਿਆ। ਆਸਾਂ, ਜੋ ਬੁਢਾਪੇ ਦੀ ਡੰਗੋਰੀ ਸਨ, ਮਾਂ ਦੀ ਮਿੱਠਤੀ ਲੋਰੀ ਸਨ, ਸੁਹਾਗ ਦੀਆਂ ਚੂੜੀਆਂ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਸਨ, ਸਖੀਆਂ ਸੰਗ ਗਾਏ ਮਹਿੰਦੀ ਦੇ ਗੀਤ ਸਨ, ਸਿਰਹਾਣੇ ਦੀ ਬਾਂਹ ਵਰਗਾ ਮਾਣ ਸਨ ਅਤੇ ਦਰਾਂ 'ਤੇ ਉਡੀਕਦੇ ਨੈਣਾਂ ਦੀ ਜੁਬਾਨ ਸਨ।

ਆਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਆਵਾਗੋਣ ਦੇ ਚੱਕਰਾਂ 'ਚ ਨਾ ਪਾਵੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਕੰਨਾਂ 'ਚ ਮਾਤਮ ਫੁਸਫੁਸਾਉ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਉਂਦੀ ਆਸ ਨਾਲੋਂ, ਮਰ ਗਈ ਆਸ ਵਧੇਰੇ ਖਤਰਨਾਕ ਹੁੰਦੀ ਏ, ਜਿਸ ਦੀ ਦਹਾੜਦੀ ਖੋਫਨਾਕਤਾ ਤੋਂ ਸਮਾਂ ਵੀ ਸਹਿਮ ਜਾਂਦਾ ਏ।

ਆਸ ਦੀਆਂ ਆਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਸੁੱਕਣੇ ਨਾ ਪਾਉ। ਇਸ ਦੀ ਭੁੱਖ ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਮਨ 'ਚ ਪਾਲਦਿਆਂ, ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ ਅਤੇ ਆਸ ਦੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਸੰਗ ਸੀਨਾ ਤਾਣ ਕੇ ਲੜੋ।

ਆਸ ਦੇ ਅੰਬਰ 'ਚ ਕਦੇ ਵੀ ਗ੍ਰਹਿਣਿਆ ਸੂਰਜ ਨਾ ਚੜ੍ਹਨ ਦਿਉ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਾਲੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਨੂੰ ਚਾਨਣੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵੜਨ ਦਿਉ।

ਕਈ ਵਾਰ, ਕਈ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼, ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ

ਆਸ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ

ਡਾ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਲ ਆਪਣੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਫਰੋਲਦੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਨਾਦ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਇਕ ਅਰਸੇ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੇ ਪਾਠਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਸ਼ੈਲੀ ਦੇ ਸੁਦਾਈ ਵੀ ਹੋਏ ਹਨ। ਡਾ. ਭੰਡਾਲ ਇਸ ਕਾਲਮ ਹੇਠ ਘਰ ਦੀਆਂ ਨਿਆਮਤਾਂ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾ ਚੁਕੇ ਹਨ ਕਿ ਘਰ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਮਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦਸ ਚੁਕੇ ਹਨ ਕਿ ਬੁਢਾਪਾ ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਏ ਜਦੋਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਸਰੀਰਕ ਸਮਰੱਥਾ ਤੋਂ ਆਤਮਿਕ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਅਤੇ ਸਕੂਨ ਦੇ ਸਫਰ ਦੀ ਹਮਰਾਜ਼ ਬਣਦੀ ਏ। ਜਦੋਂ ਬੱਚੇ ਵੱਡੇ ਹੋ ਕੇ ਪੰਛੀਆਂ ਵਾਂਗ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਮਾਪੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅੰਦਰੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਹੋਰਵਾ ਸਦਾ ਬਣਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਬੋਝ ਸਮਝਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਡਾ. ਭੰਡਾਲ ਨੇ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਧੀਆਂ ਨਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਕੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੋਂਦ ਸੰਭਵ ਹੁੰਦੀ? ਮਾਪਿਆਂ ਘਰੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋਣ ਲੱਗੀ ਧੀ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਧੀ ਇਕ ਵਿਰਸਾ ਏ ਜੋ ਇਕ ਘਰ ਤੋਂ ਦੂਸਰੇ ਘਰ, ਇਕ ਸੋਚ ਤੋਂ ਦੂਸਰੀ ਸੋਚ, ਇਕ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਤੋਂ ਦੂਸਰੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਅਤੇ ਇਕ ਸੰਸਕਾਰ ਤੋਂ ਦੂਸਰੇ ਸੰਸਕਾਰ ਤੀਕ ਦਾ ਪੰਧ ਤੈਅ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ, ਨਰੋਈ ਅਤੇ ਵਿਲੱਖਣ ਪਛਾਣ ਸਿਰਜਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਅਰੰਭਦਾ ਏ। ਪਿਛਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜੰਮੇ-ਪਲੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਨਿਆਮਤਾਂ ਚੇਤੇ ਕਰਵਾਈਆਂ ਸਨ ਕਿ ਖੂਹ ਦੇ ਔਲੂ 'ਚ ਕੋਸੇ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਲਾਈਆਂ ਡੁਬਕੀਆਂ ਦਾ ਕਿਵੇਂ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਟੂਟੀਆਂ 'ਚੋਂ ਟਪਕਦੇ ਪਾਣੀ ਸੰਗ ਇਸ਼ਨਾਨ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇਗਾ? ਹਥਲੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਡਾ. ਭੰਡਾਲ ਨੇ ਆਸ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਆਸ ਵਿਹੁਣੇ ਮਨੁੱਖ, ਤਿੜਕੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮਨਹੂਸ ਖੰਡਰਾਤ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਜੀਵਨ, ਸੁੱਕਣੇ ਪਏ ਸਾਹਾਂ ਦੀ ਹਟਕੋਰੇ ਭਰਦੀ ਲੋਅ ਹੁੰਦਾ ਏ, ਜਿਸ ਦੀ ਲੰਮੀ ਅਉਧ ਕਿਆਸਣਾ ਵੀ ਅਕਾਰਥ ਹੁੰਦਾ ਏ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਮਿੱਤਰ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨ ਹਸਪਤਾਲ ਜਾਂ ਘਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਉਹ ਢਿੱਲੇ ਜਿਹੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ, ਉਸ ਦੀ ਡਿੱਗ ਰਹੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਰੁਦਨ ਕਰਦੇ, ਪਲ ਦਰ ਪਲ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਰਹੀ ਕਾਲਪਨਿਕ ਮੌਤ ਦੇ ਕੀਰਨੇ ਪਾਉਂਦੇ ਉਸ ਦੀ ਆਸ ਦੇ ਨਿੱਮੇ-ਨਿੱਮੇ ਦੀਵੇ ਨੂੰ ਅਚੇਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੁਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਨਾ-

ਹੁੰਦੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖ ਇਕ ਲਾਲਚੀ ਜੀਵ ਹੈ, ਜਿਹਤਾ ਕੁਝ ਆਸਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ 'ਤੇ ਨਵੀਆਂ ਆਸਾਂ ਤੇ ਉਮੰਗਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ, ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਦੀ ਸਾਹਮਣੀ ਕੰਧ 'ਤੇ ਲਟਕਾ, ਨਵੀਂ ਭਟਕਣ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਕਈਆਂ ਲਈ ਤਾਂ ਕੁਝ ਆਸਾਂ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ, ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਦਾ ਪੈਗਾਮ ਹੁੰਦਾ ਏ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਕੂਨ, ਸਹਿਜ ਤੇ ਸਫਲਤਾ ਦਾ

ਚਾਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਉਸ ਦੀ ਚੰਗੇਰੀ ਸਿਹਤ ਦੀ ਕਾਮਨਾ 'ਚ ਉਸ ਦੇ ਫੁੱਲ ਚੁੱਗਣ ਤੀਕ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਸਿਆਪਿਆਂ ਵਰਗੇ ਬੋਲਾਂ ਨੂੰ ਬਿਮਾਰ ਫਿਜ਼ਾ 'ਚ ਖਿੱਚਾਉਂਦੇ ਨੇ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਮਿਜ਼ਾਜ਼-ਪੁਰਸ਼ੀ ਕਰਦਿਆਂ, ਉਸ ਦਾ ਧੀਰਜ ਬੰਨ੍ਹਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਦੇ ਮਨ 'ਚ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਉਪਜਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਉਸ ਦੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਦੀਆਂ ਥੰਮੀਆਂ 'ਤੇ ਟਿਕਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਬਿਮਾਰ ਬੰਦਾ ਆਪਣੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਵਿਸਾਰ, ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣਿਆ, ਰੋਗਾਣੂਆਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਜੁਟਾਉਂਦਾ ਏ। ਆਸ ਦਾ ਪੱਲਾ ਨਾ ਛੱਡਣ ਵਾਲੇ ਕਈ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਅਸਾਧ ਬਿਮਾਰੀਆਂ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾ ਕੇ, ਡਾਕਟਰੀ ਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ ਮੂੰਹ 'ਚ ਉਂਗਲਾਂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਵੀ ਕੀਤਾ ਏ।

ਆਸ ਦੇ ਅੰਬਰੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਗਾਮ ਦੇ ਕੇ ਰੱਖੋ ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ ਆਸਾਂ ਦੇ ਮਹਿਲ ਮੁਨਾਰਿਆਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ 'ਚ ਰੁੱਝ ਕੇ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋ, ਧਰਤ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ, ਅੰਬਰ ਨੂੰ ਕਲਾਵੇ 'ਚ ਲੈਣ ਦਾ ਭਰਮ ਪਾਲਗੇ ਤਾਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਨਿਵਾਣਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਾਸਦੀ, ਸਾਡਾ ਨਸੀਬ ਹੋਵੇਗੀ। ਆਸ ਤੇ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਸਾਵਾਂ ਅਨੁਪਾਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਹੀ, ਨਵੀਆਂ ਨਕੋਰ ਉਪਾਧੀਆਂ ਦੇ ਵਾਰਿਸ ਹੁੰਦੇ ਨੇ।

ਸਾਰੀਆਂ ਆਸਾਂ ਕਦੇ ਵੀ ਪੂਰੀਆਂ ਨਹੀਂ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਸਰਬੋਤਮ ਸਰਮਾਇਆ ਅਤੇ ਕਰਮਯੋਗਤਾ ਦਾ ਕਮਾਲ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਅਜੋਕੇ ਬਦਲੇ ਹੋਏ ਸੰਦਰਭ 'ਚ ਮਨ ਵਿਚ ਪਾਲੇ ਭਰਮ ਤੋਂ ਸਿਵਾਏ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਆਸ, ਅੱਬਰੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਆਵਾਰਗੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਾਧੀ ਹੋਈ ਘੋੜੀ ਦੀ ਪੈਤਰਾਲ ਦਾ ਰਿਦਮ ਹੋਵੇ। ਕਾਗਜ਼ੀ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਮਰੀ ਹੋਈ ਮਹਿਕ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਤਾਜ਼ੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਤਾਜ਼ਗੀ ਹੋਵੇ।

ਆਸ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕਦੇ ਅਜਾਈ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਬਸ਼ਰਤੇ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚੇ ਮਨ, ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਪੂਰਨ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਨਾਲ, ਇਸ ਦੀ ਬੰਦਗੀ 'ਚ ਲੀਨ ਹੋ ਜਾਵੋ ਅਤੇ ਖੁਦ ਦੀ ਹੈਸੀਅਤ ਮਿਟਾਵੋ ਤੇ ਹਉਮੈ ਦੇ ਰੋਗ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਵੋ।

ਆਸ ਦੀ ਅਹਿਰਨ 'ਤੇ ਸਿਰਝ ਦੇ ਹਥੋੜੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਕਿਸਮਤ ਦੀਆਂ ਰੇਖਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਂ ਦਿੱਖ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ, ਇਸ ਦੇ ਉਘੜਵੇਂ ਨਕਸ਼ਾਂ 'ਚੋਂ ਸੁਚਾਰੂ ਤੇ ਉਸਾਰੂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਹਥੇਲੀ 'ਤੇ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਮਿੱਠਤਾ ਮੇਵਾ ਧਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਨਵੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਦੀ ਹਰ ਧਰਾਤਲ 'ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਏ ਇਕ ਆਸ, ਜੋ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਤਰਜੀਹਾਂ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੁੰਦੀ ਏ। ਹਰ ਪ੍ਰੀਖਿਆ 'ਚ ਵਧੀਆ ਨੰਬਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਸ 'ਚ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੀਂਦ ਹੰਗਾਲਦਾ, ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ ਜੁਗਨੂੰ ਬਣਿਆ, ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਂਦਾ ਏ। ਦਰਿਆ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਆਸ 'ਚ ਹੀ ਤਾਰੂ ਛੱਲਾਂ ਸੰਗ ਜ਼ੋਰ ਅਜ਼ਮਾਈ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਉਚਾ ਉਡਣ ਦੀ ਆਸ 'ਚ ਹੀ ਰਾਈਟ (ਮਗਜ਼ਪੀਵ) ਭਰਾਵਾਂ ਨੇ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਖੋਜ ਨੂੰ ਸੰਭਵ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਮਾਰਕੋਨੀ ਦੀ ਬਿਨਾ ਤਾਰ ਤੋਂ ਸਿਗਨਲ ਭੇਜਣ ਦੀ ਰੀਝ 'ਚੋਂ ਹੀ ਉਪਜੀ ਸੀ ਵਾਇਰਲੈਸ ਟੈਲੀਗ੍ਰਾਫੀ।

ਆਸ ਨਾਲ ਹੀ ਚੜ੍ਹਤਾ ਏ ਹਰ ਦਿਨ, ਹਰ ਪਹਿਰ ਅਤੇ ਹਰ ਘੜੀ। ਸੁੱਖ ਦੀ ਆਸ ਦਾ ਪੱਲੂ ਫੜ੍ਹ ਕੇ ਹੀ ਅਸੀਂ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਪਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਘੜਦੇ ਤੂਫਾਨਾਂ ਲਈ ਫੁੱਲਾਦੀ ਦੀਵਾਰ ਬਣਦੇ ਹਾਂ, ਗਮਾਂ ਦੀ ਚਰਖੀ 'ਤੇ ਪੀੜ ਦੇ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਨਾਦ

ਲੰਮੇ-ਲੰਮੇ ਤੰਦ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਹਉਕਿਆਂ ਦੀ ਧੁੱਪ 'ਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸੁੱਕਣੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹਾਂ।

ਨਿੱਕੀਆਂ ਆਸਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਫਲਦੀਆਂ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਵਿੱਖ ਸੁਨਹਿਰੀ ਹੁੰਦਾ ਏ ਜਦਕਿ ਵੱਡੀਆਂ ਆਸਾਂ ਦੀ ਪੁਲਾਘ, ਲੰਮੇ ਦਾਈਏ ਬੰਨਦੀ, ਕਈ ਵਾਰ ਖਾਈ ਦਾ ਨਸੀਬ ਵੀ ਬਣਦੀ ਏ। ਆਸ ਦੀ ਅਰਾਧਨਾ ਕਰੋ। ਆਸ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਵੇ, ਮਜ਼ਦੂਰ ਦਾ ਮੁੜ੍ਹਕਾ, ਮਹਿਲਾਂ ਦੀ ਨੀਂਹ ਨਾ ਬਣੇ, ਸ਼ੀਹਾਂ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਬਿੱਬ ਨਾ ਉਲਝੇ, ਅਬਲਾ ਦੀਆਂ ਆਂਦਰਾਂ ਤੰਦੂਰ 'ਚ ਭੁੰਨੀਆਂ ਨਾ ਹੋਣ, ਬੋਲਾਂ 'ਚ ਸੰਤਾਪ ਨਾ ਸਮਾਵੇ ਅਤੇ ਹਰ ਸਾਹ ਹੀ ਮਹਿਕਾਂ ਦੇ ਸੰਧਾਰੇ ਵਰਗਾ ਸੁਖਨ ਹੋਵਾਵੇ।

ਹਰ ਰਾਤ ਦੇ ਚੌਥੇ ਪਹਿਰ ਸੂਰਜ ਦੇਵਤਾ ਦਸਤਕ ਦੇ ਕੇ ਵਿਹੜੇ 'ਚ ਚਾਨਣ ਖਿੱਡਾਉਣ ਦੀ ਆਸ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਏ ਅਤੇ ਤੇਲ ਭਿੱਜੀ ਸਰਘੀ ਬੁਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦਾ ਏ। ਮੱਸਿਆ ਦੀ ਰਾਤ ਦੀ ਆਸ 'ਚ ਪੁੰਨਿਆਂ ਦਾ ਚੰਦਰਮਾ ਅੰਬਰ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਨੂਰ ਖਿਲਾਰ, ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਵਸੀਹ ਮੁਜੱਸਮਾ ਸਭ ਦੀ ਨਦਰਿ ਕਰਦਾ ਏ ਅਤੇ ਚਕੋਰੀ ਦੀ ਆਸ 'ਚ ਚੰਨ ਦਾ ਮਿਲਣ ਫਲਦਾ ਏ।

ਆਸ ਦੀ ਆਸਥਾ 'ਚ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਮੌਲਦਾ ਏ, ਖੁਸ਼ਗਵਾਰ ਮੌਸਮ, ਸਾਹਾਂ 'ਚ ਮਹਿਕ ਘੋਲਦਾ ਏ, ਬੋਲਾਂ 'ਚ ਮਿਠਾਸ ਰਚਦੀ ਏ ਅਤੇ ਕਦਮਾਂ 'ਚ ਨਵੀਆਂ ਮੰਜ਼ਿਲਾਂ ਦੀ ਪੈੜ ਨੱਚਦੀ ਏ। ਆਸ ਦੇ ਦੀਵਿਆਂ ਦੀ ਡਾਰ, ਘਰ ਦੇ ਬਨੇਰਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਉਂਦੀ ਏ। ਪ੍ਰਾਤ 'ਚੋਂ ਆਟਾ ਭੁੜਕਦਾ ਏ, ਬਨੇਰੇ 'ਤੇ ਬੋਲਦਾ ਕਾਂ ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਦੀ ਆਮਦ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣਦਾ ਏ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਮਹਿਮਾਨ ਚੌਕੇ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਉਂਦੇ ਨੇ।

ਆਸ ਵਿਚਲੀ ਆਦਮੀਅਤਾ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲਿਆਉਂਦੀ ਏ, ਆਦਮੀ ਤੋਂ ਇਨਸਾਨ ਤੀਕ ਦੇ ਸਫਰ ਦਾ ਰਾਜ਼ ਸਮਝਾਉਂਦੀ ਏ ਤੇ ਸੋਚ ਦੇ ਦਾਇਰੇ 'ਚ ਸੂਹੇ ਫੁੱਲ ਉਗਾਉਂਦੀ ਏ। ਆਸ ਦੇ ਅੰਦਰੇਰੇ 'ਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਸੋਹਣੀ ਮਹੀਵਾਲ ਵਰਗੀਆਂ ਕਲਾ ਕ੍ਰਿਤਾਂ, ਕਲਾ, ਸੁਹਜ, ਆਤਮਕ ਸਕੂਨ ਤੇ ਸਿਰਜਣਾਤਮਿਕਤਾ ਦਾ ਸਿਰਨਾਵਾਂ ਬਣ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹਿੱਕ 'ਤੇ ਨਰੋਏ ਨਕਸ਼ ਚਿੱਤਰਦੀਆਂ, ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ।

ਆਸ ਦੀ ਆਤਮਕਤਾ 'ਚ ਪਨਪਦਾ ਏ, ਆਪਣਿਆਂ ਦੇ ਸਰਬ-ਵਿਕਾਸ ਦਾ ਸੰਕਲਪ, ਸਮਾਜ ਦਾ ਮੁਹਾਂਦਰਾ ਨਿਖਾਰਨ ਦਾ ਵਿਕਲਪ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ, ਨਿਜ ਤੋਂ ਪਰ ਤੀਕ ਦਾ ਸੁਹਾਵਣਾ ਸਫਰ।

ਆਸ ਦੀ ਅੰਗੀਠੀ ਦਾ ਸੋਕ, ਠਰੇ ਹੋਏ ਸੌਕਾਂ ਤੇ ਚਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੋਸੀ-ਕੋਸੀ ਰੁੱਤ ਦਾ ਪੈਗਾਮ ਪਹੁੰਚਾਵੇ, ਇਸ ਦੇ ਚੌਗਿਰਦੇ ਨੂੰ ਮਹਿਫਿਲਾਂ ਦੀ ਰੰਗਤ ਲਰਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸੂਹੇ-ਸੂਹੇ ਚਾਨਣ 'ਚ ਘਰ ਦਾ ਵਿਹੜਾ ਭਾਗਾਂ ਭਰਿਆ ਕਹਿਲਾਵੇ।

ਸ਼ਾਲਾ! ਮਾਰੂਥਲਾਂ ਨੂੰ ਬਾਰਸ਼ ਦੀ ਬੂੰਦ ਨਸੀਬ ਹੋਵੇ, ਉਡੀਕ ਬਣੇ ਨਿੰਦਰਾਏ ਨੈਣਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਿਆਂ ਦੇ ਦੀਦਾਰੇ ਹੋਣ, ਬੰਦ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਦੇ ਦਰੀ ਚੂੜੇ ਵਾਲੇ ਹੱਥ ਤੇਲ ਚੋਣ, ਰੱਖੜੀ ਦੀ ਆਸ ਭੈਣ ਦੇ ਸਿਰ ਸੂਹੀ ਫੁਲਕਾਰੀ ਸਜਾਵੇ, ਵੀਰਾਂ ਦੀ ਗਲਵੱਕੜੀ 'ਚ ਨਿੱਘ ਪ੍ਰਵਾਨ ਚੜ੍ਹੇ ਅਤੇ ਖੁਦਾ, ਸਭੇ ਨਿਆਮਤਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰਾ ਖਲਕਤ ਵਿਚ ਵਰਤਾਵੇ।

LET THE OBSESSION BEGIN

10 **VIVO** **IPL** ON **WILLOW** HD

VIVO IPL - April 5th to May 21st

ICC Champions Trophy 2017 - June 1st to June 18th

WORLD CRICKET **\$40**
FOR 6 MONTHS

1-888-554-6754 SLING.COM/CRICKET

sling
TELEVISION

Promotional Offers: Available to new customers upon account activation. One per customer and cannot be combined. Must provide email address and credit card. **Billing:** **Monthly Pack:** Your credit card will be charged monthly for applicable subscription until you cancel your service. **6 Months Pack:** You will be charged once for the 6 months period of your service. After the expiration of your 6 months period, you will be moved to the respective month-to-month service for your 6 months package. **Annual Pack:** You will be charged once for the 12 month period of your service. After the expiration of your 12 month period, you will be moved to the respective month-to-month service for your annual package. Cancellation: Cancel by calling 1(877) 811-4788. Programming fees are charged monthly in advance and no credits or refunds will be issued for partial or prepaid months after cancellation. **Equipment Requirements:** Requires internet-connected compatible device. Compatible devices include: PC or Mac, Roku, iOS 7.0 and higher, Android 4.0.3, Amazon Fire TV, Amazon Fire Stick and Google Nexus and Xbox One. **Miscellaneous:** Access on one device (1 stream) is included in the monthly programming package price (except HBO, which includes 3 streams). 2 additional international streams available for \$5/mo. Limit 3 international and 1 Domestic streams per account. Certain programs may be unavailable due to programmer restrictions or blackouts. Only available within the United States. State and local taxes will apply. All prices, packages, programming and offers subject to change without notice. Other restrictions may apply. See sling.com website for details. Offer ends 12/31/2017. © 2017 Sling TV LLC. All rights reserved.